PROSINEC

AKTA PŮSOBNOSTI ČERTOVA KOPYTA

NAPSAL

VIKTOR DYK

V PRAZE
NAKLADATELSTVÍ J. OTTY
1906

VEŠKERÁ PRÁVA VYHRAZENA.

PG
5038
D85P7

TISKEM »UNIE« V PRAZE.

SLOVO ÚVODNÍ.

Můj »Konec Hackenschmidův« byl dalším článkem projektovaného cyklu, jehož článkem dřívějším je »Prosinec«. Předchozí vydání »K. H.« bylo v jistém smyslu smíření se se stroskotáním. Pochyboval jsem o možnosti cyklu tam naznačeného. Učinil jsem, co pokládal jsem za jediné možné: vydal jsem pozdější část cyklu, chtěje ji zachrániti z potopy — —

Situace z toho vzešlá přinesla mi v svých důsledcích obtíže: pracoval jsem nyní na předchozí části cyklu po hotové již a známé části pozdější. Postup to jistě nepřirozený. Skizza, kterou jsem v »K. H.« chtěl nastíniti »Prosinec«, nepočítaje s celkovým plánem »Prosince«, nehodila se mi do nynějšího rámce; bylo nutno jíti cestou samostatnou. Dostavily se přirozeně nesrovnalosti; nesrovnalosti, které, doufám, jsou spíše ve věcech vedlejších než hlavních.

Prosím tedy čtenáře, aby hleděl na »Prosinec« jako na volnou a skoro samostatnou část cyklu, nebo lépe, aby se nezarážel těmi vedlejšími rozpory. Nechci se omlou-

vati obtížemi látky ani novostí pokusu; vina zajisté je na tom, kdo podniká, seč není. Ale trapné zkušenosti »K. H.« nutí mne k malé žádosti: aby soudil opatrně o tendenci autorově, a aby fakta, jež autor domnívá se předváděti, neposuzoval jako autorův ideál — — aby v postavách autorem líčených nehledal totéž; neboť soucit a pochopení, jež snad autorovi je míti k zmatkům a bludům, které líčí, nerovná se ještě schválení — —

Kniha — jako cyklus — věnována památce L. K. Hofmana.

Listopad 1905.

Viktor Dyk.

L. K. HOFMANOVI.

PROLOG.

I.

(Psáno v říjnu 1903.)

Sen nahradil svou fikcí skutek
a jsme jak v divné předtuše.
Subtilní, estetický smutek
padá nám zvolna do duše.

Čas nebyl nikdy v nouzi o lest,
a my jsme šli dne vlnami.
Za námi leží jedna bolest,
a druhá — kdož ví? — před námi.

Noc temnou je. Den jasným není.
Otázek dusí tisíce.
A slyšíme tak rozechvěni,
že venku hlučí ulice,

že hloučky rostou na jich cestě,
zní prudkých hesel ozvěna,
že svírají se vztekle pěstě
políček vrátit Mommsena —

Sen nahradit svou fikcí skutek,
a chceme věřit bezmála,
že, pochopivši dějin smutek,
se vzbouzí raca ospalá,

tváří v tvář říši dobrých mravů,
tváří v tvář zemi nadlidí,
že národ sluhu zvedá hlavu
ježatou, kariatydí —

za ránu že se rána platí
a stará mdloba setřese,
že nebude se umírati,
že nanejvýš jen umře se . . .

Noc temnou je, den jasným není.
V to šero dálek hledíme.
V nás stoupá mass těch rozvášnění
a věříme a věříme —

My budem' parodovat zoru.
Však což tvůj pathos, srdce mé?
— Nuž, připněme si trikoloru
a do ulice půjdeme!

II.

(Psáno v listopadu.*)

Takový tedy přišel listopad.
Sychravo. Chladno. A vy tedy spíte.
Až do té duše vane vlhký chlad.
Listopad. Mlhy. Zlé a neurčité.

Nevrle hledím. Tedy včera, dnes?
Proč smutné echo ozvěna mi vrací?
Pohádka stará proč má zlý svůj děs:
Že rytíř pad'. A zvítězili draci?!

Vražedný měsíc. Spíte, příteli.
Jsou srdce, která usnula by ráda.
Mé dílo, vaše? Drahý, chcete-li:
»Z mdlé ruky péro, dláto, štětec padá —«

Takový tedy přijde prosinec:
Vichr, jenž sráží, prokleté ty mrazy.
Sníh, sníh je kolem. Sníh ten mlčí přec.
To ticho leká. Dobrý hlas ten schází.

Intimní věty, ty zní v nitru kdes.
Žel, nenahradí nikdy toho hlasu.
Sen, ten je dosněn. A náš budí děs
Hrot ironický: za onoho času!

*) L. K. Hofman zemřel 3. listopadu 1903.

Sníh v horizontě. Hloubky závějí.
A poutník usne unavený lehce.
Vločky se snáší. Vločky přikrejí.
Prý nutno jít. A jíti už se nechce.

Dny, které byly, hluk těch zašlých dob,
Jich pathos, barvy, minulá tvá cesta,
To propadlo se kamsi beze stop,
Zní zvon jen teskně z propadlého města.

Zvon hlaholí zvěst jakous tajemnou.
Bylo to? Možná! Před dávnými lety.
Bylo to? Torso leží přede mnou.
Úryvky scény, neskončené věty.

Takový tedy přijde prosinec.
Ubohý paskvil sudby, kdys se sběhlé.
Ulice dráždí — podivná to věc.
Ale to srdce, Bože, jak je skřehlé.

Sie hatten weder Glück noch Stern,
sie sind verdorben, gestorben — —

H. Heine.

ČÁST PRVÁ.

Kapitola prvá předvádí nahodilé setkání.

Bylo to na večer neděle 28. listopadu 1897.

Počalo se stmívati.

Ulice a promenády oživovaly. Massy chodců rostly. Byli to procházeči dost zřejmě odlišní od všedního publika kors. Neblaseovaní, hovorní a pozorní zaplavovali ulici. Smích a živý hovor hlučel po chodnících; byla to volnost po celém týdnu, neděle.

Mladý, elegantní muž, jdoucí sady Čelakovského k museu, nepatřil do těchto řad. Neměl té čilosti a svěžesti dojmů. Bledou tvář jemných rysů pouze chlad nechal trochu zrůžovět. Jeho zrak, skoro uhaslý, mechanicky těkal po setmělém dosud parku a jistě že nenašel předmětu, na kterém by utkvěl. Stromy byly holé, park pustý. Všechny pohyby mladého muže byly apathické, aniž by měly v sobě nevkusnou jakousi ležérnost; byla to korektnost ze zvyku. Tomuto chodci nebyla neděle ničím; nepřinášela mu nižádné úlevy. Spíše naopak. Nepříjemný hluk; nemilé vyrušení.

Nebyla to však pouze nuda a únava nedělního odpoledne, o níž se zdálo mluvit nesení se mladého, asi čtyřiadvacetiletého muže. V jeho očích byl i výraz smutku. Smutku po čem? Věděl to sám? Bylo těžko rozhodnout, měl-li určitý cíl. Šel sice chvílemi rychle určitým směrem, jakoby spěchal. Ale stěží uvědomil si nervosní rychlost své chůze. Chvílemi se zastavil: nespěchal nicméně, to bylo očividno.

Prošed šerými, odumřelými sady, stanul na rohu Václavského náměstí právě před musecm. Cosi ho vyrušilo z naprosté apathie. Trochu ohně zasvitlo v jeho očích. Zahleděl se dolů.

Byl to obraz života a ruchu, který dovedl na chvíli ohlušit bolest melancholikovu. Veliké náměstí, ležící před ním, vyšlým ze tmy, nabývalo svého lesku. Světla byla už rozžata a osvětlovala velikou, imposantní plochu. Mlha nedovedla zcela zastříti krásného tohoto obrazu: kryla vše jen lehkým, diskretním závojem. A tak vše mělo něco neurčitosti: promenující zástupy, hrčící fiakry, cinkající tramwaye. Hluk ten ukolébal v příjemné sny. A zrak chodce, zbaveného trapného pocitu vnitřního svého neklidu, utkvíval na tomto obraze vnějšku.

Mladý muž stál tak dlouho.

Nevšiml si, že mimojdoucí, asi dvacetileté děvče, blondýna čistých, pravidelných rysů, s modrýma, jasnýma očima, náhle sebou trhla, pohlednuvši mu letmo do tváře. Že očividně na okamžik váhala. Okamžik pouze. Klid se bleskurychle vrátil. Náhle rozhodnuta přistoupila dívka k mladému muži a měkkým, melodickým, ale určitým hlasem ho oslovila.

»Pane Kopulente — — —«

Jako náměsíčník, vyrušený ze svého snění, trhl sebou oslovený. Přejel rukou čelo. Upřel na dívku pohled.

v němž mísil se smutek se studem. Uklonil se pak zdvořile a smekl klobouk.

Mluvil tiše a něžně s vyhýbavou jakousi zdvořilostí.

»Promiňte, nepozoroval jsem vás. Byl jsem zamyšlen.«

Dívka pohledla mu zkoumavě do očí. Ty se vyhnuly jejímu pohledu.

»Pozorovala jsem to,« pravila poněkud ztlumeně. A po té dodala rozhodněji:

»Je-li na kom žádati za prominutí, je to na mně. Nemám skutečně práva rušit vás v myšlenkách. Měla-li jsem je vůbec. Dal jste to příliš zřejmě na jevo.«

Rozpačitý výraz objevil se v tváři Kopulentově. Zřejmě hledal usilovně slova, kterými by formuloval své myšlenky. Teprve po několika trapných, vleklých vteřinách, pravil nerozhodně:

»Nikterak; nelze o tom mluvit.«

Dívka se usmála.

Trochu ironickým nepochybně úsměvem.

»Lze o tom mluvit, neklamu-li se. Ve středu jsme se měli sejít. Ve středu to bylo, není-li pravda?«

»Ano,« odvětil Kopulent lakonicky. Rozpaky jeho rostly.

»Vy jste nepřišel, není-li pravda? —«

»Skutečně,« pravil Kopulent.

»Pak jsem vám psala, že ano?«

»Psala.«

Stín objevil se v tváři dívčině. Pak byla zase klidná.

»Vy jste neodpověděl na toto psaní.«

»Ne.«

Dívka se odmlčela na několik vteřin. Pak pokračovala s nepopíratelným trpkým přízvukem:

»Nuže, neměla jsem skutečně pravdu? Musím opravdu prosit o prominutí. Ale chopila jsem se příležitosti dohovořit se. Domnívala jsem se, že mne znáte — —«

*

Hlas její poněkud vibroval při posledních slovech. Nebyla už tak klidná. Byl to pouze pocit urážky, který ji přiváděl z rovnováhy? Či také něco více? Nutila se zřejmě přejít do tónu klidnějšího. A skutečně další její slova zněla zase pevně a energicky.

»Setkali jsme se jako dva přátelé. Chtěli jsme se chovat tak. Aspoň jste tak mluvil. Znáte mne. Neskrývala jsem ničeho před vámi. A právě proto, že mne znáte, soudila jsem, že nebylo třeba toho všeho. Nikdy jsem nechtěla být nikomu na obtíž. Nejméně vám. Neříkala jsem vám to jasně? Neslíbil jste mi otevřenost? Měl-li být konec, proč jste nejednal přímo? Proč jste neřekl, nepsal? Nikdy jsem nemilovala nejasnost. Bývala bych vám vděčna za to.«

Pausa se obnovila: pausa čím dále tím trapnější. Dívka čekala patrně něco: odpor, námitky, vůbec nějaké slovo. Ale mladý muž trval v mlčení. Byl pod suggesí melodického dívčina hlasu.

»Jediné slovo stačilo,« pokračovala dívka. »Byla bych rozuměla. Tak — tak se mi zdá, že jste mi učinil křivdu. Měla jsem právo na vaši upřímnost. Stala-li jsem se vám cizí nebo byla-li jsem vám cizí, bylo vaší povinností říci to —«

Nepopíratelná hořkost, znějící z jinak klidných dívčiných vět, vytrhla Kopulenta ze strnutí, v kterém jí naslouchal. Trhl sebou znatelně.

»To jsem nemohl říci.«

Pohled polo udivený, polo nechápavý stihl Kopulenta.

»Nemohl jste? Nuže, co to znamenalo?«

Kopulent pokrčil rameny.

Pak, jakoby byla provalena hráz jeho mlčení, mluvil ztlumeným, ale rozčileným tonem. »Nemohl jsem říci, nemiluju vás a nemohl jsem říci, že miluju. A bylo by

potřebí něco říci. Což já vím? Jak mohu vše vyložiti? Znáte mne — ale celého mne neznáte. Ale v tom nitru, jehož vy neznáte, jsou neustálé přechody a převraty. Cítím náhle takový chlad, jakoby bylo v srdci trochu ledu. Studí to, zle to studí. Lidé jsou mi lhostejní, vy jste mi lhostejna. Jako bych byl z jiných světů — někde daleko, daleko odtud. Nemiluju vás. Nechápu vás. Jste příliš daleko a příliš jiná. Nechápu, jak možno vás milovat. Jak možno milovat někoho vůbec. Svazek připadá mi poutem. Druhého dne stýská se mi po vás; potřebuju trochu klidného tepla, určitosti vašich slov, důvěřivých citů, stisknutí vašich rukou, vašeho pohledu, tak dobrého, příliš dobrého pro mne. To je druhý den. Pak se to zase vrátí. Jsem u vás, mluvím s vámi, slova mi váznou v hrdle, někdo je škrtí, a jsou pak chladná a prázdná. Cítím, že nemohu vám ničeho dáti, čeho byste potřebovala. A nechci být dlužníkem: to je trapný, nepříjemný cit. A tak se vše opakuje, komedie počíná a končí, a herci je zoufalo a teskno, s větší bolestí hraje svou roli a nejraději by se sám vypískal. Nervosní potřeba ukrátit takový stav se vzmáhá. Hlava je neklidná, zapálená. A vy hledíte na mne; klidná, pevná, dobrá. Nuže, to není právě příjemné, viďte? Což tedy ukončiti. Měl jsem vám to říci? Snad. Ale jak? Neměl jsem dosti odvahy k tomu. Nyní to tedy víte, a snad by bylo lépe, kdybyste to nevěděla.«

Kopulent se poodvrátil.

Dívka naslouchala napjatě. Její výraz prozrazoval dojem, kterým na ni působila slova Kopulentova: byla to trochu láska a trochu soucit.

»Líp?« pravila pak. »Kdož ví?«

Zamyslila se.

Pak pravila tiše:

»Jste nešťastný. Cítím to, třeba bych vše dobře nechápala. Nemohu být zlá k vám.«

Kopulent usmál se nuceně.

»Nešťastný? Říkají mi přeci, že jsem šťasten. Jsem zámožný, volný. Nešťastný? Co je to? Ale podivné je to vždy. Víte-li, že nosím vaše psaní neotevřené v kapse? Neměl jsem síly je otevříti. Nevím proč. Je to lázeň? Nešťastný? Nevím. Zdá se mi, že je to ještě horší nežli neštěstí,« dodal neskonale trpce.

Zamlčel se na okamžik.

»Bylo by mi potřebí nějakého otřesu, mohutných dojmů, velikých událostí, násilného vzbuzení,« pokračoval pak. »Ale takto spím. A mé sny jsou zlé. Jste rozumná a klidná, tak rozumná a klidná, že si připadám tvorem zcela jiných citů a potřeb. Čím je to, že jste tak moudrá a klidná? A je to dobré, že jste taková?«

Stáli tak tiše v hluku náměstí, poblíže ruchu a smíchu pohyblivých mass.

Pak podala dívka Kopulentovi ruku.

Chtěl ji v náhlém záchvatu lítosti přitisknouti ke rtům.

Vytrhla mu ji prudce.

»Ne tak . . . jako přátelé . . . S Bohem . . . Na shledanou? Kdož to ví?«

Pokynula na pozdrav a odcházela kvapnými kroky, jakoby před něčím prchala. Za málo vteřin zmizela z dohledu Kopulentova — —

Kopulent pozdraviv mechanicky sledoval ji zrakem až splynula se zástupem. Zdálo se mu, že ještě vidí její bílé boa. Po té vydral se z jeho prsou vzdech někoho, kdo se zbavil těžkého břemene, a jemuž je nyní pusto a prázdno, že se ho zbavil.

Kapitola druhá vede nás do sídla Čertova Kopyta.

Trvalo to dlouho, nežli se Kopulent probral ze svého zadumání . . . V nehybné, strnulé své pose byl nápadný mimojdoucím. I vousatý policejní strážník všiml si ho: změřil ho pátravě. Co chce ten mladý muž? Pak vzbudil pozornost dvou mladých, koketních šiček, bujných svými osmnácti léty.

»Zašimrej ho pod nosem.« pravila prvá se zvonivým smíchem.

»Lekl by se příliš, chudáček,« namítala druhá. Ohlédla se za ním ještě, když zacházely.

»Ještě tak stojí . . . Škoda, je jináč hezký!«

Kopulent neviděl ničeho. Nepozoroval míjení chvil ani lidí. Zapomenul na své okolí. Náměstí rozplynulo se před jeho zrakem . . . Přemítal.

Když se vytrhl z tohoto zajetí ducha, podíval se na hodinky.

Byl opravdu překvapen.

Bylo už mnohem více, nežli by byl myslil.

Rozhlédl se. Vzpomněl na nedávno minulou scénu.

Byla to skutečnost?

Odcházel.

Přecházel po levé straně náměstí. Šel jako dříve, nepozorný k lidem. Marně upoutávaly jeho pozornost dívky velmi ochotné potěšovati, krásky velkoměstských večerů, srdcí měkkých a přitulných. Jejich pohledy ho marně vábily. Hleděl bez zájmu na fysiognomie chodců, on, který jindy míval zálibu zpytovati je se zájmy poety a sociologa, který nepíše ani veršu, ani vědeckých článků — — on, který dovedl úplně splynouti s rozvířenou promenádou, kolébán jejím šumem a hlukem.

Po chvíli zabočil Kopulent do postranní ulice.

Z hluku přešel v ticho téměř bez povšimnutí.

Byla to mrtvá ulice: domy střízlivé a smutné.

Asi v polovici její Kopulent se zastavil.

V přízemí třípatrového domu byla restaurace. Na první pohled bylo zřejmo, že je to jeden z lokálu prostřední kategorie, ne elitních, ne obskurních, z takových, jaké bývají vítaným a hledaným útulkem studentů.

Okamžik Kopulent váhal.

Po té vešel pustým průjezdem. Na chodbě vítal ho restaurátér; znal Kopulenta patrně dobře. Jeho obličej rozšířil se k širokému úsměvu, který spíše byl nepříjemný. Otevřel ochotně dvéře zadního lokálu.

Bylo to sídlo »Čertova Kopyta«.

Dlouhý stůl uprostřed síně formy obdélníkové shromažďoval jeho členy. Zde zněly kuplety Hackenschmidovy, odtud dávala se hesla, zde se udával tón. Vše, co bylo proskribovano, soustředilo se zde: posměch, skepse, negace.

Zatím bylo zde pusto.

Dva hosti seděli u stolu.

Ne vedle sebe: řada židlí dělila je. Nemluvili. Byl to podivný pár, naprosto různorodý. Tvrdil-li prvý, že umění je ničím, tvrdil druhý, že je vším. Provozoval-li

prvý kult Nietzscheův (dle svého skrovného pochopení), domníval se druhý blížiti se duchu Tolstojovu. Byl to doktor Hilarius a Hammer, »individualita«.

Doktor Hilarius, hubený, kostnatý, rozřezával jakousi znamenitě tlustou knihu. Chvílemi prohlížel obsah jednotlivých stránek. »Individualita« dívala se do stropu. Nesnášeli se spolu; Hilaria urážela sebevědomá fraseologie individuality, Hammra suchá programovost Hilariova.

Kopulent pozdravil.

Oba přítomní uvítali ho s povděkem; byla to neutrální moc, někdo, kdo je osvobozoval z nepříjemné situace trapného mlčení o dvou.

»Čteš něco, doktore?«

»Mommsen.« odvětil Hilarius. »Nečtu ostatně, listuji jen.«

»Mommsen,« opakoval Kopulent zamyšleně. »Velmi bojovný stařec.«

»Mommsen,« pravil Hammer, »to je můj muž.«

Ironický úsměv objevil se na rtech doktora Hilaria, nepochybně vyvolán slovy Hammrovými.

Hammer však pokračoval, ignoruje ho.

»Imponuje mi síla. Ten tvůj stařec má ještě odvahu, neskrývati se za nic, odvahu, kterou u nás nemají muži, bojící se samy sebe viděti. Co jsou proti lapidárnímu jeho slovu úzkostlivé naše formulky? Moc jde před právem. Dobrá. These je jednoduchá. Neohlíží se ani na pravo, ani na levo.«

A Hammer, individualita, posilnil se hlubokým douškem.

»Není to jeho největší čin, ten výrok,« pravil pohrdavě doktor Hilarius. »A nejméně už v něm vidím nějakou sílu.«

Kopulent vmísil se do hovoru.

»Nicméně věc se neurovná ani sofismaty ani pohoršením. Věc se neurovná ani dětinskou žehravostí. Odpověď, odpověď, je-li něco v nás« (a té chvíle hlas Kopulentův zněl naruživě, beze stopy umdlenosti, jejíž znak nosily časem jeho věty). »Ale ne papírovou odpověď, ne literu proti literě, ne žurnalistické a poetické harcování — —«

Zde se Kopulent zastavil váhaje a pak pronesl temně větu.

» — — Odpověď, kterou dostane Mommsen, měla by být jiná!«

»Ecce homo,« pravil uštěpačně doktor Hilarius. »Mommsen v tobě vzbouřil chauvina. V tom okamžiku stojíš na stejném niveau s ním.«

Rozčilení Kopulentovo, rychle se objevivší a stupňovavší, záhy utuchlo. Obvyklý výraz ochablosti jevil se v jeho tváři: a jeho slova měla známý nonchalantní, omrzelý přízvuk.

»Uznáš,« pravil, »že okamžik nemohl by býti vhodnější. Podpaluje se zdařile na všech stranách, a nebylo by divu, kdyby z toho povstal nějaký ohníček. Bohužel, jsme příliš studeni.«

»Ohníček! Nezahrávej si s ohněm. Je to nebezpečná hra,« prohodil chladně doktor Hilarius.

»Je sychravo, je listopad. Ošklivý měsíc v Čechách. Bylo by třeba se ohřát. Cítíme tu zalézavou zimu.«

»Je po osmém,« odpovídal Hilarius.

»Je po osmém. To cítíme příliš jasně. Po osmém: to je zákonnost kalendáře. Po listopadu přijde ještě prosinec. Prosinec,« pravil Kopulent, zahrávaje si mimoděk se zvukem tohoto slova.

»A pak se začne od počátku. Triviální komedie, česká fraška,« děl pohrdavě Hammer.

»Který Mefisto,« pokračoval, »zanesl nás do těchto otřelých a ubohých kulis? Fádní fraška!«

»Kdož ví?« namítl Kopulent.

Toto »kdož ví« vyznělo nějakou zlou dissonancí. Nastalo ticho.

Kopulent prvý je přerušil.

»Kalendář nám dává ještě trochu lhůty. Po listopadu přijde prosinec. Zatím máme ještě listopad. Osmadvacátého.«

»Do posledního dva dny. Co chceš udělat? Lex Falkenhayn?«

Posměch Hilariův zjevně dotkl se rozčileného Kopulenta; ale nereagoval naň. Jenom jeho tvář zalila nějaká červeň.

»A k tomu advent,« pravil. »Pak dostaneme Ježíška, vraždění nemluvňátek. A na konec veselý Sylvestr! Prosit!«

Obrácen k Hilariovi, otázal se ho skoro prudkým tónem:

»Znáš přeci noviny?«

»Znám.«

»Co říkáš Žatci? Mohlo by to něco slibovati. Tanec započal. A snad bude pěkný!«

A v novém záchvatu rozčilení, rychle ho přepadnuvším, zvolal:

»Dignitatis memores. Ad optima intenti.«

Doktor Hilarius mávl odmítavě rukou.

»Začarovaný kruh. Nedostaneme se z něho. Škrábněte trochu a uvidíte chauvina. Chauvin zde, chauvin tam! Chorobu je nutno důkladně vyléčiti.«

»Nevím, budeš-li tím zázračným doktorem,« skepticky řekl Kopulent.

Hilarius chystal se odpověděti, ale byl vyrušen. Bylo slyšeti rychlé kroky. Dvéře se prudce rozletěly.

»Hackenschmid,« mručel Kopulent.

Byl to Hackenschmid, bard Čertova Kopyta, zlý posměváček, šprýmovný Mefisto, neúnavný improvisator, otylý Hamlet. V jeho tváři byl úsměšek, který mohl se časem zdáti nuceným. Přelétl zrakem málo dosud naplněný sál a mluvil pak parodujícím hlasem, jehož zlá ironie časem až unavovala.

»Píseň Řeřichy, přátelé, Řeřichy krásných listopadových dnů léta Páně 1897. Mohou-li existovat písně otroka a poutníka, proč by nemohly existovat tyto písně? Řeřicha je velký duch. A jsou okamžiky, kdy on se stává lyrickým. Pohleďme do parlamentu: není to poesie? Nejfamosnější nadávky lze slyšeti. Sie Arschgesicht zní také velmi zvučně. Konečně, Řeřicha je také otrokem a poutníkem —«

»Není ho tu.«

»Tím hůře pro něho. Přichází vždy pozdě.«

A Hackenschmid počal deklamovat, vyráže je školácky slova, dávaje jim úmyslnou tvrdost, primitivnost paedagogické pointy, obracené na rub.

»Když Honza pozbyl Kačeny
a srdce jeho jako troud,
tím z části vinen boží soud,
však mnohem více Badeni.

Když mrzne kleté mnoho dní
a když už dávno netaje,
tím z části zima vinna je,
však mnohem více Národní.

Když svět náš v ráj se nemění,
což dávno už se mohlo stát,
tím z části vinna žízeň, chlad,
však mnohem více chauvini.

A chudina-li nemá nic,
kdo vinen, záhy uhodneš.
Řád sociální trošku též,
než státní právo mnohem víc!«

A sotva skončil deklamovačku, přešel do noty rozpustilého popěvku, triviální noty, přechod to jemu tak oblíbený.

»Slyšte, milí soudruhové,
jaké čertoviny nové
dějí se kus po kousku
v tom nebohém Rakousku.

Badeni, lump, nad nějž není,
ten jest vydal nařízení — —
Soudruhu, křič nadšený:
Abcúg, abcúg, Badeni!

Zákonem to mělo býti,
s tím se mohlo souhlasiti,
nařízení zločin jest,
plamenný ho stihni trest.«

Hackenschmid sáhl po sklenici.

»— Písně Řeřichovy spalují hrdlo svým žárem. Nyní mohou jít do světa. Je to poslední mé opus. Zanesme je do inventáře.«

Sáhl po tlustém svazku s černými deskami, ležícím v přihrádce stolu. Byla to slavná kniha, posměšná kronika pohnutých a bouřlivých let, na jejíž prvé stránce velikými písmenami napsáno

»Hackenschmidi Opera Omnia«.

Došed k prázdné stránce, vepsal tam, pečlivě a vážně se tváře, své improvisace a opatřil je příslušným datem.

»— Proč říkáš poslední opus?« ptal se Kopulent.

»Inter arma silent Musae. Něco je ve vzduchu — kromě obvyklé pražské nečistoty.«

Kopulent tázavě obrátil se na Hackenschmida.

»Badeni prý padl.«

»Kolují pověsti.«

»Určitého nevíš nic?«

»Ne. To ví pouze svatý Jan na mostě a to je mlčenlivý svatý. Dostal za to své hvězdičky. Ostatně, co na tom? Nepadne-li Badeni dnes, padne zítra. Všichni to vidí, kromě mladočechů.«

»Jeho postavení je pevné, prohlásil sám ještě před několika dny.«

»Vídeňská ulice dovede křičet; a vídeňská ulice křičela. Zvučná hrdla sociálně demokratická se ozvala. I krásný purkmistr už vrtí hlavou. To je trochu rosnička, která ukazuje čas. A ve Vídni je nějaký hrad. Křičí-li se, třesou se jeho okna. Requiescat Badeni.«

»Requiescat,« opakoval zamyšleně Kopulent. »Mohl by vykonat svůj úkol. Vídeňská ulice promluvila. Umí mluviti pražská? Skoro se mi zdá, jakoby byla němá.«

»V Praze není hradu, kde by se třásla okna. Pardon! Hrad by tu konečně byl a okna také, ale není za nimi nikdo, kdo by slyšel . . .«

Tato poznámka Hackenschmidova zdála se Kopulentovi cynickou. Po chvíli teprve pravil bez přechodu:

»Tryznu, aspoň tryznu.«

»Co se toho týče, promluvme si o tom. Kraval má mé sympatie,« pravil Hackenschmid. »Kryje-li se tvá tryzna s kravalem, all right.«

»Ne zcela.«

»Ale trochu. Stačí. Tedy tryzna. Běda, jen nebýt policie na světě. Lid se jí bojí. Lid je dobře vychován. Má své opposiční choutky. Chce se vybouřit. Jednou za

čas vyjde ven. Záda ho svědí. Dá si tedy otlouci hřbet a je zase dobře. Oh, lid by promluvil; jenom kdyby ho nezavřeli; hřbet už vezmi ďas!«

»Prosinec, tedy prosinec.«

A zamumlav tato nesouvislá a nesrozumitelná slova, ptal se Kopulent Hackenschmida:

»Myslíš opravdu, že je tolik bázně?«

Hackenschmid odvětil prostě:

»Otevři své oči a dívej se kolem sebe!«

A Hackenschmid sáhl po knize, kterou uložil dříve do zásuvky.

»Hle, nepamatuješ se už?«

Listoval v knize.

Našel, co hledal. A četl tyto verše:

»Poctivý Čech vždycky smeká,
vida něco, co je c. k.,
a kloní se v pokoře
všem, kdož jsou tam nahoře.

Velká úcta vždy v něm žije
pro výkony policie.
Je-li bit, tu tlumí vzdech:
V posled je to taky Čech!

Vizte poctivého Čecha,
jestli že ho kouše blecha.
zabije ji, toť se ví,
dovolí-li hejtmanství.

Ministr je ještě výše.
Všichni leží na svém břiše:
Cigárko nám račte dát,
přestanem' opponovat!«

»Datum?« pravil, když dočetl. »Není ještě tak vzdálené!«

»Karrikuješ.« pravil Kopulent. Jeho čelo se svraštilo.

»Kreslím,« odvětil Hackenschmid. »A usmívaje se dodal:

»Bude to těžko za těch okolností provésti zvláštní věci. Tvá tryzna nebude snad tak pompésní, jak myslíš. Ale na občanský pohřeb se zmůžeme. Také lokaj mívá své okamžiky vzpoury. Budou se také mluvit ostré řeči. Také se možná zadupe. A zazpíváme si.«

»Klameš se, Hackenschmide. Vše je vážnější. A bude vážnější.«

»Budiž.« usmál se Hackenschmid znovu, dráždě tím více citlivost Kopulentovu. »Tedy počkáme.«

Doktor Hilarius nemísil se do hovoru. Disgustoval ho. Zabýval se dříve knihou a jen chvílemi zaslechl úryvek debaty, jednotlivý výrok. Nyní vyslechnuv poslední věty, odložil knihu a pravil Kopulentovi:

»Stará fantastičnost, Kopulente. Tedy tryzna? K čemu? Za koho? Zaslouhuje ji Badeni? Děkuji pěkně! Tak daleko přeci snad nejsme. Zač? Za konec politiky, která nás kompromitovala? A dále: demonstrace, kravaly. Ještě dále: tolik a tolik lidí bude sedět. Ještě dále: výminečný stav nebo něco podobného. A dále: silentium. To je vše, co může býti. Neznáš historii minulých let? Chceš zase rok 1893? A pak rok 1894? Násilím neporídí se nic. Problém je jiný. Stane-li se otázka naše otázkou moci, podlehneme. Jsme slabší.«

»Co je to být slabším?« řekl Kopulent. »Hlavně cítit se jím.«

»Počínáš parafrasovat naše buditele. Ale ti to myslili jinak. Mínili —«

Nadějná historická exkurse nebyla provedena.

Tentokrát pro příchod soudruha Řeřichy.

Kapitola třetí jedná o pádu hraběte Badeni a příchodu Kadeřábkově.

Přicházel bodrý, usměvavý bonhomme, se vzhledem umírněného měšťáka.

»Massivní soudruh,« nazýval ho Hackenschmid.

Usmíval-li se obyčejně, dnes zářil.

Hackenschmid, vida ho, zvolal:

»Badeni padl. Řeřicha se usmívá.«

Zjev Řeřichův skutečně byl zjevem triumfátora. Radost mu hrála v očích.

»Ano. Badeni padl,« pravil vítězoslavně.

A když ostatní se odmlčeli, pokračoval:

»Badeni padl. Porážka Mladočechů, na celé straně porážka!«

Řeřicha usedl, podav kordiálně přítomným ruku.

Kopulenta vyprovokoval tón posledních Řeřichových vět, z nichž čišela příliš zášť zarytého stranníka.

»Porážka mladočeská?« pravil. »Buďme upřímnějšími: porážka česká.«

Doktor Hilarius protestoval co nejdůrazněji.

»Nikoliv. Nelze stotožňovati národ s touto neblahou politikou.«

»Tvé distinguo nespraví nic na věci, Hilarie,« děl Kopulent. »Je příliš subtilní.«

Řeřicha vstal. Nedalo mu to seděti klidně. Pobíhal lokálem, mnul si vesele ruce a usmívaje se. Neodpovídal na poznámku Kopulentovu, nevšiml si námitky Hilariovy. Byl příliš zaujat lahodností svých představ. A slova ukojené zášti drala se mu na rty.

»Nuže, nyní to mají. Sázeli všechno na jednu kartu. Poraženi, úplně poraženi! Tam je dovedla jejich lokajská politika. To je jejich poslední vymoženost. Hlupáci, hlupáci! Nadutí hlupáci! A tak slepí! To je revanche za jenerální výprask sociálních demokratů! Za stlučení Bernera.«

Řeřicha cítil až osobně tuto satisfakci. Pád Badeniho jakoby byl vítězstvím jeho. Kopulenta dráždila tato zaujatost, vidoucí událost tak významnou tak malicherně, spíš cítící efemérní nejapnost žurnalistického článku, nežli závažnost kritické chvíle.

»Nyní můžeš umřít, Řeřicho, třeba jsi neviděl Neapole,« pravil trpce. »To je tvůj nejkrásnější den. Badeni padl, co dále? Ku podivu, jak málo stačí k tvému blahu. Badeni padl. Jako reakcionář? Nikoli. Prostě jako ministr, uraziví nacionální předrážděnost německou. Kým padl? Německý chauvinism se vzbouřil, německý chauvinism ho porazil. A v jeho službě vaši soudruhové. Nuže, hlásíte se k svému dílu. Jen kdybyste znali jeho dosah. Tleskáte; čemu? Chauvinism český je hoden zatracení; ale vídeňská ulice má svaté jeho právo.«

Avšak Kopulentův pathos nedovedl vyrušiti Řeřichu. Jeho útoky odrážely se od nepronikutelného pancíře Řeřichovy veselosti. Řeřicha poslouchal s úsměvem, jakoby apostrofy Kopulentovy se ho netýkaly.

»Nechme toho, příteli,« poznamenal žoviálně. »Nedám si dnes kaziti humor a zničiti dobrou náladu. Na diskussi je dosti času jindy. Nevidím však — pouze to řeknu — škodu české věci v této události. Přisluhováním Badenimu, kompromissy s klerikalismem, ohledy na chiméru většiny, všelikými lex Falkenhayn brala spíše škodu —«

»Neběží o Badeniho, o mladočeskou politiku,« pravil Kopulent.

Hackenschmid se zasmál.

»Was schert mich Weib, was schert mich Kind! Není mi nic lhostejnějšího než pád Badeniho. Doufám, že budu míti z toho aspoň to potěšení, o němž jsme mluvili; nějaký pořádný kraval!«

»Něco většího, něco většího,« mručel Kopulent.

Jeho tváře byly zardělé rozčilením. A jeho srdce bilo prudce.

Byla to náhoda? Vybavila se v něm představa slov, která mluvil před několika hodinami: »Bylo by mi potřebí nějakého otřesu, mohutných dojmů, velikých událostí, násilného vzbuzení.«

Přicházelo to, co čekal?

Nebo to byl záchvat horečky, která přejde?

Řeřicha to chápal tak. Rozechechtal se při slovech Kopulentových. Přimhouřiv své chytrácké oči, tázal se zlomyslně:

— »Něco většího: rozhořčení voličů, telegramy, prohlášení?«

»Ne,« pravil Kopulent, »něco většího.«

Jeho sen nabýval určitých obrysů; jeho slova zněla pevně.

Řeřicha setrvával ve svém tónu.

*

»C. k. demonstrace. Kde domov můj, pereat před kasinem?«

»Něco většího,« opakoval Kopulent. A sleduje utkvělou svou myšlenku, dodával, stále více se rozohňuje:

»Zabředli jsme do bažin. Už dlouho nezaznamenali jsme žádný národní čin. Procitněme z toho marasmu. Únava po Čechách, omrzelost. Všichni ji cítíme. Nelze se hnout, nelze dýchat.«

»Není tak zle,« pravil doktor Hilarius. »Pracovat je ještě možno. Vymlouváte se pouze na to.«

»Kopulent je pro tryznu,« vpadl Hackenschmid. »Budiž, bude-li pěkně arranžována!«

»To je vaší věcí,« smál se Řeřicha. »Ukažte, co umíte. My provedli své. Badeni padl.«

»Něco malebného,« pravil Hackenschmid.

»Něco rozumného,« řekl Hilarius.

»Vůbec něco,« volal Kopulent.

Hammer celý hovor naslouchal opovrženlivě. Nezajímal se o to. Bylo mu to příliš nízké. Nyní propukla jeho nevole.

»Nemáte na mysli nezli dav a věci toho davu. Dav, jděte mi s davem!«

»Je to dobrý nástroj,« pravil Hackenschmid.

»Něco, co je nutno osvítit,« opravoval doktor Hilarius.

»Něco, co je vším,« volal Řeřicha s velikým gestem řečníka.

Nastal hluk. Souvislost v něm mizela. V tom chaosu debaty nikdo si nepovšiml, že dvéře opět se otevřely a někdo vešel, ne tak hlučně, jako Hackenschmid, ne tak joviálně, jako Řeřicha.

Byl to Kadeřábek.

Léta vášně vtiskla jeho tváři rys blaseovanosti. Cosi

hlodalo na něm, zdálo se. Výraz jeho, chvílemi unavený, nemladý, neaffektoval blaseovanost. Byla tu.

Přišel tiše a usedl blíže Hackenschmida.

Čelo svraštěné, nesledoval debattu, jak se zdálo, zaměstnán příliš sám sebou.

Hackenschmid si ho všiml teprve po chvilce.

»Ha, Kadeřábek! Přišel jako strašidlo. Bankův duch dostavil se k hostině, která, mimochodem řečeno, nestála na výši doby. Co činíš, unavený dandy? Zmizel jsi málem se světa, zádumčivý Ulricu Guttinguere, s nebes kleslý anděli, jehož bolest nikdo nezměřil?«

A nakloniv se k němu, řekl mu polohlasem, tak že ostatní neslyšeli:

»Velmi veselá historie, velmi veselá historie. Ola je zase v Praze.«

Slova Hackenschmidova otřásla Kadeřábkem a vyburcovala ho z jeho lethargie. Tvář jeho ještě více zbledla.

Neodpovídal.

Čekal jako na rozsudek.

»Jako strašidlo přišel, jako strašidlo se chová,« pravil Řeřicha. »Oněměl jsi?«

»Naprosto ne,« pravil Kadeřábek s pokusem nuceného úsměvu. »Ale hlučí-li jich tolik, může jeden mlčeti.«

»Je třeba ohlušit chorá naše svědomí,« křičel Hackenschmid.

»To je obtížná věc,« namítal Kadeřábek.

Jeho chování, jeho výraz, jeho tón, vše neslo znak rozrušení. Cítil to a snažil se to vší mocí skrývat. Přemáhal se. Jeho hlas chtěl zníti lehce, jeho chování chtělo být nonchalantní. Ale bylo nutno býti velmi nepozorným, aby nebila do očí jakási nucenost. Slova Hackenschmidova vyvolala toto rozčilení. Hleděl na něho s očividnou nedočkavostí. Ale ten už mluvil o něčem jiném — to, co

trýznilo Kadeřábka, zdálo se Hackenschmidovi nejlhostejnější věcí na světě. Ola je v Praze, opakoval si Kadeřábek. Co to znamená pro něho? Trpěl, pokud byla daleko: bude nyní trpět více. Co přinese její příchod? A opakoval si tiše jméno tak vzrušující a tak mučivé, jméno přízraku, který počínal se materialisovati —

»Baden padl,« obrátil se Řeřicha na Kadeřábka. »Víš to už?«

Teprve opětovaný dotaz vyrušil Kadeřábka ze snění.

»Skutečně,« pravil pak Kadeřábek. »Kdo je to?«

Jeho neaffektovaná apathie, jeho zjevná nepozornost příkře kontrastovala se vzrušením téměř všech ostatních.

Řeřicha povážlivě vrtěl hlavou. Co si mysliti o té roztržitosti?

»Jsi také pro tryznu?« pokračoval.

»Tryznu,« odpovídal Kadeřábek, přistižený při vzdálených myšlenkách. — »Co s tryznou? Kdo mluví o tryzně?«

Bolestná hořkost pojala ho.

Tryzna —

»Kopulent blouzní o ní,« pravil doktor Hilarius.

»Smuteční mši za Badeniho,« smál se Řeřicha.

»Není mi nic po Badenim,« odpověděl Kadeřábek. »Není mi po ničem nic.«

A zadíval se při tom roztržitě na Hackenschmida.

»Nechtěl bys mluvit se mnou okamžik?«

A Kadeřábek, nevyčkav odpovědi Hackenschmidovy, vyšel na chodbu.

»Tajné spiknutí,« volal Řeřicha.

Doktor Hilarius ohlédl se za ním.

»Co je mu?«

»Nějaká spodnička,« pravil s despektem Hammer. »Spodničky jsou jeho svět.«

»Jeho čtvrt světa,« smál se otcovsky shovívavý Řeřicha.

Hackenschmid zatím sledoval Kadeřábka.

Tento čekal na chodbě, chvěje se zimou a rozčilením.

Upřel na něho nedočkavý pohled. Jeho oči podivně se leskly. Jeho rty se chvěly, jakoby chtěl něco říci. Ale nepromlouvaly. Nemohly.

Hackenschmidovi bylo nějak nepříjemně.

Litoval téměř svých slov. Co se mísil do věci? Ale bude lépe, dozví-li se Kadeřábek všeho dříve než později. Je nutno vyléčiti ho z toho.

Ale nepříjemné to rozhodně bylo.

Váhal.

Stáli tak několik trudně dlouhých okamžiků.

Kadeřábek promluvil prvý. Hlasem, který předstíral lhostejnost, oslovil Hackenschmida.

»Co jsi mi chtěl říci o Ole?«

Hlas jeho vyzněl nějak chraplavě. A on opakoval pak prudčeji a naléhavěji:

»Co víš o Ole?«

»Sám nic,« couval Hackenschmid. »Slyšel jsem jen o ní.«

Netrpělivost Kadeřábkova rostla.

»Je zde v Praze . . . A?«

Kadeřábek přistoupil až k němu a chopil ho za ruku, kterou prudce, s neočekávanou silou smáčkl.

»Bude lépe, řeknu-li vše, že ano? Jak se to praví v bibli? Nestaví své světlo pod kbelec.«

Nic se nestalo, co snad Hackenschmid čekal. Nižádný zvuk, nižádný pohyb. Bez hnutí stál Kadeřábek před ním. Stál v pološeru. Nebylo dobře možno rozeznat, co se děje v jeho tváři. Toto mlčení ho překvapovalo a znepokojovalo. Chlad sochy měl své nebezpečí.

Hackenschmidovi zdálo se, že je nutno něco říci.

»Nemysli na to,« pravil, »je to odbytá věc.«

Kadeřábek mlčel.

»Chápu, že je to historie trapná; je to oživení starých ran; ale přejde to také.«

Kadeřábek mlčel.

»Což kdybys odejel na nějaký čas?«

Podivným, jakoby ze záhadné hloubky jdoucím hlasem pravil nyní Kadeřábek:

»Miloval jsem ji.«

»Perfektum,« pravil Hackenschmid. »Bohu díky.«

»A miluji ji —«

Překvapující ten obrat Hackenschmida na vteřinu zmátl. Pak pravil poněkud neklidný:

»Praesens. To je horší.«

A jakoby se na něco rozpomínal, dodával hořká slova:

»I nyní?«

»I nyní. Tím hůře.«

Výraz Kadeřábkův byl výmluvnějším slov, kterým se vyhýbal.

»Kdo ti to říkal?« ptal se tiše.

»Černoch.«

»A jak to ví on?«

Hackenschmid byl znovu v rozpacích. Jeho cynism zarážel se před bolestí, jež byla před ním. Ale konečně, nutno-li to vyřídit. A odpověděl lakonicky:

»Z autopsie.«

»Černoch,« opakoval si Kadeřábek.

Když padla rána, zdál se býti klidnější.

Frivolní citát vybavil se v paměti Hackenschmidově. Mumlal si pro sebe Heineova slova:

»Ein Thor ist immer willig,
wenn eine Thörin will.«

Kadeřábek neslyšel. Cosi ho napadlo, co vyvolalo jeho smích. Byl to zlý smích.

»Byla by i pro mne? Bylo by to velmi veselé. Seid umschlungen Millionen — diesen Kuss der ganzen Welt!«

Hackenschmid se zachvěl zimou. Nebylo teplo v té chodbě. A scéna nebyla veselá. Snažil se uklidniti rozjitření Kadeřábkovo.

Opakoval.

»Je to historie, která je za tebou. Každý máme za sebou nějakou historii.«

Slova jeho zněla nyní skoro elegicky. Nezvyklý to tón u Hackenschmida. Byla to nějaká stará jeho bolest, nějaké strašidlo minulosti? Ale Kadeřábek byl příliš zaměstnán vlastní bolestí, než aby si všiml tohoto přízvuku, který naznačoval — nebylo tomu tak? — staré nějaké jizvy.

»Kdyby ta historie byla za mnou,« pravil. »Ale je ve mně a se mnou. Stále ji vidím. Když byla pryč, viděl jsem ji stále. Oživovala bez ustání. A nyní je zde . . . a tak . . . Slyšel jsem, že se chce vrátiti. Ale nečekal jsem toho tak brzy . . . a tak . . . Čekal jsem přece ještě - «

»Ještě?«

Kadeřábek nevšímal si otázky Hackenschmidovy. Skutečně neuvěřitelné bylo pravdou.

Kadeřábkův osud přišel.

Jeho světácká druhdy mysl podlehla té vášni tak dobrodružně a úplně, že skutečně čekal něco ještě. Proč musil právě ji milovat, on, tak přelétavý a vrtkavý? A nyní tu byla ta vášeň a strhovala ho —

Hackenschmid pokrčil rameny.

Nemělo smyslu stát zde déle, když už všechno vysloveno.

»Přišli by za námi. Vrátím se.« pravil.

Kadeřábek osaměl.

Nezpozoroval toho téměř.

Stál ještě dlouho bez hnutí, bledý. Cosi ho pálilo . . . byla to žhavá bolest. A srdce tlouklo znepokojivě rychlými tepy.

Otevřel dvéře vedoucí do dvora.

Chladný vzduch ho ovál.

Fysicky se mu poněkud ulevilo. Tlukot srdce ustal. Bylo mu volněji.

Tak stál v chladné listopadové noci.

Za chvíli vrátil se Hackenschmid, nemoha se ho dočkati.

Nalezl ho ještě v tom zadumání, opřeného o dvéře.

»Co děláš?« ptal se ho.

Byl vážně znepokojen chováním Kadeřábkovým. Bral to příliš tragicky. Ku podivu, on, Kadeřábek — —

Kadeřábek obrátil se k němu; úsměšek byl na jeho rtech; a odpovídal mu tiše:

»Co dělám? Zbytečného člověka.«

Ale pak šel s Hackenschmidem.

Kapitola čtvrtá vyvolává staré upomínky.

»Co je ti?« ptal se Řeřicha vrátivšího se Kadeřábka. »Vypadáš, jako někdo, kdo ztratil million a náhodou už nemá jiných po ruce.«

»Kdož ví? Snad jsem měl takový million,« odvětil Kadeřábek s pokusem úsměvu, který selhával.

Dlouhá nepřítomnost Hackenschmidova a Kadeřábkova byla pozorována. Nikdo se neptal, mlčelo se o tom. Ale jakási stísněnost počínala se zmocňovati přítomných. Tušili něco nedobrého. Zábava vázla, dlouhé chvíle mlčení se dostavovaly. Ani Hackenschmid, vytrvalý, neúmorný, nebyl dnes ve své kůži. Jeho vtipy selhávaly; jeho improvisacím se nedařilo. Ani k debattě nebylo chuti.

Hackenschmid bubnoval prsty na stole a hvízdal si mechanicky nějakou písničku.

»Počkej,« pravil náhle Kadeřábek. Tu píseň jsem někde slyšel.«

Opřel hlavu o dlaně a počal přemýšlet.

Hledal v paměti text.

»Je tomu už dávno. Mohlo mi býti jedenáct, dvanáct. Jak to povídá starý pán? J'etais un doux enfant,

le grain d'un honnête homme. Šel jsem tenkráte lesem. To vidím dosud. Ale text už neznám. Nevzpomenu si. Jediný verš mi zůstal v paměti.«

A mručel tiše.

»Pipergr byl pražský kat . . .«

Obrátil se k svému sousedu s posměšným poněkud přízvukem:

»Neznáš ji, Hackenschmide? Pěstuješ přeci tenhle genre!«

Hackenschmid byl překvapen otázkou Kadeřábkovou. Jaký nový obrat?

»Neznám více nežli ty,« odpověděl po chvíli.

Za to Řeřicha, očividně stále v dobré míře i za té obecní depresse, která mu byla nepříjemnou, uvítal příležitost, zaplašiti stíny, které se objevovaly.

»Znám text,« pravil.

A hladě levou rukou svůj vous, vykládal.

»Když se ta odrhovačka zpívala, natýrala se mne mnoho. Pomocník u nás si ji oblíbil a zpíval ji nemilosrdně. Na konec jsem ji nemohl slyšet. Utíkal jsem před ní zoufale — —«

Soukal v své paměti a pak pomalu, místy se opravuje, říkal slova textu:

Po dlouhou řadičku let
posílal na onen svět
za dosti slušňoučký plat
Pipergr, ten pražský kat.

Poslední kšeftíček byl,
že v Hoře dva oběsil.
V tom pravil sám světa Pán:
»Pojď sem ty Pipergře sám.«

Toho se Pipergr lek'.
»Co pak to musí být hned?
Snad může počkat Pán,
až si to rozmyslím sám.«

»To je ta,« pravil zamyšleně Kadeřábek. »Pamatuju se. Jenom nota byla trochu jiná; znělo to tehdy nějak melancholicky.«

»Je to skutečně pohnutlivé,« pravil Hackenschmid.

»Tvůj vkus,« ušklíbl se opovržlivě Hammer.

Řeřicha pokračoval.

»Snad ještě času je dost,
snad mohu přijít jak host.«
V tom však to zaznělo zas.
»Pojď sem ty Pipergře sám.«

Tu se už nezdráhal víc,
osudu svému šel vstříc!

»Zde se zastav, Řeřicho. Zde je dramatické vyvrcholení. Pamatuji se nyní dobře na ni. Ale řeknu vám něco: skutečně zanechala ta odrhovačka dojem na mou mladou mysl. To smlouvání, fatalistní resignace na konec . . . — ‚Tu se už nezdráhal víc.' — Mluví-li se o tragickém, cítil jsem je tehdy. Tolik jiných dojmů zmizelo beze stopy, tento ne. Před jedenácti, dvanácti léty byl jsem naivní hoch. A slovo kat zní tak romanticky. K tomu to bylo v lese, v šerém, velikém lese, oživeném pověstmi o loupežnících s možnými hrůzami vražd. A vzduch tak voněl.«

»Nyní se stává Kadeřábek docela mimořádně lyrickým pro odrhovačku,« pravil Hammer s indignací.

Hackenschmid sledoval Kadeřábka napjatě. Náhlá jeho mnohomluvnost měla cosi podezřelého. Nebyl dosud

přesvědčen o pominutí krise. A jak se rozluštila, pominula-li?

Náhle se zraky obou setkaly.

Kadeřábek se odvrátil. Výraz jeho tlumočil nespokojenost.

»Odrhovačky jsou to nejkrásnější,« pravil rychle Hackenschmid, chtěje setříti nemilý dojem. »V nich jsou kulturní dějiny.«

»Mluvíš pro svou věc, Hackenschmide.«

»Možná. To je moje právo.«

Nelogicky, jako ze sna mluvě, ozval se náhle Kadeřábek:

»Nebylo by krásné umřít pro nějakou hloupost?«

»To se povedlo pouze Rudinovi,« ironisoval Hackenschmid.

»Umříti! Doba je vážná. Badeni padl a Kopulent se bouří.«

Ale Kadeřábek přeslechl úsměšek Řeřichův.

»Jeden lidský život se zadává,« pokračoval. »Kdo chce jeden lidský život? Neříkám, že by byl právě krásný.«

Nervosní napětí jeho potřebovalo slov — —

Tón jeho balancoval mezi vážností a karrikováním. A jeho výraz vzbuzoval stejně pochybnost a vážnost jeho slov jako jeho travestující tón.

»Jeden lidský život,« mluvil nyní tónem vyvolavače, »po prvé, po druhé — — Jeden lidský život, Řeřicho, ve prospěch organisovaného dělnictva, ve prospěch umravnění, doktore, pro dobrý vtip, Hackenschmide, pro effekt, Hammre! Pro co, Kopulente, ještě? Nedovedu si už vzpomenouti. Jeden lidský život po prvé, po druhé, po třetí!«

»Prosinec,« šeptal si Kopulent.

Byl všecek zaujat vzrušujícími svými představami.

»Prosinec?«

»Krev je zvláštní šťáva. Pustit žilou . . . kdož ví?« Hackenschmid přerušil konfusní samomluvu.

»Kopulent nemá mnoho myšlenek; ale do těch se dovede zakousnouti. Padlo nějaké ministerstvo. Nemůže mysliti než na jeho funus.«

Kadeřábek slyšel slova mluvčího bez zájmu. Výraz lhostejnosti objevil se v jeho rysech. Tryzna, vtip, hloupost, cokoliv.

Pak rozpomenul se na něco a přímo zamířil ke Kopulentovi.

»— Nuže, dávám ti k disposici jeden velmi obnošený život. Na tři dny! Slyšíš? Na tři dny!«

Kopulent změřil ho mrzutě. Grimassy Kadeřábkovy ho urážely.

»Netrop komedii,« pravil.

Kadeřábek nedal se vyrušit, a týmže pseudopathetickým hlasem, kterým dříve nabízel svůj život, opakoval.

»Slyšíš? Na tři dny!«

Skřížil ruce a řekl klidně:

»Očekávám tvé instrukce. Tři dny!«

»Co se komedie týče,« pravil Hackenschmid, »jsem pro ni. Ale tys začínal příliš melodramaticky. Ten genre se mi nezamlouvá. Ty říkáš tryzna, já malý žertík. A s třemi dny to neberu tak přísně.«

»Čas jsou peníze,« odvětil Kadeřábek. »Není dobře bráti vše na dlouhé lokte.«

Řeřicha se opovržlivě usmál. Neměl nižádného zájmu na hovoru.

»Nejste s tím ještě hotovi?«

»Tři dny,« děl Kadeřábek »Tedy tři dny; platí?« Kopulent pokrčil rameny.

»Jsi-li nenapravitelný, tedy tři dny.«

»Jste posedlí svou fixní ideou. Mám živou představu blázince,« křičel Hammer.

»Je možná. Nemůže ti býti cizí.« řekl Kadeřábek.

Pak se mluvilo jako obyčejně. Scéna upadla v polozapomenutí. Nebyla sice nálada právě veselá, ale stíny dřívějších chvil aspoň částečně zmizely. V hluku a křiku málo se myslilo na podivné chování Kadeřábkovo, na něco, co nebylo domluveno — —

I Hackenschmid byl poněkud uklidněn. Patrně vše bylo chvilkové podráždění, zavanutí chladného větru, velmi pochopitelné v té situaci. Kadeřábek nyní mluvil a jednal zcela normálně. Nanejvýš že by byl reservovanější ostatních.

Jen Kopulent seděl trochu rozptýlený. Na co myslil? Byla to scéna večerní, která nyní po předchozím rozrušení nyní více tížila? Stával se také málomluvným. V jeho mysli znělo nějaké jméno, jméno sokyně Shakespearova dramatu lásky.

Julie. Byl on Romeem? Nezdálo se.

Hackenschmid byl zase ve svém živlu. Jeho posměvačnost ožila. Tu se stala malá episoda, nepozorovatelná téměř a bezvýznamná ostatním.

»Kde je Černoch?« ptal se doktor Hilarius.

Nikdo nedovedl to říci.

»Kdož ví, za kterou selankou,« smál se bonhomme Řeřicha.

Hackenschmid zadíval se na Kadeřábka.

Zbledl při vyslovení jména Černochova; stal se roztržitým a ještě zamklejším.

Poznámka Řeřichova neminula se účinkem.

Nikdo si nevšiml působení těchto několika slov kromě Hackenschmida.

Přesvědčení tohoto bylo tím povážlivě zvikláno.

Nebylo přeci ještě vše v pořádku; bard se nad tím zamyslil.

Čertovo Kopyto rozešlo se tentokráte dříve než obyčejně.

Na ulici se oddělili.

Hackenschmid, Kadeřábek a Kopulent šli směrem k Václavskému náměstí.

Kapitola pátá vede nás noční Prahou.

Tři z Čertova Kopyta kráčeli dlouho mlčky.

Byl to stav nemilé stísněnosti, jíž se nikdo nemohl zbaviti.

Když došli k Václavskému náměstí, zastavil se Kadeřábek.

»Clara pacta, boni amici,« oslovil své druhy. »Objasněme si své stanovisko.« A obrácen k Hackenschmidovi pokračoval:

»Muž z Kobylis byl dobrý muž, bohužel měl neštěstí ve svém oboru. Neměl jsem také mnoho štěstí. Doktor Rank chodí s visitkami upravenými příliš křiklavě. Moji otcové mi neublížili. Není mi akutně třeba visitek. Jedná se o méně křiklavý způsob. O vhodnou příležitost. Pamatuješ se dobře, Kopulente: tři dni.«

Kopulent, zaražen slovy Kadeřábkovými, odpověděl odmítavým gestem.

»Takto ne,« pravil pak. »Nechci tak.«

Kadeřábek usmál se nepříjemně.

»Jsi příliš skrupulosní. Není oběť dost čistá?«

Kopulent chystal se odpověděti, ale Kadeřábek nepřipustil ho ke slovu.

»Život má svůj kousavý humor. Jak jsem to říkal: Vergiss nicht, Mensch, den Wollust ausgeloht? Bylo to za krásné kterési noci. Pamatuji se dobře. Tacitus tomu naslouchal. Tacitus je mrtev, že ano? A čemu naslouchal, mělo by být také mrtvo. Ale ten citát neměl zcela pravdu. Tehdy ne. Miloval jsem kdysi život, ale když měl jistý obsah. Za oné letní noci ještě ten obsah měl. Nyní je to abstraktní, prázdné slovo. Rozkoš už není rozkoší a život je kalnou usedlinou. S ní je konec a se mnou je konec.«

»Proč?« ptal se Hackenschmid.

»Vidíš příliš černě,« pravil Kopulent, otřesen řečí Kadeřábkovou, které nedovedl chápati.

»Černě? Jsou-li věci černé! Du bist der Stein, die Wüste und der Tod. Důvod, pro který jsem ochoten státi se i patriotou, není zcela čistý. Ale účel posvěcuje prostředky. Nemusit nic viděti za sebou, nic před sebou, nic v sobě!«

Zasmál se opětovně.

»Což kdybychom ji potkali nyní? Nevíš, kam chodí? Hotel je právě při ruce. Bylo by to veselé. Mohli bychom ji vzíti spolu. Kordiální přátelství. Jeden po druhém; na všechny dojde.«

Byl to mrazivý smích.

A Kadeřábek si opakoval, jako by mu působilo rozkoš, drásati nezahojené své rány.

»Na všecky dojde. Vydržet se musí!«

Hackenschmid se rozčilil.

»Mluvíš nesmysly.«

»Snad nesmysly. Schází mi pro to měřítko.«

»Koketuješ s tím. Učinil bys lépe, kdybys snažil se na to nemyslit.«

*

»Byl bych rád, kdyby to bylo možno. Spíš patrně dobře, Hackenschmide? A ty, Kopulente? Den přejde jakž takž; mluví se, kříčí se; dobře. Ale pak noc je dlouhá, nemůže-li se usnout. Mám hlavu stále plnou pošetilých nápadů. Velmi pošetilých. Nesmysly nabývají smyslu, Hackenschmide. Vidím celou historii. Jsem jako dítě. Nelze spáti. Báno je hlava těžká. A taková únava. Dotěrý, ty myšlenky. Jako cvrček se usadí a hudou stále svoji jednotvárnou notu. Takový cvrček u krbu je něco nesnesitelného. Něco jiného konečně! Nějakou veselejší písničku! A pak napadne jméno, které jste říkali v tolika záchvatech rozkoše, v takové vášni, jméno drahé a nyní tak znečištěné. My všichni budeme nešťastni, Hackenschmide, každý na svůj způsob.«

»Jdi k doktorovi, Kadeřábku. Nezbývá ti nic jiného.«

»Doktor. Něco pro spaní, myslíš? Není to špatný nápad. Ale nevím. K čemu jsou doktoři na světě? Nikdy nic nevyléčili . . .«

Zamlčel se na několik vteřin a jakoby vzpomínaje pokračoval pak:

»Ublížil jsem Tacitovi. Jsem vinen vůči němu. Byla to vůbec vina? Ublížil jsem mu. To je pravda. Měl jsem ji rád. A chtěl jsem ji míti. Za každou cenu. Proč právě ji? Kdo se vůbec vzalo to šílenství? A pak to pokračovalo. Nešťastný bude na konec zlým a to je poslední jeho neštěstí.«

»Odjeď pryč.«

»Nemohu.«

»Co chceš tedy dělat?«

»Nevím. Zatím nevím.«

A tiše dodal:

»Když je vše zprostitutováno, co jsem miloval —«

Odmlčeli se.

Šli chvíli beze slova po volném svahu Václavského náměstí.

Za chvíli přešel Kadeřábek do dřívějšího tónu.

Oslovil kousavě Kopulenta.

»Nuže, kde zemřít? Václavské náměstí je široké a dlouhé. Nejkrásnější příležitost k rozvinutí malebných a theatrálních scén! Leží tak tiše, že bych se počal báti o tvou věc, Kopulente, budoucí stratégu lidu! Hle, pohleď na okamžik. Nic se nehýbá. Dámy noci promenují. Ona ne? Bůh odpusť těmto dámám; často nás uvedly do prekérní situace. Myslím však, že je nezarmoutí pád Badeniho. Stráž jde svým odměřeným způsobem; pád Badeniho jí nezarmoutil. Bude sloužiti komukoliv. Měj se na pozoru před ní. Čech jen od Čecha může býti přemožen, a ti policajti jsou, myslím, našinci. Občan jde ze své restaurace; vypil svou porci a bude dobře spát. Brouká si svou písničku. Byl v chantánu? Zdá se, že nemyslí na Badeniho. Veselá mládež jde z kavárny; je animovaná; půjde k holkám. Nezarmoutil jí pád Badeniho. Fiakrista čeká na rita; noc je dlouhá a chladná, a nikdo nepřichází. Tváří se jaksi mrzutě ve své houni, škarohlíd; není snad on zarmoucen událostmi? Ostatní Praha spí. Zítra půjde do dílen, úřadů, do krámů, na promenády, vše jako kterýkoliv den. Nuže, Kopulente, tvé chance nejsou dosud příliš skvělé. Kde je ten materiál, s kterým máme pracovati? Jak uvésti spící v pohyb? Kde je možnost umříti pro vlast? Mně to může býti lhostejno; běží o tři dni. Ale poslyš, proč ty nejsi tak klidný? Co je ti po těch lidech, které vedle tebe postavila náhoda? Co máš společného s těmi všemi lidmi místními? Nechápu dobře. Nikdy jsem to nechápal. Jsem člověk konkrét. Možno milovati A. nebo B., ale nějaký chimerický celek? Co je to chimerický celek? Hlupci, kteří

by mne jinak uvedli v šílenost. Ale nevadí: ty tedy chápeš a to je hlavní. Co je mi po tom? Přiživím se. Ale až umru, prosím o epitaf: žil pro lásky a umřel pro vlast!«

V Kadeřábkových posměšcích bylo příliš mnoho bolesti, než aby nepůsobila tísnivě. Ale Kadeřábek jako by nepozoroval tento dojem svých sarkastických řečí.

Chodníkem se sunul zavalitý pán, odměřený, v svém upjatém zimníku a s vyleštěným cylindrem. Kadeřábek zamířil k němu a smeknuv klobouk, ptal se ho zdvořile po německu:

»Je pravda, že padl Baden?«

Muž zavrčel cosi zlostně a kráčel dál.

Kadeřábek dal se do jízlivého smíchu.

»Zdá se, že je to Čech. Není to mladočeský poslanec? Těžká práce, Kopulente. Upřímně řečeno, bojím se, že to bude nudné. Takové věci působí jen na chvíli. Pak unaví. Chci ti dáti k disposici svůj život, ale ne svůj vkus. Nevím, proč bych se měl ještě takto nuditi.«

»Nechci tvého života.«

»Budeme vidět.«

Kopulent byl sklíčen: snad slovy Kadeřábkovými, snad i něčím jiným. Jeho rozpálení v té chladné noci mizelo. Počínala se vraceti skeptická nedůvěra. Po exaltaci depresse, to je ta věčná a neměnná houpačka? Je možná, že Kadeřábek má pravdu: že není možno nic, že se nevzbudí nikdo, že chvíle přejdou beze stop a důsledků jako neuvěřitelná pověst, směšná a malicherná budoucím. Snad se také nyní více vracela silhouetta dívčina, zaplašená debattou — —

Kadeřábkem lomcovala zima.

»Máš horečku,« pravil Hackenschmid k němu. »Nachladil jsi se venku.«

»Není to nic,« odporoval Kadeřábek. Ale chvěl se všecek při tom.

Na návrh Hackenschmidův zašli do Quisisany.

Byla dosti naplněna; zvědavci a kupci se tu tísnili. Různorodá společnost se tu sešla. Bylo to osvěžení měšťáků vracejících se ze své pivnice, bursa noční prostituce, dostaveníčko podezřelých existencí hledajících příležitost k lovu. Konečně byla noc chladná a zde byla příležitost různá — —

»Altvater to spraví,« pravil Hackenschmid a hodil peníz do automatu.

Kadeřábek vypil číšku jedním douškem.

Změřil neklidným pohledem okolí málo se mu zamlouvající —

»Pojďme,« pravil, »není tu příjemná atmosféra.«

Hackenschmid ho zdržel; dal si ještě jednu. Ale Kadeřábek předešel je ven.

Octli se zase na náměstí.

Hackenschmid zadíval se k museu.

»Revoluce ovcí,« řekl pak, »není to bizarní idea? Představ si: ovce po ulicích, ovce po náměstích. Nádherné, nefalšované české ovce. Hrůza jde z nich. Nevím, neumře-li svět tou hrůzou.«

»Ovce! Kdož ví, není-li to něco horšího,« ozval se cynicky Kadeřábek.

A pokračoval týmže tónem:

»Jsme to podivná stvoření. Jakýs bonmot vídeňský praví, že být Čechem není ještě zločin, že je to pouze ostuda. Něco na tom je, Kopulente.«

Kopulent procítil ze své zmalátnělosti; posměšek druhů ho vyburcoval. Vztyčil se a pravil s výrazem přesvědčení a naděje:

»Uvidíme.«

Byl ochoten říkati taková slova, ale nikoliv je slyšeti. Citlivost jeho, tak často urážená ponížením posledního měsíce, vzpjala se. Mdloba jej skličující přešla. Jeho tváře zase se zarděly rozčilením.

»Uvidíme,« opakoval. »Nesuďte příliš brzo. Všichni tak soudí a všichni tak mluví. Ale je to už proto pravda? Tolik je jisto, že možno-li vůbec nějaké vyburcování k něčemu lepšímu, k nějakému vzmachu, což já vím, že to jedině dnes. Nikdy nebyly mysle tak praeparovány: nikdy nesešlo se více podmínek. Jsou tu všechny předpoklady k bouři. Dlouhotrvající rozčilení; scény z parlamentu; Mommsen; Žatec a události dneška. Jestliže ani dnes se neprobudíme, myslím, že budeme dlouho spát. Ale urážka pálí a bouří krev!«

Kadeřábek mluvil nyní vážněji, tónem, který byl skoro smutný.

»Mne urážka nepálí a krev mi nebouří. Mluvíš stále o věcech, po kterých mi nic není. Co je mi po nějakých Čechách? Ať si spí, jak tomu říkáš, ať se vyburcují k něčemu lepšímu, jak chceš doufati. Kdybys věděl, jak je to všechno daleko: jejich spánek jako jejich bdění! Ti, kteří nežijí pro sebe, mohou žíti pro celky; ale obojí dohromady nelze a já žil výhradně pro sebe. Mám-li něco, co mají milliony jiných, mám to ještě? Nechci se dělit s nikým. Nemám smyslu pro kollektivismus ať v kterékoli formě. Nully se mohou utopiti v hromadné číslici; dodá jí to významu. Ale jsem-li něčím, chci tím být pro sebe. Nemáš horkou hlavu šestnáctiletého omladinisty? Ale Omladina je za námi. Co chceš? Mazati orlíčky, vytloukati okna? Co chceš, Kopulente? Nejsi upřímným ani sám k sobě. Ale je pravda: nepřísluší mi haněti tě pro to. Děláme to všichni, každý svojí manýrou. Tvá manýra by se mi nezamlouvala, to nutno podotknouti.

Ale pokusím se při tom ohníčku přiohřát si své studené ruce.«

Kopulenta nepřesvědčila Kadeřábkova argumentace. Byl by jistě něco namítl, kdyby byl nezvolal té chvíle Hackenschmid:

»Hiller, Hiller, mariánská houfnice!«

Hiller, člen redakce pražského deníku, asi třicítiletý bonvivant, dobrý společník, starý známý Čertova Kopyta v době veřejných differencí, posmívající se polemikám, které sám psával, poznav je přistoupil k nim.

»Je něco nového?« volal Hackenschmid.

Kopulent nemluvil nic, ale sledoval redaktora s napětím.

Hiller se usmál.

»Tak, tak . . . Žatec, Aš. Vyčišťuje se uzavřené území. V Žatci vytlučená okna, na ulicích bojovná nálada. Wacht am Rhein. Dům obchodníka Holého byl vydrancován a zapálen.«

Hiller odříkával své věty apathicky a odměřeně — —

»Začíná to vesele,« smál se Hackenschmid.

»Dobrá, dobrá,« pravil Kopulent.

Zprávy tyto patrně ho uspokojovaly.

Hiller nedal se vyrušiti.

»V Aši totéž; vytlučená okna; na ulicích bojovná nálada. Wacht am Rhein.«

»Velmi dobře,« opakoval Kopulent.

»A co Vídeň?«

»Tančí radostí. Pravý triumf. Sváteční nálada po ulicích. Dělnictvu povolena demonstrační promenáda. Tož promenovalo,« pravil nyní stoicky Hiller.

Kopulent rozrušen rozhlédl se po širém náměstí, té chvíle tak klidně zde ležícím. Nic mimořádného nebylo zde viděti. Sem tam silhouetta chodce, hrčící povoz.

A Kopulent kreslil si zcela jiný obraz. Mimoděk vydrala se z jeho úst slova:

»Dost vhodný terrain. Zde by to mohlo začít.«

»Myslíte?«

Redaktor zívl. Byl unaven. A jeho povolání učinilo ho blaseovaným. Trochu roztržitě pravil:

»Před osmi měsíci bylo tu na náměstí hlučno. Jedni volali: ať žije, druzí: ať šije Dědic. Malá difference. Policie vmísila se v ni neprávem; proč nedopustit malou výměnu názorů? Malá difference. My žurnalisté jsme k tomu, abychom nadchli lid pro sporné písmeno. Nadchneme je. Něco se musí konečně dělati. Ale zábavné to příliš není, věřte mi.«

A Hiller zívl znovu.

»Je pozdě,« pravil, »chci se vyspati. Nespal jsem dnes téměř. Některé dny by měly mít osmačtyřicet hodin: nezbude nám jinak čas na spaní. Zítra je installace rektora, že ano? Chystají se tam prý demonstrace. Jděte se tam podívati! S bohem!«

A Hiller rozloučil se kvapně, ubíraje se Můstkem domů. Záhy zmizel s dohledu.

Kadeřábek byl mlčel po celý rozhovor. Nyní oslovil Kopulenta sarkasticky:

»Chceš ještě prohlížeti terrain? Je trochu zima na to!«

»Dnes už ne,« pravil Kopulent. »Uvidíme se zítra?«

»Jsem k disposici,« pravil Kadeřábek. »Tři dni.«

Kopulent se zamračil.

»Nemluv už o tom.«

»Tedy ráno?«

»Ráno. Třeba zde. V devět hodin.«

Hackenschmid se ušklíbl. Čas se mu nezdál konvenovati.

»Už v devět hodin! Běda, třikráte běda!«

Pak se rozešli.

Kopulent osaměl.

Jeho nitro bylo přeplněno dojmy. Dnešní večer přinesl jich příliš mnoho: od oné rozmluvy před museem za hluku vozů a hovorů promenujících ke zprávě o pádu Badeniho, od záhady Kadeřábkovy ke sdělením Hillerovým, tyto různorodé dojmy křížily se a proplétaly. Hned viděl zjev Juliin, které nedovedl býti Romeem; slyšel její hlas, v kterém bylo trochu tiché výčitky a trochu tiché lásky. Pak slyšel posměšná slova Kadeřábkova. Tři dni. Co chce učiniti? Co míní vážně?

Pak sám si opakoval:

»Tři dni, tři dni; Vídeň. Žatec. Aš. Potom Praha. Tryzna.«

Kopulent stál ještě.

Viděl náměstí, nyní tak liduprázdné, zaplavené massami: lesklé bodáky, cval koní, srážka dvou vln, krev, která teče. Krev, která neteče nadarmo; je něco činorodého v prolité krvi. Kypří půdu.

Co vyroste na této zkypřené půdě?

Tolik bylo jisto v jeho nitru, zmítaném tak různými city: chtěl-li veliké otřesy, mohutné dojmy, nuže, zdálo se, že přicházejí. Stál před branami událostí. Třeba jenom rukou pevnou otevříti dvéře. Byl odhodlán. Konečně odhodlán.

Budoucnost?

Přes chlad noci horko ho zalilo.

A opakoval si slova vzdoru a naděje.

»Uvidíme!«

Kapitola šestá předvádí rekapitulaci dvou životu.

Hackenschmid šel s Kadeřábkem.

»Poslyš,« pravil po chvíli. »Myslíš to vážně?«

Kadeřábek se zastavil. Hleděl na Hackenschmida nechápavě.

»Co mám vážně mysliti?«

Tón Kadeřábkův, tak vyhýbavý, nezastrašil Hackenschmida.

»U čerta, ty tři dni?«

Kadeřábek naklonil se do stínu.

»Nevím sám.«

»Co to bylo s doktorem Rankem?«

»Ah, ne zcela tak . . . Ale — konečně, chceš-li, doktor Rank.«

»Tedy oba?«

Třeba oba. Mysli si, cokoliv chceš. Nezáleží mi na tom. Upřímně řečeno, je toho více najednou. — A co: nemám, proč bych žil.«

»To není nic mimořádného. Zcela můj případ,« zahučel Hackenschmid.

Chvíle mlčení následovala.

»Obyčejně,« pokračoval Hackenschmid, »přežijeme se o několik desítiletí. A nestaráme se ani o to.«

»Nechtěl bych to. Skoro se mi zdá, že už jsem se přežil. Připadá mi všechno tak hloupé, tak zběsile hloupé. Žije se pro nějaké malichernosti a pro totéž se umře. Nemám programu a to je mrzuté; s programem možno žíti, i když člověk je mrtev.«

»Nemám také programu.«

»Ale tedy se aspoň bavíš!«

»Ne vždycky.«

»Ubohý, pak to těžko chápati!«

»Ne těžko. Žijeme většinou spíše ze setrvačnosti. Neklamu se o tom. Schází rozhodný impuls. Přijde někdy?«

»Co čekáš, aby se stalo?«

»Nevím, čekám-li to nebo bojím-li se toho.«

»Čeho se tedy bojíš?«

»Abychom mluvili vzletně: že snad mrtví promluví.«

»Můžeš dlouho čekati nebo se báti.«

»Snad . . .«

Kadeřábek se zamyslil.

»Čekám nebo bojím se také něčeho. Ale nejsou to mrtví.«

»Ola?«

»Setkám se s ní patrně. Co bude pak? Čekám a bojím se toho. Ale bude tu pak nějaký impuls. Je třeba, aby něco nás pošouplo dál.«

Blíže Karlova náměstí se rozloučili.

Kadeřábek odcházel směrem k náměstí, Hackenschmid odbočil do postranní ulice. Zastavil se však ještě na okamžik.

»Bylo zapotřebí radikální operace,« zamumlal, hledě za odcházejícím — —

Před ním rýsovaly se obrysy novoměstské věže, plné reminiscencí. V jejím stínu kráčel Kadeřábek volným krokem toho, který nespěchá. Reminiscencí věž v něm jistě nebudila.

Hackenschmid slyšel, že si hvízdá nějakou píseň.

Byla to píseň o Pipergrovi.

Konec části prvé.

ČÁST DRUHÁ.

Kapitola prvá pojednává o špatném svědomí a možných jeho následcích, též o některých německých písních a náladě, kterou vzbuzují.

Tureček, právník druhého roku, procitl časně ráno. Časně dle svého měřítka. Od té doby, co byl na právech, nemohl být čítán mezi ranní ptáčata.

Ale tohoto dne — bylo to 29. listopadu 1897 — stalo se, že měl hryzení svědomí.

»Nechodím na přednášky,« mručel oblékaje se. »Je to konečně omluvitelný altruismus; dělám místo jiným. Ale občas bych se měl nicméně tam podívat. Kolik je hodin?«

Bylo půl desáté.

»Osklivé lavice,« bručel Tureček. »Místnost nestačí. Někdo musí zůstat doma. Ustupuji.«

Vyhlédl z okna.

Byla to úzká, trochu smutná ulice; dvě řady vysokých domů, jež nenechaly ani kus nebe prosvítat.

Ulice tato nebyla příliš oživena; a ti, kteří šli, měli většinou své nutné záležitosti. Spěchali.

Tureček kolísal.

»Do desíti bych tam mohl volně přijíti. Co se přednáší od desíti do jedenácti? Ale nezáleží na tom. Budu aspoň překvapen.«

Příčiny, proč v Turečkovi uzrál podivný tento úmysl objeviti se na fakultě, byly dosti komplikované. Především to byla kocovina po včerejšku. Tureček stával se po ní obyčejně moralistním. Po druhé se oslavovala státnice jeho známého. To v něm budilo vždy nepříjemný dojem valící se pohromy. Po třetí se nudil. A největší fadessa může baviti, zamění-li se jí jiná. A přednášky nemohly býti než největší fadessou.

Tureček skutečně vyšel.

Když docházel ke Karolinu, setkával se se zjevy německých studentů v couleuru a v cereviskách. Jejich hojnost ho překvapovala. Ale povzbudila jen zběžně a prchavě jeho zájem. Uvykl tomuto zjevu.

Před Karolinem — bylo deset hodin — bylo pusto.

Nikdo, jako obvykle, nevycházel z přednášek. Studenti nekupili se před černou vyvěšenou tabulí, pestře pokrytou vyhláškami, nabídkami a jmény.

»Podivno, podivno,« bručel Tureček.

Vešel do vrat.

Ani uvnitř neviděl nikoho.

Tureček broukal nyní už poněkud zmaten.

»Podivuhodné, podivuhodné. Je fakulta zaklela? Či by se skut čně nepřednášelo?«

Usmál se tiše sám pro sebe.

»Mám vždycky smůlu. Co tomu řekne Hackenschmid?«

Stoupal do prvého poschodí. Na schodech pusto. Na chodbách nikoho neviděť. Nižádný hluk v posluchárnách.

Před promoční síní se uklonil.

Citoval s lehkým úsměvem verš Vrchlického, který ho napadl:

»Vím, v světě tomto nesejdem' se spolu!«

Otevřel dvéře sálu svého ročníku.

Nápadné ticho neklamalo.

Sál byl prázdný. Ořezané, deformované lavice byly neobsazeny.

Tureček volným krokem, rozléhajícím se v tichu sálu došel až ke kathedře.

Přehlédl místnost.

»Není tu hezky. Ani když je tu plno, ani když je tu prázdno. Některé věci jsou za všech okolností šeredné . . .«

Ale pak se zase usmál. Usedl vážně za kathedru a pravil hlasitě, poslouchaje dojem svého hlasu v tomto prázdném sále:

»Pánové, prst boží.«

A hvízdl si ukloniv se ještě prázdným lavicím.

Pak se vracel.

Napadlo ho zeptati se pedella, proč že se nepřednáší.

Vysoký, ramenatý pedell změřil ho blahosklonně.

»Installace.«

Blesk osvítil hlavu Turečkovu.

Installace tedy. Nyní si upamatoval, že zpozoroval nějaký ruch u vedlejších vrat. Slavnostní nějaká promoce, myslil si. Ale na to to bylo trochu profanní. Nyní se mu vyjasnilo. Tureček vyšel důstojně z melancholické, stísňující budovy Karolina. Šel mimo německé divadlo.

U trafiky naproti divadlu tísnil se nedočkavý hlouček.

Zvláštní vydání listů!

»Něco se stalo. Co se stalo?«

*

Šel k trafice. Koupil si zvláštní vydání českých i německých novin.

»Badeni padl,« četl tučnými, proloženými písmenami v čele deníku.

»Chudák,« vzdychl Tureček ironicky, »padl tedy. Stál tak pevně. Ale písmo praví: Kdo stojíš, hleď, abys nepadl!«

Přelétl řádky listu, kommentář událostí. Usmál se.

Něco zdálo se mu patrně směšným.

»Mám za to«, četl, »že bude pro nás nejlépe, stát několik dní na stráži s ukazováčkem na spoušti.«

Tureček přečetl znova tu větu »Národních Listů« a zasmál se mnohem hlučněji. Složil noviny. Ona věta mu zatím stačila.

»Nuže, budeme stát několik dní s ukazováčkem na spoušti. Ukazováček nás bude bolet, a kdož ví, máme-li nabito. Kromě toho se z naší pušky nestřílí.«

To se mu zdálo dobrým vtipem a dal se znovu do smíchu.

»Musím to říci Hackenschmidovi.«

Nyní však upoutalo něco mimořádného jeho pozornost stejně jako mnohých jiných mimojdoucích.

V budově německé university bylo živo.

Z oken jejích zněl nadšený zpěv; jásavý zpěv mnoha hrdel. A z okolí ještě přicházeli studenti němečtí v cereviskách i bez cerevisek a mizeli v průjezdu budovy. Jejich vzhled a chování měly něco radostného a vyzývavého zároveň.

Hloučky zvědavců stály před budovou a hovořily. Nervosní napětí zmocňovalo se jich. Chodci se zastavovali. Tvořily se nové skupiny. Diváci vyslovovali své domněnky a svou nespokojenost. Jakási podrážděnost, už dříve existující, byla stupňována chováním buršáku.

»Slyšte,« zvolal kdosi.

Bylo skutečně slyšeti zpěv známé německé písně.

Z otevřených oken budovy pyšně a vzdorovitě nesly se do pražských ulic zvuky písně »Wacht am Rhein«.

Turečkova nálada vůčihledě se vyjasňovala.

»To slibuje být zábavným.«

Byl klidný. Pád Badeniho, jazyková nařízení? Především nutno se baviti a k tomu mohlo vše přispěti. To byl výhradný jeho interess. Bavilo by ho stejně dráždíti Němce jako krajany; rozčilovati kteroukoli stranu. V té věci byl objektivní. Byl vychovanec Čertova Kopyta. Neměl vřelejší touhy, opravdovějšího mínění; chtěl se baviti.

Zatím davy rostly. Nebyli to už jen nahodilí zvědavci, zastavivší se na své cestě pro tento mimořádný zjev. Čeští studenti té doby scházeli se k installaci. To, co viděli, vyvolalo zlou krev. Oba tábory měřily se nepřátelsky. Ale dosud k ničemu nedošlo. Jenom že byli si příliš blízko, aby mohl dlouho potrvati mír. Ozývaly se již ostré poznámky, zjitřující vtipy, ojedinělé invektivy.

Nedaleko, pečlivě sledujíc příběh události, byla hlídka policejní stráže. Čekalo se patrně něco.

»Škoda,« pravil Tureček zpozorovav ji. »Tito chocholáči kazí dobrou náladu. Neměli by se míchati do studentských věcí.«

Tam nahoře sdíleli patrně mínění Turečkovo. Bylo slyšeti pokřik, z něhož pronikala jednotlivá slova: »Abzug Polizei, pereat, fuj!«

Tureček zadíval se nahoru.

Kterýsi ze studentů, vytáhlý, plavovlasý, vyklonil se z okna a vyvěsil tam něco, v čem Tureček po jakémsi uvažování shledal provaz. Tento čin provázel velmi srozumitelným posunkem. A za ním v místnosti ozýval se ohlušující řev.

Nepopíratelné vzrušení se stupňovalo. Lidé nešli svou cestou. Passáž vázla. Jak se zdálo, neměl přeci Kadeřábek pravdu. Ulice neměly každodenního rázu, který prorokoval. Aspoň zde ne.

Tureček přecházel ulicí. Naslouchal zmateným a málo souvislým hlasům z davu. Bavilo ho to.

»Co se děje?« ptal se nový příchozí.

»Chtějí mu dáti zlatý nůž,« odpovídali mu.

»Rozparovači břich,« dodával kdosi.

»Zasloužil si ho,« mínil jiný.

»Jdou na nádraží v průvodu,« ozval se pobouřený hlas.

»Vítat ho slavnostně,« ironisoval sousedé.

»Oslavují pád Badeniho,« pravil zasmušilý, bledý student.

»V Praze.«

Kdosi upozorňoval zástup:

»Slyšíte, jak zpívají?«

»Wacht am Rhein zase?«

»A co Žatec?«

Tato otázka nepřispěla k uklidnění myslí. Nevrlé mručení se ozývalo.

»Proč by si nezazpívali. Mají proč.«

»Tam bychom nemohli zpívati.«

»Jsou pod ochranou policie.«

»Spílají jí za to.«

»Mohou si to dovolit. Oni smí všechno.«

»Ať si dají pozor!«

»Vidíte! Mají revolvery při sobě.«

Přešel totiž kolem mladý muž, dle typu tváře israelita. Obličej jeho byl pokryt mnoha šrámy. Tento mladík velmi okázale ohmatával revolver, měře při tom posměšně rozčilené massy.

»Ať si dají pozor,« ozval se znovu výstražný hlas.
»Všimněte si holí.«
»Býkovce.«
»V tlačenici to nepomáhá.«
»Co se teď stane?!«
»Co by se stalo? Necháme si to líbit.«
»Nikdy bych Vídni nevěřil.«
»Ale bude se dál věřit.«
»Lokajovat vládě. Mají výsluhu.«
»Zasloužen ou.«
»Ale my? Oni prohráli a my budeme platit.«
»Četl jste o vídeňských demonstracích?«
»Pan purkmistr v kočáře.«
»A což Cheb?«

Mručení nespokojených se ozvalo. Ale dlouho nikdo neodpovídal. Pak volal kdosi pronikavým hlasem:

»Tam nečekají. Ale my budeme čekat!«

»S ukazováčkem na spoušti,« volal posměšně soused

Ozval se smích. Ale zamračené tváře sousedů daly záhy utichnouti tomuto výbuchu smíchu spíše nervosního nežli radostného.

Známý právník z třetího roku oslovil Turečka.

»Nepůjdete k installaci?«

»Co tam?«

»Chystají se tam prý demonstrace,« ujišťoval ho tazatel.

»Dnes? A proti komu?« ptal se Tureček.

»Proti theologické fakultě. Viděl jsem tam jíti Řeřichu.«

»Proti Coudenhovovi,« vmísil se jiný do rozhovoru.

»Proti Mladočechům,« mínil třetí —

Známý pokrčil rameny.

Nevím. Ale něco vůbec bude. Co, je už konečně vedlejší.«

Tureček si blahořečil. Byla to šťastná myšlenka, jíti sem. Mohl si přáti zajímavější zábavy?

Zástup utichl.

Zpěv znovu z oken budovy znějící upoutal pozornost všech.

Tureček se usmál.

Znal notu, znal text písně, která burácela do ulic.

»Gott, der das Eisen wachsen liess,
der wollte keine Sclaven.«

Rostoucí železo bylo dobré. Ale nezněla ta píseň ironicky té chvíle? »Der wollte keine Sclaven!« Byl v tom nedostatek logiky, ubíjeti touto písní volnost. Nedostatek logiky, který Turečkovi připadal okouzlujícím.

Studenti počali hlučněji reptati. Jejich podráždění se vzmáhalo.

Tu jako na zavolání objevil se známý Turečkův Němec, úředník kterési banky. Jmenoval se Auerheim. Tureček seznámil se s ním na večírku »mladé německé Prahy«, literárního sdružení, jež koketovalo se všemi myšlenkami, aniž by mělo jediné. V nacionálním ohledu tvářilo se smířlivě. Na jeho večírcích recitovali se vedle dilettantických původních pokusů překlady z českých básníků. Byl to umělý útvar; nebylo tu ani talentu ani kultury; byly tu jen ambice.

»Herr Auerheim,« volal Tureček.

Auerheim obrátil se překvapen.

Šel tu náhodou. A vzhled ulice nezdál se mu býti právě vábivým.

»Pan Tureček,« odpověděl německy. »Těší mne. Víte snad, co se tu děje?«

»Malá ovace pro pana professora Pfersche,« vysvětloval ochotně Tureček.

Čelo Auerheimovo svraštilo se při slovech Tečkových.

»Mně se to nelíbí,« pravil s výrazem převahy. »K čemu to?«

Ohlédl se po okolí. Nepřátelské pohledy je stíhaly. České okolí pobuřoval německý jejich hovor. Auerheim viděl to dobře. Zdálo se mu vhodným odejíti co nejrychleji. Nedbal zdržování a svodů Tečkových, kterému se zamlouval právě effekt jejich rozmluvy. Rozloučil se kvapně a zabočil stranou.

Tureček byl jinak uspokojen.

Procházel davem v nemalé vítězoslávě.

Zamračené tváře a rozčilené poznámky okolostojících ho bavily.

Vytáhl z kapsy německý list, postavil se poblíž několika českých studentů a demonstrativně četl, totiž tvářil se, jako by četl, pošilhávaje po svých sousedech a zvědav, jak se budou tvářiti. Pak opakoval týž manévr u vrat německé university. Četl tam »Národní Listy«. Byl ve svém živlu. To vše bylo mu zábavou řídkou a drahocennou. Ta zábava měla ovšem něco nebezpečného v sobě: ale to právě zvyšovalo její pikantnost.

Konečně však omrzely i tyto všechny malé zlomyslnosti; nic nového se nedělo. Průvod nevycházel, k srážce nedošlo. Tureček vzpomněl si na minulý hovor o installaci. Snad tam — —

»Podívám se nahoru,« rozhodl se.

Vrhnuv ještě poslední pohled na místa, na nichž našel tak nečekanou zábavu, zaměřil do blízké auly.

Stoupal rychle po schodišti. Bylo tam živo. Pověst o chystané demonstraci přivodila mnohem větší účast než obyčejně.

Právě zněly intrády, vítající některého z hodnostářů. Studenti se ohlíželi.

»Purkmistr,« volal kdosi.

»Sláva mu!« ozvalo se z několika hrdel.

Zde byla příležitost získat ostruhy.

»Hanba mu,« zvolal Tureček.

Část studentů se rozčilila. Jiná se smála.

»Židovský zaprodanec,« zaječel hlas z kouta.

»Je ze Slavie.«

Události z minulého podzimu nezapomenuty dosud.

Tureček rozpálil se tímto odporem. Heroická nálada v něm rostla.

»Badenovští lokaji! Napálili vás!« křičel.

Episoda nebyla by skončila výměnou těchto výkřiků, kdyby se nebyly znovu ozvaly intrády, jež utlumily počínající rozkol. Bojovně se už zvedající pěsti zase klesly.

Tureček zahlédl nedaleko své známé z Čertova Kopyta. Uchýlil se mezi ně.

Nastalo ticho. Přicházel místodržitel.

»Jsou tu špiclové,« upozorňoval kdosi.

»Až do těch hrdel a statku,« smál se Tureček. Kdosi v zástupu hvízdl. Jinak bylo ticho. Místodržitel přešel klidně.

Čekané demonstrace se nedostavovaly.

Uvnitř v aule počínaly ceremonie. Nebyly ničím rušeny.

Tureček zatím dostal svou lekci.

»Děláš hlouposti,« kárał ho Řeřicha. Nemiloval provokativní výstupy, pokud nebyly dobře arranžovány; nemiloval vubec nic, co nemělo účelu. Dobrodružnost se mu

přičila. Bylo v něm kus chladného diplomata. Chování jeho bylo hladké, úhořovité. Stále unikal. Nevědělo se, co skrývá neurčitý jeho úsměv bonhomma.

Tureček byl uražen výtkou Řeřichovou.

»Jaké hlouposti?«

»Mohl jsi být bit,« pravil mu Řeřicha. »A nebylo by ti to škodilo!«

Tureček uváděl ho často v nesnáz. Byl enfant terrible Čertova Kopyta. Nedalo se s ním nic počít. Vše přivedl ad absurdum. Vychován ovzduším Čertova Kopyta, převzal mechanicky všechna jeho gesta, jeho posměchy. Ale všechno bylo u něho z druhé ruky. Dělal vše, co starší jeho kamarádi, vše v dobu nevhodnou. — Nevyciťuje, kdy by byl na místě smích, smál se na konec neustále.

Tři z Čertova Kopyta, kteří stáli poblíž, Kopulent, Hackenschmid a Kadeřábek, nevěnovali mnoho pozornosti této episodě. Kopulent byl bledší než jindy. Měl neklidnou noc. Byl příliš vzrušen. Únava nevyspání družila se k vnitřnímu zklamání. Nebyl to nyní Kopulent, který tak hrdě včera volal: »Uvidíme«. Ráno bylo nějak skličující, smutné; jistý druh kocoviny. — — Rozčarován zíral na ulice, v nichž pouze zvláštní vydání listů, horlivě na nich čtená, svědčila o mimořádných jakýchsi událostech. Bylo to vše? Na tryznu to bylo přece málo. Nemálo k jeho depressi přispívaly zlomyslnosti jeho druhů. Vzdoroval jim, ale sám v sobě ztrácel jistotu.

Kadeřábek byl jedovatý. Mluvil málo, ale zle. Vše ho nudilo. Bylo to trochu brzy.

Hackenschmid zíral nějak lhostejně na okolí. Ani on nezdál se příliš baviti. Ostatně mluvil méně než jindy. Cosi jiného ho zajímalo. Sledoval s nápadnou pozorností

Kadeřábka. Jakou resonanci zanechal včerejšek? Ale bylo těžko rozřešiti tento problém.

Tureček nabýval zase své veselé nálady. Vzpomínka na dílku Řeřichovu vykouřila se mu záhy z mysli.

»Není to znamenité?« pravil. »Nečekal jsem takové zábavy dnes.«

»Zábava?« ironisoval Kadeřábek. »Nevím dosud o žádné!«

»Ale ten ukazováček na spoušti! A ovace Podlipnému! A co říkáte těm buršákům?«

A Tureček obšírnými slovy vypravoval své malé dobrodružství z ulice.

Výraz Kopulentův vučihledě se jasnil při tomto vypravování. Jeho stísněnost jako by s něho spadla. Oživl náhle. Usmíval se lehce. Slova Turečkova vzbudila znovu naději.

»Velice krásné,« pravil.

»Dají prý Pferschovi zlatý nůž.« dodával ještě Tureček.

»Velice krásné.« opakoval Kopulent. A více pro sebe než pro ostatní pokračoval: »Žatec, Cheb, to by nebylo stačilo. Vídeň sama by nestačila. Ani pád Badeniho ne. Je potřebí fysického popudu, který nedá se přehlédnout. Co je s očí, nemůže tak rozpálit. Neběží o naši kuži, aspoň to není každému tak jasno. Ale zde v Praze! Před našima očima! To už přece škrábne a svědí.«

»Blázna věci bláznovské těší.« prohodil mrzutě Řeřicha.

Byl zklamán. Očekávaná demonstrace proti theologické fakultě selhala. Průběh installace byl pravidelný. Otázky dne zaplašily všechny ostatní interessy. A tak agitace několika dní, pečlivě připravovaná, byla marná. Za

těchto okolností bylo by se dostavilo fiasko. A to Řeřicha a jeho druzi bez důvodů riskovat nechtěli.

Vylil si zlost na studentstvu.

Stáli stranou; mohli tedy mluvit volně. Klerikalismus objevil se na obzoru. Není dosti odvahy vystoupiti proti němu. Kdo je tím vinen? Chauvinism, který nás ještě všechny zotročí. Koncesse, koncesse! Chauvin potřebuje vždy někoho: klerus, šlechtu, mocnáře. Jak může pak mysliti svobodně? A jak svobodně jednat?! Je ochoten všechno prodat za národní ústupek. Stále s někým obchoduje, stále se s někým smlouvá. Politika čachru!

Ale filipika Řeřichova neměla té chvíle úspěchu. Ostatně obsahovala mínění příliš známé posluchačům.

Kadeřábek zíval.

»Jsi fádní, Řeřicho. A installace mého jmenovce je také fádní! Kopulente, drahý čas prchá. Není nic jiného na práci?«

Kopulentovi nechtělo se nicméně odejíti. Čekal — optimista — nějaký překvapující obrat. Ale ten se nedostavoval. Ceremonie pokračovaly bez nejmenšího intermezza. Zvědavci, zklamaní tím, houfně odcházeli.

Kopulent počal se také smiřovati s osudem. Konečně — nejsou ulice mnohem slibnější? Zde už nebude nic. Ale co bude dole? Sdělení Turečkovo bylo mnohoslibné.

»Podívejme se na buršáky,« navrhoval po chvíli sám.

»Jsou pryč,« vzdychl těžkomyslně Hackenschmid.

»Kam šli?«

»Nevím, nevíš, neví —«

»V průvodu?«

»Ovšem že v průvodu a prý malebném. Relata refero«, dodal Hackenschmid.

Turečkovi sželelo se předčasného jeho odchodu. Proč nevytrval ještě okamžik? Zde nebylo zábavy. Nebýti ma-

lého jeho hrdinství! Nyní budou věčně odříkávati své formulky. — .

Řeřicha uznal za zbytečné kázat hluchým ušim. Počal vtipkovati.

»Můžeš tu sledovat vlasteneckou harmonii: Podlipný, Kadeřávek, Goudenhove!« konejšil Turečka sarkasticky.

»Pojďme,« rozmrzele řekl Tureček. »Není mi nic po vlastenecké harmonii.«

»Ale což při odchodu?« namítal Kopulent, váhavý v posledním okamžiku.

»Při odchodu se zapěje Kde domov můj! Neslyšel jsi ještě nádhernou tu píseň?«

Kopulent neodpověděl už na jizlivý posměšek Řeřichův.

Opustili aulu.

Kapitola druhá vede nás k Schlaraffii; předvádí dále počátek bouří.

Vyšedše z budovy stáli okamžik rozpačitě před německým divadlem.

Na štěstí uzřeli lépe informovaného kollegu, odcházejícího z installace.

»Šli do Schlaraffie,« řekl jim.

»Schlaraffie?«

Kopulent tázavě hleděl na mluvčího. Jméno to mu nebylo známo.

Kollega se usmál.

»Neznám také. Ale je to prý někde ve Štěpánské ulici. Nejspíše nějaká kneipa.«

»Pojďme tam,« navrhoval Kopulent. »Kde jinde mohly by se rozvíjeti události?«

Šli.

Ulice, jimiž se brali, nesly zřejmý ráz neklidu. Byly tu hloučky lidí, živě hovořících, ojedinělí chodci, berouci se vesměs jedním směrem. Obchodníci a zřízenci jejich hleděli zvědavě ze dveří krámů; i z oken vyhlíželi diváci. Zvědavost i rozčilení zíraly z jejich očí.

»Ode dvou hodin patrný pokrok,« mumlal Kopulent. »To vše děkujeme průvodu.«

Hovořilo se i o Žatci, o politice; nejvíce o průvodu. Nervosa se vzmáhala. Nekontrolovatelné pověsti šířily se vždy hojněji. Z hovorů znělo stále slovo, které se stalo nejužívanějším za oněch dnů.

»Provokace.«

Bylo to heslo dne.

»Provokace,« smál se zlomyslně Hackenschmid, slyše je po prvé. »Provokace se říká a myslí se: sem policajt. Ultima ratio poctivého Čecha.«

Kopulent se zamračil.

Hackenschmid se dal do smíchu. Kopulentovo pobouření ho bavilo.

»Hledí jako bouře, řekl by Zeyer. Není to snad pravda, Kopulente? Ostatně jsem ochoten nadchnouti se pro toto slovo. Musí však zníti z krásnějších úst.«

»Můžeš se dočkati,« pravil Kadeřábek »Žena opakuje všechno po muži. Proč by neopakovala právě toto slovo?«

Hackenschmid nedal se vyrušiti trpkou jízlivostí Kadeřábkovou.

»Sličné patriotky,« pokračoval. »U těch vypadá i hloupost vzhledně. Právě nyní chodí už z ústavů. Rozmnoží slavnostní ráz, přinesou něhu v řady patrioticky rozhořčených. I internacionál padne do té léčky. Není tu Černoch? Černoch zde musí být! Nikde jinde není jeho místo!«

Hackenschmid nepozoroval zprvu, že se Kadeřábek zamračil. Teprve když dokončil svou větu, všiml si jeho výrazu a vzpomněl si na minulý večer. Utichl.

Resonance byla nepopíratelně dosud značná.

Kopulenta překvapil zamračený výraz Kadeřábkuv.

»Co ti udělal Černoch?« tázal se ho udiven.

Kadeřábek, zdálo se, byl nepříjemně dojat touto otázkou. Snažil se zase vrátiti se ve svou omrzelost spleenu.

»Nic, zcela nic,« pravil apaticky.

Nápadná nucenost tónu jeho byla by vzbudila jistě pozornost Kopulentovu ve větší míře než nyní, kdy byl zaujat sledováním scenerie. Ulice zatím skutečně vřely. Po jedenácté hodině objevila se tu školní mládež. Střední ústavy se dostavily. Také ty, jež volal Hackenschmid, procházely se náměstím. Ale také jinak rostlo množství; mžikem roznesla se Prahou pověst o průvodu buršáků, o zlatém noži. A tak stále hrnuly se zástupy ze všech koutů Prahy, puzeny vztekem i zvědavostí.

Tento proud, vždy více mohutnící, valil se do Štěpánské ulice. Ukazoval cestu těm, kteří jí dosud neznali. Stačilo dáti se strhnouti. Čtyři z Čertova Kopyta dali se strhnouti a tak v proudu lidí hlučících a rozjitřených octli se před kterýmsi domem, jenž úplně se přizpůsoboval banální a neveselé linii ulice. Byl to činžák, ne právě vábný. Do dneška byl neznám skoro všem; nyní upírala se k němu pozornost tisíců a tisíců. Napětí celé Prahy se tu koncentrovalo. Rozpálené oči hledaly jeho okna; a spatřily-li tam nenáviděnou čapku, počínali diváci zuřit. Hlučelo se tu do zmatku; a stále rostl počet.

»Vidíte je,« ukazoval jakýsi občan, jehož hlas už ochraptěl křikem, »Nosí chrpy, všeněmecké chrpy.«

»Zpívají — Wacht am Rhein — nové vydání.« volal student poblíž Čtyř. A zatínaje pěsti se zlobou cholerika dodával: »Rector magnificus je povzbuzuje. Heil Wolf, Heil Pfersche!«

Řemeslník v pracovním šatě, jak odešel z nedaleké dílny, pozvedal posměšně hlas, ukazuje na husté řady

policistů, chránících vchod a marně se pokoušejících o zatlačení mass.

»Policie, všude policie. Ukažte jí cestu do Žatce.«

Učenník, umouněný a impertinentní, tlačící se zástupem, oslovil Kopulenta, jemuž zhasla cigaretta:

»Nemáte sirky? Jděte si do Žatce zapálit!«

»Víte, že oběsili učitele matiční školy?« pravil řemeslník k Čtyřem.

»Opravdu oběsili?« tázal se nedůvěřivě Tureček.

Výkřik rozhořčení ho přehlušil.

»Vrahové!«

»Matiční školu zapálili!«

»Lidé musí utíkati z Žatce.«

Kdo ještě mohl a chtěl zjišťovati podklad fantastických pověstí? Neuvěřitelné se stalo pravděpodobným: věřilo se tedy všemu. Za těchto praemiss musilo rusti rozvášnění davu a mizeti jeho rozvaha: chování jeho bylo stále hrozivější. Lid planul pomstychtivostí. Nebylo mnoho zapotřebí, aby došlo k výbuchu jeho vzteku. Kopulent to cítil, rozčilen touto možností. Ale co bude jiskrou?

Řeřicha se dávno ztratil. Nebylo mu volno v tomto okolí. I Tureček držel celkem jazyk za zuby. Bylo zřejmo, že nyní už by žert mohl dopadnouti vážně.

Kadeřábek stál jako by nedotknut tím vším. Mrzutý výraz utkvíval v jeho rysech. Hackenschmid, nespouštějící s něho oka, podivoval se té intensitě citu, které by nebyl čekal právě u Kadeřábka. Neříkal ni. Ostatně se křičelo dost okolo nich.

»Pujdou prý nyní do kasina,« upozorňoval kdosi.

»Jen ať jdou, uvidí!« odpovídal jiný.

»Pod ochranou policie,« posmíval se učenník.

»Ticho! Nemluvte o policii,« napomínal letitý, opatrný občan.

»Mažte je — —«

Pisklavý tento výkřik mladého hrdla minul se účinkem, zanikl bez ozvěny. Na dlouho?

Ruch, který rozvlnil tisícihlavý zástup před Schlaraffií, zdál se nasvědčovati, že se děje něco mimořádného. Nemohli zatím chápati jeho příčiny. Ale záhy objasnil ji výkřik, přese vše nečekaný.

»Jdou, už jdou.«

Skutečně stalo se něco, co nikdo nemohl předvídati a v co Kopulent neodvážil se doufati. Za těchto disposic lidu vracel se průvod. Je možno, aby nebyla to jiskra, která zapálí? Hrozivé mručení, zaťaté pěsti a nenávistné pohledy mluvily jasně. Hole objevovaly se ve vzduchu.

V tom okamžiku zakročila sesílená zatím policie. Jala se bezohledně vytlačovati obecenstvo z dráhy. Nastal zmatek, bylo slyšeti výkřiky nevole. Lid ustupoval pomalu. Nebylo možno jinak při přeplněné ulici. Ustupoval, zatím co počal vycházeti průvod německých studentů v řadách těsně semknutých z budovy Schlaraffie.

Bylo to několik set studentů v couleuru i bez couleuru. Většina zdála se býti připravena na bouře; opatřila se důkladnými obušky. Ostatně zatím obstoupila policie jednotlivé hloučky, v něž se řady rozdělily, a chránila je proti povážlivě zjitřenému davu. Třenicím však zabrániti nedovedla. Massy rostly. Policie už nestačila. Kromě toho němečtí studenti nikterak se nesnažili předejíti srážkám. Naopak. Čtyři z Čertova Kopyta, strženi proudem, vraceli se směrem, kterým přišli před nepatrnou chvílí.

Octli se zcela blízko průvodu německých studentů.

Kopulent zadíval se na jejich tváře.

Kolik germánské krve bylo v těch lidech? Zde fysiognomie židovská, zde typ zcela slovanský; nepochybný

renegát. Nebylo to Německo: byl to — tak si říkal surrogát Německa: odpadek v smutném slova smyslu: zakrnělí duchové. V rysech nacházel málo intelligence: odulé tváře pijáků: tváře s doklady rekovných činů, prozrazující naivní až domýšlivost. Cosi vyzývavého bylo u všech. Proč ne? Byli si jisti. Vše je při nich. Bázeň domácí říše, expanse moci severní: proč ne tedy Mommsen? Proč ne tato karikatura Mommsena? Heroismus s policejní escortou?

A přece při všem odporu, který instinktivně sdílel se zástupem, nemohl zatajiti kus podivu. Ti lidé riskovali. Jaká moc mohla je uchrániti, přišlo-li do tuhého? Policie? Nestačila na tu úlohu. Revolvery? Nemohli jich užíti. Nepochybně riskovali: a ti jednotlivci, hloupí, triviální, inferiorní intellektuálně, projevovali jako celek odvahu, která měla něco úctyhodného. Šíji, vyzývaví a bezohlední. Byla to ukolébaná jistota? Znalost terrainu? Ale což zklamou-li se přece?

Průvod šinul se zvolna Štěpánskou ulicí. Došel jakž takž na Václavské náměstí, postoupil bez zvláštních příhod k ulici Vodičkově. Ale zde u Stoupu došlo k první srážce, nevyhnutelné za těchto okolností.

Přitloustlý občan, jak krocan rudý, počal křičeti, ukazuje na někoho v průvodu, jejž čtyři z Čertova Kopyta nemohli viděti:

»Volal: Česká pakáž! Česká pakáž! Zjistiti! Zjistiti!«

Ve vteřině napaden označený zástupem a bušilo se do něho ze všech stran. Stráž nemohla zameziti nenadálý tento útok. Nyní však tasila šavle a zatlačila útočníky. Buršák odcházel, zamazán, bled: vyvázl s modřinami.

Za všeobecného vzrušení postupoval průvod hlemýždovitě dále.

Byla hodina polední.

Z obchodů, krámů a dílen dostavoval se nový živel. Byla-li dříve v masse převaha studentstva, zalily nyní náměstí široké vrstvy lidu. S příchodem těchto se situace přiostřila. Událost u Stoupů pobouřila jen více krev.

V jakési třenici udeřil v dolení části Václavského náměstí buršák českého studenta holí. Byl okamžitě povalen a stlučen. Zde to bylo vážnější. Krvácející byl donesen do blízké drožky. Drožkář obdržel rozkaz dopraviti raněného do nemocnice.

Kopulent sledoval tento výjev se smíšenými pocity. Nyní, kdy docházelo k vytouženým koncům, pocítil něco, co blížilo se odporu. Byl to předsudek, říkal si. Nutno se ho zbaviti. Není možna jiná forma boje. Zatím ne.

Ale všechny důvody jeho rozumu nedovedly zcela přesvědčili jeho cit. Kopulent stál zde zmatený a nejistý.

Viděl, jak drožkář mávl bičem, jak se koně hnuli.

Na dlouho ne.

Kočka nehodlala tak snadno pustiti svou myš.

S bleskovou rychlostí zadržel zástup drožku již po několika krocích; drožka povalena, její okna roztřískána. Smrtelně bled, vyděšen ležel německý student na zemi, obklopen sty hrozících a spílajících postav. Kopulent tlačil se blíže, chtěl něco říci. —

Klusot koní se ozval.

Jízdní stráž přicválala. V krátké chvíli zástup rozehnán. Drožka mohla zase jeti dále. A zatím už po celé šíři náměstí docházelo ke srážkám.

Šlo nyní do tuha.

Posilněná policie, už od počátku ostře a bezohledně vystupující, domnívala se, že větší přikrostí potlačí rozsahem i intensitou rostoucí bouře. Vjížděla brutálně do davu, sekajíc do obecenstva, které necouvalo nebo couvnouti nemohlo. Vjížděla i na chodníky. Krámy a domy se

rychle zavírały. Nebylo kam se skrýti. Do těch, kteří dosaženi, bušilo se bezohledně: bilo se do klidných chodců, vracejících se z úřadů a obchodů; bilo se i do žen a dětí. Nicméně byla tato taktika neplodná; jako magickou mocí hnány, vždy nové zástupy vystřídaly zaplašené; na jednom místě zatlačeny, vrhaly se zdecimované řady na druhé. Byla to zuřivost mušky, která vždy znova snaží se přiblížiti světlu, jež ji omamuje a spaluje. Jediné, co se docílilo, bylo jakés roztříštění zástupů: dav se rozptýlil v řadu menších a tedy pohyblivějších. Posměšné hvízdání se ozývalo. Nevole lidu obracela se proti brutálnímu chování policie.

»Vaše číslo,« zaslechli čtyři z Čertova Kopyta křičeti nějakého muže, jehož dáma udeřena šavlí.

Strážník, který měl číslo pouzdrem revolveru zakryto, třískl protestujícího šavlí, volaje: »Tady je!«

Čtyři z Čertova Kopyta ocitli se v situaci málo záviděníhodné. Humor Tureckův zmizel úplně, opatrně rozhlížel se na pravo i na levo. Stlačeni v cinumel, tísněni kordonem couvali demonstrující nahoru.

»Oběd,« vzdychal Tureček. »Muj oběd.«

S levé strany tísnila je pěší, s pravé jízdní policie. Tu drobné a tragikomické intermezzo uvolnilo jim cestu.

Chodník byl vlhký a kluzký. Právě když jízdní policista hrozil šavlí ustupujícím, klouzl jeho kuň a upadl. Shozený ležel na zemi, zatím co kuň prchal náměstím a stěží byl zadržen.

Napětí poněkud polevilo: posměch lidu paralysoval jeho zlobu.

Buď pokročilou dobou, buď dlouhotrvajícím rozčilením znaveny rozcházely se massy. Odpor ochaboval. Náměstí počínalo nabývati zase svého normálního vzezření. Zcela

normálního ne. Po celé jeho ploše hemžili se pěší i jízdní strážníci, ze všech koutu Prahy konsignovaní.

Čtyři z Čertova Kopyta stáli ještě okamžik na Můstku.

»Celá situace:« pravil sarkasticky Kadeřábek, »několik stlučených buršáků a mnohem více stlučených vlasteneckých hřbetů. Jak jsi spokojen s tou bilancí, Kopulente?«

Kopulent, myslí ještě u scén právě minulých, pohlédl na Kadeřábka klidně a důvěřivě.

»Je trochu časně na bilanci. Mně stačí, jsou-li události v proudu, nelituju příliš stlučených hřbetů. Každá rána je dobrá; probouzí.«

»Ale tvá tryzna? Je tohle tvá tryzna?«

»Introdukce její.«

»Po níž nebude nic následovati. Mám jen tři dni, Kopulente.«

Kopulent neodpovídal. Bylo zřejmo, že skepse Kadeřábkova nedá se zvrátiti ve víru. Nevedlo k ničemu příti se.

Tureček byl netrpěliv.

Vytáhl významně hodinky. Bylo dosti pozdě.

»Zde je po všem,« pravil. »A můj oběd volá. Můj žaludek také.«

A prchal domů, nečekaje už na své druhy.

Ti odhodlali se také odejíti.

Šli Ovocnou ulicí.

Setkali se tam s Marešem, který jim pověděl zbytek historie installace.

»Především se zpívalo při odchodu — —«

»Kde domov můj, není-li pravda?«

»Kde domov muj a Hej Slované. Tím se dostavilo hromadné nadšení. Ustanoveno jíti v průvodu Cum hic, cum ille, cur tu non, Augustine? Šel jsem spolu. Nikdo nevěděl, kam vlastně jdeme. Náhle jsme se dostali k staro-

městské radnici. Kde domov můj. Hej Slované. Tam jsme chvíli stáli. Purkmistr vylezl a mluvil. (Komedie za groš.) Hřímavé nazdar. Kde domov můj. Hej Slované. Úředníci se přidali k nám. Šlo se Celetnou k Prašné bráně. Pak přes Příkopy. Před kasinem tichá demonstrace. Hrozivé mlčení. Na rohu Václavského náměstí zakročila policie, které se náš průvod nelíbil. Nebyl prý ohlášen. Tak jsme se rozešli s větším urychlením.«

»Nic se při tom nestalo?«

»Není mi známo,« odvětil Mareš, jeden ze stočtyřicíti. »Ostatně přece něco: bude odpoledne schůze v Karolinu. Může to být zábavné. Přijdete tam?«

»Kdy je?«

»Ve tři hodiny.«

Kadeřábek se ušklíbl.

»Nescházelo nic než universitní schůze!«

Mareš se usmíval.

»Přijde ještě mnoho bláznovství. Lidé jsou jako nepřícetní,« řekl se superioritou příčetného. »Ale co dělat?« dodal. »Musíme se zařídit na takové bláznivé dny.« Pak se s nimi rozešel. Spěchal do Jungmannovy třídy.

Kopulent měl pocit nemilého chladu. Bláznovství – nebylo nic jiného, co by se mohlo říci, co by se mohlo cítiti? Nic, jenom ta malicherná kritika à tout prix. — Ale což byl Mareš, co ti druzí? Půjde se přes ně, říkal si Kopulent.

Kapitola třetí předvádí meditace Kadeřábkovy.

Ferdinandova třída byla té doby poměrně klidná.

Frekvence její byla málo zvýšena zbytky těch, kteří zúčastnili se projevů na Václavském náměstí. — — Sem tam byly hloučky vypravující si o scénách tam se odehravších, o brutálním attaku policie, o pošlapaných a raněných. — — Ale celkový ráz ulice byl normální. Byli by tu mohli shledat všechny obvyklé návštěvníky poledního korsa, kdyby té chvíle byli vůbec schopni pozornosti.

Ale tři z Čertova Kopyta šli zamyšleni.

Hackenschmid byl nápadně zamlklý po celé dopoledne; Kadeřábek nepochybně mrzut a Kopulent unaven dojmy.

Naproti Choděrově restauraci se Kadeřábek zastavil.

Kopulent, který šel zamyšlen, s hlavou svěšenou, tázavě na něho pohlédl. Ale nebylo třeba otázky. Byla to svatba, která právě docházela závěru, hostiny. Kočáry právě dojížděly. A svatebčané opouštěli je pomalu, kráčejíce vážně a slavnostně po koberci před restaurací rozprostřeném.

Kadeřábek se usmál. Byla to zase jeho grimassa, jeho zlý a vytrvalý pošklebek.

»Velmi dobré znamení,« kommentoval Hackenschmid, »idylla v čase bouřlivém. Mars není nepřítelem Venuše.«

Jeho druh nezdál se však míti smysl pro ironii.

»Simili-idylla,« zahučel Kadeřábek vrhnuv zlý pohled na vystupující páry. »Koberce olezlé už mnoha štěstím; cudná nevěsta, jak můžeme doufat. Nadějme, že přijdou zase noví bojovníci, kdybychom my náhodou všichni padli —«

Zamlčel se.

Novomanželé právě vystupovali a kráčeli nějak upjatě a hranatě po koberci. On, dobrý čtyřicátník, s vlasem valně prořídlým, s tváří vyžilou a bledou; ona, blondýnka asi osmnáctiletá, naivní, všedního zjevu, příliš zaměstnaná sama sebou; venkovanka patrně. Nebylo na ní jiného půvabu kromě jejích osmnácti let a jejího poněkud těžkopádného zmatku. Loutka pro lásku, o jaké zpíval shovívavý bonvivant Béranger skoro před stoletím. Pak šli nějací venkovani, hladce oholení, se zarudlými tvářemi, paničky, kolíbavé, korpulentní, které neměly ani svých osmnáct let. Byla to konečně událost; stojaté vody pohnuly se něco málo; to mohlo upokojit. Nějaký měšťák, vzácný host patrně, poněkud své okolí přehlížející s urážlivou chvílemi zdvořilostí. — .

»To vše se nazývá životem,« pokračoval Kadeřábek, který s nápadnou pozorností záští, jež je nejlepším detektivem, sledoval všechny podrobnosti.

»Kostel, požehnání, sladké ano. Nyní přijde hostina. Bude veselo, nálada animovaná; budou se mluviti hloupé a hrubé řeči, budou se pronášeti hloupé a nemotorné přípitky. Bude se jísti, bude se píti. Na konec krásná perspektiva se otevře: konečně sami! Svatební noc, ža-

hudek poněkud obtěžkaný, komedie tu, komedie tam, vše, co nazýváme životem. Konečně sami! Sami se svým nevkusem, se svou hloupostí, se svými egoismy! Vezme se bílý oděv, vezme se věneček, okráslí se koně a pak už je v tom poesie. Sváteční lyrismus je dovolen. Nová domácnost je založena; nové sídlo tupé malichernosti, obskurního, nízkého egoismu, vyvrcholené sprostoty. Posvátná instituce, r o d i n a. Skupina lidí, kteří druh druha tálnou dolů, aby se dostali výše; křídla se ostříhají, bláto se navěsí na nohy, které chtěly lehce tančiti životem. Eh! Z takovýchto rodin, tolika a tolika (dej Bůh, aby se hodně rozmnožily!) sestává na konec národ. Mnohem více nízkého egoismu, ještě obskurnějšího, omezenějšího; mnohem více sprostoty. Miliony lidí, kteří vzájemně se tálnou dolů, aby se dostali nahoru. Talent se ubije, genij se ochromí. Posvátný pojem: v l a s t. Ty jednotlivce nenávidím, jsou ničemní, hnusní; ale ten celek musím milovati, není-li pravda?«

Kadeřábek se zasmál zlým svým nuceným smíchem.

Kopulent neodpovídal; cítil jakousi hlubokou bolest mluviti ze slov Kadeřábkových a respektoval ji.

Šli dále.

»Mám štěstí,« zasmál se Kadeřábek po několika krocích. »Utěšené konsekvence se dostavují; nová etapa, lyrika ještě svátečnější.«

Proti nim ve vzdálenosti několika kroků kráčeli muž a žena, manželé patrně; žena v pokročilém už stadiu těhotenství, deformujícím její postavu a neskrytém už volným šatem. On, suchý, vážný, vedl ji pomalu a starostlivě. Bylo něco zvláštního v neobratné jeho něžnosti, co se zdálo rozčilovati Kadeřábka.

Hleděl zamračeně. Jeho ruce se nervosně chvěly.

Manželský pár přešel klidně.

A Kadeřabek začal opět zlostným, nenávistným tónem:

»Zde je pokračování manželské idylly, další puvabná kapitola. Muž, trochu zpyšnělý, s výrazem, který chce říci »Ipse feci«. Žena, jež učinila svou povinnost. Rod bude zachován, nestane-li se malheur. A historie se bude vléci dál — — «

Odmlčel se: ale jeho myšlenky utkvívaly patrně na stejném thematu.

Mávl rukou: byl to nervosní, podrážděný pohyb. Jeho oči zahleděly se bodavě a nepřátelsky za mizejícími silhuettami . . .

»Ve všem je prokletá účelnost,« pokračoval po chvíli. »A vše směřuje k tomu, aby se zahubil jednotlivec a zachoval druh. Ploď a umři. To je velmi nepřívětivý imperativ. Co je mi konečně po tom druhu? Nač bych měl přispěti k jeho zachování? Svět, lidstvo, to jsou chimerické pojmy. Je to protivné, hnusně protivné. Je to zvířeckost povýšená na morálku. — — Nebýti nic více nežli nástroj přírody. — Musiti státi, kde už nechceme — — Což nikdy nepřijde okamžik, kdy bych mohl říci: Konečně sám? — —«

Zdálo se, že cítí intensivní potřebu vymluviti se. Než mluvil ani tak k svým pruvodčím jako sám k sobě. Nebyl to lhostejný, nahodilý výkon causeura, který dovede stejně najíti argumenty pro i contra, výkon, který tak často byl předváděn v luně Čertova Kopyta. To, o čem mluvil, tížilo ho patrně vážně. Mluvil o tom všecek jeho výraz ustaralý a chorobný: rty jeho zkřivené k vytrvalému posměšku byly symptomem bolesti: a drsnost jeho slov zakrývala nedostatečně velikou bolest.

Hackenschmid jediný chápal celé podráždění Kadeřábkovo. A ten právě mlčel. Co měl říci? Je věcí Kadeřábkovou, aby dovedl překonati mačivou tuto krisi. A lépe, uspíší-li se průběh. Učinil, co mohl. Ale dovedl-li Kadeřábek už mluviti, snad je to dobrý symptom; Hackenschmid viděl mnohem větší nebezpečí v zarytém jeho dřívějším mlčení.

Jeho methoda byla nepochybně tvrdá, užívala drastických prostředků: důvěřoval jí nicméně. On sám, žijící v atmosféře cynické a hrubé, chápal hruběji věci.

Co bude dále?

Hackenschmid netajil si, že cosi by mohlo vážně ohroziti čekaný zdar jeho methody a dáti zcela jiný směr událostem, jež doufal říditi.

Pravděpodobně setká se Kadeřábek s Olou. Dříve či později.

V této kritické chvíli bylo by dobře zameziti jejich setkání.

Ola nebo Kadeřábek měli by aspoň na čas odejíti. Než se rána zacelí.

Ale jak toho docíliti?

Hackenschmid neviděl nižádné možnosti takového úspěchu.

Nyní, v této vzrušenosti není naděje, že by měl Kadeřábek tolik síly nebo slabosti odejíti. Čeká a bojí se zároveň, to je patrné. Ale neodejde.

Nezbývá než čekati uklidnění. Náhoda snad popřeje času. —

Tak šli, vyhýbajíce se dalším řečem, jež nemohly už ničeho říci.

Kopulent byl stísněn slovy Kadeřábkovými; ale jich dojem byl paralysován tolika jinými, že neměl té inten-

síly, jakou by měl jindy. A tak nezůstal dlouho převládajícím. Jiné myšlenky přišly. Neslibují příběhy tohoto dopoledne to, co tak napjatě čekal a čeho tak nezbytně potřeboval: událost, která by ho vyburcovala? Nepřicházejí veliké dny?

Přirozený egoismus nabyl převahy.

Čím mu mohly býti sarkastické pošklebky ranění bolesti Kadeřábkovy?

Šel, důvěřivý, pevný.

Krev, která tekla, neurážela ho už: bolesti, které slyšel, zněly jako z daleka.

Neviděl té krve. Neviděl těch bolestí.

Kapitola čtvrtá vede nás do Karolina.

Dlouho už před dobou, na niž schůze ohlášena, počalo se plniti nádvoří Karolina. Hlouček za hloučkem přicházel. Zlákáni pověstmi o dopoledních bouřích dostavovali se ti, kteří neměli v nich účasti, s touhou vyzvěděti podrobnosti. S rostoucím počtem rostlo také rozčilení této mladé, vznětlivé massy. Vášeň jednotlivců mohutněla v davu. Bylo potřeba něco učiniti. Co? Nezáleželo na tom.

Opatrnější dávno už učinili svá opatření. Projektované místo schůze, posluchárna prvého ročníku, poměrně nejrozsáhlejší sál, záhy už byl do posledního místa obsazen. Objevilo se, že nedostačuje. I na chodbách a na schodech tísnili se studenti. Otevřená okna byla obsazena živě gestikulujícími posluchači.

Tak bylo nutno zůstati dole.

Dvůr, třeba ne příliš prostorný, poskytoval aspoň volný vzduch.

A tak ti, jichž pohyblivost a vzmach tísněny nahoře omezeností prostoru, raději vzali za vděk vyhoštěním ze samotné schůze. Rozpálené mysli cítily se zde volnějšími. Nebylo ostatně třeba řečníků, události samy mluvily.

Té chvíle přicházeli tři z Čertova Kopyta. Hackenschmid, Kadeřábek, Kopulent.

Zbyl jim sotva čas poobědvati. A přece přišli pozdě.

»Ze schuze nebude pro nás nic,« pravil Kopulent, pozoruje už na schodech tísnící se studenty. »Tím lépe: nebude tam záviděníhodná atmosféra.«

Na dvoře bylo volněji. Ale volno ne. Na jeho nepravidelně ztormované a jakoby okolím stlačované prostoře bylo několik set rozvášněných mladých hlav. Něco nepříčetného bylo v pohybech akademiku. Byli jakoby opojeni svou vášní, svou zlobou. Křičeli, nevědouce proč.

Tato směs hlasů ohlušovala.

Tři z Čertova Kopyta našli tu i známé, druhy. U těch nebylo rozčilení ostatní massy. Byl tu Řeřicha obklopen několika věrnými, usměvavý a opatrný. Tvářil se indifferentně ke všemu, co se křičelo takořka do jeho uší: vyčkával. Znal dobře sopečnou půdu, na které stál. Byl dalek toho exponovati se. Ale utkával se kladně s nepřátelskými pohledy na něho vrhanými. Bylo nutno přiznati mu: nebyl zbabělý. Byl tu Hilarius indignovaný ovzduším, jež mu připadalo pustě chaotickým; ale mlčel chladně. Jeho zpytavé, přísné oči zkoumaly fysiognomie sousedů: ty utvrzovaly ho v jeho zanjetí. Byl tu Tureček, jenž zbaven přízraku šavle dopadající na jeho záda a ztraceného oběda, nabyl zase odvahy. Vtipkoval. Na štěstí ne tak hlučně, aby byl slyšán. Byl tu Bauer a Mareš. Také tvář Černochova mihla se Hackenschmidovi v davu. Ale nebyl si svou věcí jist. Černoch zmizel na několik dní a nebylo po něm sledu. Miloval taková zmizení. Bylo to intensivní studium? Cherchez la femme?

Čertovo Kopyto zachovávalo reservu. Přišlo se dívat; a dívalo se s despektem. Rozvášnění mass, jako každé opojení, jehož nejsme účastni, má vždy rys vulgarity a

skoro komiky; a Čertovo Kopyto nemělo mnoho účasti. Bylo snad možno říci o Kopulentovi, že na jeho cit dorážejí stejné vlny vzrušení; ale o ostatních stěží. Stáli v příkré negaci. Ale byli nepatrnou menšinou; věděli to příliš dobře.

Stále větší hluk a stále noví příchozí.

Kadeřábek tvářil se zasmušile.

Šel sem s nevolí.

»Dopoledne bylo to hnusné,« pravil. »Odpoledne není lepší. Je to dojem cirku, kde řve na sta bestií; ale bestie v cirku nejsou aspoň uniformovány. Zde je to jediné zvíře — —«

Pak se obrátil ke Kopulentovi.

»Dal jsem ti k disposici tři dni; budiž —«

Jeho dopolední nálada trvala.

Byl nervosní, neklidný. Bál se něčeho, co nedovedl formulovati. Byl snad jediný mezi tolika sty, který nestál v nižádném, ať přímém ať nepřímém vztahu k pocitům té chvíle. Byl někde zcela daleko. Jen fysicky ho urážel hluk; jinak mu bylo lhostejno, proč se hlučí. Necítil pokoření ani hněvu; nic se v něm neozvalo. Pociťoval jen svou bolest, a ta stále hlodala. Hořký sen pálil; a Kadeřábek pohlížeje sarkasticky na své okolí říkal si: Jsem mezi blázny?

Kdosi, křičící do ochraptění, volal několik slov zanikajících v obnoveném a stupňovaném hlomozu. Rozhořčení, jak se zdálo, vzrostlo těmito slovy; vlny jeho se šířily; povykovali i ti, kteří nechápali, oč běží.

»Co se stalo?« hleděl vyzvěděti Kopulent od svého souseda, vztyčeného, s očima až do výrazu nepříčetnosti vytřeštěnýma, s vysoce pozdviženou pravicí, vášnivě hrozící do vzduchu. —

Soused jeho otázky neslyšel.

Jeho všechen zájem a pozornost koncentrovala se k něčemu, co tři nedovedli sledovati. Zahlédli jen obvázanou hlavu, bledou tvář, hubenou, slaboučkou postavu.

»Co se stalo?« opakoval Kopulent.

»To je on,« křičel někdo v blízkosti. »Byl bez příčiny udeřen od buršáka.«

»Na ulicích Prahy odvažují se na nás,« volal jiný. »Jejich pruvod policie chrání. Náš zakazuje.«

Vzteklý řev počínal přecházeti u některých v sypot. Rozčilené výkřiky se předstihovaly, exaltované konfusní návrhy se objevovaly.

Kopulent cítil, jak vášeň davu počíná ho strhovati. Jeho oči planuly zvláštním ohněm. A polohlasitě si říkal:

»Velmi dobře, velmi dobře.«

Kadeřábek se však škaredil.

Unavovalo ho to.

»Vedl jsi mne do blázince,« vytýkal Kopulentovi. »Patří to také k mé povinnosti?«

»Nemáš žádných povinností; vůči mně ne. Nemusíš tu být, nechceš-li.«

Kadeřábek se odmlčel. Ale jeho výraz zůstal nespokojený.

Kdosi vyklonil se nahoře z okna a napínaje silný svůj orgán volal na dole shromážděné, kteří poněkud ztichli:

»Schůze už začala. Děkan projevuje důvěru, že studentstvo bude se chovati klidně a dustojně — —«

Smích, hvízdání, sykot a pokřik utlumily jeho další slova.

»Dustojně ano, klidně ne,« zahulákal blíže Kadeřábka mladý muž triviálně pathetický jako tribun.

Kadeřábkem trhl tento výkřik blízký řevu.

»Potřeboval bych mnoho vaty do uší,« zahučel.

Massy hlučely. Nebyly spokojeny s děkanovým vyzváním. Vše, co chtělo uklidniti, bylo způsobilé jitřiti jenom vášeň davu.

»Klidně se nechat utloukat, to je jejich medicína,« volalo se.

»To je český professor,« bouřil jiný.

»To je český poslanec,« opravoval posměšně triviálně pathetický můž s táborovým orgánem, který tak vyděsil Kadeřábka. »Tichošlápkové! Jsou všichni černožlutí! Až běda černožlutí!«

Tureček křičel spolu. Zdálo se mu půvabným, rozmnožovati chaos, přispívati k ohlušujícímu řevu.

»Vše jde dobře,« říkal si Kopulent.

Kadeřábek zpozoroval jeho důvěřivý pohled.

Zašklebil se zlomyslně.

»Ubohé krky! Bude se dnes musit silně zapíjeti!«

Ale jeho skepse nechávala Kopulenta nedotčeným. Bylo tu příliš mnoho pobuřujícího; a mysl byla rozvášněna. Byla tu nálada, kde se nemyslí, ale může jednati. Nezačínají tak všechny veliké události? Hotový čin neobjeví se bez přípravy. S hlavou chladnou a střízlivou neučinilo se nikdy nic velikého. Nitro musí býti preparováno, určitý psychologický stav musí se dostaviti. Zde se dostavil.

Kopulent sám byl v podivné situaci.

Všeobecné podráždění — cítil — zmocnilo se také jeho. Chtělo se mu křičeti, bouřiti. Ale neztratil při tom ještě poměrně jasného vědomí. — Něco mu bránilo stotožniti se úplně s okolím. A tak se spokojil tím, že si říkal: To vše je nutno. Nezáleží na konec na podrobnostech —

*

Ty podrobnosti nebyly ovšem po chuti Kopulentově.

Osmáhlý statný student, selský synek patrně, s těžkopádnými pohyby počal horlivě a s tvrdošíjností venkovana vykládat svému kamarádovi:

»Nevážíš si nás. Nikdo neví, že jsme studenti. Bylo by třeba odznaku.«

»Čepiček,« doplňoval Tureček posměšně.

»A třeba čepiček,« rozhorloval se mluvčí. »Nevážíš si nás, nerepresentujeme se, neznamenáme nic!«

»A s čepičkami budeme?«

»Budou přece věděti, kdo jsme.«

»Čeští buršáci!« smál se Tureček. »Celý národ měl by nositi čepičky. Pak by si ho více vážili,« dodával jízlivě. Varovný pohled Řeřichův zavřel Turečkovi ústa. Mlčel chvíli jako zařezaný. Bylo na čase; okolí počínalo si všímati posměšného jeho tónu, výrazy sousedů stávaly se nepřátelskými.

Kadeřábek usmíval se cynicky.

Naklonil se ke Kopulentovi.

»Jsi pro čepičky nebo proti?«

Kopulent nedal se zmásti posměchem Kadeřábkovým.

»Co na tom?« pravil.

Bylo nutno přijmouti všechny složky, pokud podmiňovaly konečný úspěch.

Kadeřábek pokrčil rameny.

»Nenapravitelný!«

Hluk na nádvoří náhle poněkud utichl.

Hlavy otáčely se k průjezdu. Tam bylo pozorovati nějaké hnutí, slyšeti silnější pokřik. To vyvolávalo nejdobrodružnější domněnky: tvrdilo se, že policie chce sem vniknouti. Mručení odporu ozvalo se v řadách shro-

máždených. Ale poplach ten nebyl zdůvodněn; jediné slovo, které zaletělo na dvůr, osvětlilo poněkud situaci:

»Špicl.«

»Mažte špicla!« křičeli ti, kteří nikoho neviděli.

Byl-li tam špicl čili nic, nesnadno rozhodnouti. Ale tohoto vyzvání nebylo ani třeba.

Tureček zkusil své štěstí. Odhodlal se podívat se na dějiště této episody. Nebylo to lehké. Ale štěstí mu přálo. Za chvíli se vrátil se zlomyslným smíchem.

»Simeles.«

Nemohl mluvit dále. Vypukl znovu v hlučný chechtot.

»Co se stalo se Simelesem?« ptal se Řeřicha. Simeles byl z jeho družiny.

»Dostal výprask,« odpovídal rozjařený Tureček. »Ztloukli ho a vyhodili z průjezdu. Tam si ho podávali zase jiní. Dostal nečítaných. Myslili, že je to špicl.«

»Proč?«

»Mluvil prý něco, co se nelíbilo, choval se nápadně, což já vím?«

Řeřicha řekl s výrazem opovržení:

»Hlupák.«

Jeho praktickému smyslu příčily se zbytečné heroismy. Nechápal neopatrnosti Simelesovy.

Napětí touto scénou způsobené zkrátilo poněkud nervosní očekávání konce schůze nahoře. Polmutí těch, kteří stáli na schodech, stále blížící se dupot, to vše bylo neklamnou známkou, že schůze ukončena. Hustě obsazená okna se vyprázdnila.

Mručení na dvoře se obnovilo.

Co nyní?

Klidně se rozejít?

Nebyla k tomu nálada.

A tak tu stáli nejistí a poněkud rozmrzelí. Čekali heslo.

Heslo také dáno: přiletěl na dvur neznámý student volající: »K technice!«

Proč jíti k technice, nechápal nikdo. Ale také nenapadlo nikoho, zabývati se touto otázkou. A celé množství, uspokojeno tím, že dán nový program, opakovalo:

»K technice, k technice!«

Byla to touha uplatniti se. Jak? Nebylo jisto. Ale byla tu naděje.

Tomuto proudu, nesenému svojí vášní a nadějí, nebylo možno se vzepříti.

Valil se z budovy strhuje všechny.

Byl to imposantní zástup. Nyní teprve bylo možno posouditi účast na schůzi. Z šedé, melancholické budovy Karolina vycházelo ke dvěma tisícum studentů. Šli v protivě k chaosu, který byl na nádvoří, v pořádku a tiše. Změna tato přivoděna tajným heslem: bylo třeba imponovati klidem, vyhnouti se kterékoli zámince k zakročení policie.

Před budovou Karolina shlukl se zástup zvědavců. Nyní učinil místo průvodu. Pozdravné výkřiky ozývaly se. Mávalo se klobouky. Studenti zachovávali ticho.

Byl už předčasný soumrak pozdního podzimu.

Tentokráte nezněly písně jako dopoledne.

Semknuti v pravidelných řadách, mlčeliví vstoupili studenti v ulice Prahy.

Kopulent cítil zvláštní dojem. Reflexe jeho umlkaly. Troška nespokojenosti, jíž se jeho enthusiasmus nedovedl zhostiti, zmizela. Podléhal suggesci davu? Snil? Slyšel nějaký ševel, tušil obrysy ulic, aniž se staral o to vše. — Cíl? Bylo mu jako vojákovi, který kráčí do bitvy:

nelze vzdorovat, nelze couvnout, nelze se vymknout. I kdyby bylo možno, chtěl by to? Byla by to deserce zhanobující a snižující — — A vůči zlým osudům, vůči všem soudům a posměchům historie: nevolil dobrovolně svůj prapor? Nezbylo, než přijímati důsledky této volby, jíti do toho nejistého soumraku s disciplinou vojáka, který neví, co přinesou nejbližší hodiny, neví, kam cíli pochod započatý, ví pouze jedno: že bude konati svoji povinnost!

Kapitola pátá: Předvečer.

Mlčelivý zástup kráčel ulicemi.

Nebylo pořadatelů, nebylo vůdců.

Nicméně zachovávána přesně pořádek.

Ctižádost jeho zmocnila se řad. Dbaly samy, aby se neporušil.

Nemluvilo se.

Tito zamračení a tiší demonstranti se vzdorem a nenávistí v očích budili v ulicích rozruch. Ochotně postupovalo se jim místo. Šli hustým špalírem publika pobouřeného dnem. Co se stane? Rozežene je policie? A dají se rozehnati bez odporu? Vzdorovitý, zachmuřený jich výraz nezdál se mluviti pro to.

Hackenschmid se usmíval.

»Nevíme, co se děje, nevíme, co se dělo, nevíme, co se bude díti. Není to krásný stav?«

Ale Kopulent nedal se Hackenschmidem svésti k hovoru.

Hleděl rozesněný na řady vinoucí se ulicemi.

Šly, neznajíce účelu, vedeny instinktem.

Šly různorodé, cizí; bylo tu přece pojítko?

Hleděl do tváří. Zvážněly nějak. I ty, které byly bezvýznamné a prázdné, naplnila nyní nejasná jakás myšlenka. Jejich prázdnota vnitřní — byl to omyl Kopulentův? — zdála se jí nabývati obsahu.

Kopulent vzpomněl si na posměchy Řeřichovy, na skepsi Hackenschmidovu a zlostnou zášť Kadeřábkovu. Tedy přece oni neměli pravdu? Bylo tu něco, co mohlo vzrůsti. Události nejsou ještě vyvrcholeny. Žár v očích planoucí neuhasne tak záhy; a co říká hrozivé ticho průvodu a mlčelivý souhlas lidu?

Zabaven myšlenkami nepozoroval míjení cesty. Tváře diváků splývaly v cosi neurčitého. Neviděl jednotlivců, jen zástupy. Nyní se poněkud vyburcoval z této nevšímavosti.

Karlovo náměstí objevilo se před zraky průvodu.

Nenávistný pohled Kopulentův upřel se na věž novoměstskou, na budovu, která nesla nad portálem nápis tak hrdý, budovu, jež hrála tak význačnou roli v historii nedalekých let. Eh, není zde ještě konec; není zde zúčtováno!

Kadeřábek zpozoroval zaťaté jeho pěsti.

»Le revenant?« ironisoval.

»Strašidlo, které dostraší,« řekl Kopulent.

»Kdož ví. Snad teprve začne strašiti,« pravil Hackenschmid. »Pracujeme pro tuto nestvůru — —«

Přední řady stanuly zatím před technikou.

Pozdější docházely pomalu. Technika byla obstoupena studenty.

Deputace odebrala se do budovy žádati za propůjčení místnosti ke schůzi.

To nyní vyrozuměli z poznámek okolo pronášených.

Čekalo se na návrat deputace.

Netrpělivost zmocnila se zástupu, když deputace se neobjevovala po chvíli. Bylo nutno konejšiti nedočkavé.

Do vestibulu vnikl policejní úředník s dvěma strážníky; byli uvítáni posměchem a hvízdáním a vytlačeni z budovy. Zmizeli rychle.

Zatím se deputace vrátila.

Zítra bude schůze, ohlašovalo se.

Další zvěsti došly; studentstvo otcovsky napomenuto děkanem techniky.

Posměšné výkřiky ozývaly se porúznu. Vztek si v nich uvolňoval. Konvenční napomenutí se parodovalo.

»Klid.«

»Meze zákona.«

»Spíše odvahy —«

»Stará písnička.«

Ale cíle zatím dosaženo. Zástup mohl se rozejíti. Nerozcházel se nicméně.

Kopulent podíval se mechanicky na hodinky: bylo pět hodin.

Průvod se hnul nazpět.

»Chceš jíti s nimi?« ptal se Kadeřábek. Vyvinul se v tobě nečekaný smysl pro průvody?«

Kopulent nechtěl. Ne že by snad ho byla odradila poznámka Kadeřábkova: ale chtěl si uchovat dojem mlčelivé této pouti. — — Hleděl za odcházejícím zástupem. Zacházel rozmnožen řadami lidu. Každá ulice dá svůj příliv. Jaký bude cíl? Průvod jde k Václavskému náměstí. Co bude tam? Bude se opakovat poledne? Bude se stupňovati?

»Lavina,« mručel.

»Neškodná lavina,« pravil Kadeřábek.

»Možná,« odvětil Kopulent.

Ale to »možná« nechtělo věřit.

* * *

Kopulent cítil se unaveným. Stáli nedaleko kavárny. Přistoupil k návrhu Hackenschmidovu, aby tam zašli.

»Na chvíli,« pravil, »nemám mnoho času.«

Hackenschmid se usmíval.

»Rendez-vous?«

Kopulent se zamračil. Nemiloval takových žertů.

»Večer je »Libuše«, odsekl. »Chci se podívati na »Libuši«.

»Máš lístek?«

»Ano. A rád bych slyšel Smetanu — —«

»Podivný nápad — právě dnes!«

»Právě dnes! Po tom hluku, po tolika dojmech —«

Zdálo se mu, že nutno se vnitřně očistit, že potřebuje něco, co by uvedlo v harmonii rozhárané jeho nitro, tím rozháranější, že nyní napětí polevilo. Teď, kdy nebylo před ním ani zástupu ani dopadajících šavlí, cítil intimní jakýsi stesk, po celý den ohlušený, volání umlčeného hlasu.

Scéna u musea oživla v jeho paměti.

Kavárna byla pustá.

Kopulentovi nechtělo se čísti.

Opřel hlavu o dlaně a díval se do prázdna — —

»O čem meditueš, nešťastníče? Tvé nadšení nějak pohaslo?«

Kopulent zavrtěl hlavou.

Nebylo to pohasnutí nadšení; bylo to probuzení jeho nitra, jež přestalo po celý den cítit pro sebe —

Hackenschmid se rozmluvil.

»Mrtví byly by mnohem zábavnějšími společníky nežli vy. Kadeřábek pije svůj absinth, jako by cítil příliš intensivně jeho otravu. Ty dokonce umíráš při čaji. To už docela není hezké — — Zvedněme se raději.«

Kopulent byl ochoten. Bál se povoliti té reakci, která ho přepadala.

Hackenschmid podíval se melancholicky na prázdnou sklenku po cognacu.

»Jeden cognac na tak slavný den — není to rouhání? Jeden cognac — a to je dustojná tryzna?«

Kopulent vstal.

»Můžeme se podívat ještě na Václavské.«

»A tvá »Libuše«?«

»Není tak pozdě. Přijdu tam ještě.«

»Myslíš? Počítáš bez policie. Vzhuru, Kadeřábku, musí-li to býti. — Na bojiště! Čeká nás Slavkov nebo Waterloo? Mám ponuré tušení — —«

A vycházeje z kavárny mručel Hackenschmid kroutě sebou pitvorně:

»Napo, Napo, leone,
hvězda tvá už utone.
Belle Alliance, zvoní zvon
Blü, Blü, Blücher, Wellington.

Metr, Metr, Metternich,
ten si bude hladit břich,
chodit bude jako grand,
Talley, Talley, Talleyrand.

Chytil Kopulenta za ruku.

»Až budeme biti, vymysli si něco hezkého. Merde bylo už řečeno — —«

Kapitola šestá: Večer.

Bylo šest hodin.

Václavské náměstí vřelo a kypělo té chvíle životem.

Veliká, černá, sotva se hýbající massa je kryla. Nebyla to už promenáda, bylo to posunování se. Nejen na chodnících hemžily se davy. I prostředek širého náměstí záhy byl zaplaven. Vozy tramwaye stěží mohly se prodrat zástupy. Frekvence téměř zastavena. Marně se pokoušely vozy proniknouti živou hradbu. — Davy by couvly konečně, ale nebylo kam.

Nebylo to publikum včerejška. Nehledalo zábavy; nebyt to požitek, který sem stahoval tak mocně; byla to zloba a vzdor. —

Když přišli tři z Čertova Kopyta, mělo vše dosud klidný průběh.

Vášně mass uvolňovaly se výkřiky a zpěvem. To bylo vše.

Zprávy o dalších bouřích v zněmčeném území dráždily sice, dav nicméně se spokojoval s několika »hanbami«. Chvilková passivita policie činila drama lyrickým. Zloba a vzdor hodlal se státi enthusiasmem.

Kopulent, který zpozoroval záhy situaci, počínal míti obavu.

»Na konec to dobré lidi omrzí a pujdou k večeři,« formuloval ji Hackenschmid. Kopulent se vzpíral přiznat tu obavu: ale nebyl opravdu ráz projevu příliš lyrický? A zdálo se, že také skončí lyricky. Velká událost, která by vyburcovala — —? Zatím několik »Hanba« a »Hej Slované«.

Massy, nerušeny nikým, ponechány sobě, přirozeně se posléze unaví. Z prudké bystřiny stane se velmi široký a velmi mělký potok — který nestrhne nikoho a nic.

Ale obavy Kopulentovy byly tentokráte zbytečny.

Náhle — Kopulent marně se snažil uvésti vše v nějakou logickou souvislost, nepozoroval žádných podnětů k tomuto zakročení — objevila se na náměstí policie a začala je důrazně vyklízet —

Šavlemi a bodáky — —

Bylo couvati.

Kam? Jak?

Útok byl příliš náhlý a neočekávaný. Vše bylo ukolébáno v lyricky zbarvený klid.

Tam blýskly lesklé šavle, zde stál neproniknutelný zástup, který pomalu teprve se roztrhával.

Volání k rozchodu, který nemohl býti uskutečněn.

A pak to už šlo do tuhého.

Domy a krámy byly zavřeny nebo se zavíraly bleskurychle. Zbyl jenom ústup náměstím. Ale pohyb tak četných mass nemohl se státi tak rychle, jak by zádala bezpečnost zadních řad.

Tam se ozývaly výkřiky úzkosti a bolesti. Nyní nesekalo se už jen na plocho.

Krev barvila dláždění.

Zuřivost pojala ohrožené. Ozýval se hvizdot, mávalo se holemi ve vzduchu. Někteří, zbaveni rozvahy, s holýma rukama vrhali se proti postupujícímu kordonu policie, heroismus tklivý a zbytečný. Zmatek rostl. Někdo padl. Ostatní prchali přes jeho tělo. Panika nastávala.

»U čerta,« volal Hackenschmid, uhýbaje se před ranou, »teď jsem v pěkné kleci.«

Pohlédl s resignujícím úsměvem na zavřenou Quisisanu.

»Lang, lang ist's her! kde jsi whisky, kde jsi altvatře?«

Za nimi blýskaly se bodáky.

Kopulent sáhl prudce do své náprsní kapsy.

Měl tam revolver.

S výrazem zloby se ohlédl.

Byla to chvíle, kterou hledal? Zde bylo to místo? A proč ne?

Byl pevně odhodlán užiti zbraně.

Hackenschmid ho strhl.

»Pojď.«

A vleka vzpírajícího se dodával: »Nyní ne. Dnes ne.«

Prchalo se k Můstku.

Před Kopulentem zapotácel se vetchý a šedivý stařec. Padl. Kopulent stěží uchránil ho před prchajícími snaže se ho zdvihnouti. Nebylo by se mu to tak snadno podařilo. Ale té chvíle polevil poněkud útok.

Shora, z obou stran náměstí, z postranních ulic v ně ústících shlukl se nový dav. Sledoval policii, rozhánějící zástup v dolení části. Hlučné »hanba« zaburácelo náměstím. Hvízdání mnoha set úst trhalo uši.

Zástup za ní se hromadící rozdělil řady policie. Část obrátila se nazpět.

Tím polevil tlak.

Stařec povstal.

Poděkoval Kopulentovi a zmizel plaše.

Zbytek policie nebyl s to, aby s minulým durazem zatlačoval demonstranty po celé šíři náměstí. Panika se uklidnila poněkud, couvalo se méně překotně.

Čtyři z Čertova Kopyta, dříve roztrženi, sešli se zase u nárožního domu náměstí —

Kadeřábek mluvil s opovržením, které zraňovalo Kopulenta.

»Jedni utíkají a druzí je bijí šavlemi a bodají bodláky. Je to srážka příliš jednostranná. Terga vertere, říkali tomu Římané. — Koncentrovati se nazad, zní nyní strategický termín. Záda jsou v tom vždycky.«

Hackenschmid se usmíval; byl by jistě dodal nějakou sotisu k slovům Kadeřábkovým. Ale tu ozval se v bezprostřední blízkosti pláč.

Pronikavý, skoro dětský pláč.

Ohlédli se.

Hoch asi desítiletý stál za nimi, schovávaje ruku, z níž tekla krev. Byl to hezký hošík, štíhlý a plachý. Chvěl se, z jeho očí řinuly se slzy —

»Je raněn,« pravil Kopulent.

Zamračil se.

Zahrozil rukou směrem, kde dosud mihaly se šavle.

Pak ho pojala bezradnost.

»Kam ho dovésti? Kde je doktor?«

Hoch neustával plakati.

Kopulent sehnul se, aby se podíval na ránu —

Nebyla těžká, pokud dovedl odhadnouti.

»Je nutno zastaviti krev,« pravil.

Sáhl do kapsy svého zimníku. Vytáhl odtud bílý šátek.

Chtěl zavázati chlapcovu ruku.

Ten jí trhl úzkostlivě.

»Nechci ti ublížiti,« řekl Kopulent. »Ale musí se zastaviti krev. Ušlo by jí příliš mnoho.«

Mimovolný úsměch objevil se na rtech Kadeřábkových, když viděl nemotorný Kopulentův pokus.

»Nejsi dost vycvičen na milosrdnou sestru.«

Kadeřábek byl medik.

Vzal hochovu ruku a prohlédl ránu.

»Nic vážného,« podotkl. »Škrábnutí poněkud větších rozměrů —«

Zavázal ránu.

»Do ochranné stanice,« pravil Kopulentovi. »Není tam daleko. Ale rychle.«

Hoch naříkal; byl všecek bledý a třásl se ještě nyní strachy.

Kopulent cítil soucit s jeho bezmocností.

Hleděl však potlačiti svůj dojem.

»Budou nutny horší scény,« zahučel. »Jsme příliš citliví. Plačtivý, sentimentální národ! Trochu ušlé krve! Byly horší rány.«

Kadeřábek oslovil hocha.

»Neplač. Za několik dní bude dobře. A po druhé nechoď, kde nemáš co dělat.«

Hoch se rozplakal znova. V jeho tváři byla smrtelná úzkost.

Dojem Kopulentův se vrátil.

Ale pak si řekl rozhodně a pevně:

»V boji třeba raněných a padlých. C'est la guerre.«

Rozloučil se rychle s druhy.

»Přijdeš po divadle?« volal Hackenschmid.

Kývl. A spěšně odváděl hocha.

Všechny tyto scény vryly se mu v paměť. Viděl krev, která tekla, starce, který padá před šíleně couvajícím davem, výkřiky hrůzy z tolika hrdel, šílenou, katastrofální paniku — —

Bylo mnoho lehce i těžce raněných — — —

Události poledne byly idyllou; byly to vesměs lehké rány — — —

První oběti, říkal si Kopulent. Kolik bude dalších? Nedalo se to dohadnouti.

Té chvíle rostly pověsti. Na hořejší části náměstí došlo prý ke scénám mnohem horším. V sadech Čelakovského se prý střílelo. Útočilo se prý na německé divadlo — — V městských sadech došlo prý ke srážce. Byla to znepokojivá řada dobrodružných »prý«.

Pěstě se zatínaly: v očích byl výraz nenávisti.

Kopulent spěchaje s hochem slyšel jen úryvky řečí.

Hoch se poněkud utišil. Byl však dosud zalekaný a bledý.

»Jak se jmenuješ?« ptal se Kopulent.

Ale hoch neodpovídal, kvílel pouze znova. Měl modré, plaché oči, dětský dosud výraz. Dle oděvu byl z měšťanské rodiny. Dle všeho náhodou ocitl se v davu.

Kopulent pokoušel se potěšiti ho.

»Nebude to nic zlého. A hned už tam budeme.«

Ale to nebyla správná methoda: hoch se bál, stával se nepokojným. Dosud dal se vésti. Nyní se zastavil a upřel na Kopulenta nedůvěřivý a zkoumavý pohled.

»Kam mne vedete?« vyrazil ze sebe.

»Na ochrannou stanici,« pravil Kopulent.

»Co tam se mnou budou dělat?«

»Neboj se. Vyčistí jen ránu a zavážou ji.«

»A neuříznou mi ruku?«

»To ne,« usmál se Kopulent. »Tak zlé to nebude.«

Hoch se poněkud upokojil. Zdálo se, že pojal ke Kopulentovi důvěru. Dal se vésti a pomalu vyzvěděl od něho Kopulent, že se jmenuje Dvořák, Ferdinand Dvořák. Nemá tu otce, je pryč, jen matku. Je realista v prvé třídě. Byl návštěvou u tety na Senovážném náměstí. Když se vracel domů, bylo na náměstí mnoho lidí a on nemohl se promačkati. A náhle strážníci za ním a křičeli na něho a on se lekl a nemohl s místa a oni — —

Hoch se znovu rozplakal.

»Neuříznou mi přece ruku?« opakoval bázlivě a tiskl se úzkostlivě ke Kopulentovi, jako by hledal u něho záchranu.

Pak si vzpomněl na matku. Bude míti o něho strach.

»Kde bydlíš?« ptal se Kopulent.

»Ve Školské ulici.«

»Vyprovodím tě domů.«

Byli nyní u ochranné stanice.

Náhle se ozval za nimi výkřik bolestný a radostný zároveň.

Štíhlá paní, ještě mladá a svěží, objevila se ve dveřích.

»Maminka,« volal hoch.

Paní běžela k němu a objala a líbala ho náruživě.

Hoch schovával úzkostlivě poraněnou ruku.

»Co ti udělali?« volala paní polekána a zbledlá —

»Nic vážného, doufám, milostivá paní,« ujišťoval Kopulent.

Nyní teprve si ho paní všimla.

»Hledala jsem ho,« pravila, »říkali mi, že nějaký pán vedl ho sem.«

*

Děkovala mu letmo s nesoustředěnou dosud pozorností.

Když hoch se nevracel, pojal ji strach. Šla mu naproti. Přišla na náměstí právě po jeho vyklizení; ptala se a doptala — —

Pak se sehnu'a k hochovi a hleděla do jeho zalekaných očí.

»On je, chudáček, tak citlivý a něžný. Komu co udělal, že ho poranili?«

Obrátila se s tímto trpkým výkřikem na Kopulenta.

Ten nevěděl, co říci.

Všechny dojmy večera defilovaly před jeho zrakem. A opakoval si svoje hes'o: »C'est la guerre.«

Paní byla všecka zaujata svým dítětem.

Kopulent cítil, že jest zde zbytečným.

Poroučel se tedy, představiv se ještě.

»Mohl bych se časem podívati na hocha?«

Paní Dvořáková pozvala ho na některý den. Udala mu adressu, děkovala mu znovu, nespouštějíc při tom hocha s očí.

Kopulent odcházel.

Bylo tu poněkud stísněně.

Spěchal ven do chladného večera.

Kdo byl vinen?

Obraz jevil se nyní temnějším. A přece to bylo, jak to musilo býti. Jsou ranění, jsou snad i zabití. Krev tekla, šlapalo se po starcích, bilo se do žen, sekalo se do dětí. Ale bude to k dobrému. Ta krev nedá se odmluviti. A nezapomene se tak snadno — —

Pak zase napadla ho posměšná slova Kadeřábkova.

»Jedni bijí a druzí se dají bíti.«

Tak nějak to znělo. To byla situace. Ale bude tak i na dále? Musí tak býti?

Lid byl nepřipravený, s holýma rukama, ovšem —

Ale to vše může býti jiné. Může tu býti sémě, jež rychle vzklíčí. A lid nemusí přicházeti s rukama zcela holýma. A pak ta krev byla požehnána — —

Podíval se na hodinky.

Bylo čtvrt na osm.

»Zmeškal jsem prvý akt,« pravil Kopulent. »Je to škoda.«

Zrychlil krok.

Byl ještě příliš vzrušen. Hlava jeho byla rozpálená. Připadalo mu, jako by ještě slyšel hocha kvíleti, jako by dosud viděl ulekané jeho oči.

Snažil se mysliti na Libuši a na Smetanovu hudbu. Ale dojmy byly mocnější. A slyše tak kvílení hošíkovo a nářek matčin, říkal si pevně a energicky:

C'est la guerre!

Kapitola sedmá líčí putování Hackenschmidovo.

Hackenschmid osaměl.

Hned po Kopulentovi odešel Kadeřábek.

Nebylo mu zde už dávno volno. Odchodem Kopulentovým cítil se osvobozeným.

»Nevím, proč bych měl před kým utíkati,« pravil. »A to je dnes, zdá se, národní úkol.«

Hackenschmid zustal. Čekal, co se bude díti.

»Slavkov to nebyl,« bručel. »Spíše Waterloo. Tušení mne nesklamalo.«

Procházel a naslouchal hovorům.

Neměl ani enthusiasmu Kopulentova, ani apathie Kadeřábkovy.

Byl vděčen, že je zde něco nového. Zajímala ho psychologie bouří.

Po vzrušených okamžicích nastal — na jak dlouho? — poměrný klid po náměstí. Srážky se přesunuly nahoru k musea. Tam bylo viděti černající se massy. Zde přecházely jen opatrně hloučky — —

Několik lidí obstupovalo obtloustlého, maličkého pána zardělých tváří, živě gestikulujícího.

»Jdu právě z bureau,« zaslechl Hackenschmid, »a najednou přijde strážník a dá mi facku, že jsem div nepadl —«

»A to jste si nechal líbiti?« ptal se kdosi.

»Nechal líbiti! Co jsem mohl dělati? Šel jsem na policejní ředitelství. Stěžoval jsem si. Že prý policejní stráž je rozčilena. Že je dlouho v permanenci. Že je její služba velmi obtížná. Že je omyl velmi snadno možný. Děkuji pěkně! Já mám odnésti to rozčilení a ty omyly —?

»Facka, to není nic,« pravil jiný tiše. »S mnohými to dopadlo hůře — —«

»Tady to nepůjde,« mručel mladý tovaryš pádných paží a zamračeného vzezření, který až dosud stál nemluvný — — »Tady to nepůjde. Náměstí je příliš široké. Musí se to vzíti z jiného konce. Tady to nemá jiný smysl, než že nás posekají a potlukou — — Ale někde jinde — —«

Ale nedořečená věta tovaryšova setkala se s odporem.

»Chceme zachovati důstojnost,« pravil kdosi.

Tovaryš se posupně usmál.

»Výprask není snad důstojnost?«

Mlčení následovalo. Bylo obtížno zodpověděti tak přesně formulovanou otázku.

»Proč vlastně útočila policie?« pravil pak muž se zardělým obličejem. »Vše mohlo projíti klidně. Je to její vina.«

»Její zásluha,« vmísil se Hackenschmid do hovoru.

Uzdálo se mu, zastupovati na okamžik vzrušení Kopulentovo.

»Zásluha?«

Několik očí změřilo nedůvěřivě Hackenschmida.

»Což by bylo lépe, kdyby k ničemu nedošlo?«

Oči hleděly ještě nedůvěřivěji.

»Aha,« pravil občan, který dostal políček, a s chytráckým výrazem přiklonil se k známému, který ho provázel. »Aha, rozumíme!«

A smekl s přehnanou zdvořilostí klobouk.

»Moje úcta.«

Odcházel. Hackenschmid zaslechl ještě, jak praví:

»To jsou ti praví. Známe ptáčka!«

Hackenschmid neubránil se úsměvu. Nepřihodilo se mu dosud, aby byl považován za špicla. Děkoval za to roli Kopulentově, kterou si zahrál. Bylo to rozmarné. Ale náhlý obrat, ostatně předvídatelný, vzal situaci úsměvnost. Náměstí se zatím plnilo z okolních ulic: zprvu nesměle a opatrně, pak důvěřivěji a klidněji vraceli se uprchlíci. Trvající klid ukolébal je v jistotu. Ne právem. Náměstí nabylo sotva předešlého rázu, když se také opakoval předešlý útok.

Hackenschmid uzřel náhle zmateně prchající řady, uslyšel výkřiky a povely. A v pozadí objevily se zase zlověstné šavle. Policie uznala za vhodné vykliditi znovu náměstí.

Hloučky, rokující o událostech, rozptýlily se v mžiku. Nastal nový útěk. Útok policie nebyl o nic méně důrazný než dříve.

Podrážděnost lidu tímto krveprolitím jenom zvýšena. Kdosi volal velezrádná slova.

Kámen přeletěl hlavu Hackenschmidovu a padl do řad útočící policie. Neporanil nikoho.

Ale policie útočila tím prudčeji.

Jenom že muška stále chtěla k ohni.

Byla tu zuřivá tvrdošijnost, s kterou zástup nechával se zraňovat a zatýkat. Bylo ho možno vytlačiti s určitého

místa, ale zatím co vytlačován, rostl za zády policie dav nový. Bylo v tom trochu passivního heroismu. Nikdo neodcházel kromě raněných. Krev nikoho už nezalekala. Zdála se jen dráždit. Stráž byla malomocná vůči hbitosti a vytrvalosti demonstrantů. Vedla vysilující boj se živlem. Posměšný zpěv, volání »vrahové« neustávalo.

Několik tisíc demonstrantů táhlo po celé šíři náměstí od musea dolů. Zpívali »Hej Slované«, »Hrom a peklo« zaburácelo náměstím.

Hackenschmid se usmíval.

»Jejich vzteky jsou marné, ale my dostáváme výprask.«

Byl stržen davem, ženoucím se k Můstku.

Tento ústup byl žalostný.

Bylo nutno vyvinout veškerou hbitost, aby se ušlo ranám, které už povážlivě hrozily. Pád znamenal katastrofu. Ostatní by se byli hnali přes tělo padnuvšího.

»Nikdy nebyl bych řekl,« pravil si Hackenschmid, »že budu tak poskakovat.«

A poskakoval.

Vedle sebe zahlédl raněného dělníka; necítil snad ani rány; jeho oči zíraly vztekle vpřed. — Mával náruživě rukou.

Byli u Můstku.

»Krvácíte,« pravil Hackenschmid k raněnému. »Jděte na ochrannou stanici — —«

Zamračený dělník odvětil příkře:

»Co na tom?«

A chraptivým, drsným hlasem dodal:

»Ať pojdu. Ale chtěl bych také někoho zabít.«

Hackenschmid ztratil ho s očí. Stál tu zamyšlen. Hleděl — na okamžik volný — na zmatený ten vír — —

Pestře proplétaly se řady prchajících a pronásledujících. Koně se vzpínali, bylo slyšet zaklení. A nové massy černaly se nahoře — —

Zdálo se mu, že se míhá v zástupu zamračená tvář.

»Ale chtěl bych také někoho zabit — —«

Tryzna?

Bylo by možno věřiti; ale za ním ozval se hlas uličníka:

»Ašanti jdou. Ašanti jsou
tu z Afriky.
co žerou Němce — —«

Hackenschmid se usmál.

To se nehodilo v tryznu. Kopulent by nebyl uspokojen.

Prudkým útokem ostatně, jak se zdálo, činnost policie byla zatím téměř vyčerpána. Počínala ochabovati. Byla to přílišná námaha dne, bylo to vědomí nedostatečnosti? Prostora Václavského náměstí byla příliš veliká. A nebylo to už jen náměstí samo, jež bylo jevištěm demonstrací. Kolovaly pověsti o opětných útocích na německé divadlo, o chystaném přepadení kasina. Také na Vinohradech došlo prý k bouřím. Střelná rána tam slyšená zmnohonásobila se pověstmi; byly zřejmě nespolehlivé. Ale pozornost policie se tím tříštila. Bylo pravděpodobno, že zatím, co vší silou chce se vyprázdniti náměstí, užije se přílišného soustředění tohoto jinde — — Neboť počínala se jeviti strategie v neuvědomělých pohybech mass. Býti zde obětí, dáti se raniti, nebylo už ideálem všech. Část demonstrantů počínala manévrovati raffinovaněji. A stále více bylo těch, kterým už nestačilo, co se dělo zde.

»Zpěv, křik, rány; co je na tom?«

Byla to passivní role.

Chtělo se přejíti k aktivitě.

Bájilo se o revolverech rozdávaných lidu: výhrůžné výkřiky se ozývaly.

Ale většina stále ještě kladla důraz na důstojnost. Konejšila nespokojence; a pak byla už pozdní hodina, která kladla hranici bouřím. Ne pouze policie byla unavena; také lid. Den byl příliš bouřlivý. Obě strany počínaly býti dychtivy odpočinku. Byli to dva athleti, již příliš dlouho spolu zápasili.

Té chvíle bylo pozorovati rozruch.

Hluk tichl. Napiaté očekávání nastupovalo jeho místo.

Co se děje?

Bouře utichala jako po zázračném slově čaroděje. Kdo jím byl?

Zraky mass upíraly se na jeden bod.

Otevřený vůz objevil se dole u Suchého. Davy se vzestoupily: mohl jeti nahoru. Nikdo ho nezastavil. Projel policejním kordonem. Nebyl to obyčejný vůz.

Hackenschmid mohl nyní viděti muže v čamaře, vztyčeného ve voze, s gesty pathetickými.

Volání »slávy« prolomilo ticho.

»Luegruje,« poznamenal Hackenschmid. »Zcela náš krásný purkmistr.«

Muž v čamaře dal zastaviti kočár.

Dychtivě seskupily se davy kolem něho.

Policie nechala na chvíli lidu volnost. Bylo to přiměří.

Muž v čamaře pravil za všeobecného napětí:

»Přátelé, kdož Prahu milujete, půjdete nyní klidně domů.«

Nikdo nepřerušil řečnickou pausu po této slibné apostrofě muže v čamaře. Zástupy čekaly napjatě na jeho Evangelium.

»Bác,« mručel Hackenschmid ušklíbaje se. »To by se nehodilo Kopulentovi.«

Muž v čamaře pokračoval:

»Práva lidu českého jsou nezadatelná a musí nadejíti doba, kdy po právu dobyta budou. Půjdeme tedy domů.«

Tato filosofie kvietismu nebyla by se jindy zamlouvala lidu. Ale nyní byl unaven. Necouvlo-li se před povely policie, mohlo se couvnouti na slovo muže v čamaře. Lid počínal se měniti v beránka: dni mohly idyllicky vyzníti. Hřímavé »Na zdar« ozvalo se. »Kde domov můj« zavznělo.

Muž v čamaře smekl klobouk.

Všichni smekli klobouky.

Hackenschmid to uvítal s kyselostí. Bylo trochu zima.

»Luegrovina končí důstojně. Důstojnost musí býti zachována, meze slušnosti nesmí býti překročeny. Půjdeme domů, neboť milujeme Prahu.«

Zatím hnul se kočár.

Jel nahoru, kde čekala ještě missionářská práce.

Zde bylo dílo hotovo; lid oslovený mužem v čamaře počínal se rozcházeti. Zdálo se, jako by čekal na čestnou příležitost zmizeti.

Náměstí se vůčihledě prázdnilo.

»Kým budou nyní dobyta práva?« ptal se Hackenschmid. »Mužem v čamaře?« Usmíval se.

»Štěstí, že jsou nezadatelná. Jinak bychom je tak často zadali — —«

Byl tu Kopulent, který snil o tryzně; byl tu dělník, který chtěl svou věc za věc, typ směny; byl tu tovaryš,

který by pracoval jinak; kromě toho zástupy, kterým stačilo zpívat »Ašanti jdou«. To byl dnešek. A zítra? Což, to bylo už věcí Kopulentovou.

Nevlídný povel ozval se na blízku.

Policie rozháněla poslední zbytky demonstrantů. Mnoho práce to už nedalo. Lid milující Prahu rozcházel se bez odporu.

Muž v čamaře zmizel zatím dávno s obzoru.

Náměstí bylo konečně spacifikováno. Klid se vracel.

Vše bylo v pořádku, jen tu a tam by se nalezla na dláždění krev — —

Hackenschmid odcházel mezi posledními.

»Hrdlo žízní,« opakoval si. A v biblické poněkud náladě připojil:

»Hoden jest dělník mzdy své.«

Kapitola osmá vede nás do Národního divadla.

Spěch Kopulentův byl marný: přišel do divadla pozdě.
Prvý akt chýlil se ke konci.
Odložil v garderobě a přecházel nervosně korridorem.
Bylo zde ticho.

Slyšel temné, tlumené zvuky hudby: dávalo to zvláštní přízvuk jeho myšlenkám.

Ta chvíle samoty nebyla mu konečně nemilá.
Dojmy poslední hodiny byly ještě příliš živé.
Zašel do foyeru.
Usedl.
Snažil se zapomenouti na to, co viděl.

Žíznil po hudbě. Potřeboval harmonických tónů. Celý den bouřily dissonance. Dissonance, kterých si přál; nicméně dissonance — — Chtěl harmonické vyznění — jakousi očistu kalných a zvířených citu. Čekal ji od Libuše. Právem?

Hluk vyrušil Kopulenta z neurčitého snění.
Byl konec prvého aktu.
Publikum opouštělo hlediště a hrnulo se ven —
Kopulent mechanicky vstal. Byl konec jeho samoty.

Foyer počal se plniti. Promenovalo se v živé konversaci. Ozvěna událostí dne zněla až sem; tvořily se znepokojené kroužky mluvících o nich. K čemu dojde na zpáteční cestě z divadla? A co se stane vůbec?

Kopulent srazil se s kýmsi —

»Pardon,« omlouval se.

Zrak jeho utkvěl na starším pánu, prošedivělém, robustní, statné postavy v salonním úboru a se skřipcem, kterým hleděly oči bystré a poněkud ironické.

Poznal ho.

»Pan doktor Říha — —«

»Pan Kopulent.«

Doktor Říha, poslanec zemský i říšský, čelná osobnost, jeden z vedoucích politiků klubu, byl velmi dobrým známým otce Kopulentova. Bylo to přátelství z mládí. Ne právě Amis a Amil, ale dobří kamarádi. Doktor Říha byl o něco málo mladší: méně blouznivý a zanícený nežli starý pán; byl příliš taktní, než aby to vyvolalo ostré konflikty. Rozešly-li se jejich myšlenky, nerozešly se jich sympatie. Doktor Říha byl z intelligentnějších politiků, kteří se neomezují na pletichy coulloirů, aby se zdáli sobě velikými. Znal velmi mnoho, zajímal se o mnohé; hledal informace. Mladý Kopulent často s ním hovoříval. Nesdíleje jeho názorů, živě jemu opponuje, nemohl mu upříti jistou noblessu cítění. Byl rara avis. Neměl osobní ambice, netoužil ani po křesle ministerském nebo místě sekčního chefa, ani po řádech. Byl opportunista z přesvědčení.

Interessoval se o mládež; nezatracoval ji jako veřejné mínění, které se mu nezamlouvalo. Potíral ji nicméně ve formě velice korektní. Duch, který v ní vzbujel, zarážel ho poněkud.

»Anarchie v anarchii,« pravil kdysi. Miloval disciplinu a viděl v ní velikého mravního faktora. Ostatně byl dalek toho, vinu této anarchie viděti výhradně u mládeže. »Wie die Alten sungen,« říkal hořce.

Dnes byl zachmuřen a sarkastický.

»Veliký triumf pro vás, není-li pravda?« oslovil Kopulenta, veda ho stranou.

»Triumf? Pro mne ne —«

»Ku podivu. Jste zvláštnost v Čechách.«

»Necítím radost pro to. Jenom pokoření. Ale co se učiní nyní?«

»Ale tolik již napřed můžeme prohlásiti, že bude-li český národ znovu provokován k boji, tento boj s pevnou myslí přijme a nepopustí, dokud zápas ten vítězně nebude dobojován.«

Kopulent pohlédl na doktora Říhu tázavě. Nechápal ironických jeho slov.

»To je totiž citát z prohlášení výkonného výboru.«

»Bude-li provokován? Tedy ještě není?«

Doktor Říha se ohlédl. Bylo tu poměrně pusto.

»Co chcete?« pravil pak tlumeným hlasem. »Co máme činiti? Hnáti věci do krise? Za Wolfem někdo stojí. Jeho slova budí ozvěnu. A ta ozvěna leká. Kdo stojí za námi? Ohlédněte se. Chcete bezohledný boj. To je risiko. Kdo u nás něco riskuje? Každý něco od vlády chce, každý něco čeká, každý je shrbený. Jsme loyální, ultraloyální ke své škodě! Co chcete? A nyní jděte do parlamentu, když každý zná a ví, jak se věci mají. Oh, Vídeň je informována. Dupněte si, z vašeho dupnutí nejde hrůza; naše ultimata nepoděsí nikoho. Nikdo prostě nevěří v jejich vážnost. Naše parlamentní řeči zůstanou slovy; není lidu, který by jim dal důraz. Pokloníme se

stokráte za den státní autoritě. A na druhé straně Němci s pozadím říše. Co oni riskují? Nic; nemohou nic ztratiti. A to budí strach. Nebudeme míti nikdy pravdu, milý příteli. Náš jediný úkol je zameziti horší zlo. Bouře nutí nás, kam nechceme. Smějete se naší reservovanosti, ale je nutná; cosi je ztraceno, ale není dosud určen rozsah ztráty. Naše reservovanost může ji zmenšiti. Ostatně! Snad jsme jednali správně, snad ne. Věřte mi, nezáleželo tak mnoho na tom.«

Kopulent vzkypěl. Hořce resignující tón doktorův ho dráždil.

»Věšíme stále hlavu, pane doktore. Jsme první, kteří stále ukazujeme na svou bídu, na svou bezmocnost. Nic nemůžeme, jsme slabí, vše je marno. Říkáme-li to bez ustání, proč by nám neuvěřili? Nemáme-li úcty sami k sobě, jak ji má míti kdo jiný? Divme se pak výsledkům! Počítáme úzkostlivě milliony Němců; vypočteme, že nás je nepoměrně méně. Kdybychom dovedli méně počítati a více chápati! Chce-li něco národ, musí si to vynutiti. Nic se nedává zdarma. Zde se prosí, na druhé straně hrozí; hrozba platí víc. A nezáleželo-li na tom, jak se jednalo, tím hůře; ztratila-li se čest a nezískalo nic, je to hůře, než kdyby se byla zachovala — —«

»Před léty jsem cítil také tak,« usmál se trpce doktor. »Neříkáte nic, co bychom my sami si dávno neřekli. Ale hleďte tak několik desítiletí za kulisy. Pochopíte snad více, než můžete čekati! Jací jsme to lidé! Není nic dramatického v nás! V dnešní opeře to vidíte. Hrozby a bouře bez následků, na konec couvnutí a selanka. Není lépe zbavit se té přítěže? Sečkejme, n e a ž b u d e m e o r g a n i s o v á n i, ale až náš organismus bude silnější. Veliká slova Chrudošova ztratí na effektu, víme-li, že na konec povolí.«

»Nejsme nejhorší lidé. Hleďte, po ulicích se prolévala krev jednotlivců a na sta jednotlivců z toho lidu se obětovalo; co učiníte z jejich obětí?«

Doktor Říha mávl odmítavě rukou.

»Co se tím docílí, pane Kopulente? Krev se prolije. Do konsekvencí se nepůjde. Jaký tedy prospěch?«

»Mohl by býti —«

»Ne pouze strach má velké oči,« děl trpce doktor Říha, »také naděje. Ozývá se z vás duch Omladiny. Ale víte, jak to skončilo. Nepoučilo vás to docela nic?«

Kopulent hledal slova pro množství myšlenek, které se mu vtíraly. Kdo byl prvý, kdo zradil Omladinu? Ale potlačil tuto bryskní otázku. Nechtěl popouzeti. Nutil se v klidný tón.

»Nepodceňujte, pane doktore, význam takové oběti. Oč běží? O historický moment, který rozhodne, odmítneme-li náhlou offensivu Německa anebo dáme si přisouditi ubohou, defensivní roli. Až dosud jsme útočili my. Dříve byla to otázka česká, která nutila k rozřešení. Nebylo, kdo by ji kladl. Nyní přešli k útoku oni. Nyní je tu otázka německá. To znamená převrat poměrů. Odrazíme útok tak, že se stane bezpředmětným? Ukážeme, že je hazardní provokovati nás? Že je tu ještě česká otázka? Vím jenom (a instinkt ulic tuší to velmi správně), že počneme-li couvati, nebude couvání konec. Nezamezí se žádné zlo, ale zahubí možné snad dobré. Lid nechce couvati. Lid je ochoten riskovati.«

»Dnes. A zítra?«

»Proč nevyužíti dneška?«

»Na Václavském náměstí se boj nerozhodne. Věřte mi, nikdo si nevšimne vážně těchto bouří.«

»Jste proti nim?«

»Proti manifestacím ne. Proti důstojným manifestacím ne. Nemohou škoditi. Ale ostatek je nebezpečný luxus.«

»Důstojné manifestace — —«

Kopulent se zachmuřil. Byl tu stále ten doktrinářský rys. Důstojné — nedůstojné. Lze to oddělit? A v okamžiku, kdy se užije násilí proti bezbrannému lidu, možno mu kázati o zachování důstojnosti?

Zvonek dával znamení; bylo na čase ukončiti rozhovor.

Doktor Říha, vážný, skoro smutný, rozloučil se s Kopulentem.

»Uvidíte, jak to půjde,« pravil ještě. »Čehy hot, čehy hot. Zítra budeme obstruovat, pozítří se budou chtíti vymoženosti. Jen aby nebylo hůře a hůře — — Eh, až pochopíte, mladý příteli, co je to nésti zodpovědnost za něco, co jste neučinil, býti obžalován a nemoci se hájiti — S Bohem; pozdravujte otce —«

Odcházel rychle.

Kopulent byl rozmrzen. Byl nespokojen sám se sebou. Vše, co říkal, připadalo mu neobratným, nedostatečným a k tomu akademickým — Bylo nutno užíti jiných slov, říci něco zcela jiného. Což nemluvili, jako by nebylo krve na dláždění?

Ale také s doktorem Říhou nebyl spokojen. Resignace, smutná resignace jeho názorů uváděla ho v nervosu. Kam se až dojde s takovou resignací? Není to nejosudnější choroba politika? A není osudný jeho materialismus, přehlížející, že jím není možno nakrmiti zápasící národ?

Tam, kde všechno se hroutí, bylo by zapotřebí vůdčího ducha, energického talentu, který by porozuměl požadavkům chvíle. Co vše bylo by možno z ní učiniti!

*

A co se učiní? Dnešek mohl býti buďto historickou událostí nebo paskvilem. Ale hledí-li se očima doktora Říhy, pochybuje-li se a nevěří předem, nemůže přijíti než to druhé — — Budou-li všudy Kassandry, splní se na konec přirozeně jejich proroctví. Leda že by se šlo přes ně, přes pochybovače, přes nevěřící — — A proč by se nešlo?

S horkou hlavou vešel Kopulent do hlediště.

Usedl na sedadlo v přízemí —

Byl už nejvyšší čas.

Opona se zdvíhala.

Kapitola devátá líčí idyllism a enthusiasm.

Šum na sedadlech utichal; zraky diváků, opatřené kukátky, zahleděly se na scénu.

Byla to horská lesní krajina s mohylou otce Chrudošova.

Scéna byla šerá.

Kopulent seděl skloněný s přimhouřenýma očima. Nechtěl viděti, jen slyšeti.

Ale předcházející vzrušení bránilo mu oddati se hudbě. Nebylo možno tak snadno zapomenouti. Seděl tu, podivuje se, že nedostavuje se nic z těch pocitů, které míval jindy. Mohlo by se říci, že to byl chlad — — Byla to více jakás tupost ducha — Nevzrušil ho ani nářek dcery, ani proklínání otcovo; měl pocit, jako by to vše slyšel z nějaké dálky. — Marně oživoval staré dojmy, marně hledal opojení dávných chvil. Hudba, jež činila ho jindy smutným a něžným, jež vyvolávala jemné a lahodné rozechvění, jež tolika kouzly útočila na jeho nervy, byla dnes paralysována dojmy mnohem prudčími a drsnějšími. Cítil nyní skoro lítost, že opustil ulice; nebyla jeho povinnost zůstati? Ta harmonie, kterou hledal, se dnes nedostaví —

Jeho mysl je někde jinde. Je neklidný a každé chvíle domnívá se slyšeti jiné, znepokojivé zvuky.

Poněkud zklaman seděl tu v pause: to, co předtím jindy, roztrpčovalo ho dnes . . . Nepoddávaje se hudbě, měl mnohem více dojem náhodnosti v této opeře, zlý dojem díla, v němž není vnitřní nutnosti. Činil výtky. A přece nezměnilo se dílo, ale on — —

Diváci většinou odešli. Sedadla se vyprázdnila — —

Kopulent hleděl bez zájmu před sebe — — Apathie, výslednice to tolika předchozích dojmů, zmocnila se ho na okamžik. Cítil únavu. Připadal si tak slabým, že se obával povstati.

Náhle se zarazil.

Mladá, svěží dívka vracela se z venčí. Sotva se objevila ve dveřích, poznal ji Kopulent.

Byla to Julie Vintrová.

Byla oblečena jednoduše, vkusně. Tvář její zrůžověla v horkém vzduchu divadla. Vše na ní bylo mladé a svěží a nenucené. Lehké rozčilení hudby zbavilo ji onoho příliš vážného výrazu, který mívala jindy a který dovedl Kopulenta občas až stísniti.

Vracela se na své sedadlo. Usedla zamyšlená, jak se zdálo.

Krátký ten okamžik změnil úplně náladu Kopulentovu.

Jeho apathie zmizela: vystřídal ji neklid -

Nemohl ji nyní viděti, jen její vlasy. Neohlédla se ani. Seděla s hlavou skloněnou.

Intimní bolest Kopulentova se vrátila.

Po celý den byl hořký její ozvuk v něm: ustupovala dojmům, bouře ji zatlačily. V kavárně ozval se stesk silněji. Pak přišly jiné dojmy a Kopulent pozapomenul. Ale nyní

byl útok mnohem silnější, ona sama byla nedaleko — — Fysická její přítomnost ho rozrušovala; ztrácel klid.

Orchestr počal hráti. Několik řad diváků zabraňovalo Kopulentovi skoro docela viděti hlavu Julie Vintrové — — Ale nicméně nespouštěl s ní zrak, tuše ji více nežli vida —

Světla stáhnuta. V hledišti bylo šero. Hrálo se.

Ale Kopulent zůstal v stejné posici. Neuviděl už ničeho. Co to vadilo? Domníval se viděti.

A — bylo to obratem, který se udál v jeho nitru, náhlým vzpružením, jež vyvolal jediný pohled? — Hudba počínala ho zase okouzlovat. Vše odpadlo, co stálo mezi ním a ní. Měl potřebu něžnosti dobrých citů, tiché radosti. Venkovská staffáž objevila se na scéně. Vřelost zaplavila jeho nitro. Dítě venkova, zbavené záhy širokých jeho polí, procitlo v něm. Pojal ho stesk po ztracených idyllách, po primitivních rozkoších, po prosté kráse venkova.

Ta hudba se usmívala, ta hudba jásala; a on uvědomoval si se smutným steskem, že nebyl schopen těch úsměvů a toho jásotu —

Píseň ženců ho podmanila. Byla to idylla zpívajících klasů, širých lánů, kde zpívají skřivani. Byla to čistota dávno ztracená. Celé Kopulentovo dětství procitalo ze sna. Vžíval se do epopeje klidu — — Louky voní, širá prostora opojuje. Nebe je čisté a vysoké: bílé obláčky plují. Den je k milování — — Příroda se usmívá jako žena; a žena se usmívá jako příroda — — To omámení bylo až fysické; cítil blaženou malátnost — Ne malátnost ospalosti, únavy; malátnost poddání se. — Je možno býti šťastným, splyneme-li s přírodou! Ale splyneme-li, existujeme ještě?

Padal do nějakých blažených hloubek; nezbylo, než zavřít oči, a mohl zase vzletět do výší; vše bylo lehké,

výše a hloub. Nebes, ač tak vysokých, možno dosáhnout rozmachem ruky. — A naše křídla!

Pak zpívá Přemysl píseň vzpomínek a touhy a ženci se vrací s úrodou s polí . . . . a pak už přijde poselstvo hledat Přemysla. Tichý dvůr naplní se davem. Je to štěstí?

Proč se dostavují ti lidé tam, kam nepatří? Proč ruší patriarchální klid dvora? Bylo to tak půvabné; Přemysl mohl snít a vzpomínat – Mohl slavit obžínky; mohl svážet úrodu. Nebylo to vše dohromady štěstí?

A proč přichází ti poslové? Přináší mu prestol.

Nezanikne idylla na prestole? Nezanikne Přemyslovo blaho?

Bude zmaten a cizí, Přemysl a jeho rod. Pojítko s půdou se ztratí. Nebude už staré radosti. Nebude žíti po svém. Dvůr, intriky, cizota. Eh, neběží pouze o to, chrániti Libuše, postaví-li se pyšně před rozhněvaného Chrudoše. Prestol žádá mnohých jiných věcí, kterých nezná tato dobrá hudba — —

Nebyla idylla lepší? Srdce skladatelovo soudilo jistě tak. Tiché, omdlévavé zvuky orchestru nerady jaksi se staly pompesními.

Jaký to byl jiný život, a záhy už tak daleký! Svět, kde je láska blahem, rodina štěstím, příroda přítelkyní. Je to svět velice filosofický nebo velice utopický? Malé zápletky, které se rozřeší; intriky prostých srdcí. Na konec vše je klid a něha.

Idylla, jak to říkal doktor Říha: idylla bez schopnosti pro drama. Vše inklinuje k idylle, vždy zůstane kout v našich srdcích, který bude po ní toužiti. Ah, uspokojená měkkost, která je ideálem! Ale je ta uspokojená měkkost vhodný materiál k stavbám?

Přemysl odchází, vše je skončeno.

Zlá historická perspektiva: lahodnou idyllou nedalo se vládnouti. A pak už se nedalo vládnouti vůbec — —

Pausa našla Kopulenta zamyšlenčho. Sentimentálně vyznívala jeho touha v ševelu hovoru, v smíchu a krocích. A nedaleko od něho seděla Julie Vintrová, nepohnutá, zadumaná, všechna patrně duchem u hudby — — Bylo ji ještě slyšet přes ten hluk a smích — — Proč nepřijmouti idylly, přináší-li štěstí? Ale závisí to na nás? Na Kopulentovi ne; cítil to mrazivě jistě. Nechtěl to rozpoltění touhy, a přece bylo.

A dále šinul se děj.

Libuše čeká — — Není to opojení milostného čekání tak, jak by je snil on. — Ta hudba chápe spíše ženu nežli milenku, rodinu než lásku, klid než vášeň, spíše harmonii nežli vzrušení. Toť celý problém; je to národně typické? A jaké jsou z toho konsekvence? Bylo to tak významno věděti a pochopiti právě dnes — — A snad je to klíč, aby rozuměl sám sobě — — Nutno voliti buď dobrotu neb velikost; ta hudba volí dobrotu. A on?

Jeho sousedky, dvě slečinky tuctových tváří, štěbetaly úsilovně. Urážela je jeho nepozornost. Ale Kopulent neměl smyslů pro své okolí — — přemítal dosud. Spíše klid než vášeň. Nebyla blízko příliš klidná Julie? Ale nebyl to u ní spíše klid intelligence nežli citu?

A pak přišel poslední obraz. — Idylla neskončila zcela na prestole. Vše se smíří a zladí v harmonii. Není to tvrdá, neoblomná nenávist starých sag. Hrdinové nebudou vražděni. tisícové nepadnou pro ně. Chrudoš konečně se skloní; ale před tím promluví několik rozhodných slov; jeho milenka ho přemluví; kyne klidné

štěstí: nová idylla: rodina. Mír zjednán u milence i milenky. — Nic neruší radostný den: fanfáry mohou pyšně zníti. Žádné krveprolití, žádný disharmonický tón . . .

Jakýs neklid bylo pozorovati mezi posluchači.

Blížil se konec opery.

Libuše věštila.

Kopulent zamhouřil opětně oči. Nechtělo se mu viděti banální živé obrazy, netoužil po nich: ale zvuky hudby, jásavé a triumfální, ukolébaly v krásný sen. Byl to slib? Bylo to zvěstování? Byla to víra či pověra idyllismu? Z jeviště zněla slova Libušina:

»Však nechť se nejhroznější bouře snese,
to cítím přec v nejhlubší řader hloubi:
Muj drahý národ český neskoná,
on hrozy všechny slavně překoná — —«

V hledišti ozval se demonstrativní potlesk. Silné pohnutí zachvělo domem. Neklid a napjetí celého večera se uvolňovalo. Diváci vstávali se sedadel. »Neskoná, neskoná!« opakovaly hlasy za Kopulentem. A opět potlesk a vzrušení — —

Kopulent otevřel oči a ohlédl se.

Za ním stála skupina lidí, mladých většinou, ač také několik rozpálených šedivých hlav bylo mezi nimi viděti. Kopulent poznával některé: byli to jeho známí ze studií. Stáli tam, jako by visionářství Libuše přešlo v jejich řady: zardělí, s planoucím zrakem — — Bylo třeba čeliti nejhroznější bouři; zdáli se k tomu odhodláni.

Podivný pocit zmocnil se Kopulenta.

Polo sentimentální nějaký stesk, polo vzdor.

»Neskoná,« pravil si. »Ale jak bude žít?«

A zatím — vše trvalo málo vteřin — opakoval celý sbor na jevišti, hřměl celý orchestr dole:

»Národ český neskoná,
on hrůzy všechny překoná — —«

Bylo to finale — —

Ruch povstal mezi sedadly; publikum chystalo se k odchodu — — Ale demonstrativní potlesk a volání neutuchalo. Byl to potlesk, který měl býti protestem — — Kdož věděl, co se děje venku? Vše bylo možno. Ale v moci hudby, která dozněla, ve vzrušení, vzbuzeném událostmi dne, trvalo zde ještě publikum — — Ruce neumdlévaly.

Oči Kopulentovy upřely se na místo, kde dlela Julie Vintrova: ale neprostupná zeď diváků kryla mu ji dosud — A přece by ji byl rád viděl té chvíle — na jediný okamžik. Čím by se leskly její čisté a zářící oči? Kopulent odvrátil neuspokojen svůj pohled a hleděl na jednotlivce demonstrujícího obecenstva.

Podivná touha rozpitvat své city posedla ho.

Hle, tam stojí bodrý, zdatný továrník, který má velikou ctižádost, veliký sen. Nějaký řád, nějaké vyznamenání — — Může-li je získati za tak nepříjemné konstellace? Příštího roku je padesátiletí vlády Jeho Veličenstva. Za normálních okolností déšť řádů; ale kdož ví, co se stane takto. Opposice? Tedy žádné řády, žádné vyznamenání, nic? Chléb opposice je trpký; a naše zuby nejsou snad dobré —

»Můj český národ neskoná,
on hrůzy všechny slavně překoná«

Dáma, elegantní a mladá, jež sem přišla na dostaveníčko. Její svěží, rudé rty chtějí líbat, její bílé zoubky kousat. Nyní už milenec netrpělivě čeká. Dáma malebně

se bere, přijímajíc rozpálené pohledy žádosti. Tedy národ? Ale nutno projeviti trochu temperamentu, může-li to vzbuditi zájem, a nemůže škoditi, rozmnoží-li se poněkud netrpělivost touhy.

»Můj český národ neskoná.«

Vyžilý dandy, ozdoba promenad. Co činí? Nic. Co myslí? Méně. Je ozdobou salonu, je okrasou společnosti, mluví pepicky a bez ducha. Jedenkráte rozpomněl se na svůj lid —

»Můj český národ — —«

Professor; dává loyální themata; je horlivý obdivovatel instrukcí. Naslouchá pečlivě nahoře i dole.

»Můj český národ —«

Úředník; čeká na postup; buďme opatrní v dobách zlých. Ale snad možno zúčastniti se demonstrace neškodné?

Vlasatý genius; celý jeho zájem se točí kolem jeho slávy. Ale jak ničemné, zběsile ničemné je vše kolem, a jak ta sláva nechá na sebe čekati — — Vlasatý genius usmívá se opovržlivě.

A tak jdou dámy, pánové, bureaukrati, bonvivantové, záletnice i kokotky. Všecka ta zbahnělá společnost Prahy, která dráždila nenávist Kopulentovu. Všichni mají své zábavy a svůj spleen — A na ulicích snad ještě hučí bouře, snad zní tam výstřely, úzkostné a bolestné výkřiky, a na jevišti před malou chvílí, ne více než několika okamžiky, hřímalo důvěřivé a jásavé finale »Libuše«.

To vše prolétlo hlavou Kopulentovou. Davy zatím odcházely, potlesk doznívał. Opona zvedala se naposledy.

A pak už tichlo hlediště a nějaký smutek zbýval v opuštěných sedadlech.

Poslední odcházel Kopulent.

Stál tam chvíli zamyšlený a němý. Tváře jeho hořely — — Sen ho vzal ve svou moc. A zdálo se mu — —:

Že visí na zvonu, divoce rozhoupaném, a volá do zbraně. Není sám ten zvon? Lid se bouří, obzor rudne požáry. Bouře táhne nad zemí, očišťujíc, osvobozujíc. A zvon zní na poplach nad městy a vesnicemi, nad zimním spánkem přírody, nad jejím mlčením. Zvon zvoní; je to konec všech něžných idyll a milých úsměvů — — Ustaňte v písni, ženci, nesvážejte už úrody. Květy v zahradách budou pošlapány, osení zničeno. Ale vše se probouzí při zvucích toho zvonu. — Raça se zdvíhá — — Protahuje své ospalé údy. Šečkejte jen, kati staroměstského náměstí, kati Brixenu! Všichni ti malí, ti nicotní, ti každodenní rostou. Zvon zní, ospalost mizí; jen okamžik ještě a začne tanec — A není slyšet než hučení bouře — — Nutno-li voliti mezi dobrotou a velikostí, volí velikost.

Procitl — —

Byl zde sám —

Vzpomněl si na Julii. Což nepomýšlel na to, že vyprovodí slečnu Vintrovou?

Ale lépe tak; náhoda nechť rozhodne — —

Šel do garderoby. Bylo tam také již pusto. Oblékl zimník a rychle kráčel vestibulem, té chvíle už liduprázdným.

Vyšel z divadla. Rozhlédl se.

Nastala sychravá, vlhká noc. Mlhy se zdvíhaly. Bílé, dotěrné mlhy, v kterých mizely obrysy a splývaly tvary.

Před divadlem čekalo několik zpozděných návštěvníků na tramway.

Kopulent přistoupil blíže.

Rozhodnutí, které ponechal náhodě, se dostavilo.

Poznal slečnu Julii Vintrovou.

Přistoupil k ní a pozdravil. Stála tu sama. Hleděl vyzkoumat prvý dojem z jejích očí: ty však na něho hleděly klidně — Nebyla příliš překvapena, zdálo se — Byla ráda, nerada? V tom pohledu mohlo býti obojí. Přijala jeho průvod, aniž projevila při tom nadšení, tím méně vřelost.

Kopulent byl na rozpacích. Tato perspektiva cesty o dvou měla stejně kouzlo jako nebezpečí — —

Slečna Julie dívala se do daleka.

Zdálo se, jako by v ní teprve hudba doznívala — Chránila úzkostlivě svůj dojem —

Kopulent nechtěl ji rušit; nemluvil.

V mlze zamžiklo světlo, matné a neurčité. Tramway přijížděla.

Kopulent pocítil uvolnění. Situace počínala ho tísniti.

Vstoupili do vozu.

Kapitola desátá: noc.

Usedli v koutě.

Díval se na ni. Seděla schoulena ve svůj plášť; její tvář byla zasazena v rámec hedvábného šátku.

Skláněla hlavu jako v zamyšlení. O čem přemýšlela? Kopulenta pojata touha přiblížiti se jejím myšlenkám. A zase cítil zmatek. Co znamenala ta celá historie? Nač oživovat, co bylo lépe mrtvo? Ale jeho city byly mocnější jeho reflexí. A dnes bylo tolik změněno.

Slečna Vintrová cítila instinktivně jeho pohled, který ji uváděl v neklid. Odhodlala se přerušiti mlčení.

»Nebyla bych čekala, že se tak záhy uvidíme,« pravila.

Její slova, pronesená trochu chladným přízvukem, měla zvláštní svůj cíl. Měla uvésti v paměť včerejšek, aniž by ho obnovovala. Svého cíle dosáhla. Kopulent byl zmaten tou vyvolanou představou včerejšího jejich setkání, které bylo zároveň skoro rozchodem — —

»Skutečně, nebyl bych to také čekal. Jste snad nerada?«

»Chcete, abych řekla: ráda? Ani prvé, ani druhé!«

»Škoda,« melancholicky pronesl Kopulent. »Lhostejnost je zlá.«

Usmála se lehce.

»Nemusí tu býti právě lhostejnost.«

Obličej jeho se vyjasnil. Tento dojem jejích slov znepokojil ji patrně. Uznala nutným zaraziti tušená slova. Dodala s očima vážně na něho upřenýma:

»Nemluvte o tom.«

Neříkala o čem; bylo to jasné.

Kopulent se opět zachmuřil. Pak napadla ho náhlá vzpomínka. Nakloniv se blíže k ní, pravil hlasem zcela tichým:

»Pamatujete se, co jsem vám říkal včera?«

»Trochu.«

Nezmaten lehkou výčitkou jejího slova, pokračoval Kopulent:

»Říkal jsem vám, že je mi zapotřebí mocného nějakého otřesu, abych procitl z lethargie. Minul den a to, co jsem chtěl, přichází.«

Pohlédla na něho nedůvěřivě.

»Myslíte?«

Její skepse ho zraňovala. Odvětil hořkou otázkou:

»Pochybujete o tom?«

A důvěřivě a pevně řekl:

»Já ne.«

»Tím lépe pro vás.«

Hleděla na něho očima kamaráda, který zkoumá dosah druhovy rány.

»Míníte tím, co se děje na ulicích?« ptala se.

»Ano.«

Její výraz byl vážný, skoro zasmušilý.

»Myslila jsem původně, že to byl Smetana,« řekla tiše.

Ale pak, aby zamluvila to, o čem mluviti se jí nechtělo, tázala se ho:

»Nevím, co se děje venku. Slyšela jsem jen pověsti. Víte snad vy více o tom?«

Kopulent vyprávěl, co věděl o bouřích dne. Cítil potřebu získati ji; vkládal do svého vypravování všechnu vřelost a všechnu naději. Ale Julie zůstala zádumčivou: očividně nesdílela jeho enthusiasmu. Když skončil, ptala se, hledíc na něho zpytavě:

»Tedy mnoho raněných a mnoho zatčených?«

»Ano.«

»A vy jste tomu rád, jak se mi zdá?«

»Ano.«

Kopulent pronesl své »a n o« nezvykle pevně a energicky.

»Nevím,« odvětila slečna Vintrová, »čekáte-li právem co od krve.«

Schoulila se jako zimomřivá do svého pláště.

Nějaká myšlenka ji zaměstnávala. Mlčela napjatá a vzrušená. Pak se náhle obrátila na Kopulenta.

»Byl jste tam t e h d y?«

»Byl.«

»A odešel jste?«

To »odešel jste« mělo trochu ironický zvuk. Kopulent se zachmuřil mimoděk. Byl to bolavý bod. Odešel, ano. Ale nebyla to bázeň — — Což nemusil zadržeti Hackenschmid jeho ruku, sahající po revolveru? Ne, bázeň ne! Jeho hrdost nedovolila mu, brániti se; ale cítil křivdu.

Pohled Juliin utkvíval na Kopulentovi.

»Šel jste ovšem do divadla,« pokračovala. »Zatím na ulicích tekla krev, jak vy říkáte.«

Tón slečny Vintrové nebyl už ironie; byla to obžaloba.

Kopulent se vzpřímil. Bylo to více, nežli mohl snésti. Obžalovat směl jen sebe sám —

»Soudíte příliš jednoduše,« pravil. »Ale není to tak jednoduché. Dnešek byl předehra: vlastní drama nastane teprve. Dnes mohl jsem odejíti, právě že to byla jen předehra. Nebylo mne třeba. Bude-li mne třeba, neodejdu.«

Julie mlčela.

Kopulent naklonil se blíže k ní. Jejich hlavy se málem dotýkaly. Slečna Julie se odvrátila.

»Hněváte se na mne?« ptal se Kopulent.

Smutný úsměv přelétl její tváří.

»Nemám, proč bych se hněvala; ale hněvala bych se raději. Hle, stále čekáte na něco; kde však to čekáte? Proč nečekáte raději něco od sebe? Veliká událost nemůže vám pomoci, nepomůžete-li sám — — Je mi smutno. Stojím před něčím, co mizí. Nechtěla bych tak čekati. Snad bych se nedočkala. Hleďte, jak vám zářily oči, a co se dělo? Lidé vyjdou na ulici, volají hanba, či co. A to je prý významná věc. Pak přijde policie, vytasí šavle, rozežene zástup. Někdo je raněn, někdo je zatčen; snad dokonce zabit; neboť vám by imponovalo, kdyby někdo byl zabit. Ví, pro co je zabit a raněn? Nebylo by to větší, kdyby byly větší oběti. Je to ubohé. Krásné? Ne. Jaký je v tom všem rozum?«

»Rozum, rozum,« opakoval Kopulent. »Všechno nespočívá na rozumu. Bohužel, bohudík —«

»Pozoruji to. Ale líto je mi toho přece. Tak mnoho času a sil ubije se v marných věcech. Na velké už jich nezbude.«

»Co by bylo u vás velikou věcí?«

»Stavět krásné dílo; míti hlubokou myšlenku; vychovat nezlomnou energii.«

Kopulent pohlédl na ni smutně.

»To, čím tak pohrdáte, není tak špatné — Kromě těch věcí, jež jste jmenovala, je zapotřebí činu. A nepohrdejte činem! Celá naše bída je v tom pohrdání — — Rovnováha skutků a slov je u nás porušena. Je to zlo, věřte mi. Je-li nám dnes čin směšný a hrubý, snad zítra stane se grandiosním; proč míti předem tolik pochyb? A proč ho odsuzovati předem? Nejste spravedlivá.«

Slova Kopulentova zněla stále vášnivěji — — Domluviv měl nemilý dojem. Ohlédl se po tramwayi. Ale nebylo tu už nikoho kromě nich.

»Stávám se pathetickým, že ano?« řekl Kopulent tiše. »Ale je to vážná věc.«

»Ale cítíte-li tu vážnost, pak — —«

Nedořekla Nechtěla se ho dotknouti. Ale tato pomlčka byla výmluvnější nežli řeč.

Kopulentovi bylo hořko. Byla to zase ta křivda — —

Mínil to upřímně; nechtěl couvati: necítil zbabělc.

Ale neodpovídal. Nač se hájiti? Nač vysvětlovati, nebylo-li už vysvětleno?

Melancholie se ho zmocnila. Melancholie blížící se skleslosti na duchu — —

Julie Vintrová upírala na něho pronikavý pohled Což jeho nadšení tak rychle vyhaslo?

»Neříkala jsem, že mi vás je líto?«

»Proč?«

»Uráží vás to? Nechtěla jsem.«

Její hlas zněl měkčeji. A pohled jejích čistých očí měl teplejší výraz.

»Chtěla jsem vám jen říci, že se honíte stále za něčím, čeho nedohoníte. — A to se mi zdá smutným.«

*

Kopulentova hrdost se vzbouřila. Zraky jejich se skřížily.

»A kdyby?« pravil hrdě. »Nemáte práva mne litovati. Činilo kdy lidstvo něco jiného?«

Jeho nitro bouřilo se proti jejím slovům. Mluví stále o rozumu. Rozum, rozum, rozum. Doktor Hilarius nemohl by mluviti jinak. Byla jako doktor Hilarius? Zde byl problém.

Jestliže ano — pak, pak byl opravdu konec — —

Ale cosi zdálo se mu býti stajeno v melancholii jejích očí, v smutku jejích slov. — Byla to maska nebo ne?

Duma Kopulentova byla náhle přerušena voláním konduktéra, který ohlašoval Tylovo náměstí.

Slečna Julie Vintrová vstala.

Vystoupili z vozu.

Stanuli na náměstí. Bylo pusté, mnohem pustší v mlze noci. Světla řídkých svítiden byla jako bludičky v bařinách.

»Chtěla jsem se vás ptáti,« pravila slečna Julie. »Nemáme mnoho času. Nuže, co myslíte o mne?«

Kopulent se zarazil.

Uhádla jeho myšlenky.

Hleděl na ni zmatený a v nejistotách —

»Přemítám o tom,« odpověděl.

Julie se usmála.

»Nevíte to ještě?«

Přecházeli náměstí — —

»Naše cesty se zde končí,« pravila slečna Julie. »Děkuji vám za průvod.«

Kopulent, nepomýšlející na rozchod, byl vyrušen ze sna. Bylo to smutné probuzení.

»Škoda,« pravil. »A vy mi nepomůžete řešit?«

»Co?«

»Můj problém.«

»Mám také svůj,« pravila tiše slečna Julie.

»A ten zní?«

»Můžeme milovati někoho, koho litujeme?«

Kopulent zbledl. Nebyl mocen slova; hryzl si rty — Čelo jeho se zachmuřilo. Celý jeho vzdor procital; dovedl snésti všechno kromě lítosti —

Slečna Julie hleděla na něho dobrýma očima. Byla to lítost nebo láska nebo obojí?

»To je skoro rub problému,« řekl po chvíli temně Kopulent. »Říkal jsem si: můžeme milovati někoho, kdo nás lituje?«

Julie se odvrátila k oknům.

Hledala v nich světlo.

»Zde bydlím, víte to.«

A pokračovala rychle, bez přechodu:

»Zdálo se mi o vás. Některé z předešlých nocí. Setkali jsme se v krajině mnohem romantičtější, nežli je tato, skály, lesy, propasti. A vy v kroji, který dávno lidé nenosí, jako z minulých věků. Říkal jste mi: ‚Slečno Julie, jsem věčný žid, Ahasver, slečno Julie!‘ Dívala jsem se na vás nad úzkostlivě, snad nedůvěřivě. Ale vy jste se jen smál smíchem, který stupňoval mou úzkost. Bývá mi také občas úzko, ačkoli jsem velmi moudrá. Ve snu to nepomáhá. A tak jste se smál a já patrně ničeho neříkala, neboť jste pokračoval: ‚Vy tomu nevěříte, slečno?‘ A znovu jste se usmál. ‚Mám u sebe papíry, vše úředně dotvrzeno. Věnujte mi několik okamžiků.‘ A vytahoval jste obsáhlý balík a kladl ho do mých rukou. Cítila jsem, kterak studí. A pak jste ještě říkal: A poněvadž jsem Ahasver — —«

Nedomluvila. Její hlas, zdálo se, se třásl.

Kopulentův pohled jevil napjaté očekávání, netrpělivý neklid.

»Poněvadž jsem Ahasver?« opakoval tázavě.

»Musíte mne milovati.« končila slečna Julie větu, našedši pevný svůj tón.

Kopulent vzrušen jejími slovy chtěl něco říci — Ale slova vázla mu v hrdle. Horko zalilo jeho tváře. Na konec vyrazil ze sebe otázku:

»A dále?«

Slečna Julie Vintrova se usmála poněkud melancholickým úsměvem.

»Nevím.«

A nějak trpce dodala:

»Vy také nic nevíte.«

Kopulent chtěl něco říci, odmítavý její posunek ho zarazil. A zase už hleděla jistě a pevně. Byli u dveří domu, kde bydlila. Zmáčkla energicky knoflík zvonku.

»Slečno Julie,« začal Kopulent.

»To jste říkal ve snu. Sny jsou sny. Ale nyní už nemusíte mi nic říkat. Jste hrd. Ale také já jsem hrdá. — Jak se vám líbila „Libuše"? Myslím, že budu ještě ve snách slyšet její hudbu —«

Usmívala se nyní. Nikdo by nevytušil v těchto rysech stopy nějakého vzrušení. Byla zase klidná, jistá.

»Zdálo se mi něco?«

Kopulent počal neduvěřovati sám sobě.

Vzchopil se násilně. Času nebylo nazbyt. V domě bylo slyšeti hluk.

»A což kdybych přestal býti bludným Ahasverem?«

Mlčela.

»Kdyby ten otřes mne zburcoval ze sna?«

»Čekejte více od sebe, než od jiných,« zněla její odpověď.

Dvéře zarachotily. Domovník otvíral.

»S Bohem,« pravila.

»S Bohem. Nepodáte mi ruku?«

Julie mu ji podala.

Chtěl ji políbiti, ale dvéře se otevřely zatím. Julie mu ji vytrhla a zmizela.

Kopulent osaměl.

Mlha byla v ulicích. Bludičky, svítilny vábily kamsi v temno. Byla to noc stvořená pro smutné myšlenky a pro zoufalá srdce.

Kopulent se zachvěl.

»Zdálo se mi něco?« ptal se sebe sama.

Kapitola jedenáctá předvádí, co se dělo večer toho dne v Čertově Kopytě.

Pozdní příchod Kopulentův byl uvítán hlučnými pokřiky.

»Tryzna přichází!« volal Hackenschmid. »Uvítejme pathetický živel!«

Kopulent okamžik ve dveřích váhal.

Mraky kouře zahalovaly sín — — — Dusil ho v prvém okamžiku. Byl tu hluk, který ohlušoval. Po chvíli teprve, když Kopulent odložil zimník a usedl poblíže Černocha, utichly hlasy. Černoch uvítal Kopulenta s úsměvem.

»Piccolomini?«

Ale vida málomluvnost Kopulentovu a lehký stín, který se objevil v jeho tváři, převedl hovor na bouře. Mluvil o nich tónem dobromyslného skeptika, nerozhořleným, zachovávajícím reservu. Měl ostatně ve zvyku podávati se jen na polovic. Bylo v něm něco ze sofisty, náklonnost k dialektice. Byl občas zlomyslným, aniž přestal býti jemným. Jinak byl svěží, mladistvý; bezvousý, zdál se býti ještě mladším. Bylo mu jedenadvacet let; hádali mu dle jemné pleti, jasných očí, dle zrůžovělých tváří osmnáct. Jeho melodický hlas zněl jakoby tlumeně; neměl

v lásce prudký tón. Vášně budily jeho nedůvěru; zbavovaly (v jeho očích) harmonie! Též dával přednost duchaplné hře, lehkému flirtu. Byl velmi horlivý ve svých studiích. Snad to byla více ctižádost nežli láska. K tomu byl koketní. Měl rád paradoxa, ale pěkně znějící. V cynismech Čertova Kopyta zůstával jemný; byl schopen nihilistických formulek, příkrých blasfemií; ale v lehké, usměvavé, graciesní formě.

Kopulent měl ho rád. Dnes více než jindy zabavovala ho jeho nonchalantní, lehká řeč. Chtěl vyzvěděti vše, co se událo po jeho odchodu. Ale sám nemluvil. Byl unaven, smuten — — Vše, co slyšel, hovor, debatta, hluk bylo jakési narkotikum, jež mělo uspat jeho bolest . . . . Seděl tu apaticky; slyšel slova, aniž namáhal se pochopiti smysl.

Řeřicha ještě se rozčiloval. Bylo to pokračování jeho dopoledního kázání. Jeho včerejší humor zmizel. Cítil cosi nepřátelského v náladě dne a vrhal se se vší zlobou proti domnělému nepříteli. Se zlobou, málo jinak vysvětlitelnou.

»Slabá kopie Vídně,« reptal. »Uměle preparované a uměle rozdmychované demonstrace. Nic spontánního. Manévr. V parlamentě skončilo se s fiaskem a musí se tedy udělati v Praze bouře, aby se odpoutala pozornost — —«

Toto primitivní, strannické chápání, tak slepé k tolika očividným příčinám, rozesmálo Hackenschmida.

»Věříš tomu, Řeřicho?« smál se.

»Lid je uveden frivolně ve sestí,« odpověděl místo Řeřichy doktor Hilarius. »Systematické rozrušování nese už své ovoce. Je to výsledek neblahé a nerozumné politiky. K čemu to vše bylo? Získala se jazyková nařízení, která jsou jak pára nad hrncem. Nebude záhy po nich stopy. A jaký z toho zisk? Stoupající chauvinismus na

obou stranách: rostoucí bezhlavost a nepříčetnost. Němci vehnáni v jeden tábor: apotheosa Wolfa. Policie vedena do parlamentu, evropský skandál. Zradili rozum a své zásady; boží bojovníci jsou nyní v koncích. Co zbývá, než demonstrovat?«

Názory Řeřichovy a Hilariovy dosti se blížily. Ale mluvil-li z Řeřichy více stranník, mluvil z Hilaria doktrinář. Měl své these o pokrokové politice, o možném smíru národnostním; měl své vzdušné zámky. Praktik Řeřicha vyčiťoval »mlhoviny«, jak tomu říkal. Ale kromě toho byl to okamžitý spojenec.

Černoch se usmíval slovům Hilariovým. Hackenschmid uznal za vhodné je napadnouti.

»Lid uvedený ve sestí,« parodoval. »Toť je skutečně možné. Ale proč se tomu diviti? Vzali mu všecko, v co věřil. Kašparovali ho ovšem: slavná minulost, veliká budoucnost, bodrý lid. Bylo nutno říci mu pravdu. Pravda je všecko, pravda je bůh. A řekla se mu. Není minulosti, není budoucnosti, není bodrého lidu, jsou pouze fráse a vlastenecké tirády, kdedomování, hejslovaření. Kašparovaný lid se probudil. Probudil-li se náměsíčník jdoucí po kraji střechy (a nejdeme tak trochu?), snad je to záslužné s hlediska pravdy. Ale možná, že se tomu náměsíčníku neposlouží. Ostatně, říkalo se tomu nacionalismus a byla to vlastně touha žíti. Žíti, uplatniti se malgré tout. Ale ten nacionalismus byl falešný. Byly mnohem vyšší ideje, kterým bylo nutno se podrobiti. Vymyslilo se d o b r o l i d s k é, které je vyšší než n á r o d n í. Tedy ne už žíti přes všecko a na konec ne už žíti. Nyní je tu zmatek. My konečně obejdeme se bez určité víry: lid ne. Tím hůře, je-li zmaten. Dnes se chce vybouřiti: je to delirium vzteku. Co bude zítra? Třeba lhostejnost, ochablost — A není nic horšího pro národ — Eh, proč není

jako my? Uznáváme na konec všecko jako Masaryk. Nutnost víry in theoria; národnost in theoria. De facto přece rozkládáme. Řekl bych to aspoň upřímně — — Rozkládáme. Proč ne? Jsme k tomu zrozeni; nikdo nemůže více než býti — —«

Černoch vmísil se v rozpravu, která stávala se monologem.

»Ani snad ne zcela tak. Kořen je snad jinde. Odnaučili nás jednati. Po tři století neprovedli jsme nic. Před tím málo. Dovedeme jen klábosit. Ty, já, my, všichni: celá země klábosí. Ale toto klábosení není něčím, nenásleduje-li něco po něm. Velikost myšlenky je právě v její realisaci. Co by byla francouzská revoluce, kdyby se bylo pouze pěkně mluvilo v salonech? Kdyby se byly robily pouze různé epigramy? Od komiky k tragice je jen malý krůček. Je to právě čin. Hovoří-li někdo, že chce za něco umříti, je nevkusný žvanil. Umře-li, díváme se na něho vážně. A zde bude vada při bouřích. Bude se zase jen klábositi, k ničemu nedojde, nic se neprovede. Lituji toho jako historik. Bude to napřahnutá ruka, která nedopadne — — Ba více: budou to pouze otevřená ústa. Říkají, že jsme málo Slovany; v tom jsme jimi úplně. Oblomov.«

A Černoch se usmíval; neměl nic z onoho lehkého rozčilení, v něž uvádí řeč většinu lidí; tón jeho se nestupňoval, neměnil; byl jako na počátku stejně nonchalantní, málem ironický.

Nikdo neodpovídal Černochovi.

Kopulent byl příliš ochablý, než aby dovedl formulovati nejasné myšlenky; bylo mu, jako by vlekl těžkou kouli galejníka. Byly to dojmy minulých hodin. Jako zaklet mohl poslouchat, ale ne odporovat. Ostatně nebyla to myšlenka, která také jeho tížila?

Mlčení podráždilo Černocha k další řeči. Chtěl vyprovokovat odpor, dobová to touha.

»Vezměte demonstrace,« mluvil, dívaje se pevně na Kopulenta. »Kdo je za nimi? Kdo ví, co chce? Nástroj by tu byl, dejme tomu. Ale kdo ho ovládne? Nechci býti špatným prorokem. Ale na konec zhynou ty bouře na svou anonymitu. Je tu zvon, který zvoní na poplach; lidé se sbíhají a nevědí, co se děje, a zvoník, který zvoní, neví proč.«

Náhlá červeň zbarvila bledou tvář Kopulentovu. Poslední věta Černochova příliš živě se dotkla nedávného jeho snu — — Byl tím zmaten; ale ani nyní nemohl promluvit.

»Massy jsou, přiznám,« pokračoval Černoch, »ideálně preparovány pro nějakého velikého demagoga, proti kterému in politicis nelze nic namítati. Proč se stavíme tak proti demagogii? Z doktrinářství, pedantičnosti? A přece učí jednoduchá zkušenost, že nelze se bez ní obejíti. Ze všech slabostí lidských nejtypičtější je ta: stavěť svou neschopnost za program. Není to kořen našeho puritanství? Nechceme si pošpinit prsty, řekneme. Je to opravdový důvod? Hlavní věcí je, že není tu onen muž. Co chcete? Dnes lid naplňuje ulice. Zítra půjde dále, než aby zpíval a volal „hanba!" Dnes se vytlouklo několik oken, zítra mnohem více a pozítří snad už se nebudou pouze vytloukat okna. Ale nenajde-li se náš muž, dostaví se v určité chvíli m r t v ý b o d. A nyní vezměme naše politické veleduchy. Jak se postaví k tomu zjevu, který by konečně mohli se svého stanoviska vítat? Jaký stud, jaké couvání, jaké omlouvání a vysvětlování! Všichni shodí se sebe zodpovědnost. Bázeň před zodpovědností je příznačná u lidí národa, který zapomněl jednati. A nyní strana druhá!«

Černoch, stále se usmívaje, sáhl do náprsní kapsy, ze které vyňal výstřižek z »Neue freie Presse«.

»Es geht um alle: unterliegen ist Vernichtung. Die Deutschen Oesterreichs können aus den Marken, die sie materiell und civilisatorisch zur Blüte gebracht haben, nicht auswandern, wie die Juden aus Russland. Wer nachgibt, der muss es wissen, dass er entweder seine Kinder oder wenigstens seine Enkel čechisiert. Seid hart! Das ist das zweite Wort! Was zu geschehen hat in diesem, ich sage nicht Todeskampfe, aber wohl in diesem Kampfe auf Tod und Leben, das darf nur aussprechen, wer unter den gefassten schwer verantwortlichen und für jeden einzelnen gefährlichen Beschlüssen zu leiden hat. Das parlamentarische Recht und die Geschäftsordnung sind gute Waffen einem Gegner gegenüber, der Recht und Ordnung achten will, unzulänglich, wo Recht und Ordnung eben gebrochen werden sollen. Es muss Freunden und Feinden nach oben wie nach unten zum Bewusstsein gebracht werden, dass, so lange diese Vergewaltigung währt, der deutsche Oesterreicher aufhört es zu sein, und aus der bürgerlichen Gemeinschaft insoweit ausscheidet, als dies überhaupt im Bereiche der Möglichkeit liegt. Unsere Achtung und unsere Verachtung begleiten jeden Schritt des gefährlichen Weges.«

»To je Mommsen,« pravil doktor Hilarius. »K čemu to čteš? Známe to!«

»Nuže,« pokračoval Černoch, nevšímaje si poznámky Hilariovy, »bouřilo se u nás mnoho proti Mommsenovi, ale nedá se upříti, že jeho program je jasný a jeho taktika rovněž. A chyba, jen když určitá, má převahu proti nejasné pravdě. Mommsen ví, co chce a jak to chce. Ale my! Nevíme prvé ani druhé. Ještě do včerejška jsme se pošetile rozehřívali pro formální právo, pro pořádek. Dnes

náš zápal je snad schlazen. Ale co vstoupí na jeho místo? Několik set lidí dá se posekat a pobodat, několik set lidí dá se zavřít. Ale nebudou vědět proč a zač. Kdyby to pouze oni nevěděli. Ale také nikdo z těch ostatních nebude vědět, proč byli obětováni. Bude-li tomu tak, běda těm, kteří nesou vinu!«

»Chceš tedy ducha Mommsenova?« ptal se doktor Hilarius.

»Je to jedna z cest,« odvětil poněkud vyhýbavě Černoch.

»Ale naše poměry jsou zcela jiné. I když upustím od ethických momentů, jež jsou tobě, jak se zdá, velmi vedlejší — —«

»Ano,« doznával s úsměvem trochu koketním Černoch.

»Zbývá tedy ještě otázka praktická: můžeme my vůbec sledovati mommsenovskou politiku? Co jí dává síly, co rozhodlo včera, to je jedna část tvého citátu: „der deutsche Oesterreicher hört auf es zu sein". To může německý Rakušan s pozadím mocného souseda. To je hrozba, kterou on může imponovati. Můžeme my? Kam se chceme odšinouti z Rakouska?

»Nevím,« doznával Černoch. »Nevím, jak upraviti politický postup: není nutno kopírovat Němce, ale nutno proti nim něco postavit. Vubec něco — —«

»Mluví jako Kopulent,« posmíval se Řeřicha. »Vůbec něco.«

»Nevolej násilí,« vážně říkal Hilarius. »Nebude dobře, dostaví-li se. Dojde-li k otázce moci, budeme přirozeně slabší.«

»Přirozeně slabší?«

Černoch hleděl na Hilaria s výrazem prozrazujícím živý jeho nesouhlas.

»Zdá se tak,« odpověděl doktor. »Kolik je nás proti Němectvu? A v jakém geografickém položení jsme?«

»Zase ta stará písnička,« odporoval stále klidný a usměvavý Černoch. »Zpívá se od kolébky. A je to příjemné vymlouvati se. Ale nerozhoduje počet, ale vitalita národa; je malý, ke všemu odhodlaný národ nepatrným nebezpečím?«

»Vidíš velmi růžově. Pohleď do Poznaně.«

»Poznaň je dosti tvrdý oříšek. Čechy byly by horší.«

»Pro Němectvo tvrdý oříšek,« řekl Hilarius. »Pro nás katastrofa.«

Černoch pokrčil rameny.

Jeho záchvat pominul.

Ztrácel očividně zájem na thematu.

»Upřímně řečeno, Hilarie, nezáleží na tom. Je to možná cesta. Mám pro to theoretický interes, ne více než theoretický. Jsem zvědavý divák, to je vše. Vím, že nebudu revoltovat, že budu spořádaným občanem. Necítím nacionálně; chápu jen, jak by se cítilo. Nejsem člověk akce, na kterou čekám. Budu robiti své knihy, tak či onak. Budu dělat svou vědu. Můžeš býti klidný. Neporuším tvých kruhů. Jsem shovívavý k lidským slabostem.«

Tento náhlý převrat indignoval doktora Hilaria. Zamračený, přísný pronesl sarkastická slova:

»Bere zde někdo něco vážně?«

»Nevím,« odpovídal Černoch. »Co se mne týče, beru leccos vážně; tohle ne.«

Kopulenta dojala trapně tato ležernost, snad poněkud affektovaná. Ostatní zdáli se necítiti nic tam, kde on cítil tolik. Bylo jim to všem thematem k rozhovoru, příležitostí rozvinouti své názory, pronésti několik blyskavých paradox. Jemu bylo to něčím více. Zatím co Praha ještě byla vzrušena, co maskovala spánek, který nebyl spánkem,

zde jako by nic se nebylo stalo. Nebyl to pouze Řeřicha nebo Hilarius, kteří neměli než svůj soud: ani ostatní nezdáli se býti otřeseni. Mluvilo se o katastrofách, jako by se mluvilo o počasí.

Kopulent cítil chlad, sychravý, zalézavý chlad.

Mlčení jeho nebylo povšimnuto: bylo tu příliš mnoho těch, kteří mluvili.

Hackenschmid se obrátil k Černochovi.

»Nový clou, poslední ozdoba repertoiru.«

Vytáhl zásuvku. Položil Opera omnia na stul.

»Nuže?« pobádal Černoch.

»Zazpívat!« zvolal Tureček.

Hackenschmid nedal se dlouho nutit.

Zpíval melodii monotonně žalující:

»Poslyšte, dobří lidé,
všichni, kdo máte cit:
Já nevím, jak to přijde,
já pro národ byl bit.

Mně ještě v zádech svědí,
jdu jako znamený.
To všechno, bozi vědí,
že padl Badeni.

Za cizí platit chyby,
to půvab nechová.
Ó nedej, Badeni by
kdy padl poznova.«

Plačtivá píseň Hackenschmidova vyvolala různý dojem.

»Velmi dobře,« pravil doktor Hilarius tónem, ve kterém bylo lehké pohrdání. Ale mnoho lidí bylo raněno. A vážně raněno. Mnoho existencí bylo ruinováno. Není to pro posměch, Hackenschmide.«

»Nezdá se, že bych jim mohl pomoci. Snad tvé mocné slovo — —«

»Nemohu-li pomoci, nebudu se aspoň smát.«

»Může to býti nutno.«

Oba mluvili trochu podrážděně; byl to starý antagonismus.

Tureček jásal.

»Musím si to opsat,« křičel. »Byl jsem také v tom.«

Kopulentova sklíčenost se vzmáhala.

Bylo hodno vše posměchu? A ne-li, není tento posměch křivdou?

Všichni jsou lhostejní, všichni se posmívají, všichni soudí. Klame se on nebo klamou se oni?

A přece není možné, aby to, co se dělo, bylo tak malicherném. Tekla krev. A bohdá ne zbytečně. Podaří se přece rozhoupat zvon? Nižádný čin, říkal Černoch. Nuže, zde by mohl býti. Viděl v duchu ulici s valící se massou, slyšel dunění bubnů, povel k rozchodu, salvu ran — — Rozptýlí se tyto bouřlivé sny? Zůstanou pouze sny? Oh, zvoník by věděl dobře, co chce; jen kdyby také slyšeli hlahol jeho zvonu!

»Spíš?« ptal se ho Hackenschmid.

Skutečně tvářil se Kopulent jako ze sna vyrušený.

»Něco podobného,« odpověděl pak. A byl to skutečně sen, který se vracel, sen z divadla. Zvon musí se rozhoupat a probuditi celou ospalou zemi.

Přes všechny skepse, přes všechny posměchy: on ji probudí!

Konec druhé části.

ČÁST TŘETÍ.

Kapitola prvá předvádí Kopulentovo ráno.

Kopulent se probudil nevyspalý.

Neměl pevného spánku. Dlouho neusnul, až k ránu únavou. Měl pak divoké, znepokojující sny. Řítil se stále do nějakých propastí.

Procitl buzen nejasným vědomím něčeho důležitého. Usnul záhy zas a nyní byl spíše umdlen než osvěžen nocí —

Ale malátnost, kterou cítil ve všech údech, nedovolila mu vstáti rychle.

Chlad pokoje nelákal ho. Ležel v polosnu.

Bylo šeré ráno posledního listopadu. Staženými záclonami bylo jeho šero stupňováno.

Hodiny bily.

Sedm.

Pak čtvrt.

Kopulentovi nechtělo se do toho šera a chladu. Přivřel oči.

Lehká dřímota dostavila se na chvíli ještě, dřímota, kterou vyruší každé hnutí. Snil. Byla to hudba nějakého verše, která zněla melancholicky v jeho nitru, verše, jehož původu nemohl se dopátrati. Verše?

»Jak krásně tenkrát voněly ty růže!«

Vzpomínal. A pak si vzpomněl. Zdálo se, že má před sebou tenký sešitek Turgeněvových Básní prosou. Senilia, nejmenovalo se tak? Proč se mu vtíral v mysl tento citát? Proč právě teď?

Procital pomalu ze sna.

Jeho oči byly ještě přivřeny. Ale nebyl to už zcela sen; bylo to pěle-měle vzpomínek. Zdálo se mu, že je daleko odtud. Byla to veliká, širá zahrada, sady s ovocem a louky s květy. Vidí dívčí profilek, skoro dětský, s plachýma očima. Byla vždy plna zmatku, setkali-li se. Všiml si toho. Ne že by se nelíbila svěží, zdrobnělá krása čisté blondýny. Ale překážela mu její oddanost, která se blížila lásce. Vyhýbal se jí. Přehlížel ji. Ona to cítila. Byla tím ještě více plachá.

Nemluvili spolu než nahodile. A snažili se, předejíti té nutnosti. Zamiloval si samotu: miloval procházky v polích, kdy šumělo obilí a bylo slyšeti jen ptáky; miloval lesy a jejich tiché, pavučinami opředené kouty — Miloval svěží trávu pasek, hladící a utěšující: miloval bělavé nebe nad sebou. Sny natrpklé jakési vůně opájely ho.

Byla to historie prázdnin. Když odcházel tehda patnáctiletý hoch do Prahy, psal Kláře (tak se jmenovala):

»Budete-li daleko, budu vás snad moci milovati. Ale zde jste blízko, nemiluji vás.«

Ale bylo to vlastně něco jiného.

Kdyby byl upřímný, byl by psal tehdy:

»Kdybyste mne nemilovala, miloval bych vás: ale vy mne milujete!«

Hoch časně probuzený, nadaný, snadně se učící, měl dosti příležitosti, aby pak cítil jakousi prázdnotu. Byla to melancholie, která ostatně měla svůj půvab; obraz dívčin

záhy zmizel; zbyl jen neurčitý smutek po něčem. Ostatně byla v něm hrdost; nechtěl se dát dobývat, spíše dobývati sám. O příštích velikonocích byl zase doma; setkali se náhodou s Klárou. Nemilá vzpomínka na dopis ho podrážděla. Přistoupil k ní a téměř bez důvodu pravil jí:

»Psal jsem vám cosi hloupého. Myslím, že jsem se mýlil v adresse!«

Pak přišlo zase léto, bezbarvé celkem; výlety, zábavy, nuda. Jeho fantasii nevyhovoval tento rybník, jak tomu říkal. Toužil po Praze; po neurčitých pochůzkách, toulání se ulicemi nazdařbůh, po neznámých tvářích, o nichž by mohl sníti — — Když nastal školní rok, byl skoro rád. Odnášel z prázdnin jediný dojem: hory. Šel na ně sám. Vrátil se s láskou ku přírodě a s nenávistí k lidem. A pak zas mrtvě ubíhaly dny —

Té zimy měl dojem mnohem živější.

Bylo to v době mikulášského trhu.

Staroměstské náměstí bylo přeplněno krámky.

Bylo odpoledne.

Té doby odpoledne časně se stává večerem.

Kopulent vyšel z gymnasia; těkal ulicemi, jak míval ve zvyku. Nehledal jiné společnosti, než neznámé tváře; mluvily mu řečí, která neurážela. On, samotář, měl jasný sluch pro ni.

U kteréhos krámku náměstí uzřel dívku, která kupovala komického čertíka.

Byla to bruneta urostlá, svěží, s tvářemi zardělými mrazem. Pohled jejích krásných jasných očí měl něco chladného, opovržlivého. Zdála se málo cenit lidi. Byla pyšná jako královna; pohybovala se s graciésní nonchalancí. Měla všechno kromě něhy.

Nebyla snad starší než Kopulent: šestnáct, sedmnáct let. Vše na ní mělo svěžest mládí. Jen její oči

byly příliš staré. Ne snad že by neměly záhadný, svůdný lesk, ale zdálo se, jako by už mnoho viděly.

Zmatek pojal Kopulenta. Hlava jeho byla horká. Cosi ho pudilo k dívce. A věru nevěděl, jak se odhodlal, vyzývati opovržlivý trochu pohled dívčin, on, vychovaný v korektnosti upjatých poněkud forem — —

Nicméně rozechvěn všecek přistoupil k ní.

Nabídl jí průvod a prosil, aby jí mohl nésti čertíka.

Pohlédla na něho s pohrdlivým výrazem svých krásných očí.

»Není-li tu posluha snad,« pravila pak, usmívajíc se.

Její impertinentní svolení, opovržlivější odmítnutí, uvedlo ho ve větší ještě zmatek.

Bál se učiniti se směšným, kdyby něco řekl. Ale tím se stávala situace ještě směšnější.

Prodírali se davem.

Dívka s královským svým výrazem nesla se pohrdlivě nade vším: nad ulicí, nad pohledy chodců, nad výkladními skříněmi; a v prvé řadě nad Kopulentem —

Co se Kopulenta týče, měl v paměti příliš živé tu cestu.

Nechtěla mu říci své jméno, když se jí představil.

Prosil jí o to.

»K čemu to?« odpověděla. »Neuvidíme se už.«

»Nikdy?«

»Nikdy.«

Dala se do smíchu.

»Vy jste velmi pošetilý hoch.«

Cítil se uraženým.

Všecka citlivost septimána, jemuž nedala se upříti jistá noblessa a elegance a který kromě toho byl vyhýčkán společností, se ozvala.

»Jednáte se mnou jako s dítětem,« pravil hořce. »Nečiníte dobře; nejsem dítě!«

Měl vědomí tolika zraků, spočívajících na něm se zálibou a koketerií, že jeho pýcha byla pochopitelná. Neblahou náhodou neučinila slova jeho na dívku nižádného dojmu. Nesdílela zájmu, který v jiných vzbouzely jemné a něžné jeho rysy. Slabostí sotva vykvetlé nebyl ten dorůstající.

Smála se znovu.

Měla zvonivý, jasný smích.

Nebylo možno bouřiti se.

»Musím vás vidět.« pravil Kopulent. »Budu na vás číhat. Vyčíhám vás.«

Mluvil se vzdorovitou umíněností, kterou mínil úplně vážně.

»Jak chcete na mne číhat?« smála se. »Nevíte, kde bydlím!«

»Dovím se toho.«

»Jste pošetilý,« odvětila ona vážněji. »Jste dítě proti mně,« opakovala. »Co z toho budete míti?«

Smích její zmizel. Zachmuřila se. To učinilo její výraz skutečně starším. S tím lehkým úsměvem měla šestnáct let; zachmuřena více dvacíti.

Kopulenta podráždila nyní její slova k něčemu, co by nebyl schopen jinak učiniti, plachý a hrdý, jak byl.

»Nejsem dítě,« řekl. »Miluji vás!«

Usmála se trpce.

Její zrak spočinul na něm s jakousi tesklivostí.

Pak děla k němu tiše:

»Což vy víte o lásce?«

Po té přešlo vše. Stala se zase královskou. Častovala ho zlomyslnostmi, které poslouchal s rozkoší, opojuje

se pouhým zvukem jejího hlasu. Byl v rozechvění, které činilo ho nepřístupným všem rozumným úvahám. Svět neexistoval pro něho. Její drsnost ho stejně přitahovala jako odpuzovala.

Dívka náhle stanula.

»Zde se rozejdeme,« řekla tvrdě, energicky.

»Neopustím vás,« odvětil naružívým, vášnivým tónem.

Zrak její vyhledal jeho; nesnesl ho; sklopil oči.

»Dejte mi čertíka,« žádala dívka klidně.

»Nedám!«

Usmála se zlomyslně.

»Nechte si ho tedy.«

Odcházela. Byl proti ní bezmocný. Dohonil jí stěží.

»Řekněte mi aspoň své jméno,« prosil se vší horoucností šestnácti let.

»Necháte mne pak s pokojem?« tázala se.

»Pouze dnes.«

»Tedy pouze dnes.«

Sliboval to.

»Jmenuji se Bella,« řekla dívka. »S Bohem!«

A uklouzla mu v průjezdu domu, dříve než se vzpamatoval.

Stál tu nyní, kolísaje mezi svou touhou a vědomím daného slova.

Pocit cti zvítězil nad touhou.

Zůstal.

Doufal ostatně, že ji zase uvidí. Chodil přece tak často Prahou. Zítra, pozítří. Nesetkal se s ní už. Měl tehdy manii viděti ji z dálky. Byl to přelud. Chodil hodiny v místech, kde mu zmizela; díval se do oken; neviděl ničeho. Byl jako v začarovaném kruhu. Odhodlal se ptáti domovníka; dům bohužel byl průchodní. Buďto

že domovník nevěděl nebo nepověděl, dotazy Kopulentovy byly marné. Zdálo se mu, že minul možnost lásky. Trpěl tím intensivně celou zimu. A když potom zvolna a pomalu zapomínal, zůstala trpká jakás pachuť. Jaká tu byla možná dramata, jaké podivné romány?

Chodil do tanečních hodin. Nemohl se upoutati k žádné z dívek sebe hezčích. Byly příliš málo romantické, příliš existující. Bavil se s mnohými; chtěl se ohlušiti, zapomenouti. Ale zvláštní věc: přítomné nemohlo zahladiti zcela nepřítomné. Byl jinak milý děvčatům. Byl hezký hoch; byl i více: byl elegantní hoch. Byl smutný; smutky starých lidí odpuzují mladé lidi; mladé smutky mají mnoho smyslného kouzla. Je to raffinovanější půvab.

Ale právě lásky příliš se nabízející ho odpuzovaly. Bylo tu málo odporu; a jeho dráždil odpor. Nenašel tu nic, co by vybočovalo z tuctu; byl tu backfisch a byla tu koketa.

Byl u něho chlad. Uvykl si překvapovat náhlými rozmary. Snadnost jeho úspěchů ho zhýčkala. Snil o Pečorinovi; zdál se sobě Pečorinem.

Tehda napsal si do svého deníku:

»Hlavní věcí je vědět, že je otevřená cesta. Jíti jí není už půvabné.«

Posílal jízlivé dopisy. Ohromoval náhlými chlady. Posléz ho vše unavilo. Zdálo se mu to mařením času. Všechno to žvatlání ho neukojovalo. Vždy zbyla tu prázdnota, cosi nevyplněného — —

Té doby zájem jeho převeden na zcela nové dráhy.

Počal se zajímati o politiku. Vlna pokrokového hnutí ho strhla. Odbíral proskribované listy; konspiroval; agitoval — nepřirozená to u něho věc. Mluvil povážlivé řeči. Byla to všechna romantika počátku devadesátých let. Bylo v něm vždycky mnoho romantiky.

Ale v tom hluku a vřavě dne, v jeho bojích a krisích zbývalo vždy něco nevyplněného.

Ženy ztrácely pro něho půvab.

Konečně, říkal si, hledal hádanky, kde není hádanek. Díval se na věci příliš romanticky.

Podává-li se tolik možností — —

Díval se tedy na ně méně romanticky.

Let se snížil, křídla dotýkala se země.

»Stále si něco nalháváme,« napsal si do deníku. »Stále si něco nalháváme a říkáme tomu úhrnem láska.«

Nuže, nyní si už nenalhával.

Stal se ironickým. Jeho ironie byla smutná.

Byly ostatně jiné možnosti.

Není než erotiky? Není tu mohutnějších hnutí, větších problémů?

Není tu národní krise, doba, která žádá odpovědi?

Byl nyní na universitě.

Čertovo Kopyto ho upoutalo.

Čertovo Kopyto, vzniklé v době, kdy všechno klamalo, mstilo se tomu klamu.

Klonil-li se Kopulent ke skepsi, byla zde skepse. Ale ani zde nebylo vše, jak by si přál. Cítil stále v nitru nezodpovědněnou otázku.

Ve svých erotických poměrech byl málo šťasten nebo příliš šťasten; dalo se říci obojí.

Bylo mu lehko dobývati; jenom že požitek lehko nabytý přestával býti požitkem. U něho aspoň. V deníku, psaném trhaně, nepravidelně, ve chvílích zoufalých melancholií, neukojené požitkem touhy, objevovaly se věty trpkého stesku —

»To, co se přihodí komukoliv,« psal, »tovaryši, dělníku, všem, to mne minulo. Nikdy jsem se nesetkal s láskou v plném smyslu slova.«

Byl to vždy jen kus lásky A to unavovalo.

Všechny ty tváře, tak odlišné, skrývaly něco tak málo odlišného. Byl příliš brzo na dně.

Chtěl oživiti něčím novým monotonnost svého života. Nebyla to nudná, dávno známá společenská sféra, která přispívala k té únavě? Tož jíti do jiných sfér znamenalo by snad nový půvab. A tak, více unaven nežli zvědav, počal hledati tyto nové vrstvy. Počal navštěvovati dělnické schůze. Zajímal se o socialistické hnutí. Studoval sociální otázku. Bylo to konečně heslo dne.

Kdysi, bylo to na nějakém dělnickém zábavním večírku, seznámil se s děvčetem veselým, rozmarným, svěžím. Měla přímý, hloubavý pohled, svědčící o nadprůměrné intelligenci. Byla něčím odlišným ve svém kruhu; její jemnost tvořila přímou protivu přihroublého a triviálního vystupování jejích družek.

Jmenovala se Hanna.

Mluvíval s ní několikráte. Zdálo se, že se o něho zajímá. Byla mladá, dychtivá života. Její okolí, cítil to, nestačilo jí; tísnilo ji; chtěla volnější let. Jiné obzory. Půjčoval jí knihy. Čtla horlivě. Chápala snadno. Kdysi byli ve schůzi. Když vycházel do ulice, uzřel její tvář v davu. Přistoupil k ní.

»Kudy jdete?« tázal se jí.

Udala směr.

Byl téměř týž jako jeho.

»Mohu jíti s vámi?«

»Pojďte,« pravila jednoduše.

Bylo už pozdě; hluk davu vyvalivšího se z banální budovy zastrčené ulice mizel pomalu. Ulice tichly. Byla teplá letní noc.

Mluvili zprvu živě. Pak se odmlčeli. Tísnivá pausa nastala. Bylo to poprvé, co ji vyprovázel úplně sám.

Chvílemi mně, spíše jen letmo, zadíval se na ni. Zdálo se mu, že je rozpačitá, zmatená.

Rozpaky její přenášely se na něho.

Šli pustou ulicí. Ni kroku chodce nebylo slyšeti.

A Kopulentovi se náhle zdálo, že mladé, pružné její tělo přiklání se k němu, že cítí horký dotek jejích boků.

Zadíval se na ni. Její oči hořely náhlým ohněm.

Trpkost ho sevřela, zvláštní nepředvídaná trpkost. Bylo mu, jako by se někdo dotýkal nezahojených jeho ran. Jeho rty se zkřivily. Zadíval se posměšně do Hanniných očí. V tom pohledu bylo tolik chladu a podezřívavosti, že Hanna sklopila zrak.

»Proč se na mne tak díváte?« řekla tiše.

Ta slova měla tak bolestný zvuk, že ještě nyní po letech to cítil. Bylo to jako bolestný protest. Ona, tak veselá, rozmarná jindy, byla nyní sklíčená a tichá jako dítě, jež bylo bito a bojí se nyní i plakat. Ale co ho nutkalo, že byl zlý k té holesti? Která neznámá moc hnala ho, aby na její slova tak bolestná odpověděl cynicky a se stejnou nízkou podezíravostí, která byla dříve v jeho pohledu?

»Chtěla byste, abych se díval jinak?«

Bylo mu, jako by někdo jiný za něho mluvil ta slova.

Zalekl se tvrdého jejich zvuku, zalekl se brutálního, urážlivého jejich obsahu.

Hanna neodpověděla.

Odvrátila se tiše. Tušil slzy v jejích očích. Ale potlačila pláč.

Tak šli tiše pustými ulicemi, nad hlavami krásné, hvězdnaté nebe.

Před domem, kde bydlela, zastavila se bledá. Chvíli váhala, jako by chtěla ještě něco říci. Pak pravila drsným tónem toho, kdo potlačuje pohnutí:

»Mám ještě vaše knihy. Přinesu vám je do spolku.«

Pak zmizela, nevyčkavši jeho odpovědi, ve vratech.

Vše bylo u konce.

Bylo to jasné. Bylo to konečně lépe.

Ale přece mrazil nemilý pocit Kopulenta. Popravil někoho?

Byl si vědom viny. A přece ne tak, jak by se zdálo. Kde vznikal ten podivný pocit v něm, ta trpká, stará hořkost, ta podezíravost, která se už blížila zášti? Neověřil v spontánnost, nevěřil v čistotu. Proč se mstil, že nikdo nepřišel, když čekal a takový, jak čekal? Proč se mstil na nevinné? Štěstí, říkal si, přijde buďto příliš brzo nebo příliš pozdě. Ale není v moci lidské zastaviti zlo, jež z toho vzejde —

Šel, deprimován svým jednáním. Přelétl zrakem okolí. Bylo truchlivé. Byla to ulice chudiny. Pokoutní hostince, z kterých slyšel pronikavý řev opilců a tóny harmoniky. Malé krámy, jako vše tu bylo malé a bídné. Ohyzdné, smutné, špinavé domy. Zde jistě nebylo zahrad ani květů, byla tu jen špína a smutek. A co bylo uvnitř? Noc byla měsíčná a bílá, že i ta bída ztratila něco ze svého skličujícího dojmu, ale Kopulent ještě daleko a ještě pak, když už dávno dlel ve svém pokoji, slyšel přerývaný pláč. Dusilo ho to doma. Pokoušel se usnouti. Nemohl. Oblékl se znovu. Chtěl čísti. Nemohl. Vyšel ven. Bloudil dlouho ulicemi. Téměř mimoděk ocitl se ve Stromovce. Usedl na lavici. Bylo už k ránu. Svěží ranní vítr ovíval horké jeho čelo. Počínali zpívati ptáci. A on seděl, hlava opřená o dlaně, ne ospalý, ale mdlý, jako někdo, kdo nemůže zapomenouti — — Byla to rozkoš bez štěstí, zla spáchána mimoděk, zla páchaná bez radosti; kde byla vina?

Hanna zmizela.

Nechodil už na schůze.

Přestěhoval se někam daleko .... A jí už neviděl. Nikdy neměl odvahy ptáti se po knihách od ní vrácených: bál se jich jako strašidla. Vyhnul se všemu, co mu mohlo připomenouti. Pamatoval se, že byl té doby kdysi v divadle: rekyně hry jmenovala se Hanna: kdykoli ozvalo se její jméno, pocítil nesnesitelný neklid; musil mezi aktem odejíti z divadla, jako by mu bylo nevolno. Bylo to nad jeho síly.

Ale ten dojem vracel se nicméně. A časem se skoro bál ji potkati. Vědomí nedobrého činu neopouštělo ho. Někdo tonoucí zachytil se v úzkosti jeho ruky, viděl ještě ty oči — — Ale zachytil se marně: on ho pustil ....

Utonul ten ubohý?

Nač starati se o to, co se stalo s těmi, kdož mihli se na naší cestě?

Bál se nicméně Hannu potkati.

Nebyl to jediný čin, který si vyčítal.

Bylo děvče — vzpomínal si chvílemi — děvče naivní a nezkušené, které ho milovalo. Spíše instinktem než uvědoměle kladlo mu odpor, který nebylo snadno překonati. Byl to poměr, který se vlekl dlouho. Nebyla nijak zvláštní zajímavosti. Upoutala ho právě, že mu odporovala: ne z vypočítavosti, ani z koketerie — —

Kteréhosi letního horkého večera povolil její odpor.

Od toho okamžiku ochabl zájem Kopulentův.

Lermontovské rozmary ho posedly. Pečorin vstal z mrtvých.

Kopulent stával se zlým, zlomyslným.

Kteréhosi dne poslal jí frivolní Mussetovy verše:

»Allons, Julie, il faut t'attendre
à me voir quelque jour en cendre
comme Hercules sur son rocher.

Puisque c'est par toi que j'expire,
ouvre ta robe, Déjanire,
que je monte sur mon rocher.«

»Nerozumím tomu,« říkala mu, když se zase setkali. »Přeložte mi to.«

Přeložil.

Byla tehdy nějak pokořena.

Plakala.

Jemu to připadalo hloupým. Rozešel se s ní bruskně.

Ale jakás hořkost víc a více se ho zmocňovala. Počal se vzdalovati žen.

»Život spočívá v tom, že se páše zlo,« napsal. »A to mne unavuje.«

Bylo mu dvaadvacet let. Byl blaseovaný, zklamaný, smutný. Počal žíti ve snech. Vracel se do minulosti. Svým vkusem, zálibami. Bylo lépe milovati něco neexistujícího.

Moderní život, pak vše moderní vůbec počalo budíti jeho odpor.

»Co je na tom dobrého, znala už minulost. Co je na tom nového, není už dobré.«

Stával se puritánským.

Nebylo už žádných žen, žádných problematických lásek.

Touha pořádku a klidu sílila.

Bylo třeba změnit vše: způsob života, staré vášně.

Ženské fotografie zmizely s jeho psacího stolku; staré knihy se tam objevovaly, vzácné tisky, řídké exempláry. Přenesl se o osmdesáte let nazpět. Byron. Romantismus. Počal studovati dobu národního probuzení. Staré jeho city oživly. Bylo ostatně probuzení d o k o n á n o? Tak se tázal často.

Ale přirozený jeho vkus, jeho světácké instinkty přiměly jej ke kompromisu. Hledal svou jednoduchost, ale tak, aby byla raffinovanou.

Časem byl málomluvný, plachý.

Uprchla tedy mladost, aniž mu přinesla skutečnou vášeň?

Zdálo se tak; léta prchala tak rychle. A nic se nedostavovalo. Byly to prázdné zábavy, jež nebavily; studium, které nedovedlo než mechanicky upoutati. Byl juristou s nechutí — —

Cosi ženského bylo v něm. Potřeboval popudu odjinud. A ony nepřicházely.

»Jsem už predestinován k položivotu.« říkal si. »Večerní člověk, příliš večerní člověk.«

Pak se vyhýbal společnosti. I Čertovu Kopytu. Všem.

Sedal sám a sám.

Vyhledával opuštěné lokály, kde sedal zádumčiv a snivý. Konal výlety do opuštěných krajů: výlety náhlé a podivínské. Snad to přece byla forma hledání? Snivé obrazy ho opojovaly: pohled, sklon šíje, gesto ruky. Toulal se pak vášnivě, až přišla perioda, kdy se stával malátným. Povaloval se na pohovce a kouřil. Četl. Nebo pouze snil. A mnohdy ležel zcela apaticky a tupě. — Pak jako by vybředl z nemoci, byl zase v obyčejné míře: navštěvoval zase společnost, vyhledával lidi. Měl ostatně přece jednu vášeň, která ho neopouštěla.

Byla to hudba.

Nahrazovala mu v jistém smyslu lásku, která zklamala.

»Slovo je vyčerpáno,« napsal. »Vše, co bylo možno říci, se už řeklo; přestavujeme nyní pouze věty. Ale hudba, to jsou naše smysly.«

Navštěvoval koncerty, divadlo; koncerty raději; divadlo vadilo mu poněkud, rušíc scénou jeho illusi. Nebyla opera bastardem? Ale jinak měla pro něho hudba vzácné, smyslné kouzlo; dávala možnost krásněji snítí. Zde bylo opojení, jehož nedával vulgární, jak se domníval, život. Byla to, zdálo se mu, kvintessence vášní — — Sám hrál také na klavír: pěkně, ale právě jen pěkně. Jemu samotnému to nedostačovalo. Lapal stín, jehož nedovedl dostihnouti. Také bylo lépe poslouchati než hráti —

Při návštěvě známé mu rodiny setkal se svého času — bylo to na jaře tohoto roku — s Julií Vintrovou. Náhoda, která dala jiný směr jeho citům.

Slečna Vintrová lišila se příliš markantně od svého okolí. A ode všech lásek Kopulentových. To vzbudilo jeho interess. Všechny ty ostatní žily jinak, myslily jinak, mluvily jinak. Ona byla nová. Sféra jejího zájmu byla širší a mohutnější. Její temperament byl klidný; bylo cítit, že stojí pevně. Ne pevností nemotorných a mělkých. Nebylo u ní náhlosti. To až zaráželo Kopulenta. Byl sám těkavý a měnivý.

A ona!

Nebyla kokeční, aniž přestala býti graciosní. Nepodléhala mu, ani ho netýrala. A on neznal dosud kromě toho obojího.

Podivný poměr rozvinul se mezi nimi.

S počátku bylo to kamarádství. Byly to hovory klidné a věcné, žádné postranní myšlenky. Pak se z toho vyvinulo něco přechodního. Ne zcela kamarádství, ne zcela vášeň. Mluvila prostě, neměla předsudků; to zaráželo Kopulenta, který je měl. Měla touhu býti volnou, aniž by ji projevovala příkře a nevkusně; affektovanost jí byla daleka; při své energii měla trochu plachosti a reservovanosti; vše, co Kopulent miloval.

Pak to bylo něco, co bylo podobno lásce: ale je láska tak klidná a vážná? Kopulent často se tázal, co je za klidem těch očí? Přišel podzim, nejasný, provisorní. Nastala chvíle zavésti světlo v tyto vztahy. Ale Kopulent váhal.

A tak scházeli se jako dříve, dva kamarádi, kteří stisknou si ruce a mluví spolu klidně, přátelsky o tolikerých věcech, kteří mají své spory, aniž by vnášely něco cizího mezi ně, spory, jež jsou právě jejich kouzlem. Ale zároveň počínal vyciťovati Kopulent nervosu tohoto stavu, jeho nejasnost a — snad také falešnost. Kde byla?

A byla?

Chvílemi se mu zdálo, že je zas dobře. Něco v něm se vzpíralo pocitu lásky.

Pak zase podléhal. Přicházely chvíle, kdy v hrdle dusil nerozvážná slova, jež mohla přivoditi krisi, které se obával.

Vycítila to Julie Vintrová? A kdy to vycítila?

Zdálo se mu, že vidí jasněji než on sám. A starý vzdor se počínal bouřiti. Bylo mu trudno, cítiti se prohlédnutým, kde neprohlédal on. Ale oči Juliiny, dobré a jasné, odzbrojovaly ten odpor —

Až pak přišla krise, které se totik vyhýbal. Nemohl přemoci svůj neklid, nemohl ovládnouti zmatky svého nitra. Pokusil se couvnouti. To byla neděle. A včera — —

Co mohlo přijíti po včerejším večeru? Byl to konec nebo počátek? Nevěděl.

Jenom citát z Turgeněva zněl mu v mysli, nyní ne tak melancholický, ale svůdný:

— — Jak krásně tenkrát voněly ty růže!

Kapitola druhá vede nás v přítomnost.

Úder hodin probudil Kopulenta ze snění.

Bylo osm.

Kopulent rychle vstal a počal se oblékati. Únava ještě přivírala jeho oči. Teprve studená voda osvěžila ho, ale zároveň jím otřásla. Pocit zimy přistupoval k nedočkavosti. Vzrušen ze svého melancholického snění, vzpomínal nyní Kopulent na včerejšek, na bouřlivé scény, které přinesl. Co se asi děje nyní?

Zimou i rozčilením se zachvívaje, dokončil Kopulent svou toilettu. Rychlými kroky opustil byt a přeletěl schody — —

Ocitl se v ulicích.

Byly celkem klidný. To poněkud utlumilo jeho rozčilení. Neztratil nic, jak se zdálo.

Do kavárny nebylo daleko.

Byla to stará tradiční kavárna Čertova Kopyta, středisko jeho z dávných časů. Za doby »Slávy Čertova Kopyta« bylo zde jako v úle. Zde se scházel štáb. Odtud vycházela hesla a instrukce; zde se stanovil denní pořádek a rozdělovaly úlohy. Bylo zde slyšeti drobnou ero-

tiku a sofistické these: vše, co bylo možno říci, říkalo se zde: nikdo se již nad ničím nepozastavoval. Zde se scházeli všichni se svými dobrodružnými sny. Chaos se zde koncentroval. Z těch dnů zbyla tradice ještě, ne už tak živá a svěží — cizí elementy rušily časem intimnost starého času — dosud však respektovaná.

Když Kopulent kvapně otevřel dveře kavárny a zabočil na pravo do menší postranní místnosti, podivil se.

Byl tu jediný Kadeřábek.

Ulric Guettinguer, melancholičtější než kdykoli jindy, seděl tu zasypán všecek žurnály. Ale nehleděl do nich. Byly mu záminkou. Jeho oči — zčervenalé od nočního bdění — hleděly nějak mdle na Kopulenta.

Kopulent za rychle se stíhajících dojmů posledního dne pozapomněl na scénu nedělní. Kadeřábek sešel s očí a sešel také s mysli. Nepřekvapovalo ho, že nebyl včera v Čertově Kopytu. Čekal to skoro. Ale nyní vycítil, že daleko ještě nejsou rány zahojeny — Vše v chování Kadeřábkově svědčilo o vnitřní nějaké krisi.

Kadeřábek zachytiv znepokojený a zkoumavý pohled Kopulentův, oslovil ho posměšně:

»Odpadl jsem od praporu, viď? Ale nemohl jsem — přísahám, nemohl: bylo to příliš hloupé. Ostatně jsi odpadl prvý ty sám.«

Mluvil rychle a nervosně, až se pak zarazil. Přechod byl příkrý. Seděl mlčky. Kopulent byl zmaten podivným jeho tónem. Zapletl se v jakous periodu, z níž nedovedl se vymotati. Rozpaky jeho byly příliš očividné. Kadeřábek se ušklíbl.

»Jsem tu v permanenci. Celý večer jsem tu včera seděl. Do noci, než zavřeli. Vypil jsem, tuším, celý lístek. Ale Demosthenes ve mně neumřel.«

Odmlčeli se.

»Jsi nevyspalý,« pravil po chvíli Kopulent.

»Může býti.«

Něco, co se podobalo úsměvu, objevilo se na tváři Kadeřábkově.

»Může být,« opakoval. »Když zavřeli tento lokál, šel jsem na procházku. Vyhnul jsem se vašim hlavním ulicím. Co mne zajímá ta fadessa? Šel jsem zapadlými, tichými uličkami. Prohlížel jsem lokály s rudými svítilnami, kde bývají spuštěny záclony. Našel jsem cosi, co slibovalo zábavu. Ale nic z toho nebylo, příteli,« pokračoval Kadeřábek. »Die Welt ist dumm, die Welt ist blind, wird täglich abgeschmackter — Husy, špinavé husy. Každá žena je více méně husa a myslí, že je labuť. Konečně ty tam se nepřetvařují tolik; hrají s odkrytými kartami. Není to ostatně jediné, co je u nich odkryto. To je jejich přednost. Jedna tam byla dosti hezká; bavilo mne chvíli jmenovati ji jistým jménem. Ale pak mne to omrzelo. Jsou tupé; je to konečně řemeslo. Všichni otupíme; to je kruté. Neznáme na konec už požitku, jen potřeb. Utekl jsem odtamtud. Nedá se nic vykřesati z toho materiálu. Je to koupel v kanále. Dejte mi whisky, číšníku, tu jsem nepil dosud. Šel jsem pak dále a došel jsem, čert ví, k nádraží. Každé nádraží má své vzpomínky — Ale bylo chladno, sychravé chladno. Nevím, proč jsem měl náhle hloupou illusi: čekal jsem někoho, kdo nepřijede. Bylo pusto a ticho. Nepřijel nikdo. Ale pak mne vyštval ten chlad. Zašel jsem do jakési putyky na špatnou ranní polévku. Bylo už ráno. Sedělo tam několik zchátralých existencí. Hledal jsem v jejich hrubých rysech trochu intelligence. Marno. Vše zhrubne a ztupí. Mluvili ostatně tónem, který by se ti zdál profanujícím, o včerejších kravalech. Na detaily se nepamatuji. Nudilo mne to. Zpíval

jsem si tam mrzutou písničku: Otupíme a zhrubneme — — Je to věčný refrain. Otupíme a zhrubneme.«

Kadeřábek se silně rozkašlal. Jeho tváře se zardělý.

»Nachladil jsi se pořádně.« pravil Kopulent.

Sarkasticky, hledě mrtvě na Kopulenta, zahučel Kadeřábek:

»Nemůže mi to vadit.«

Pak se odmlčel.

»Nu, a co dále?« ptal se po chvíli Kopulent.

»Dále? Nic. Kde jsem byl? Ah, ano. Kaisrova kavárna. Pusto. Několik prostitutek — ze staré gardy. 29. a po neděli. Myslil jsem, neuvidím-li tam snad někoho známého — —«

Kadeřábek vypil na ráz whisky. Slova jeho měla zlý přízvuk.

»Vidím už.« pokračoval. »že mne rozbolí hlava. Počínám třeštiti. Alkohol. Neposlouchej. Seděli tam nějaké budoucí hvězdy. Prošt! Hodně jsem se nasmál. Budoucí hvězdy! Umí se všechno opentlit. My jsme to konečně uměli také. Individualita, vývoj, pokrok, samé pentle. Jediné povolání ženy je prostituce; na tom jsme se shodli. Je to také program s pentlí. Jeden z nich byl vlasatý, komický; psal verše na mramorový stůl. Hackenschmid to dovede také. Mluvil ve stylu Nietzscheho. Hammer to dovede také. Pak mu bylo zle. Byl bledý jako stěna. Taedium vitae. Sotva že ho odvedli. Zapomněli při tom zaplatiti útratu — — Budoucí hvězdy; kvintán to dovede také — —«

Kadeřábek se ušklíbl nepěkně.

»Zaplatil jsem to za ně; konečně jsme pili a mluvili spolu. Z jistého hlediska to byl čin altruistní; neboť bylo by přirozené, kdyby zapadající hvězdy měly nenávist k vy-

cházejícím. Díval jsem se, co mladíček psal. Byl to citát, nenový už: Und übrigens ist alles Dreck. Není divu, že mu bylo z toho zle — —»

Kašel chytl zase Kadeřábka. Kopulent marně snažil se přiměti ho, aby si odpočinul. Mluvil dále, jako by potřeboval zbaviti se nějakého břemene anebo jako by se bál okamžiku, kdy nebude už míti slov.

»Viděl jsem také nositi trikolory. Co s tím? Je to také pentle. Náleží to k řemeslu? Tohle bych nenosil, můj bratře v Kristu. Slovanská trikolora! Slovan je protivná sběř. Pláče. Kaje se. Zatracená sběř. Nad čím plakat? Zasmát se třeba! Zatnout pěstě! Každý Slovan je hodně špinavý; když už je tak špinavý, že i na Slovana je to trochu mnoho, myslí si, že slzy zastanou úlohu mýdla. Popláče si, rozpovídá se, vše je all right. Bídáctví nabylo sympatičnosti. Idiot okouzluje. Sláva Dostojevskému! Fuj! Mýdlo je mýdlo a slzy jsou slzy. Vše se dá smýti — —«

Kopulent naslouchal stísněn a smutný řečím Kadeřábkovým. Pil více, než mu mohlo prospěti; to bylo zřejmo. Ale nebyla to pouze řeč alkoholu, jež mluvila ty zlé věty — — A to bylo právě nejsmutnější. Co má říci? A možno vůbec něco říci? Bylo trapno mlčet a trapno mluvit. A tak byl jako na trní — —

Kadeřábek, ač tak málo střízliv, zpozoroval Kopulentův nepokoj. Vykládal si ho jinak.

»Vyrušuji tě,« pravil posměšně. »Chceš čísti. Veliké události, slavné bouře, dějinné mezníky. Několik oken rozbito. Vezmi noviny a čti. Nadchni se, vzplaň — — Polykej sloupce. Sloupec za sloupcem. Alkohol je lepší. Je to jednodušší pochod. Vypil jsem celý cenník; ale nedovedl bych přečísti všechny sloupce — — Opouštím tě při té lektuře. Máš strach o své tři dni? Neboj se! Vše

se vyrovná! Stojím v slově. Ale tak ne jak včera. Píf. paf. zajíček padá. Ale ty jsi fádní. Jsi hlupák. Jsi houser.«

Zlostný záchvat Kadeřábkův ho patrně vysílil.

Nastala depresse.

Kadeřábek vypadal umdleně a sklesle.

»Pujdu,« pravil. »Chci se vyspat. Kdy se bude něco dítí? Nekřesťansky jsi mne napálil, Kopulente. Nespoříš svými dny. Zítra je konec. Kde je tvá tryzna? Píf. paf. zajíček padá!«

Umlkl.

Cinkal nervosně o sklenici.

»Platit, pane vrchní!«

Zatím co Kadeřábek platil, objevil se Hackenschmid.

»Kam?« ptal se spěchajícího.

»Do postele!« odpověděl tento lakonicky.

»Sám?«

»Bohu dík!«

A Kadeřábek odcházel nejistým poněkud krokem.

»Pil mnoho,« mínil Hackenschmid.

»Není to pouze to,« odvětil Kopulent.

»Eh, to je moje kura! Ostatně míval vždy takové záchvaty.«

»Ale ne tak silné.«

»Vyspí se z toho,« podotkl Hackenschmid. »Všechno se přežije.«

Tím bylo odbyto thema.

Slovy pouze.

Zdálo se, že oba myslí o něm dále.

Hackenschmid náhle vytrhl se ze snění.

»Jsme vlastně děti. Každá poštelilost vyšine nás z rovnováhy. Chceme znásilniti fakta. A ona se nedají. A k tomu jsme ještě hrdí — —«

Kopulent neodpovídal; tendence slov Hackenschmidových nebyla mu zcela jasna.

»Netvářil se Kadeřábek tak povýšeně? A nyní chytl se jako myš v pasti. Nyní tak pobíhá a hlodá a hlodá a tape — malá myška. Ale nemůže ven.«

»Znáš tu ženu?« ptal se Kopulent.

»Trochu.«

Hackenschmid se zamyslil.

»Na každého je nalíčena past — — Ale ať si to odbude tedy — — Z té pasti možno se prokousat — — Prokousat se! Kura se musí dokončiti.«

A starým posměšným tónem dodával:

»Nuže, naše drobné bouře? Co píší o nich?«

Vzal noviny.

Bouře staly se hlavním jich obsahem. Politické kombinace ustupovaly v pozadí.

Bylo možno nyní doplniti si obraz včerejška. Čtli o scénách před německým divadlem, o davu přeskakujícím před zuřivým attakem policie plot městského sadu, o rozbitých oknech Grand-Restaurantu, o útoku na schodiště Musea, o divokých scénách u Šenfloků a u Hôtelu Garni. Následovaly jednotlivosti, stížnosti, stesky do násilnosti policie. Pak zprávy ze Žatce a Liberce. Policie bezmocná.

Nikdo nezatčen, nikdo neporaněn. K tomu rejstřík pražských obětí, dosud neúplný.

Kopulent četl »Právo Lidu«.

Odsuzovalo bouře šmahem.

Vše bylo vydupáno, vše bylo objednáno mladočeským klubem: nezasloužená poklona organisaci této strany. Nezávistné zaujetí tu mluvilo. Excess lidu byl odsouzení hodný; co ho přivodilo, sotva uznáno hodným zmínky.

Německé listy.

Psali podrážděně, vztekle. Žatec, Cheb a Liberec nebyly ničím; demolované domy byly nevinnou hračkou proti několika rozbitým oknům. V Praze byla luza: v Žatci lid. Kterýsi list zašel až k výroku, příliš ostré světlo na jeho city vrhajícímu:

»Jak se strany studentstva tak i publika bylo jednání policejních úředníků a bezpečnostní stráže, jež bylo plno noblessy, všeobecně uznáváno.«

»Jež bylo plno noblessy,« opakoval si Kopulent sarkasticky.

Viděl zase všechny scény minulého dne; tváře zkřivené vztekem, šavle brutálně a bezohledně sekající do těch, kteří couvati nemohli; slyšel spílání vyrážené jako v nepříčetnosti; úzkostlivé výkřiky, úpění bolesti; prosba o pomoc, jíž nikdo nevyslechl. Zatýkání nestačilo. Byla tu jen žádost pomsty a vědomí moci; je možno sekat na pravo a na levo, sekat, ať teče krev, ať stříká z těl a zbarvuje dláždění — —

Hořkost sevřela mu hrdlo; a zde, zde četl černé na bílém:

»Jednání plné noblessy.«

Ale právě v tom tónu tak zuřivém, v tom skreslení tak absurdním, v té málo tajené zlobě bylo něco, co Kopulenta těšilo. Četl skrytou úzkost z těchto řádků, vědomí nejistoty, zbabělé volání o pomoc. Byl tu rozmach, který budil obavy. Pisatel marně snažil se snižovati ho: není třeba tolik lží a zloby, nezáleží-li na něčem, je-li něco bezvýznamné —

Zcela mně padl Kopulent na malou notičku — — Byla to zpráva o slavnostní schuzi projektované na památ 80. narozenin Theodora Mommsena.

»Velmi včas.«

Kopulent odložil noviny. Byl spokojen jich obsahem. Věci vyvíjely se přesně dle programu. Může něco více pobouřiti nežli oslava toho, kdo několika větami stal se tak nenáviděným v celých Čechách?

Piccolo zmocnil se rychle sotva odložených novin. Byla po nich poptávka. Kavárna byla mimořádně navštívena. Hovořilo se vzrušeně.

Kopulent hleděl z okna.

Týž zjev; lidé čtli noviny na ulicích, hovořili, reptali. Neznámí lidé nacházeli společný bod zájmu.

Listy šly z ruky do ruky — —

»Jsi hotov?« vyrušil Hackenschmid Kopulenta z jeho meditací.

»Zatím.«

»A co nyní?«

»Nevím — —«

Seděli přemítajíce.

Hluk kavárny zněl okolo nich, cinkot, volání, šustění listů.

Kopulent vnořil se do snů.

Není tu už předešlé mdloby; není tu mdlý a váhavý Kopulent. Je to síla a víra, která strhne. Strhne i vás, Julie Vintrová? Pochybujete — — Ale nebudete pochybovati. Není třeba vašeho soucitu, neboť váš Ahasver našel už pevný cíl — — A pak a pak — —

»Co bručíš?« ptal se Hackenschmid kousavým tónem.

Kopulent mluvil konfusní, nedokončené věty.

»Mluvíš jako den po smrti,« řekl Hackenschmid. »Co je ti?«

To Kopulent nemohl říci.

Ale překonal zatím svůj zmatek. Našel nějaká lhostejná slova.

»Půjdeme už?« navrhoval Hackenschmid otázkou.

Kopulentem zachvěla zima. Nachladil se včera? Bylo to rozčilení?

Dal si čaj.

»Mně grog.« pravil Hackenschmid. »To je méně vodnaté.«

Po odchodu číšníkově naklonil se Hackenschmid blíže k svému druhu —

»Včera večer jsi byl jako náměsíční. Víš, jak jsi přišel domů? Pochybuji o tom. Seděl jsi jako zařezaný. Šel jsem s tebou: mluvil jsem, neslyšel jsi. Zbláznil se ze svého prosince — —«.

Ušklíbl se.

»Bezmála nebude možno mluviti s nikým: jste jako tvorové z jiného světa: před chvílí Kadeřábek. A ty, jste všichni posedlí svou manií. Kadeřábek prodělává aspoň svou kuru; dá se to vysvětliti. Ale ty?«

Kopulent se nehájil. Trval v mlčení.

Hackenschmid pokrčil rameny.

»Je to zajímavé, že blázen pozná vždy nejspíše bláznovství druhého. Kadeřábek by ti přednesl jistě několik zlomyslností.« A Hackenschmid parodoval hlasem Kadeřábka.

»Utěšená nálada: skráně rozpálené, hlava hoří: slyšet posvátný slib:

»Ať to v Čechách jak chce chodí,
Podskalák se neodrodí.«

Posvátný slib. Sláva a zdar p o s l e d n í m u Č e c h u!

Ani to nevyprovokovalo Kopulenta: pil němě svůj čaj.

»Jsem příliš bodrý muž.« děl Hackenschmid. »Nenajdu pravý tón.«

Mlčeli chvíli.

Po té Hackenschmid obnovil své pokusy oživiti Kopulenta.

»Mluvil jsi s Říhou, říkal jsi, tuším. Jak se tváří, bodrý vlastenče?«

Kopulent vzpomněl na scénu z divadla. Citát doktora Říhy byl už zatím publikován. Výkonný výbor národní strany svobodomyslné promluvil v listech. A Kopulent opakoval mechanicky:

»Tolik ale již napřed můžeme prohlásiti, že bude-li národ český z n o v u provokován k boji, tento boj s pevnou myslí přijme.«

»Je to stará historie.« usmíval se Hackenschmid. »Strýc Vávra dostal svou facku a nyní křičí: ale dáš-li mu ještě jednu, mohu toliko už napřed prohlásiti — — Eh, a Říha je z lepších.«

»Všichni jsou v ovzduší Vídně,« pravil hořce Kopulent. »Jdou-li křivými cestami, pokládají se již za státníky. Ale nestačí jíti křivými cestami. A mnohdy se to ani nevyplácí. Oni vidí příliš mnoho Vídeň a příliš málo Čechy — — Demonstrace jsou tu, živelní výbuch je tu — Ale oni nevědí, jak užiti těchto sil, kterých by mohlo býti užito. Mají tisíc bázní a restrikcí. Co se tomu řekne nahoře? Co tomu řekne pravice? Staral se o to Wolf? Ale my musíme podati čertu prst.«

»A také celou ruku,« doplňoval Hackenschmid.

»Umrtví posléze všechno, nechá-li se jim volnost. A to by byl zločin. Potřebujeme muže, opravdového muže!«

»Nuže,« pravil s dávkou ironie Hackenschmid, »hledá se muž, hledá se Mesiás. Vzhůru, Kopulente, staň se jím!«

Výraz Kopulentův sesmutněl.

Resignace hleděla z jeho očí.

»Směješ se,« odpověděl tiše. »Nejsem ten Mesiáš, vím to dobře. Ale vím, že je ho třeba — a půjdu za ním, až vystoupí. Směješ se, a není to k smíchu. Není k smíchu doktor Říha, který chce mermomocí udržeti neudržitelné, hypnotisován nevím čím, který chce zachrániti od horšího zla a zatím je tvoří. Není směšný lid, který nemá nikoho, kdo by ho vedl, a jehož energie absorbuje se v passivitě, utrpení — Ten lid nemá nikoho: jedni se smějí, druzí zívají — — A ti, kteří stojí v čele — —«

Po pomlčce dodal Kopulent truchlivě:

»Zisk jsou ochotni vzíti. Risiko ne.«

Bylo nyní ticho, dusné, trapné ticho.

Po chvíli Kopulent mávl rukou.

»To jsou smutné myšlenky; a proč se jimi zabývati nyní? Musíme zaplašiti stíny. Elementární hnutí tvoří si vždycky svého muže: to hnutí zde je a ten muž přijde!«

A pevně, důrazně, chtěje snad přesvědčiti něco, co uvnitř pochybovalo, opakoval:

»Přijde. Musí přijíti!«

Zaplatili.

Vyšli do zimního dne.

»Stále ta věž,« mručel Kopulent. »Kdykoliv pohlédneme, je před námi. Co je to? Výčitka nebo příkaz?«

»Má historii,« řekl Hackenschmid. »Co se stalo z roku devadesát tři? Marně napřáhnutá ruka. Po čtyřech letech nemyslí na to nikdo. Je ticho. Na vše se zapomnělo. Místodržitel Thun opanoval bojiště. Nikdo nevzpomene. Nic se nestalo, než že něco lidí bylo zavřeno. Bylo dobře. Orlíčky se přestaly zamazávat, politika stala se černozlutou To je ominósní, Kopulente. Co bude z roku devadesát sedm? Co bude z tvé tryzny? A tehdy

tu nepochybně něco bylo. Hyne vše tak lehce jako u nás? Jak zní ta píseň?«

A Hackenschmid zahučel:

»A bourali vesele
staré řády zpuchřelé — —

Když pak přišel reskriptový týden,
vzpomněla si na náš národ Vídeň
a přinesla okovy — —«

»Národ je přijal a řekl: Merci!« přerušil se Hackenschmid —

Kopulent stál zde vážný, zamračený.

»Na všechno pamatují velicí naši státníci,« pravil. »Na úsměv ministra, na přízeň spojenců. Jediného zapomněli: že jako člověk tak i národ potřebuje trochu úcty k sobě, nemá-li život jeho býti živořením. Slovo »čest« neexistuje už v našem slovníku. Co, pro boha, jsme tím získali?«

A prudce, vášnivě pokračoval:

»Je třeba vepsat je zase do našeho slovníku — —«

Stál, pěstě zaťaté, zrak upřen do šedivé, podzimní oblohy.

Zdál se růsti.

Jeho rty něco šeptaly; bylo na nich jásavé finale Libuše.

Kapitola třetí uvádí na jeviště Černocha.

Bylo půl dvanácté.

K obědu jíti bylo dosud časně. Kopulent i Hackenschmid rozhodli se zabočiti do parku.

Ležel tu, ztrativ živost svých barev, nahý a chudý. Bylo zde poměrně pusto; řídcí chodci kráčeli nepozorní k této melancholii. Neboť byla melancholie zmírání v těch stromech bez listí a v zloutnoucí trávě — — — Zavanul-li vítr, ozval se tesklivý zvuk; byly to suché větve do sebe bijící — — Vodotrysk čněl tu smutně; voda v bassinu vypuštěna. Záhony pokryty příkrovy — — Silhouetty domu, skryté jindy zelení stromu a křoví, vtíraly se očím; bylo to přece město — —

Kopulent hleděl zádumčivě na toto okolí vyhaslých barev a odumírajícího života.

»Je něco hrozného,« pravil pak, »v návratu všeho; nechtěl bych se vždycky tak vracet. Představa o definitivním konci je lepší.«

»Nevím, chtělo-li by se mnoho lidí vracet,« odvětil Hackenschmid.

Kopulent pohlédl zkoumavě na Hackenschmida.

V jeho tónu, frivolním a lehkém obyčejně, bylo občas něco těžkomyslného. Ale záhy to zmizelo jako přelud. Byla to pouhá hypothesa, falešný dojem, illuse? Či byla zde skutečně skryta nějaká hořkost? Byla-li, potlačil ji Hackenschmid záhy. Tvář jeho, před chvílí málem vážná, byla zase cynická a posměšná — —

»Bůh, který zlé trestá a dobré odměňuje, je lepší,« ironisoval starý bard. »Člověk chce vše dostati zaplaceno.«

Kráčeli zamlkle. Kopulentovy reflexe, utkvěvší na okamžik u Hackenschmida, vrátily se v staré koleje. Bylo to ticho zde pravdivé? A byl včerejšek episodou, na kterou se zítra zapomene? Nebylo slechu o bouřích — — Vše zdálo se býti pokojné a klidné; trochu více zájmu, více hovoru, více napjetí, ale zde ani toho nebylo. Na odpoledne projektována v technice schůze; vzpomněli si na to, míjejíce její budovu. Schůze; tedy zase řeči, zase resoluce. Nebylo na včerejšku dosti? A byla vhodná chvíle pro řeči a resoluce? Věděl, že chystají se projevy proti professorstvu; byla to nahromaděná hořkost od Mommsena, k němuž se mlčelo, hořkost tím větší, když přišel Balzer — — Ale co nyní záleží na tom? Papírové odpovědi, vyhrůžky s tribuny? Jak to říkal předevčírem? Odpověď Mommsenovi musí býti jiná! —

Pojala ho potřeba sdílnosti. Pronesl několik slov k Hackenschmidovi. Ten našel všechnu svou zlomyslnost. Parodoval včerejší schůzi, konfusní vyhrůžky, bezmocné vydrážděni. Přešel k technikům. Jako většina akademiků měl jistý despekt k technikům.

»Sacrebleu, technik, který mluví. A pouze technik, který mluví. Jako výjimku je ho obtížno snésti. Jako pravidlo nemožno — — Co možno tedy čekati po včerejšku?«

Nespokojil se tím. Postav se do proudu a snad také snaže se zbaviti nepříjemných vlastních reflexí, stal se agressivním — — Byl právě na nejlepší cestě podrážditi Kopulenta do nejvyšší míry svými skeptickými poznámkami, když náhle jeho zrak spočinul na postavě mladého muže, jdoucího proti nim volným krokem někoho, jenž nepospíchá.

»Černoch!« zvolal.

Kopulent byl rád tomuto přerušení. Byl to skutečně Černoch. Šel tu ležérní, lehce zardělý. V knoflíkové dírce měl trikoloru.

Hackenschmid vzpomněl si na včerejší jeho slova o trikoloře. Usmál se.

»Nerouhej se,« pravil Černoch, zpozorovav jeho pohled a úsměv. »Něžná ruka ji posvětila.«

»Něžná ruka? Přicházíš tedy ?

Otazník, jenž trochu předčasně končil větu, byl Černochem správně pochopen.

»Přicházím tedy,« odpověděl slavnostně. »Diskretní věc.«

»Před ní nebo po ní?«

»Po ní. A eventuálně před ní — —«

»Jsi vždy věrný!«

»Vědě, ano.«

Hackenschmid se usmál.

»A není žárlivá ta ctihodná dáma?«

»Eh,« pravil Černoch se rty lehce zkřivenými. »Vše je dobře rozděleno: pro vědu lásku, pro lásku flirt.«

»To je velmi pěkné theoreticky . . . Ale když se z flirtu vyvine láska?«

»Musí se zakročiti v čas. Ostatně láska — —«

Černoch zadíval se na zlatý hrot kostela sv. Ignáce. Po té pokračoval:

»Mluvili jsme o lásce. Nuže, jsem epikurejcem. Z daleka je vše krásné: jedná se tedy o to, nepřiblížiti se příliš blízko. Flirt, rozkoš: ale ne více. Co jde dále, je už nepříjemné. Láska je slovo, jehož se může užíti. Nesmí se však bráti vážně — — "

Kopulent upřel na Černocha vážný, pronikavý pohled.

»A není-li vášně, není-li nic, co by se bralo vážně — — pro koho to vše?«

Černoch zvážněl při těchto slovech. Jeho úsměv zmizel.

»Je tolik věcí, jež zaslouží, aby byly poznány. A je tak málo času poznati je. Není třeba co nejvíce hospodařiti s časem i silami? A já chci poznati. Jiní ať jednají, já chci poznati. Ale vášně kalí poznání, činí náš pohled nejistým stejně jako naši ruku.«

»Krásné theorie jsou ušlechtilá věc,« prohodil Hackenschmid. »A dá se jich hlavně mnoho udělat.«

»Připouštím,« pravil snášelivý Černoch. Úsměv se už zase objevil na jeho líci.

»Tvé počty mohou býti kterého dne zmateny.«

»Připouštím,« opakoval Černoch. »Zatím mi to stačí.«

Umlkli nyní všichni tři a šli pomalu pustým parkem: blížili se zase novoměstské věži. Černoch se náhle zastavil.

»Mám nápad,« řekl. »Není ještě dvanáct. Můžeme býti do dvanácti před dívčí školou.«

Kopulent tázavě hleděl na něho.

»Před dívčí školou,« opakoval Černoch. »Je příjemný vzduch, teplo, skoro jako na jaře — — Hleďme tedy na j a r o. Chci viděti dítě, jež bude ženou: ne ty větší, koketní, vědoucí; ale ty drobné tváře, filigránní postavy, malé copy; něco se teprve utváří — — Za několik let, až se budu ženit — a proč bych se neoženil? — bude to možná kterási z těch dívek — — Mohu jí říci: Ma-

dame, miloval jsem vás již tenkráte. Léta splnila všechny sliby dávného dne!«

Hackenschmid se usmál. Kopulentovi připadala idea Černochova komickou. Ale neměl, co by namítal. Byla to zbytečná čtvrthodina před obědem.

Zabočili do ulic. V málo minutách octli se ve Školské ulici. Byli před dívčí školou — —

Přišli právě v čas: proud žaček počal se hrnouti ze vrat. Šly se ševelem, který bývá příznačný u žaček sproštěných pout, ukládaných jejich hovornosti. Šly velké, hezké, elegantní, sledované nedočkavými zraky opodál čekajících ctitelů; nehezké, plaché, jichž nečekal nikdo, jež jenom kontrolovaly bedlivě své kamarádky: z nižších tříd, z přípravky vycházely dětštější, nevyvinutější. Ty s nemotorností dítěte, ty už s jistou graciésností: ty indolentní k pohledům Tří, ty už koketně jak velké dámy se nesoucí, zdánlivě nepozorné, se zrakem odvráceným, ale nepřehlížející při tom ničeho — — Skupiny žaček stály ještě před ústavem: smály se a hovořily. Otcové jdoucí z úřadu čekali zde na děti; zvláštní to páry.

»Věděl bych rád,« pravil Černoch, »která to asi je. Je to zvláštní pocit. Zdá se mi nyní, že bych ji lépe znal. Chování je dosud nenucené a affektovanost u dítěte lze lehko poznati. V pozdějších letech není to tak snadné. Tato e m b r y a jsou průhledná; dívaje se několikráte na ně, pozoruje jejich chování, kdy se domnívají býti nepozorovány, a konečně také, domnívají-li se býti pozorovány — — m u s i l bych ji poznati. Nyní ano — pak? A nehledám-li nižádných vášní, hledal bych přece cosi: harmonii, svěžest, která nemizí léty — — Sedí-li kdo v knihách, je v nebezpečí státi se suchým: potřebuje hry, úsměvu, lehkosti. Nižádné nebezpečné hloubky: ale bažiny také ne — — A snad zde jde právě ta, s níž se setkám

svého času. Zajde tamhle k cukráři, ohlíží se za hloupým gymnasistou, pomlouvá svou družku a svého učitele, sklání cudně zrak, batolí se vážně. Je vytáhlá, je nesouměrná, má krátké sukýnky. Kdybych ji mohl poznati!«

»Jaké,« opakoval si Černoch s určitou zádumčivostí v pohledu, ač se usmíval. »Jaké to budou ženy? Jaké romány, jaké tragedie, ve kterých nám vnutí role? Tyto perspektivy, tak mysteriósní, dávají sníti.

A rty opakují v parodující extasi:
Eva, Fryné, Beatrice!«

citoval Černoch sarkasticky.

Stál tu s lehkým svým úsměvem, který měl v sobě tentokráte něco melancholie. Ruch pozvolna utuchal. Hlavní proud už dávno se rozlil všemi směry — — Jenom zpozdělé žačky objevovaly se už nebo trvaly dosud v hovoru; pak už bylo ticho —

»Romantický život je něco nepříjemného,« pravil Černoch jakoby ztracen ve svém snění. »A zde bych mohl poznati úskalí.«

Hackenschmid zavrtěl hlavou.

»Klameš se, Černochu. — Jsou hlubiny, které se utvoří náhle: včera ještě byla to mělčina. Co zde uzříš? Něco, co se vyvíjí, a něco, co dříme. Ale jakými cestami půjde vývoj? A jaké bude probuzení? Nemůžeš to říci —«

»Vím, vše klame,« připouštěl Černoch. »Je to jediná věda, která tvoří výjimku. Konečně,« dodal s lehkou ironií, »je-li klam tak raffinovaný, že ho n e m u s í m poznat, budiž: nechci ho poznati — —«

Vytrhl se ze svého snění. Našel zase pevnou půdu pod nohama.

»Vykonali jsme přehlídku,« ironisoval: »budoucnost před námi defilovala. Složili jsme jí svoji poklonu — — studovali koketerie malých děvčátek. Nebudou snad k nám příliš krutá. Budou-li, tím hůře; musíme nicméně k obědu.«

Kopulent stál zde málomluvný a zádumčivý. Okolí, mladé dívčí tváře vyvolávaly nějaké intimní představy. Nebyla to budoucnost, která defilovala před ním: v jeho zabloudilých myšlenkách byla to minulost, která promlouvala. Minulost pouze? Nebylo tu žádného přítomného hlasu?

Domníval se ho slyšeti. Slyšeti, třeba že nemluvil. A snad právě proto — —

Slova Černochova zmařila jeho illusi. Vrátil se ve skutečnost. Kde to byli? Zrak jeho spočinul na Černochově trikoloře. Ano, bylo třeba se vrátiti z těchto končin těkavých, nejasných snu, které se blížily touhám — — Přijde snad chvíle — a snad dříve, nežli může kdo čekati — kdy bude možno Kopulentovi odpověděti k tomuto mlčení, které mluví — — mlčení, které pochybuje. Nebude to trochu triumf, který oslňuje naše touhy? Všechna hrdost Kopulentova dráždila se těmi sny.

Kapitola čtvrtá líčí, jak může vzíti újmu důstojný ráz demonstrace.

Bylo k páté hodině.

Na Václavském náměstí bylo živo.

Studenti nedávno teprve vrátili se ze schůze v technice. Byla přijata resoluce: Bezpříkladná sveřepost mravů, pevný šik, svatá spravedlivá věc, drzá brutálnost, nehumánní znásilňování — protestujeme, žalujeme. S touto směsí banalit a frasí vraceli se studenti — snad ještě četnější než minulého dne — na scénu.

Po včerejší prudkosti zachovávala policie reservu. Stížnosti byly příliš četné a odsouzení příliš jednostranné. Na konec shledáno, že šavle nerozlišovaly národnost; i Němci špatně pochodili.

Lid užíval této řídké volnosti.

Byl to příkrý kontrast s včerejškem.

Chodilo se volně, nebylo zde brutálních tváří, stržených vášní; nebylo zde náhlých attaků, ani překotných útěků. Lid byl dosud rozčilen. Ale ponechán sám sobě, rozměňoval svou zuřivost v drobných mincích. Idylla počala se opět stávati možnější. Stalo se nepochybně mnoho nepříjemného, rozrušujícího; mluvilo se o tom, reptalo:

ale možno-li bez risika zazpívati, možno-li klidně zamávati holemi, možno-li nerušeně jíti průvodem!

Kopulent netají si nebezpečenství hrozící jeho snům od změněné té taktiky policie. Násilné udušení selhalo, bouře se zvětšily. Ale nebyla už to dravá bystřina z minulého večera. Obavy Kopulentovy se vracely. Vody se rozšířily, pravda; ale stávaly se stojatými.

»Harmlos, allzu harmlos,« říkal si Kopulent.

Chodil tu s Hackenschmidem, který, jak se zdálo, dobře se bavil. Chodil, jako by chtěl přehlížeti voje, a nebyl s nimi spokojen. Nebylo už hrozivého ticha před bouří; byl tu hluk a zpěv, v němž se vybíjelo napjetí. Massy opatřené trikolorami, klobouky smekané na výzvu samozvaných nadšenců ke cti všeho možného a mnohdy dokonce ke cti věcí nemožných. Mimořádně navštívená promenáda, kde možno v příjemném vzrušení stráviti večer. Kopulent vzpomněl si na Kadeřábka, na Řeřichu. Neříkali to, neprorokovali to? Včera to vypadalo jinak. Včera byla všude nenávistná zloba; dnes to začínalo býti fidelní. Rozsah bouří rostl; náměstí se černalo tisíci a tisíci demonstrantů; ale rostla s počtem také vnitřní hodnota? Bylo zde ještě jakési opojení; oživlé vědomí pospolitosti budilo jistý stupeň vřelosti i u těch, kdož jinak byli chladni; lhostejnost širokých vrstev byla vyburcována pohromou. Byla jemná jakási vlákna, do nichž sáhlo něco drsného, hrubého. Bylo to vědomí Vídně, vědomí Žatce; byl to průvod buršáků; bylo to krveprolití večer — To bylo včera. Byl-li včerejšek dramatičtějším, počínal býti úterek idyllickým — — Pohnutí se blížilo; měšťák počínal se stávati dojatým; jak dávno už nebylo zde tak volno? Nižádný nepříjemný, cizí element nerušil toto dojetí; byla to skoro volnost. Proč neužiti té volnosti?

Proč se nevybouřit? Proč nenechati zde hlaholit zpěv? Lid odhodlal se chovati po domácku.

Manie utvořiti průvody se objevila; je-li kde pro to sklon, je jistě v ulicích Prahy. Průvod! k tomu neohlášený, k tomu nerušený! Ne však už mlčenlivý, chmurný jako včera, průvod zloby a nenávisti. Průvod hlučný, bouřlivý: průvod nadšení. Mávání šátků, jásot a pozdravy, proslovy, řeči z oken a balkonů; úhrnem nadšení. Vyvolané — čím? Stačí cokoliv. Poslanec, který objevil se na ulici, budova národního spolku, historická reminiscence.

Průvody odcházely.

Odcházející tisíce nahrazeny okamžitě novými; žádné prořídnutí na náměstí — — Žádná změna jeho rázu — — Co se bude díti? Mělo by se něco díti, říkal si Kopulent. Snad to cítily instinktivně tyto pohyblivé massy. Ale jen instinktivně. Průvody. Zpěv. Hluk. To bylo vše. Pronášely se řeči; někdo vylezl na rampu a oslovoval publikum; hřímavé »sláva« zavznělo. Kdo to byl? Co mluvil? Nikdo nerozuměl. Co záleželo na tom?

Nápadná passivita policie nicméně budila určitou nedůvěru. Co se za ní skrývá? Chystá se jako včera nějaký útok horší minulých? Nebylo včera stejně klidno? Nepodnikl se útok náhle bez zřejmé příčiny? Pověsti se udržovaly, stav nejistoty trval. Co se děje po Praze?

Polotma večerního osvětlení nechávala všemu neurčitost. Což objeví-li se náhle šavle a bodáky? Vyřítí-li se policie z průjezdů budov, kde čeká na bezbranný lid?

»Chystají něco,« mručel podezřívavě někdo poblíž Kopulenta.

Ale to byl jenom vedlejší, chvilkový dojem, který nemohl porušiti enthusiasmu chvíle. Byla to možná budoucnost, ale vzdálená. Proč neužiti přítomnosti?

Nějaký raněný od včerejška mihl se zástupem s obvazem na hlavě.

Byl bouřlivě pozdravován. Lid se rozestupoval, aby mu uvolnil cestu. Všechny zraky se upíraly k němu.

»Škoda,« vzdychl Hackenschmid. »Měl jsem si něco podobného opatřiti. Člověk se stane tím interessantnějším: oči patriotek hoří.«

Kopulent mlčel.

Byl stísněn.

Zdálo se, že vše opravdu octlo se ve slepé uličce. Bilance se uzavře a bude to zase bilance bídná, nehodná jeho nadějí, nehodná přinesených obětí. K čemu stále ruku napřahovat, neuhodí-li se?

Bylo by zapotřebí něčeho nečekaného, zvláštního impulsu.

Důstojný ráz demonstrací!

Všichni mluvili o něm. S trochou malodušné pýchy honosili se něčím, čím nebylo radno se honositi. Co znamená ten d ů s t o j n ý r á z? Nedostatek činů, stínovost celé hry. A zde všichni střežili ho tak žárlivě: poslanci, žurnály, lid sám. Opatrné hlasy ozývaly se vždy v čas, aby předešly každému prudčímu výbuchu rozhořčení lidu. Jenom se ovládnout, jenom zachovat rozvahu — — Důstojný ráz! Nesmí býti zkalen žádným činem; vyhněme se na sto honů násilí. Rozvaha! Nedostaví se vždy tam, kde není odvahy?

Usmrcující — tak se zdálo Kopulentovi — theorie důstojného rázu mohla býti paralysována jenom příkrostí druhé strany. Ale passivita policie musila brátí každou naději. Co tedy čekati? Něco nepředvídaného? To byla poslední naděje Kopulentova. S tvrdohlavostí, s umíněností dítěte si říkal: M u s í přijíti. Není možno, aby nepřišlo.

Ale nervosní jeho vzrušení se v něm stupňovalo. Čekal stále napjatěji a nedočkavě. Bude rozehnán průvod? Nebyl. Podnikne policie útok? Nepodnikla. Co činiti?

Nebylo zde možno vytrvati. Hackenschmid zpozoroval rostoucí neklid Kopulentův.

»Zde se nic neděje,« pravil. »Pojďme na Příkopy!«

Kopulent mlčky souhlasil. Bylo to vysvobození aspoň na chvíli.

Zašli na Příkopy.

Naskytlo se jim zvláštní divadlo.

Před kavárnou Continental stály nepřehledné zástupy lidu. Výkřiky se ozývaly, pěstě hrozily. Lid byl rozzuřen.

Mohli slyšet zvláštní zvuk; byl to cinkot skla. Ojedinělý nejprve; ale pak se stal tento zvuk intensivnějším. Sklo sypalo se z roztříštěných oken kavárny, na která přelétly kameny. Třištilo se na dláždění v tisíce střípků. Marně napomínal policejní komisař, bezmocný v zástupu — marně na rychlo zavírána okna. Bylo pozdě.

V okamžiku nabylo okolí dravého, vzbouřeného rázu: physiognomie zástupu, výkřiky hrozebné a záštiplné.

Bylo po idylle.

Důstojný ráz demonstrací, střežený tak úzkostlivě rozvážnými hlavami, byl porušen.

Kapitola pátá líčí novou etapu bouří.

Dva z Čertova přihlíželi mlčky překvapujícímu tomu divadlu.

Kopalent byl podivně dojat. Jeho tuzby docházely tedy splnění, to n e č e k a n é zakročilo. Jak?

Teprve po chvíli mohl dotazy zjistiti přibližný průběh událostí.

Kterýsi ze zástupů, toho večera se utvořivších, přešel Ferdinandovou třídou, Perštýnem, Husovou třídou na Staroměstské náměstí a do Celetné ulice. Tam se setkal náhle s oddělením myslivců. Panika nastala. Vojsko na ulicích! Proč? Došlo snad k srážkám? Demonstranti uvolnili cestu a nechali přejíti důstojníka s tasenou šavlí a četu myslivců, majících na ramenou pušky s bodáky. Zaražený dav sledoval je tiše. Vítal dokonce zprvu vojsko. Ale pak se rozčilil. Kdo vojsko volal? Neděl se nic. Vše odehrálo se v klidu. Proč je zde? A proč se volá německý voják do ulic Prahy?

Dav živě rokující, nespokojený, pobouřený došel k Prašné bráně a zabočil na Příkopy.

U kasina se zastavil: ulice byla uzavřena hustým kordonem. Chvíli tu stál zástup nerozhodně, dívaje se

zamračeně na zabarikadované kasino a hrozivě se lesknoucí bodáky. Po chvíli kordon se rozestoupil. Mohlo se dále. Lid se hnul, směřuje k Václavskému náměstí. Až dosud vše šlo dobře.

Průvod valil se nerušeně ulicemi, z oken byl pozdravován a hloučky skupené u vrat domů pozdravovaly ho též. Ti, kteří nesmýšleli s ním přátelsky, mlčeli.

Ale Příkopy nevítaly ho právě přívětivě.

Většina oken byla zavřena, krámy zamčeny. Byly to ohražené pevnosti. Z oken, která uzavřena nebyla, sledován průvod s city ne právě sympatickými: posměch a nenávist byly v grimassách diváků.

Lid to cítil. Krev jeho vřela. Cítil ještě dojem setkání s vojskem, cítil tu starou hořkost vůči nepřátelskému kapitálu, který nenávistně, opovržlivě provokoval massy — Ale klid ještě zachováván. Důstojnost měla ještě své stoupence. Napomínali se hrdokrevní, konejšili se rozvážnění. Bylo by se prošlo Příkopy bez zvláštní příhody — —

— — kdyby nezakročila náhoda, kterou nazýval Kopulent: Prozřetelností.

Davy došly před kavárnu Continental.

Byla to budova, která nebudila sympatií. V denních listech a v obecném mínění tvrdilo se, že včera v nejkritičtější chvíli zasypáváni demonstranti z oken této kavárny nadávkami. I nyní zdáli se návštěvníci kavárny, vyhlížející z jejích oken, sledovati massy se zřejmým posměchem — — Mručení se ozývalo v zástupu, pobouření rostlo.

Náhle strhl se obrovský hluk.

»Házejí na nás!« volalo se.

»Provokace!«

Útočí na nás! My šli klidně!«

S největším úsilím chlácholili rozvážní pobouřenou mysl lidu. Vše se vyšetří, zjistí.

Policejní komisař stál nedaleko.

Byl obklopen živě gestikulujícími a do ochraptění křičícími řečníky.

Žádalo se, aby zjistil, že na lid házeno.

»Viděli jsme to!«

»Hodili kamenem!«

»Střepinami!«

»Ukazovali plivátko!«

Svědkové se hlásili. Povyk rostl. Ale výsledek všeho bylo pokrčení rameny se strany dožadovaného úředníka. Neměl času — — —

»Nezastane se nás nikdo!« ozval se v pozadí mohutný hlas. »Musíme si pomoci sami!«

A v okamžiku počalo dílo odplaty, ke kterému se nahodili d v a.

Vše to odehrálo se v době poměrně krátké. Pak se valil dav dále.

Ne daleko.

Před okny Úvěrního ústavu opakovala se historie. Lid, který křičí, že se z oken házelo, komisař, který odmítá intervenovati, řinčení oken — —

Ale nyní avisována už policie. Bodáky se zaleskly. Dav ustupoval roztrpčen na Václavské náměstí. Včerejší večer počínal se opakovati. Vztek a vzdor vystřídal enthusiasmus.

Kopuletova tvář se vyjasnila. Vše šlo dle přání.

Nebylo už slyšeti rozvážných hlasů: konejšitelé umlkli; o d u s t o j n é m r á z u přestalo se mluviti. Všichni měli vědomí křivdy. Polozapomenuté dojmy včerejší se vracely. A výsledek všeho byl vztek netajený už.

Hledaly se předměty, na nichž by se schladila žáha.

Nejprve byl to špicl, opravdový či domnělý, který napaden a bez okolků stlučen. Bylo marno protestovati. Postižený odplížil se do krve sbit a kulhaje. Německý student, objevivší se na ulicích, donucen k rychlému útěku. Po té insultován nějaký israelita.

Dav valil se nahoru, strhuje Kopulenta a Hackenschmida. Byli spíše tlačeni, než šli.

Náhle se Kopulent zarazil.

Pohyb mass ustal.

Co to bylo?

Podivný zvuk bylo slyšeti — — tlumený, dunivý, monotonní —

Bylo to rachocení bubnů.

Pak bylo již slyšeti odměřený vojenský krok.

Vojenské kolony se objevily.

Náhlý ten zjev působil nejprve ponurně a mocně. Davy tichly. Ale bylo to zlověstné ztichnutí. Zjevení vojska jenom více bouřilo nenávist. Pochod jeho řad, odhodlaných stříleti do bezbranného lidu, rozzuřoval i nejklidnější. Nenávistné pohledy stíhaly vojáky.

A monotonní rytmus zněl.

Kopulent hleděl zamyšlen. Vojsko. Bylo tedy třeba vojska, aby zakročilo proti bezbrannému lidu? Nový činitel. Co přinese?

Pozoroval napjatě události.

Lid couval z šíře plochy náměstí na chodníky, které nemohly stačit tak ohromné masse. Couval mlčky, se zástím — — Byly to dva bataillony, které vytlačovaly demonstranty. V předu viděl Kopulent plukovníka na koni; adjutant jel po jeho boku. Vojáci měli bodáky na puškách. Řada šla za řadou, důstojníci s tasenými šavlemi ji od-

dělovali. Sanitní oddělení uzavíralo řady. Jeho nosítka vyvolávala chmurné představy mrtvých a raněných.

Vojsko přešlo dolejší část náměstí Václavského a zahnulo pak k Příkopům, které uzavřelo. Kommunikace přerušena, tramway nejezdila, chodci nepropouštěni než na legitimace.

Když část vojska uzavřela přístup, zbytek počal lid vytlačovat k museu. Táhl po celé šíři, žena demonstranty do postranních ulic. Nikdo nekladl odporu; ustupovalo se. Ale sotva vojsko přešlo, vracely se massy zase na náměstí.

Vojsko zatím došlo až k museu.

Hackenschmid a Kopulent kráčeli podrážděnými davy; záby zpozorovali zvláštní ruch před palácem Aerenthalovým. Zvuk dobře známý z Příkopu zavadil o jejich sluch: palác byl bombardován. Kameny bily do jeho oken, sklo sypalo se na ulici; vše provázeno divokými, neartikulovanými zvuky, jimiž si uvolňoval vztek lidu. Než dva z Čertova Kopyta došli blíže, nezustalo jediné okno neporušeno.

Případ podobal se jak vejce vejci historii Continentalu a Uvěrního ústavu. Byla to tentokráte neblahá taška, která spadla s vikýře paláce Aerenthalova; strážník, žádaný o zjištění; a nežli něco zjistiti chtěl nebo mohl, rány do oken a cinkot skla. Osamělý strážník donucen přihlížeti passivně k tomuto dílu destrukce.

Nízký, jednopatrový palác Aerenthalův vypadal v málo vteřinách truchle.

Na zemi leželo sklo a rámy. Zdi otlučeny, okna prázdná, omítka spadla. Sklo ještě zvonilo pod nohama chodců. A vztek lidu nebyl dosud nasycen — — —

Byl to signál; nyní už nebylo třeba P r o z ř e t e l n o s t i.

Vášeň rozdmýchaná v těchto desetitisících se vymstí. A zloba těchto zástupů nedá se už omezovati ve svých výbuších —

Zatím avisováno nahoře vojsko o tom, co se zde sběhlo.

Buben znovu zavířil a rychlým krokem postupovali vojáci od musea —

Ale situace této chvíle byla úplně změněna.

Neběželo už o to, manifestovati; bylo nutno mstíti se.

Nešlo o to, zůstati zde, naplniti náměstí nepřehlednými zástupy.

Práce čekala jinde!

Ti, kteří zde zůstávali, měli za úkol nepopřáti zcela klidu těm, kteří ho chtěli; zvuk písní národních mísil se s rachocením bubnů, směs bizarní a neobvyklá. Situace přestávala už býti idyllickou.

»Čeho je to praeludium?« ptal se Kopulent rozechvěn.

Finale to rozhodně ještě nebylo.

Vzpomněl si na pochybnosti všech a na své vlastní pochybnosti. Nuže, nebyly správny. Druhý den chýlil se ke konci; mohl jím býti spokojen. Té chvíle po celé Praze rozpoutává se bouře; lid přejde k útoku; nebude už třeba nižádných podnětů, žádného dráždění — —

Kopulent stál v Jindřišské ulici.

Měla neklidný ráz; v stínu domů tísnili se demonstranti. Vyčkávali. Pohyblivost davu paralysovala vojenskou moc; byl to úhoř, který vždy uklouzl. Atmosféra bouře byla ve všem: ve fysiognomiích lidu, v jeho pohybech, v jeho repotu. Chvílemi posměšné výkřiky vítaly defilující vojsko, které vyklizovalo dolení část náměstí.

Kopulent stál tu vzrušený a s nadějí.

Bubny ještě rachotily. A nezní to jako poplašný signál, jako zvon, o jehož rozhoupání snil? Nuže, rozhoupal se,

zní tak trhaně a znepokojivě. Oheň vzplanul. A neudusí ho už.

Kopulent stál tu visionářský, zanícený. Tvář jeho byla ještě bledší ve světle večerním: byl trochu jako přízrak; jeho celý život, jeho všechny vášně koncentrovaly se v rozšířených zornicích jeho očí. Stál tu bledý, bez hnutí. Ale záhadný oheň jeho zraků jako by mohl zapáliti celé to širé náměstí, celou Prahu, celé Čechy.

A šeptal si:

»Žíti — přese všechno!«

Život, to byl slib. Instinkty najdou svou cestu. Tento plamen ho očistí, jako očistí všechny, jako očistí celou zem.

Není to tryzna, jak mínil před dvěma dny, je to něco vyššího, slavnějšího.

Je to vzkříšení.

Kapitola šestá otvírá perspektivu.

Bylo to na večer toho dne.

Na náměstí utichl zatím hluk. Bylo té chvíle pacifikováno.

Skupina zvědavců proklouznuvších sem dívala se zvědavě na palác Aerenthalův.

Obraz této spousty budil hrůzu a radost.

Na náměstí bylo slyšet hrkot kočáru — —

Elegantní vůz vyjížděl do paláce; vrchnost se vracela.

Ozvalo se hvízdnutí.

Několik výrostků syčelo a neustálo, dokud vůz nezmizel ve vratech.

Za nimi stál osamělý muž.

Věk jeho bylo obtížno charakterisovati. Byl neurčitý. Bylo to dvacet, bylo to čtyřicet let? Pro obojí cosi mluvilo.

Muž ten byl obratný jako had.

Opatrný jeho zrak zpozoroval jízdní policii, která přijížděla, aby zapudila hlouček. Unikl v čas zatčení nebo šavli.

Šel nyní sám.

Rozhlížel se po náměstí. Za ním zněl povel a výkřiky. Usmíval se.

Hvízdal si odrhovačku.

Nebyl — zkoumalo-li se to pečlivěji — přece stár. Ale výraz jeho byl nemladý; všechny neřesti vryly v ty rysy svůj znak. Tvář jeho byla cynická a spustlá, jeho oči pichlavé a ostré pošilhávaly lstivě po okolí.

Nebyla to fysiognomie vábící k důvěře.

Jeho šat byl nečistý, cáry a špína. Šel ležérně, omrzele. Na hlavě měl starou vojenskou čapku, kterou kryla silná vrstva špíny.

Jeho zrak zahleděl se dolů směrem k Aerenthalovu paláci.

Ušklíbl se šeredně.

»Bude jim zima,« mručel.

Zdálo se mu, že se mu zamlouvá podivný tento pohled na dolení uzavřené náměstí, na němž tábořilo vojsko, utvořivší před sebou pyramidy z pušek.

Bylo to zvíře, které větří kořist.

»Však mu zatopí.« pokračoval pak v přerušené samomluvě. A znovu se ušklíbaje dodal:

»Uhlí mají dost!«

Hvízdal si dále odrhovačku.

Pohodiv hlavou mířil nahoru.

Zamyslil se, zdálo se: jeho myšlenky intensivně pracovaly.

Něco muži hvízdajícímu odrhovačku zdálo se nicméně scházeti.

Bylo by možno lépe užiti chvíle.

»Mnoho oken,« říkal si muž. »Sklenáři se oblíznou. Dobrý obchod!«

Ale pak zamžoural očima.

»Sklenáři mají skla dosti,« opakoval a s pohledem pichlavým a ostrým na zející prázdnotu a temno mručel:

»Ale tam za okny je také něco.«

Konec části třetí.

ČÁST ČTVRTÁ.

Kapitola prvá: setkání dvou neklidných duší.

Kopulent procitaje domníval se slyšeti ještě podivný zvuk: rachocení bubnů. Mocně pohnut seskočil s lože. Byla to hallucinace sluchová; přesvědčil se ihned. Ale neklid ho už neopustil.

Bylo ještě šero v jeho pokoji. Cítil se nevyspalý. Nedočkavost však překonala tuto malátnost. Každé chvíle bylo škoda. Jeho tryzna stala se vzkříšením. Jaký byl dosah včerejška? A co se děje dnes?

V desíti minutách byl připraven k odchodu, on, zdlouhavý a úzkostlivý jindy.

Paní, u níž byl na bytě, zastavila ho u dveří.

Byla to statná dáma asi čtyřicetiletá. Byla vdova po vyšším úředníku. Jindy energický její výraz neměl dnes svého klidu — — Události ji znepokojovaly; vojsko na ulicích, tolik raněných, snad i mrtví. A co se chce vlastně? Její syn byl dobrovolníkem. To zvětšovalo její úzkost. Ukazovala noviny — — Vzal je v chvatu do ruky — Přelétl je.

»I baron Rieger,« pravila paní melancholicky. Nepořádek jí byl proti mysli. A zde nabýval ve všem vrchu.

Kopulentovy oči spočinuly na otevřeném listě Riegrově, publikovaném v popředí novin. Co chce starý pán, typický zjev pražských ulic, kterého Kopulent tak často potkával? On, minulost jako by stělesněná? Stařec jdoucí pomalým krokem a s hlavou trochu nachýlenou, ale dosud statný a s pozornýma očima? Hluk bouří, pochod tisíců pod jeho okny ho vzrušil. Vrátil se ze své minulosti v dnešek se slovem z dávné té minulosti — — Celkem vzato, říkal si Kopulent, lid bude rozuměti po svém způsobu listu. Zkrátí si výroky příliš dlouhé. Zkracuje důsledně. Z dlouhých řečí zachová v paměti jen větu: Všechna moc pochází z lidu. Buďme svorni, chovejme se důstojně — příliš dlouhá perioda. Stačí zachytiti pointu její: Nedejme se!

Zpozoroval, že paní čeká nějaká povzbuzující slova. Pronesl, vraceje noviny, něco, co málo se krylo s jeho touhami. Paní nezdála se tím býti uklidněna. Potřasla hlavou a pravila melancholicky:

»Karel píše, že mají stále hotovost.«

Odmlčela se. Kopulent vycítil její nevyslovené obavy. Trpkost se ho zmocnila — ne vůči paní, ale vuči faktu samému — S nuceným poněkud úsměvem upokojoval.

»Byly by to patrně německé pluky — —«

Odešel pak rychle, hledě setřásti nemilý dojem.

Byl rád, vcházeje do ulice: atmosféra její dala jiný směr jeho myšlenkám.

Už třetí den trvalo napjetí: nedostavoval se dosud Černochův mrtvý bod. Včera ještě bylo dopoledne poměrně klidné, o středě nedalo se to už tvrditi. Lavina, o níž Kopulent snil, byla skutečně na postupu. Strhovala. Ulicí se valily zástupy s úmysly zřejmě málo mírumilovnými. Rozvaha, o níž ještě včera mluveno, ustoupila vzteku.

který hledal jen vhodné předměty. Čas podporoval bouře Bylať mírná zima a déšť minulého dne hrozící dnes ne znepokojoval. Jen vzduch byl nějak vlhký, jako jarní. Byla to illuse Kopulentova? Věřil jí. Omamovalo ho vše: vzduch, nebe, dunění kroků, výkřiky, smích — — Cítil se nyní znovu narozeným. Bouře ho vzpružily, daly mu svěžest a sílu. Myslil a cítil jinak. A nebylo vše jiné v tom opojení? Ulice, lidé, Čechy?

Neměl on pravdu?

Cítil potřebu smáti se, mluviti, přesvědčovati. Ah, ano, ona pochybovala! Julie Vintrová! Nebylo nyní na čase vésti důkaz? Oh, není to Kopulent neděle, malátný, nerozhodný, večerní člověk, je to člověk jitra, člověk jara, jež přijde v krvi, ale tím mocnější. Několik hodin opojení, víry, potom třeba konec. Nemůže to stačiti? Ne, nemusí ho litovati; jeho hrdost je ukojena; je to on, který měl pravdu — — Tím lépe, že ji měl proti tolika — —

Vzrušené jeho myšlenky daly mu zapomenouti okolí. Šel rychle, jako vždy, když byl rozčilen. Míjel ulice vzrušené a neklidné, ale jen zdaleka slyšel nyní hukot zástupu a předzvěst bouře; letmo jen pozoroval silhouetty obchodních zřízenců, zamazávajících v neklidném kvapu německé firmy —

Zahlédl dav shluklý poněkud dále, bombardující okna, ale zjev ten už počínal býti všedním. Nevzrušil ho. Myslil na jiné.

Nepřiznaná a málo jasná touha vedla ho nahoru; šel na místo, kde doufal potkati Julii — Jeho triumf mohl býti dovršen pouze tímto setkáním —

Pohlédl na hodiny. Bylo tři čtvrti na osm.

Bylo by možno zahlédnouti ji ještě, je právě čas.

Zrychlil ještě krok.

Běží o to říci několik slov, několik vět stačí. Věřil, kdy všichni nevěřili, a to je zásluha. Nyní, kdy bouře hřímá, ledakomu možno pozorovati ji; ale on ji tušil, on ji viděl, když bylo docela ticho. Se vzkříšenou rodnou zemí je také on vzkříšen — Může nyní padnouti. Jeho život měl smysl, nebyl docela tak špatný —

Byl na Tylově náměstí. Jak změněný od předvčerejška! Několik kroků ještě —

Stál před domem, kde bydlila.

Bylo to několik minut nervosního napjetí. Vyjde? Přecházel po chodníku, neodvraceje pohled ode dveří domovních. Když je minul, ohlížel se co vteřinu. Ale ohlížel se marně. Nevycházela. Každá služka, otvírající dvéře, budila jeho nepokoj: ale oči vzplanuvší naději záhy hleděly zklamaně a smutně na façadu domu. Nervosní očekávání stávalo se zklamáním: přišel přece pozdě. Ale nevzdával se ještě naděje. Byla to nejnepříjemnější chvíle. Snad jeho hodiny nejdou správně — Snad, snad — — Hledal důvody, o něž by mohl opříti svou naději. Je přece nutno říci těch několik slov. Několik slov jen! Což žádá příliš mnoho?

Ale dvéře se neotvíraly a nacházeti důvody bylo vždy těžší. Ručička hodinek se posunovala. Flegmaticky a nemilosrdně. A pak přišla chvíle, kdy nebylo už možno čekati.

Bylo osm hodin.

Stál zde zkamenělý, zklamaný. Stala se mu nějaká křivda. Nikdy už nevrátí se ta chvíle — Nikdy už nebude tak úplného triumfu, nikdy už nebude tak úplné touhy. Přišel o něco pozdě. Pozdě! To slovo mělo ošklivý zvuk. A proč konečně pozdě?

Snažil se vsuggerovati si náladu sotva minulých chvil. Opakoval si slova, která tehdy říkal, naděje, které tehdy

choval. Ale cosi falešného bylo ve zvucích těch slov a v obsahu jeho nadějí — — Pravá chvíle přešla.

Stál zde minuty a hleděl zapomenouti vnitřní dissonance, dívaje se na hlučné ulice.

Uticlnutí, jež nastává po osmé hodině v městě po půl hodině většího ruchu, nebylo dnes pozorovati. — Ruch neutuchal. Kde se braly ty zástupy? Ale ani otázky, které si kladl, neupokojily ho, nezaměstnaly ho —

Vracel se a v několika minutách byl u Demínky. Nerozhodnut stál zde na rozcestí, uvažoval o směru, kterým jíti. Ale pak mechanicky, mocí zvyku, šel Žitnou dolů.

Sotva učinil několik kroků, uviděl před sebou Kadeřábka.

Šel pomalu, tak že ho musil dohoniti. Chvíli se rozpakoval, pak šel předešlým tempem. V málo vteřinách stál vedle něho.

Kadeřábek se usmál. Nebyl to tentokráte pošklebek pondělé. Byl to unavený, mdlý úsměv —

»Přicházíš upomínati?« pravil ironicky. »Pamatuji dobře. Je třetí den tryzny.«

Kopulent odpověděl odmítavým gestem.

»Není už tryzny,« řekl. »Je to něco mnohem většího.«

»Většího? Možná,« opakoval Kadeřábek lhostejným tónem. »Ale co by mohlo býti většího nežli tryzna?«

Poslední věta zněla melancholicky. Ostatně neměl Kopulent chuť rozváděti thema.

»Co jsi dělal včera?« ptal se, aby uvedl hovor jinam.

»Spal více méně; lépe řečeno, pokoušel se spát. Zaspati noc a zaspati den,« parodoval Kadeřábek. »Dnes už to nešlo dobře; cosi mne hnalo ven — —«

Kopulent neodpovídal. Měl pocit podobný.

»Prohlížím město.« pokračoval Kadeřábek. »Ne, že by mne interessovalo. Ale zdálo se mi, jako by něco přicházelo. Zvláštní takové podráždění. Což čekám, čekám: co to bylo? Bude to snad už za rohem, snad v příštím kroku. Setkání, smrt? Ale zatím se neobjevuje nic. U čerta! Lidí je tu dost — ale ne pro mne. Ale nic není ztraceno. Snad už za rohem, v nejbližším kroku —«

Tón Kadeřábkův stal se zase zlým a sarkastickým. Byl to zase Kadeřábek z minulých dní.

Kopulent zabořoval se do svého mlčení jako do bařiny. Stále méně bylo mu možno vyváznouti —

»Celkem vzato,« hučel Kadeřábek, »měli bychom míti určitý program. Máme-li určitý program, nemusíme myslit ani cítit: obejde se to nějak: ale není-li toho programu, pak je proklaté prázdno — — Ale vraťme se k věci; večer je to třetí den — Tedy ještě do večera! Do noci! Postav mne někam, budu tam státi; pošli mne někam, půjdu tam; řekni, abych se zabil, já se zabiju: ale nemám chuti to vše z vlastní iniciativy udělati sám — Do večera tedy! Do noci! Pak budu svoboden! Vogelfrei!«

»Nebral jsi to přece vážně?« pravil Kopulent. »Mohu obětovati sebe, ale ne jiné.«

Kadeřábek zdál se však neslyšeti. »Vogelfrei,« opakoval si. »Jenom jak ubiti den? Nedáš mi tedy žádných rozkazů?«

Opětovné naléhání Kadeřábkovo popouzelo Kopulenta. Ale tlumil své podráždění. Mlčel.

»Chci-li se něčeho dočkati,« posmíval se Kadeřábek, »nečiním dobře, jdu-li s tebou; nevypadáš jako člověk, který by se měl něčeho dočkati! S Bohem, milý příteli: sejdeme se u Filip!«

Ale Kopulent stiskl mu pouze mlčky ruku a neodpovídal. Rozešli se. Kopulent byl nespokojen. Od rána jako by nepřátelský živel útočil proti němu, dusil jeho enthusiasmus, umrtvoval jeho naděje — — I ráz ulice jako by stával se banálním a smutným — — Potřeboval vydychnouti volně, potřeboval býti sám, aby mohl hledat po stopách ranního roztoužení — — Ale nejsou už zasypány nějakým pískem? A najde-li je, bude moci jimi jíti — ?

Kapitola druhá předvádí kontrast dvou povah.

Vyšli z kavárny, kde se setkali. Kopulent, Hackenschmid a Černoch.

Hackenschmid byl vesel. Hovorný, vykládal a mluvil bez ustání, historka za historkou, sottisa za sottisou. Neodstrašovala ho ani zamlklost Kopulentova ani malá pozornost Černochova, který vytáhl vlajku pirata. Bylo tu mnohé, co vábilo k útoku: málo rozhodnut spokojoval se Černoch zatím malými koketeriemi. Usmíval se; byla to zásluha Hackenschmidova či čehos jiného? Ulice vlnily se zástupy; byly v nich také ostrůvky krásy — Černoch dosud se pyšnil trikolorou; tato věrnost čtyřiadvacíti hodin mohla překvapovati: ostatně trikolora provokovala jeho známé stejně jako jeho úsměv.

Hackenschmid nedal se jí rušit. Ostatně ji měl také. Rozhodl se přijati bouře jako hotový fakt . . . Trikolory! Proč jich nevzíti! Je to nevinná dekorace! Nenosil jí i Auerheim?

A Hackenschmid reprodukoval historii, kterou s ním sdělil Tureček. Skutečný Auerheim s trikolorou! Plížil se ustrašeně ulicemi, a když ho Tureček oslovil, mluvil ku

podivu česky. Ostatně si netroufal příliš; utekl prý Turečkovi záhy. Pak přešel Hackenschmid k nepravděpodobné historce o Benešovi, který včera zmeškal pro bouře státnici, zdržev se u techniky hádkou s nějakým technikem.

Kopulent poslouchal nedbale; jeho celou pozornost absorbovala nyní ulice —

Změna její byla očividna.

Bylo více vytlučených oken, nenadálých útoků. Byla vytlučena a spustošena Schlaraffie; přepadány také německé a židovské krámy. Postrach rostl. Na rychlo snímány černožluté německé tabulky, jež byly jako signál k přepadení.

»Podívejte se,« upozorňoval Kopulent.

Uzřeli scénu tohoto dne typickou. Na řebříku stál obchodní zřízenec, který s největším chvatem zamazával lakem německou firmu. Ve dveřích stál obchodník, zamračený a zase úzkostlivý; rozhlížel se plaše po okolí, neblíží-li se už zástup odhodlaný k útoku.

»Což až lak vybledne?« ptal se Hackenschmid.

»Bojí se, přece bojí,« řekl Kopulent usmívaje se.

»Dnes. Ale nenávidí při tom. Všimni si toho občana!«

Kopulent usmál se opovržlivě a pronesl hrdě:

»Oderint, dum timeant!«

Černoch se jemně usmál; nesdílel Kopulentova pathosu. Mlčel však.

Ulice mizela za ulicí, obraz málo odlišný.

Policie stávala se bezmocnou proti útokům tak rozděleným. Bylo lze vykliditi hlavní ulice, uzavříti Václavské náměstí, chrániti kasino, obklopiti německá divadla, německé ústavy universitní. redakce německých listů. Ale

*

nyní byla tu také předměstí, která se chovala hrozivě. Zdálo se, že chtějí předstihnouti Prahu: tam podniknuty prvé útoky na krámy a obchody — — Marně projížděla jimi jízdní policie. Marně vysílána oddělení vojska na ohrožená místa: bylo už obyčejně pozdě, když se pomoc dostavila. Tím spíše, že se utvořily hloučky, které chodily po městě, hledajíce příležitost. Měly své signály, jejichž studium zaměstnávalo silně tři z Čertova Kopyta: příchod stráže neb vojska avisován z daleka. Přišla-li policie, našla sklo na dláždění. To bylo vše. Docházelo k excessům, neschvalovaným, ale trpěným: bylo tu příliš mnoho hořkosti a vzteku.

Kopulent neměl co neschvalovati.

Pokládal za přirozené, docházelo-li k takovým excessům.

Byl odhodlán schváliti i drancování.

Terrorism, opakoval si, proč ne terrorism? Snad není tak zcela odbytou taktikou, jak tlachají doktrinářì. Zneužito-li všeho na straně druhé, proč neužiti všeho? Ostatně neběželo už o úvahy; nebyly to vulkanické otřesy, které se cítily? Vše se zdálo býti obráceno na ruby, autority, moc. Fysiognomie Prahy změnila se jako fysiognomie obyvatelstva. Hranice překročena; nezáleželo už na tom, kam až se dospěje. Široké massy dávaly se nésti svým vztekem. Kopulent též. Byl by ho rád ještě podpaloval. Ale bylo toho třeba? Nejvíce mírumilovní stali se zuřivými. Bylo to temné hučení bouře - Jak to říkal Rieger? Nedejme se! Zdálo se, že lid nechce se dáti. Co pomáhalo zatýkání, co šavle? Za jednoho nastupovalo deset. A nebyla to třída, nebyl to fragment obyvatelstva, byly to všechny vrstvy. Neodnaučil se přece lid tak zcela jednati, jak mínil Černoch?

Depresse z rána povolila, tísnivé dojmy byly pozapomenuty. Hluk ulice byl Kopulentovi hudbou. Zrak jeho těkal zástupem. Ty zařaté pěsti, ty oči plné nenávisti, ta neznámá síla, jež vede tři sta tisíc lidí do ulic — — není to naděje? Marné jsou pletichy státníků, marné opatrnosti a restrikce, probuzená vášeň neslyší už studená a bázlivá slova. Neslyší: zná jen sebe, nemyslí než na sebe: toť egoism, který má všechny chance —

Byl to zase onen jarem vlažný vzduch z rána, jejž cítil Kopulent vanouti, vzduch, který proměňuje na chvíli prosinec v březen; a Kopulent ssál ho v sebe pln důvěry — Radost ho líbala: bylo to opojení, které měnilo nudné façady domů, chudé holé stromy, blátivé dláždění, banální tváře — Takové kouzlo nelze chápati po čase: je to kouzlo, jež nám brání poznati krajinu, kterou jsme viděli tak vznícenýma očima — Horečka činů zmocnila se Prahy. Kam povede?

Zahýbali právě v ulici Mezibranskou, když potkali filosofa Sommra.

Sommer, cahoun, trochu neobratný blondýn s plachýma a dobráckýma očima, je pozdravil.

»Kam jdete?« oslovil ho Hackenschmid.

»K obědu,« odvětil Sommer. Byl, jak se zdálo, velmi klidný a málo pozorný k tomu, co bylo kolem něho.

»Jak se vám líbí ty kravaly?« pokračoval Hackenschmid ve svých dotazech.

Tvář Sommrova tlumočila velmi zřetelně otázku.

Kopulent hleděl na něho podezřívavě. Je to affektace? Ale Sommer tvářil se příliš opravdově: jeho dobrácké oči neuměly lháti.

»Jste ze světa, nevíte o ničem?« tázal se zaraženě Kopulent.

»Co se děje vlastně?«

A Sommer rozhlížeje se přiznával:

»Pravda, je živěji na ulicích.«

Kroutil si nervosně malý svůj knírek. I on byl zmaten. Ne, affektace to nebyla.

Hackenschmid tvářil se velmi slavnostně.

»To je tryzna Kopulentova. Třetí den.«

Nechápavě hleděl Sommer na tři z Čertova Kopyta. Ale uvyklý jejich hádankovité mluvě, čekal trpělivě na zřetelnější vysvětlení.

»Vytloukáme okna,« pravil Černoch s úsměvem.

»Proč?«

A vida jejich polopřekvapené, polonedůvěřivé pohledy, ujišťoval:

»Nečtu listů. Nemám nyní času —«

»Víš, že padl Baden?« ptal se Hackenschmid.

»To jsem slyšel. A co z toho?«

»Co děláš vlastně, muži dobrý, nestaraje se o svět?«

»Seminárku.«

Lakonický tento výrok Sommrův vzbudil jistý podiv.

Hackenschmid uklonil se zdvořile.

»Mnoho štěstí! Jsi podivuhodně oekonomický.«

»Musím býti,« odvětil Sommer, vycítiv ironii Hackenschmidových slov. A s příchutí hořkosti pokračoval:

»Spěchám. Musím býti brzo hotov. Nemám času starat se o svět.«

Kopulent se zamračil. Oekonomie. Stále to slovo!

Sommer rozloučil se s nimi rychle.

Černoch zadíval se za ním. Tvář jeho stala se vážnou — —

»Jak to praví synovec pana Rameaua o geniálních lidech? Jsou dobří jen k jedné věci; kromě té k ničemu — Nevědí, co je to býti občany. Sommer je tedy geniální člověk — —«

Zamlčel se na okamžik. Pak se zadíval na Kopulenta.

»Je klidný v horečce všech. Je to přednost nebo slabost? Udělá se takto více — — Pravidelnost práce může překonati její intensitu. Našinec honí několik zajíců najednou — — Je to obtížné a nechytí se třeba na konec žádný — Ale mám už v povaze chytat několik zajíců — —«

Kopulent neodpovídal. Viděl stále ještě nechápavý výraz Sommrův. Kolik je takových Sommrů, kteří dovedou se tak úplně isolovati ode všeho?

Zamířili mlčky k museu — —

Náhle uslyšeli zvuk známý z včerejšího večera.

Bubny. Vojsko.

Bylo slyšeti posměšné výkřiky, nadávky a spílání.

Stanuli na schodišti před museem.

Šli tři prapory pěších, za nimi ozval se klusot koní. Helmy dragounů zaleskly se na náměstí. Dláždění dunělo pod kopyty jich koní.

Náměstí změnilo se ve vojenský tábor. Promenáda hrozila přejíti v bitku. Vojsko bylo připraveno zakročiti. Byla to příkrá hrozba rozbouřené Praze — Hluk na okamžik utichal; jako včera byly massy zaraženy — —

Kopulentovy oči utkvívaly na statných postavách dragounů — — Klusot koní dráždil ještě jeho sluch jako lesklá uniforma jeho oči. Napjetí jeho se stupňovalo. Co se bude díti?

Zatím se nedělo nic. Vojsko vyklízející nenarazilo nikde na odpor. Lid couval. Náměstí bylo tiché a prázdné.

Jen vojsko tábořilo v jeho středu. Opanovalo bojiště bez boje. I chodníky byly opuštěny. Jen chvílemi mihl se tam zjev policejního úředníka, zjev chodce na legitimaci propuštěného —

Také na rampu před museem došlo. Ale zatím už tři z Čertova Kopyta odcházeli.

Chýlilo se k jedné. Byl čas k obědu.

Kapitola třetí: v klidu.

Restaurace, do níž vešli, byla skoro pustá. Byla to místnost prostorná, s vysokým klenutím, nenová, střízlivá a měšťácká. Vše bylo v ní starousedlé od malby stropu a stěn k nábytku a příborům. Ač venku byl jasný den, zde hnízdilo šero. Ulice byla úzká a záclony kryly větší část okna. Tři řady stolů té chvíle téměř prázdny: jen dva tři hosté dopíjeli černou kávu. Jedině kroky sklepníků rušily ticho místnosti.

Zpozdění návštěvníci byli skoro povděčni této prázdnotě, umožňovala důvěrný rozhovor.

Pojedli s chvatem hladových.

Teprve když hlad a žízeň ukojena, ptal se Černoch, zapáliv svoji cigarettu:

»Nevíš nic o Kadeřábkovi?«

Hackenschmid pohlédl na Kopulenta, který byl poněkud na rozpacích; nebylo mu milo mluvit o ranním setkání. Než ještě se rozhodl, odpověděl Hackenschmid:

»Od včerejška ne.«

»Co dělal?«

»Těžko říci,« odvětil Hackenschmid. »Je poněkud rozrušen.«

»Čím?«

Hackenschmid umlkl.

Černoch zadíval se za obláčky kouře své cigaretty: jeho výraz byl klid epikurejce.

»Právě mne napadá,« pravil. »Kadeřábek měl svého času slabost pro Olu.«

»Zdá se,« mručel Hackenschmid.

»Nyní, kdy Ola je tu — —«

Černoch se zarazil vlastní myšlenkou: nedomluvil. Lehká chmura pokryla jeho čelo dříve tak jasné. A s výrazem někoho, kdo nepříjemně vyrušen ze svého sladkého far niente, ptal se:

»Byla by to stále ještě ta historie?«

»Ta historie, míníš-li Olu.«

»Měl ji asi rád«

»Má ještě.«

Černoch byl překvapen. Zamyslil se. Bubnoval prsty na stole. Sklepník přinesl černou kávu. Černoch srkal ji pomalu.

»Bylo na to třeba černé kávy,« řekl pak, přetřev trochu nervosně drobnou, úhlednou svojí rukou čelo. »Pokusme se jasně mysliti. Ona ho nikdy nemilovala, myslím. Milovala-li, nemiluje ho už. Tím hůře pro něho — Nebude ho milovati; ne více, než na kopy jiných. Jako mne, na příklad. Eh, bien. Vášeň, jež má život jepice. Co chce? Stačí umět být jedním z mnohých. Kdyby se s tím smířil, dobrá; ne-li, zase tím hůře pro něho — — Samoděržaví je vyloučeno. Ostatně má ona něco, co dovede upoutati. Das ví, co to je — — Setkáme-li se se ženou, cítíme možnost intimnějších vztahů, nějaké soidisant lásky. Nebo ne. Vyhněme se pathetickým slovům. Fysický úkaz. Přitažlivost. Pro mne ji měla — —«

»Kadeřábek se nesmíří,« přerušil ho Hackenschmid.

»Myslíš?«

»Trvá to dlouho; od oné affairy — Ale nesmíří se.«

»Tacitus?«

»Ano. Nedovedl nikdy uznati, že věc je odbyta. Stále ještě čekal; a to byla právě ta choroba. Změnil se k nepoznání. Když se to nelepšilo, učinil jsem pokus radikálního léčení — — Tacitus mu nevadil — — Ostatně Tacitus! — Bylo to blouznění dítěte a ne vášeň muže. Ale byly tu jiné případy — — Byla to fakta, kterých nesnesl. Doufám, že se toho zbaví.«

»Proč?«

»Jeho hrdost nesnese tak četné konkurence — —«

»Jeho hrdost. Bude-li však něco stejně silno nebo silnější?«

»Nemyslitelno. Znám Kadeřábka. V tom bodě je nesmířitelný. Přejde to. Je tím schvácen hodně, uznávám — Ale ta krise musila nastati. Dokud nebyla Ola tak blízko, nebyla tak intensivní. Je-li však zde! A je to snad lepší, je-li zde.«

Černoch dopíjel labužnicky kávu.

»Ola má tolik ohně, že by se zapomenulo na více, než na hrdost. Ostatně hrdost. Hrdost v lásce neexistuje, přistupujeme-li už na lásku. Co na tom? Od které doby stali jsme se moralisty?«

Měl úsměv, trochu frivolní, který by byl nepříjemný, kdyby neměl v sobě tolik gracie. V jeho slovech se i propast usmívala. Podepřel si hlavu jako v zamyšlení o dlaně a volně pronášel ironická slova:

»Láska je velmi příjemná věc. Jenom nesmíme milovati!«

Hackenschmidův pohled utkal se zkoumavě s jeho —

»Což to záleží na nás?«

»Z velké části. Nesmíme nechati příliš vybujeti zlo. Musí se lokalisovati.«

Úvahy Černochovy nezdály se Hackenschmidovi imponovati.

»Velice krásně,« řekl. »Theorie budou zády zkonstituovány — — Domečky z karet budou postaveny Pak nezbude než zakázati větru, aby je sfouk' — —«

»Myslíš, že to jsou domky z karet?«

Hackenschmid pokrčil rameny.

»Tvá věc. Jsi velmi povýšen nad všemi možnostmi. Ale není možno prorokovati, co bude zítra. Život není tak logický, jak bys soudil: nebo ještě lépe, jeho logika je jiná. Nejkrásnější klopýtneš na cestě, jež se ti zdála rovnou — —«

Černoch hleděl na něho klidně.

»Stáváš se bezmála sentimentálním, Hackenschmide. Svíčkaš kuží jako had. Není ovšem vyloučeno, že upadnu a zlomím vaz. Ale zatím nechci s tím počítat. A kdybych byl bardem Čertova Kopyta, nepočítal bys s tím také —«

Hackenschmidovi nezamlouval se patrně obrat hovoru: vrátil se tedy k minulému thematu.

»Co Ola?« tázal se.

»To patří mně?« odvětil Černoch otázkou. Zamyslil se. Pak odhodiv zbytek cigarety odhodlal se mluviti.

»Měl jsem pro ni slabost. Je tomu dlouho. Imponuje nám vždy to, co nemáme: ona měla prudkou, elementární vůli k životu. Konečně to slovo zní hloupě a nevystihuje věc, jako vše, co čpí filosofií. Co chcete? Byla spontanní. Pro ženu rodiny neblahá vlastnost: neříkám, že pro ženu vůbec. Neboť v tom nezkrocením, překotném,

vášnivém je silná moc. Odhodlala se tak rychle milovat, jako nenáviděti.«

Zamlčel se.

»Nepřišel jsem tehdy v kritickém čase. Odešla z Prahy. Nyní se vrátila sem. Myslím, že měla nějaké neshody se svými příbuznými. Byly to staré historie. A ona není z těch, které snesou pouta. A tož odešla. — Tak jsem mohl vyrozuměti. Je to čertík; k čemu ho vyšetřovati? Nemá to smyslu — A konečně bylo to dobrodružství bez minulosti a bez budoucnosti, kde je tím spíše nutno užíti přítomné chvíle. Filosofie přijde potom. Nejsem dosud tak v koncích.«

Černoch se napil vody.

»Zdá se mi chvílemi,« pokračoval, »jako by chtěla žíti něco, co se žíti nedá. K velikým vášním musí býti veliká staffáž; a také k tomu životu, jaký by chtěla. Ale zde v Praze, v tomto odpadku Evropy, v hnízdě, jež má všechny neřesti velkoměsta a žádný jeho půvab, v Krähwinklu se všemi nízkostmi a malichernostmi, se vší obmezeností parvenuů! Dá se vůbec tak žíti? Pro lidi snů a myšlenek není na konec okolí katastrofou: pro lidi života může býti. A k tomu všechny minulosti leží zde na hromadě — Brr!«

Stín Kadeřábkův, odešlý dříve, počal býti přítomen. Hackenschmid se zamyslil. Uvažoval o svém léčení. Kopulent hleděl zádumčivě. Ranní setkání zdálo se utvořiti souvislost mezi ním a Kadeřábkem. Zase ta intimní bolest; rána z jitra počala se jítřiti.

Vytáhl hodinky. Černoch zpozoroval jeho pohled a usmál se.

»Co činit?« řekl. »Kopulent se nudí. Čím ho pobaviti? Platonovým dialogem? — Théma?«

Zadíval se na Hackenschmida.

»Věříš v osud?«

»Trochu.« odvětil Hackenschmid vážně.

»Osud jsme my,« pravil Černoch. »Měli bychom aspoň býti.«

Pyšná sebedůvěra zněla z jeho slov; jeho oči se leskly, jeho tvář se silně zapálila.

»Osud jsme my.« opakoval Hackenschmid. »Tím není mnoho řečeno. Co jsme my?«

Mluvil s nezvyklou trpkostí.

»Každý odnese svou ránu: zákeřnou, neodvratnou. Utržíš ji náhle v prudké, vášnivé chvíli, kdy se ani necítí, že teče krev. Když hlava vychladne a je po vřavě, počneš ji cítiti. Časem to přejde. Rána se zahojila zdánlivě. A stačí maličkost, aby ji obnovila. Kdož ví, Černochu, nemáš už své rány? Možná, že ji pouze necítíš. A kdo je pak vinen?«

»Znáš-li sebe, odhaduješ-li dosah svých schopností a možností, nemůžeš té rány utržiti. Chceš-li ovšem něco nad své síly, kdo za to? Nebyl to osud, nýbrž nesprávný odhad. Osud je dobré slovo, aby maskovalo všechny naše slabosti — —«

Hackenschmid hleděl rozptýleně do stropu.

Nezdál se již poslouchati.

Po pause, jež nastala, když Černoch domluvil, oslovil Hackenschmid náhle Kopulenta.

»Což je s tvou bilancí, Kopulente? Dnes končí tři dni. Bylo by třeba oslaviti nějak jejich konec. Přemýšlejme. Nemáš něco za lubem?«

Kopulenta dotkla se jeho slova nepříjemně. Již druhý dnes mluvil tatáž.

Bylo to ostatně bezvýsledno. Kadeřábek ani Hackenschmid nemohli otřásti jeho nadějí.

Kopulent věřil v svou věc. Nebyl to enthusiasmus rána; jeho víra měla nyní příchuť fatalismu. Nezbylo než věřiti. Měl instinkt, který mu říkal, že stojí a padá s věcí.

Jenom stín byl zde a znepokojoval ho svými nevyslovenými výčitkami. Chtěl by mu říci, zdůvodniti, ale stín hleděl tak přísně a utkvěle. Co zbývá, než aby skutečnost usvědčila ten stín?

Hackenschmid, vida zamlklost Kopulentovu, povzdychl.

»Zas už spí. Nevidí, neslyší! Krásné sny!«

Černoch pohlížel pátravě na Kopulenta.

»Tvá tryzna připomíná mi dojemnou scénu,« pravil. »Hyperion, eremita Řecka, a krásná, příliš krásná, moudrá, příliš moudrá Diotima. „Neumřelo to teprve před lety," tak mluví tato dáma, „nelze ani přesně říci, kdy to bylo, když to odešlo, ale bylo to, je to, v tobě to je. Je to lepší čas, který hledáš, je to krásnější svět. Ty jsi nechtěl lidi, věř mi, ty jsi chtěl svět." Proč trpíš, říká dále: „Poněvadž máš vše a nic, poněvadž fantóm zlatých dnů přijíti majících tobě náleží a přece zde není, poněvadž jsi občanem v krajinách spravedlnosti a krásy, bůh mezi bohy v krásných snech, které za dne tebe přepadají, a když se probudíš, stojíš na novořecké půdě!« Tvá tryzna, tvé tři dni, běda tobě, můj sentimentální Hyperione! Máš své fantasie, hledíš ven, sny se rodí, čekáš bůh ví co. Ale svět se nemění, a když se probudíš, stojíš na novořecké půdě. Autor Hyperiona sešílel z tohoto smutku: ty nesešílíš, doufám! Bylo by škoda! Dnes jenom skizzujeme osudy. A pak také novořecká půda má svůj půvab. Podívejme se na příklad ven. Stále ještě nic?«

Černoch zapálil novou cigarettu a hleděl do ulice.

»Stále ještě nic, milý příteli, barrikády ani mrtvoly. Jsem tomu rád. Proč toužíš po krvi, kamaráde? Hledej úsměvy a lehkost. Tragické zmizelo z našeho světa: graciésní ne. Čekat něco, fi donc! A čekat hrubé věci. Kdyby to bylo hezké děvče! Bylo by příliš domýšlivé chtíti všechno dostati. Na nás je, udělati mnoho dobré polévky z mála masa. Život je umění vyjíti s málem, není-li pravda?«

»Mluvíš dnes v aforismech,« posmíval se Hackenschmid.

»Bojíš se konkurrence?« odsekl Černoch. Ale pak nabýval zase obyčejného shovívavého tónu: jeho řeč stala se dobromyslnou.

»Upřímně řečeno, bylo to podobno kapucinádě. Nebohý Hölderlin! Přednesl jsem ho patheticky. Nasycený člověk má tak opravdový pathos. Nechci nikomu ubližovat. Každý musí býti tím, čím je.

Puisque ces choses sont, c'est qu'il faut qu'elles soient.
J'en conviens, j'en conviens!«

Mluvil dále tímto způsobem, který dráždil Kopulenta více než ironie dřívější. Dobromyslnost se mu ze srdce protivila. Černoch nestaral se o dojem svých slov, měl stále úsměv převahy, měl stále svou nonchalantní toleranci. Ale byla ta skutečná převaha (obměňoval si Kopulent otázku Černochovu) státi s úsměvem sofisty nad pobouřenou Prahou?

Mačkal nevědomky svůj ubrousek. Všiml si toho náhle a odložil ho prudkým pohybem —

Novořecká půda!

Citát Černochův kulhal.

Nebylo tu starých Řeků, kteří by mohli býti ideálem; nebylo tu krásné, mocné a epigony drtící kultury. Nebylo tu už definitivně vyřčené slovo, národ zkažený a vyčerpaný. Zde ještě nebylo nic vyvrcholeno, zde byly ještě všechny možnosti! Nebylo minulosti a mohla tedy býti budoucnost. A neslibovaly červánky příští den?

Stále mocněji, stále uvědoměleji nabývala v Kopulentovi půdu vzpoura: vzpoura proti Čertovu Kopytu, jeho posměšné a pyšné negaci, proti všem, proti cynismu Hackenschmidovu, proti shovívavosti Černochově, proti kriticismu Hilariovu. Měl potřebu silného kladu, pevných a neklamných hodnot. Viděl úctyhodnou postavu starce nezlomeného lety. Žár, který byl ještě v těch věřících očích, zdál se mluviti o nezmizevším mládí: a vskutku bylo zde méně mladistvého ducha, optimismu dosud nezviklaného, než tam u stáří, jež věřilo. Viděl oči, klidné a jasné, v kterých bylo ještě jaro národa.

Byl to jeho otec.

Vzpomenul si na dopis jeho z těchto dnů, dopis plný vážnosti, jež se neklamala o okamžité nevýhodě chvíle, ale která přese všechno pevně důvěřovala, daleka pessimismů a strašidel doktora Říhy — A chápal nyní sílu a moc této víry, sílu, která sice nepřenáší snad hory, ale pomáhá je přejíti, nezoufajíc mezi zoufalými. Moc, která dovede uvésti v pohyb statisíce a miliony. Může intellekt nahraditi tuto víru? Neklame se Hilarius? Neklame se Julie?

Seděl tu nachýlen poněkud, zamyšlený, když ho vyrušila poznámka Hackenschmidova.

»Ekonomie! Kopulent se také zařizuje ekonomicky. Nemůže-li věřiti celý život, stačí aspoň t ř i d n i!

Kopulent pohnul sebou prudce.

Slova Hackenschmidova dotýkala se drsnou rukou rány, kterou snažil se zakrýti.

Přemohl se však.

Snesl pevně pohled Hachenschmiduv, který snažil se dohlédnouti až do dna hlubokých jeho očí — —

»Záleží na těch třech dnech,« odpověděl klidně konvenčním skoro tónem, »aby se mohlo věřit celý život!«

Kapitola čtvrtá vede k rodinnému krbu.

Pan Vinter nepřicházel dlouho k obědu.

Hodiny dávno už ukazovaly obvyklý čas jeho návratu z bureau; a ani hlesu po čekaném. Přesnost jeho byla tradiční: paní Vintrová, pětačtyřicetiletá, silná, skoro až korpulentní blondýna, stávala se nepokojenou. Přecházela nedočkavě z kuchyně do jídelny, kde už dávno příbory přichystány. Vyhlížela z okna, ale nedohleděla se nikoho. Oběd se zkazí takto, a kdyby pouze oběd! Ale čas byl bouřlivý, mohlo se přihoditi neštěstí. A tak nepokoj přecházel v úzkost.

Slečna Julie konejšila matku ze všech sil. Marně. Rozčilení její vzrůstalo. Bylo tolik poplašných zpráv v denních listech. Lidé šli také klidně z kanceláří a posekali je nebo pobodali. A což paní, která očekávala svou dceru právě před poštovním ředitelstvím a lekla se při náhlém útoku policie tak, že měla z toho smrt?

Zvonění přerušilo náhle neutěšené reflexe.

»Vidíš, otec už jde,« pravila Julie.

Paní Vintrová si oddychla, když slyšela hlas příchozího.

*

Byl to skutečně pan Vinter.

Přicházel rychlejším než jindy krokem. Byl to padesátník, šedovlasý, trochu suchý, v černém oděvu, poněkud upjatého, neohebného úředního držení. Paní Vintrová hleděla na něho s radostí, v níž vyzníval ještě dřívější neklid.

»Jak je tam dnes?« ptala se starostlivě.

Pan Vinter se zasmušil.

»Hůře,« pravil. »stále hůře,« opakoval důrazně.

Pan Vinter byl rozený bureaukrat. Byl v důsledcích toho fanatik pořádku. Jeho život plynul tiše a bez vzrušení. Měl odpor proti všemu, co ohrožovalo toto ticho a klid. Pracoval svědomitě a žádal to od jiných. Byl intelligentní, ale málomluvný. Byl dobromyslný, ale vážný. Málokdy žertoval, málokdy také kárał. Dnes byl zachmuřen. Nemluvil jindy nikdy mezi obědem. Toho dne však přerušil obvyklé mlčení.

»Nevím, jak to skončí,« řekl. »Dnes,« a zde hlas prozrazoval jeho vnitřní pobouření, »došlo už i k loupení.«

Pohled paní Vintrové stal se ještě úzkostlivějším; slečna Julie skloněnou hlavu při slovech otcových vztyčila, sledujíc ho pozorně. Více než obyčejný interess vzbudil se v ní.

»Přijeli dragouni,« pokračoval pan Vinter. »A povolají prý ještě více vojska.«

»Ale co chtějí ti lidé?« ptala se paní Vintrová.

Byla bázlivá a plachá: myšlenka na krveprolití ji děsila. Hluk, vřava, krev, vše to byla dissonance. A paní Vintrová měla kult harmonie. Byla z těch, kteří pro tuto harmonii couvají — Nehrozilo ostatně panu Vintrovi nebezpečí při chuzi do úřadu? Sám rodinný egoism mluvil zde důraznou řečí —

Otázka paní Vintrové jenom dala potravu rozhořčení manželovu.

»Nekalé živly vmísily se mezi demonstrující. Vytloukají okna, a když jsem šel Havlíčkovou, vykrádali právě nějaký židovský krám — —«

Hlas jeho chvěl se rozčilením. Cítil přes svoji bureaukratičnost národně. Ale také v demonstracích musil býti pořádek a míra. Zde už očividně obojí nebylo -- — Cítil se spoluvinným; bylo to, jako by jemu samotnému přihodila se nějaká hanebná potupa, nějaký zločin v jeho rodině.

Julie sesmutněla.

Jejímu citu příčily se takové činy; zdály se jí špinavými, špatnými. Může se na konec prospěti prostředky, které jsou špinavé a špatné? Kopulent se tak domníval. Bylo jí proto hořko. Byl tak rozpálený, nadšený. I pro to rozpálený a nadšený? Bála se toho. Pak by si zcela nerozuměli — —

Byl-li Kopulent fantastický, byla ona dogmatická. Byla z těch ideologů, kteří přílišnou hodnotu přikládají theoriím a principům. Sledují ji přímočaře. Neodlišují podstatné od nepodstatného. Příliš důslední, odsoudí Velkou revoluci pro její excess. Nemají porozumění pro nutnosti, které nicméně existují. Myslí spíše tvrdě, nežli aby připustili oprávněnost něčeho, co odporuje principu. Je to naivní nezkušenost u mnohých, organická vada u jiných.

»Rozvážnější živly měly by zakročit, dokud je čas,« přerušil otec trapné mlčení. »Takto se dostane k výhradnému slovu luza, a pak bude pozdě. Dnes loupení je výjimkou, zítra bude pravidlem. Všiml jsem si lidí, kteří loupili ten krám. Byla to sebranka, jíž je každá

příležitost dobrá, lidé, kteří chtějí lovit v kalných vodách. Ale co tomu řekne cizina? Na dlouhou dobu bude zase Praha zostuzena. A celý národ zostuzen.«

Rozhořčení učinilo jednoslabičného pana Vintra výmluvným. Rozpaloval se vlastními slovy. Poskvrněné dekorum bylo jeho hlavním smutkem. A se sklíčeností posledního z věrných, který pozoruje odpadání i těch, v které skalopevně věřil, vzdychl.

»I Rieger — I on!«

Jeho rozčilení přešlo v těchto několika slovech v melancholický tón. Stál před něčím nepochopitelným, co ho mátlo. Jak může v takové chvíli podráždění a zmatku muž tak letitý a vážný vystupovati na veřejnost s takovými slovy? Muž, který měl odvahu čeliti lidě a mužně demagogii, jež ho prohlašovala za zrádce?

»Nedejme se! citoval melancholicky. »Pěkné „nedejme se!“ Ozvěna je: pojďte krást!«

Vědomí, že ocitá se v kollisi s proudem veřejného mínění, stupňovalo jen hořkost páně Vintrovu. Osamělost jeho činila ho nespravedlivým. Podnikal prudké invektivy na vinné a nevinné. Jeho slova byla obžalobou: nepřipouštěla omluv.

Slečna Julie zamlklá, neodpovídající, měla podivný a přece vysvětlitelný pocit. Byla daleka bouře schvalovati: znepokojoval ji začátek, odpuzoval ji konec. Bouře zdály se jí bezúčelnými, výstřelky zavržení hodnými. Kdyby mohla vubec připustiti nepořádek, nezákonnost, tato ji byla příliš malou a špinavou. Mluvíc, neužila by snad méně příkrého tónu: poslouchajíc, zarážela se jím. Cítila nejasně jakousi nespravedlivost slov otcových. Formulovati ten pocit nedovedla, to ji činilo neklidnou. Ale vidouc otcovu hořkost, nabližela bezúčelnost možných námitek: mlčela.

Bylo po obědě.

Otec zabral se do četby denních listů.

Kýval povážlivě hlavou.

»Kdo pomůže obětem? Kdo jejich rodinám?«

A s trpkým úsměvem pokračoval:

»Bývá to vždy u demagogů. Dirigenti, kteří neberou na sebe zodpovědnost, vyštvou lid na ulici, vedou ho k výtržnostem, k srážkám. Ale oni sami opatrně sedí v suchu — — A přinesly-li massy oběti, daly-li se svésti jejich výzvami, byly-li zmasakrovány a souzeny, pokrčí náš demagog rameny a řekne: „Já nic, já muzikant!“ Proč nejdou do prvých řad? Tam by bylo jejich místo.«

Proti tomu nedalo se nic namítat.

Snad právě proto slečna Julie byla tím v hloubi duše dotčena.

Pan Vinter vyslovil jen pochybnosti, které sama chovala. Cítila to tehdy sama na cestě z představení »Libuše«. Bylo to, co naznačila Kopulentovi slovy:

»Ale cítíte-li vážnost — — pak — —«

— — Pak! — —

Zalekla se až toho, domyslila-li konsenkvence. To p a k bylo zlé. Mělo osudný a dalekosáhlý přízvuk. Bylo to mnohem více než otázka otcova. Byl to téměř rozkaz.

Nechtěla ovšem rozkazovat. T a t o cesta nezdála se jí vůbec správnou. Ale šlo-li se jí už, cítila jakousi neopravdovost, která ji tísnivě dojímala.

Zdálo se jí, jako by viděla tvář Kopulentovu, jemnou, bledou, s rozpálenýma očima, jež hledí na ni s výčitkou —

»Pak!«

Nebyl prý ještě čas tehdy. Chtěl trpělivost. Přijde prý.

Ale kdyby se to skutečně stalo?

Zarazila se. Bála se toho, či v to doufala?

Je tam hůře, říkal otec. Již včera objevilo se vojsko. A dnes — což kdyby — — Nebude trochu spoluvinnou tam, kde nechtěla? Nepřivábila katastrofu?

Toho neuvážila.

Nepokoj se jí zmocnil. Nemohla se zbaviti zlých představ.

»Myslíš, že dojde k něčemu horšímu?« ptala se s nuceným klidem otce.

Pan Vinter odložil listy. Byl rád, že mu podána příležitost vrátiti se k předmětu, který ho tak zaměstnával. Rozhovořil se poznovu.

»Tak, jak věci stojí, je možno všechno. Je lehko rozpoutati přírodní síly, ale těžko je pak uklidniti. A ony dnes už rozpoutány jsou. Ale pak to může býti zlé. Jak se postaví neozbrojený nebo špatně ozbrojený lid k obraně proti mannlicherovkám vojska? S holýma rukama? Smutno myslit. — Budou nesetné oběti. A pak snad zchladnou a přijdou k rozumu. Ale těm, kteří už budou ležet mrtví a zmrzačení na dlažbě, nepomůže tato pozdní zmoudřelost.«

Slova otcova nebyla taková, aby Julii uklidnila.

Hleděla z okna, jako by chtěla viděti někoho na ulici. Jak skončí prosincový den, začínající tak znepokojivě? Vše ji lekalo.

V tichu pokoje připadalo jí, jako by slyšela hromadný výstřel. Zděsila se toho. Oběti, ještě více obětí, říkal otec. A v pozadí stín Kopulentův a hlas, který říkal s chladem Napoleona:

»Musí to být!«

Leknutí její bylo zbytečno. Ulice měla neměnný ráz — Davy lidu vlnily se dále po obou chodnících — —

Odvrátila se od okna. Nemohla už snésti mučivého pobytu doma s tolika pochybnostmi. Potřebovala trochu čerstvého vzduchu. Její hlava byla horká. A její neklid se stále stupňoval. Chtěla vlastníma očima vidět, co se venku děje. Snad přehání zaujetí otcovo, snad vše je jinak, nežli líčil on — —

Slečna Julie odešla tiše, po špičkách — otec dřímal — do sousedního pokoje. Přestrojila se a měla se k odchodu.

Matka ji potkala na šeré chodbě.

Zřejmý úmysl dceřin, vyjíti do pobouřených ulic, uvedl ji v ještě větší zmatek.

»Kam jdeš?« zvolala. »Stane se ti něco!«

»Budu míti pozor,« usmála se Julie.

Byla zvykla samostatně jednati. Bázně své matky neznala. Její bázeň byla jiného druhu. Hájila téměř úzkostlivě tuto svou samostatnost. Doma bylo jí obtížno vybojovati toho práva. Pan Vinter vyrostl v starých zásadách a zvycích. Ale byl také přílišný fanatik pořádku a práva, než aby snažil se jí vnucovati něco, co mu připadalo nesprávným. Byla samostatná, byla dospělá — bylo přirozené, chtěla-li jíti svou cestou. Ostatně znal ji a neměl o ní strachu.

Úzkostlivost matčina nebyla ukolébána úsměvem Juliiným, trochu nuceným ostatně. Pevný a rozhodný výraz dceřin jen více ji zneklidňoval. Cítila marnost námitek, nicméně je činila.

»Přijdeš náhle do něčeho.«

»Vrátím se brzo,« ujišťovala Julie. »Starost nemusíš mít, je nyní klid.«

Tato útěcha byla ceny pochybné; nicméně paní Vintrové nezbylo, než vzíti ji za vděk. Slečna Julie sestupovala pevným krokem se schodů —

Matka ještě se křižovala, zděšená a v obavách. Všechny scény z novin znovu se jí vracely na mysl. viděla vojsko, útočící na zástup, v němž poznávala mezi sty vyděšených tváří líc Juliinu, někdo už zdvihal šavli, aby fal — — Viděla surovou, rozkacenou tvář. A rána už dopadá — —

Co činiti? Nemohla pomoci. Nemohla nic.

Stěží se zachytila zábradlí.

Byla by klesla.

Kapitola pátá líčí skeptickou cestu a srdce v zmatku.

První dojem slečny Julie byl nepříjemný, drsný hluk. Davy přecházející, pokřikující, bušící holemi o dláždění, smích, nadávka, výkřik — vše to byl chaos zprvu ohlušující. Stála okamžik jako omámená ve dveřích domu, ale ani v ten okamžik nenapadlo jí vrátiti se. Ani ty tváře vyjevené a jako by nepříčetné nedovedly zlomiti jejího odhodlání.

Šla. Nechala se chvíli nésti davem, který byl tak hustý, že nezbylo, než jíti volně krok za krokem.

Došla až k nároží. Tam byla tlačenice pokud možno větší. Bylo pozorovati nějakou úřední vyhlášku.

Zvědavost ji pojala.

Stála tu vyčkávajíc, až bude možno přistoupiti blíže. Byla by ráda vyzvěděla text vyhlášky. Snad je to něco důležitého; kdo ví?

Ač byla teple oděna, zdálo se slečně Julii přece býti chladno. Nebyla to sama zima — byl mírně chladný prosincový den — jako vnitřní rozčilení, jež ji rozechvívalo.

Hleděla do ulice.

Patrola policejní mihla se v dálce. Koně jízdných policistů zaklusali. Sotva že dav učinil jim místo. Pak zase vlny se zavřely. Posměšné výkřiky a urážky se ozývaly — Kam jeli? Neměli času zastaviti se.

Počínalo se pomalu šeřiti.

Byl to časný soumrak prosincových dnů.

Dav před vyhláškou prořídl poněkud, tak že slečna Julie mohla přistoupiti blíže.

Napjata a rozčilena počala čísti. Před jejíma neklidnýma očima mihala se nejasně v počínajícím šeru slova vyhlášky:

»Nanejvýše politování hodné výtržnosti, kterýmiž nejen bezpečnost majetku, ale i život spoluobčanů tohoto města co nejpovážlivějším způsobem ohrožen byl — — všechny výstrahy a použití obyčejných prostředků nebyly s to přítrž učiniti — vidí se úřad nucena všemi po ruce jsoucími prostředky klid a pořádek, tak zlým způsobem porušený opět zjednati. Bude tedy proti živlům, které se tak velice proti ustanovením trestního zákona prohřešily, bez další shovívavosti zakročeno.«

»Všemi prostředky,« opakovala si Julie. »To znamená —?«

Ta slova slibovala krveprolití mnohem hroznější než dosud. Dosavadní události byly tedy jen předehrou? Byla to dosud shovívavost?

Mlha, která záhy skryje ulice, zahajuje nejistý soumrak. Co se bude díti toho večera? Vášně jsou rozpoutány a z druhé strany hrozba: Všemi prostředky! Došlo tedy tam, kam chtěl Kopulent, aby došlo. Ale přinese mu to, co si slibuje?

»Trikoloru, slečno, není libo trikoloru?« zaječel jarmareční hrubý hlas nějakého malého pouličního obchodníka. Byl to uličník drzého vzezření, asi čtrnáctiletý,

který procházel zástupy, hledaje ty, kdož ještě nebyli opatřeni tímto odznakem.

Slečna Julie zavrtěla odmítavě hlavou.

Ani opětovná nabídka mladého dotěravce nebyla šťastnější; odcházel mrzutě.

Slečna Julie vracela se domů. Než tam však mohla dojíti, stala se očitou svědkyní případu, nijak toho odpoledne zvláštního.

Po odchodu policejní patroly zaměstnané jinde stali se jednotlivci podnikavějšími. Hlouček výrostků drzých a odhodlaných napadl židovský krám v bezprostřední blízkosti slečny Vintrovy. Mohla sledovati výjev, který ji dovedl pobouřiti.

Byl to menší krámek se střižným zbožím, takový, jakých je na sta v ulicích předměstí: nebohatá, neměnná výkladní skříň, skleněné dvéře, za nimiž byla obchodní síň, jejíž obě stěny zakryty regály se zbožím. Zástup rozbil okno u výkladu i dveří, vnikl do vnitřku obchodu a tam počal drancovati. Obchodník chtěl se hájiti, ale vida přesilu, couvl raději. Tiše, bez hluku počal dav, zatím posílený z venčí, drancovati krám. Jedni brali uvnitř balíky s látkami a zbožím a podávali je svým nejbližším sousedům. Z ruky do ruky kolovala kořist. Vše dálo se v největší rychlosti a v nejúplnějším pořádku. Z venčí nebylo pozorovati nic nápadnějšího; ulice oživená zástupem demonstrantů byla všedním zjevem. Ti, kteří venku čekali, odcházeli se svou kořistí; bylo nutno pospíšiti si; každou chvíli mohla přijít avisovaná uprchlým obchodníkem policie.

Slečna Julie dívala se ztrnule, s očima na dvéře krámu upjatýma na tuto scénu — — Nedovedla se odvrátiti od zjevu, který budil fysický až její odpor. Tedy přece nepřeháněl otec? Měla tedy pravdu vyhláška? Viděla lidi, kteří zúčastnili se tohoto drancování. Kdož to

jsou? Byly mezi nimi odporné fysiognomie, vyvrhel města, byla tu nízkost a zločin; ale byli tu také ti, kteří jako jednotlivci nikdy by se nedotkli cizího majetku, chudina bodrých výrazů, poctivého pohledu, malí lidé, dělníci, řemeslníci. Nyní, v masse, jako by špatný čin přestal býti špatným.

Všichni hleděli klidně a beze studu — — Zločin stal se právem, stal se povinností. To tedy je ono vyburcování, o němž mluvil Kopulent?

Bylo jí hořko.

Viděla i děti mezi davem.

Vzpomněla si na děti své třídy, děti, které jí byly tak obtížnou prací a zase tak vzácnou časem radostí, děti, o něž podnikala neúmorný boj se všemi trudnými vlivy městské bídy a neřesti, paralysující všechnu její námahu. Děti, s nimiž se piplala, u nichž chtěla slabýma svýma rukama zaraziti neodvratný příchod zla — — Ty děti — nebyly také v zástupu? A ne-li ony, tedy aspoň jich matky a otcové, jich bratři a sestry — —

Klus koní ozval se z dálky. Oddechla si. Bylo to vysvobozením pro ni.

Obchod na dané znamení se vyprázdnil, lidé s balíky a stúčkami rychle se vzdalovali, schovávajíce je pod kabáty a sukněmi —

Vše mělo zase obyčejný vzhled.

Jen rozbitá okna výkladu, pohozené a zapomenuté látky na dláždění, jak je tam kdo upustil pospíchaje, svědčily o tom, co se událo.

Nějaký muž přiběhl, udýchaný, zarudlý během a vztekem, se zaťatými pěstmi. Beze slova vnikl do obchodu, aby shlédl celý rozsah pohromy. Pak se dostavila policie; komisař vstoupil dovnitř, ostatní počali stíhati zbytek lidu — Za hvízdání a posměchu rozutekli se poslední diváci.

Slečna Julie zatím stála ve dveřích domu, kde bydlela.

Těžká apathie se jí zmocnila; nebyla schopna pohybu. Stála zkamenělá s pohledem stále ještě upjatým v jeden bod.

Nebyl to sen, špatný, děsivý sen, který tu snila?

Bylo to možno připustiti, nehledělo-li se na krám, z něhož se vynořila hlava odchodníka, spílajícího uprchlému zástupu, nehledělo-li se na hlídku, jež trochu pozdě hlídala tato místa.

Dvě ženy plaše plížily se podél domů, ohlížejíce se chvílemi úzkostlivě. Jejich krok byl nejistý. Nesly svou kořist ukrytou pod vrchní sukní, tak že jim překážela v chůzi. Šeptaly si něco. Slečna Julie domnívala se rozuměti slovům — — Naproti ženám šli dva výrostkové, ruce v kapsách, hvízdající. Zastavili se, hledíce na krám.

»Najít se to musí,« mručel prvý.

»Kam?« tázal se druhý. »Přijdem vždycky o minutku pozdě!«

»Najít se to musí,« opakoval jeho kamarád. »Do noci je ještě dlouho!«

Zatím vyplašený lid se počínal vraceti; promenáda opět začínala.

Policie zmizela. Jen v krámě zůstala patrola.

Slečna Julie váhala chvíli. Pak cítila potřebu projíti se trochu. Byla rozčilena.

Zrychlila krok.

Sto, dvě stě kroků dále hlouček umazaných, drzých dětí pražského dláždění cvičilo se v házení do oken.

»Koukej: třetí okno v řadě,« křičel ryšavý kluk s abnormálně vyvinutou hlavou.

»Netrefíš,« pochyboval jiný.

»Trefím. O krejcar,« sázel se ryšavec s jízlivým, nedětským výrazem tupé zloby.

»Platí,« přijímal odpůrce.

Ryšavec hodil. Sklo zařinčelo a sypalo se právě před Julii. Couvla zaleknutá.

»To bylo druhé!« vzkřik vítězoslavně protivník ryšavcův. Smích se ozval.

»Kdo tu bydlí?« tázal se mimojdoucí.

»Pfersche!« křičel nejstarší z družiny.

»Nějaký Žid!« volal jiný kluk.

Vlipkovalo se více méně cynicky. Vše mělo ráz ne zcela nevinného gaminství. Nezvyklá živost v pohybech charakterisovala zástup. Jeho ostražitost, vynucená možným nebezpečenstvím, se stupňovala. Zdáli se slyšeti sebe tišší podezřelý zvuk. Jinak byli všichni v náladě, která blížila se opojení. Bylo slyšet bezdůvodné výbuchy smíchu, křik, opíjející se bezúčelně sám sebou. Vše ztrácelo logiku, činy a řeči. Zkoumavé pohledy upíraly se na firmy. Hledaly se německé nadpisy. Nebylo jich. Byly zamalovány. Stáli tu muži, jichž ničivé choutky rostly pohledem na provedené činy, ženy, jež byly mnohem dravější mužů. Bylo to ohyzdné; kdyby dogmatičnost slečny Julie byla menší, byla by poznala cosi grandiosního v tom rozpoutání všech neřestí. Byla to velkolepost, jež budí hrůzu — Slečna Julie cítila jen odpor.

Proud se valil nyní po celé šíři ulice. Z něho zazněl nyní polodětský, mutující hlas, který zpíval tónem odrhovačky:

›Dobré kšefty dělá dnes
pan Kohn a pan Karpeles.
Pojďte, lidé, pojďte k nim,
já to všecko zaplatím!

Za dva, za tři,
jak se patří.
Pojďte k nim.
Zaplatím —

Lid se chechtal. Byla to curhovačka, jež se vyskytla náhle, aniž kdo znal odkud, novinka toho odpoledne.

Slečna Julie třásla se odporem.

Nebylo to vše hnusné?

Jak cítí nyní on? Schvaluje ještě všecko? On, který fantasticky snil o velikých událostech! Schvaluje? Kdyby to věděla!

Trhla sebou náhle nervosně.

»Všechno by se mělo rozbít!« zařval vedle ní podnapilý chodec.

Usmála se trpce.

To bude vše?

Nepříčetný vztek, výraz šílence — Kopulentův ideál? Kopulentův program?

Rozbít — —

A ještě lépe: vyloupit.

Nebyla sama, jež byla pojata mravním rozhořčením, jež se pohoršovala nad něčím, co nemohlo se nedostaviti. Pohybujíc se v abstrakcích, nepomyslila, běží-li snad o běžný úkaz při dlouhotrvajících bouřích takových rozměrů ve velikém městě. Její mysl, přímá, jednoduchá, nechápala spletitost jevů. Odmítala za každých podmínek zlo; urážela se špinavou stránkou věcí. Neptala se: je to zlo nutné? Musí to býti špína?

Především: byla. Což bylo nutno ji odsoudit.

Ale ani její pobouření, tak očividné a elementární, nedovedlo ji úplně zbaviti jejího smyslu pro spravedlivost. Umlčovala výtky před okamžikem ještě tak prudké a bezpodmínečné. Jaký důvod měla takto myslit o Kopulentovi? Mohlo schválení z pondělka býti stotožňováno se schválením všeho, co přišlo později? Tato myšlenka činila ji nepokojnou. Křivdila Kopulentovi? Byla by ráda — —

Jímal ji chvílemi bolestný smutek nad tím, co je rozvádělo. Byla to j e j í slabost.

Zatím nebylo radno chodit déle po ulicích.

Večer nastával; šeřilo se. Divokost davu rostla. Každé chvíle mohly se opakovat minulé scény. Odhodlala se jíti domů; ne z bázně, ale z odporu a také z únavy. Bylo jí, jako by vykonala dlouhou a těžkou cestu.

Před domem zastavil ji znovu kluk prodávající trikolory.

»Trikoloru, slečno, není libo trikoloru? Mám poslední!« brebentil.

Slečna Julie změřila ho plamenným pohledem. Její tváře zarděly se rozčilením. Slušelo jí to.

»Nechci trikoloru!« pravila příkře.

Slova její měla přízvuk velmi rozhodný; a neříkala je pouze malému prodavači. Byla adresována někomu nepřítomnému.

Pak slečna Julie, neohlédnuvši se už, prchala — nebyl už to krok — korridorem.

Kdosi otevřel dvéře domovní a volal za ní posměšně refrain odrhovačky dne:

Za dva, za tři,
jak se patří,
za tři, pět,
prodám hned.

Byl to odbytý prodavač.

Kapitola šestá vede dva z Čertova Kopyta podivuhodným večerem.

Dva z Čertova Kopyta přecházeli Prahou.

Byl časný zimní večer: doba, kdy zahajuje se promenáda, kdy před osvětlenými krámy prochází se znuděné, blaseované publikum každodenní. Dnes bylo jinak.

Ruch sice byl, ale světel málo. Krámy byly skoro vesměs zavřeny.

Václavské náměstí bylo tiché. Role jeho byla dohrána. Došlo tam k úplnému vyklizení. O druhé hodině odpolední zavřely se tam z policejního nařízení všechny vchody do domů. Poněvadž všechny postranní ulice hlídány neproniknutelným kordonem vojska, znemožněn tam přístup demonstrantům v míře dokonalé. Nyní nebylo tam hluku ani bouřlivých scén: bylo tam vojsko, připravené k zakročení a tábořící uprostřed širé plochy náměstí — — Tato pacifikace byla však ceny problematické; bouře zatím rozšířily se po celém obvodu Prahy a předměstí. Docházely zvěsti znepokojující. Co bylo na nich pravdy, nebylo možno zjistiti. Jisto bylo, že v samé Praze byly okrsky, kde byla situace kritická. Byl to hlavně Josefov.

*

Poplach rostl. Organisované bandy — tak šeptali si ti, kdož mohli něco ztratiti — chodily prý po městě. Měly určitý seznam domů a bytů, jež vytlukou. Tento seznam doplňoval se neustále. Špehýři chodili ulicemi, poptávali se, zapisovali si. Ustrašené německé a židovské obyvatelstvo vidělo v každém chodci maně se před krámem zastavivším tajného vyslance nebezpečných band, který pracuje na doplnění seznamu. Každé dětské klikyháky na vratech byly mu osudným znamením, jež ohlašovalo přepadení — — Oči navykly si viděti strašidla za bílého dne.

Za tohoto postrachu a zmatku policejní ředitelství obleháno. Houfy znepokojených tísnily se u vrat. Telefon neustával pracovati: ze všech stran žádána pomoc: naléhavě, naléhavěji, nejnaléhavěji: ale žádostí bylo příliš mnoho a policie vyčerpána několikadenní permanencí. Užíváno tedy vojska: ale to bylo těžkopádným apparátem, nesmělo se příliš rozptylovat. Což kdyby došlo k větším srážkám?

Tak nastával večer groteskní a podivuhodný.

Rozjitřen, napjatý nadějí i obavami neztrácel Kopulent ničeho z událostí.

Zuřivá touha stopovati osudný, kritický vývoj bouří ho pojala. Všechny ty dni znamenaly napjetí nervů, celodenní chuzi, neklidný spánek: nicméně nezdál se Kopulent cítiti únavu.

Hackenschmid, robustnější a méně vzrušený, byl mu ochotně společníkem. Byl ve výhodě: to, co Kopulenta rozrušovalo, bavilo jeho.

Chodili takto spolu dlouho už, když přišli před staroměstskou radnici.

Uvítal je tam hluk a řev: přišedše blíže, zpozorovali malebný výjev.

Černé massy před protějším domem shlukly se kolem trosek rozbitých židlí, pohovek, stolů, zrcadel, což všechno vyneseno z přepadené kavárny naproti radnici. Z materiálu takto získaného nakupena hranice mezi kolejemi tramwaye. S horečnou rychlostí snášeno sem vše, co ještě nalezeno uvnitř. Neznámé ruce podávaly z oken a dveří kavárny vhodné i nevhodné předměty. Hranice rostla.

Když uznána dostatečnou — několik vteřin stačilo k jejímu postavení — podnikány pokusy zapáliti ji. Zprvu neměly úspěchu. Ale pak vzplanul oheň a zalil celé okolí svými reflexy — — Tváře zdivočelého davu zrudly jeho svitem, massy nabyly fantastického vzhledu — — S vysoko šlehajícími plameny rostla zuřivost a zběsilé veselí davu. Neartikulované, nepříčetné výkřiky zněly; nebyla to už slova, byl to řev. Radost ničení byla ve všech těch fysiognomiích lidu, v rozšklebených, pitvorně strhaných lících. Byla to strašidla, která zrodilo dláždění; výjev brutální a nezapomenutelný. Byly tu tváře štítící se jindy světla, jež nyní tak jasně odhalovalo jejich vyzývavé výrazy. Byla to špína a neřest, která se přestala báti. Všechno zlo se vzbouřilo.

»Malý taneček!« křičel trhan s naduřelými od pití lícemi na dívku, jejíž křiklavý zevnějšek prozrazoval nepochybné příslušenství k lokálům blízkých ulic.

Podala mu ruku.

Pokoušeli se tančiti před ohněm a skupenými zástupy pitvorný a necudný tanec dvou lidských karrikatur. Dav vyrážel ječivé výkřiky. Veselý rej započal. Tančící nebyli dlouho sami. Volalo se po hudbě; z nedostatku jejího ozval se hvízdot běžné odrhovačky. Neřesti se sbratřovaly. Masky padaly s rozvášněných tváří.

Stranou od této scény stejně úchvatné jako pusté stálo děvče.

Věk jeho byl neurčitý: mohlo mu býti deset, ale také čtrnáct let. Bylo oděno chudobně. V ruce mělo střep rozbitého velikého zrcadla z demolované kavárny: dívalo se naň napjatým, koketním výrazem budoucí ženy.

»Škoda, že je rozbili!«

Slibovala státi se hezkou: v šatech roztrhaných, spravených, nečistých, nešitých očividně pro ni, zdálo se nicméně rusti hezké tělo. Její černé oči hleděly výrazně, její tvář dozrávala do krásy.

Kopulent upřel na ni sentimentální pohled. Co bude s ní?

Hackenschmid všiml si toho pohledu.

Grimassa zkřivila jeho tvář.

Přistoupil k dívce.

»Nešla bys s námi?«

Podívala se na něho zkoumavě: nepříjemně chytrácký výraz zohyzdil její rysy.

»Šla.« povídala pak, nespouštějíc pohled s Hackenschmida. »Kam?«

»Kolik je ti let?«

»Čtrnáct.« tvrdilo děvče, stále na tázajícího hledíc.

»Jdi k čertu!« mručel Hackenschmid. »Čtrnáct je mnoho.«

Děvče naklonilo se k Hackenschmidovi a šeptalo tiše:

»Není mi ještě čtrnáct.«

Hackenschmid pokrčil rameny.

Děvče vidouc, že Hackenschmid odchází, ušklíbalo se opovržlivě a mručelo cynickou nadávku.

Kopulent rozmrzen touto scénou odcházel rychle a beze slova.

Hackenschmid usmíval se sarkasticky.

»Veliké pole pro lidský soucit. Lucy. Sonja. Dámy s kameliemi. Ale jak chtějí lidé odstraniti to, co nazývají zlem, když stále živí jeho podmínky?!«

Kopulent neodpovídal.

Hranice dosud plápolala, řev dosud ječel. Oni však, zdálo se, přicházeli do tmy. Oči odvykly malému tomu světlu.

Míjeli radnici.

Kopulent nezbaven ještě zcela mrazivé hořkosti minulého dojmu hleděl na ni zamyšlen. Minulé obrazy vracely se.

Zde mluvil krásný purkmistr.

Zde kráčelo studentstvo.

Zde se kázal důstojný ráz demonstrací; zde, hle, několik kroků dále, udála se památná exekuce, na niž se příliš zapomíná. Básník, který rok co rok viděl v oknech radnice staré, bledé tváře a slyšel cos syčet, jako když jede meč po brusu, byl mrtev: ale Praha spala dosud. Spala?

Důstojný ráz — Komu ho nyní kázat? A s jakou autoritou?

Zlo se odpoutalo.

C'est la guerre, c'est la guerre!

Všechny příšery musí se dostavit, aby vyvolaly hrůzu.

Byl zaražen, sklíčen tím, co viděl; jeho cit se vzpouzel, jako se vzpouzel před dvěma dny, když slyšel kvílení raněného hošíka. Jeho cit, ne jeho rozum. Ten byl ochoten přijmouti všechny důsledky.

Musí to býti.

Chvílemi zdálo se mu však, jako by mluvil vyčítavý hlas.

Není to ona?

Není to hezké, mohla by míti pravdu. Ale lze dělati revoluce v rukavičkách? Veliká revoluce přinesla mnoho špíny a nízkost; je proto špinavou a nízkou?

Počínal šikovati důvody, zaujímal řečnické posice; ale nepropracoval své obhajovací řeči.

Trubka hasičů přerušila jeho reflexe.

Kopulent kvapně uskočil: rychle jedoucí stříkačka byla by ho povalila. Zapotácel se, ale Hackenschmid ho zadržel.

Hasiči, avisováni o tom, co se stalo, blížili se v plném kvapu.

Lid před kavárnou shromážděný rozstoupil se zvolna.

Jeho zloba byla ukojena. Zatím .... Kavárna byla vybita, nebylo zde už co ničiti. A hranice stejně pomalu dohořívala.

Za hasiči v ostrém cvalu přijeli dragouni.

Klusot jejich koní rozprášil zbytek zástupu dříve, než se dostavili na místo.

Zatím Kopulent a Hackenschmid ší podloubím u Týnského kostela.

Náměstím, hustě posetým demonstranty, jel povoz s nákladem láhví kysibelky.

Kočí marně pobízel koně, marně křičel do ochraptění. Nebylo možno jeti rychle těmi massami.

Kdosi vyšvihl se na vůz a mávaje láhví křičel na okolostojící:

»Láhve! Berte láhve!«

V okamžiku vrhl se dav na vůz.

Kočí byl bezmocný; založil ruce a díval se na rozebírání jeho nákladu s výrazem naprostého stoicismu.

Lid zmocnil se kysibelek.

Sklo zařinčelo v krámě dosud neopatrně otevřeném.

Výkřik sta hrdel provázel tyto populární zvuky.

Vedle dvou stál občan s lahví.

»Je to příliš studené,« mínil, tváře se mrzutě. »Lepší by bylo něco pro zahřátí!«

A třískl nevrle lahví do nejbližšího krámu.

Po té zmizel s očí Hackenschmidových.

Kopulent zahleděl se zpět.

»Jak jsem to říkal?« pravil Hackenschmidovi. »Dignitatis memores. Dignitas, důstojnost; co ještě? Zbývá druhá podstatnější část: ad optima intenti. Záleží hlavně na intenci, na účelu; je to trochu jesuitismus, není-li pravda? Ale proč ne jesuitismus?«

Hackenschmid se usmál.

»Velmi pěkné. Ale není čas na subtilní debaty. Zdá se mi, že se vracejí dragouni.«

Blížili se opravdu. Přicházeli pozdě, jako obyčejně.

Dva z Čertova Kopyta následovali ostatní zástup, který se ztrácel v klikatých uličkách Starého Města, mrtvých a nehybných jindy a dnes oživených neobyčejným ruchem.

»Cesta do pekel,« usmíval se Hackenschmid.

Kapitola sedmá líčí skoro selanku; pouze jeden z davu ruší její idylličnost.

Peklo neuvítalo je tóny příliš ponurými. Zdálo se býti rozjařeno.

Ulice hemžily se lidmi; všechny charakterisoval vzrušený spěch někoho, kdo se bojí zmeškati důležitou událost. Na záhybu ulice, k němuž došli, zaslechli hluk, zpěv a smích.

Zabočili do postranní uličky, z které vycházely ty zvuky.

Octli se v úplných tmách.

Bylo to bezpečnostní opatření drancujících.

Všechna světla daleko široko byla zhasnuta.

Bylo nutno zvyknouti si dříve na naprostou tuto temnotu.

Teprve když počínali rozeznávati tvary, mohli se dva vyznati v situaci.

Lid se zde veselil. Toužebné přání muže z náměstí učiněno zde skutkem.

Bylo zde něco pro zahřátí.

Toť mohli nyní pozorovat kořalnu, jejíž dvéře úplně otevřeny. Z ní násilím vyvaleny sudy s kořalkami. Majitel kořalny, stařec s šedivými, vlajícími vlasy, dlouhým bílým vousem marně protestoval, nadával a prosil. Bylo mu velmi důrazně naznačeno, že lid si nepřeje dalších výkladů. Pln vzteku, který byl nucen mlčky spolykat, pobíhaje před vydrancovaným krámem, na který vrhal bolestné pohledy, oddal se obchodník tichému zuření bezmocného, dražděn ještě posměšky pijáků, kteří mu nabízeli cynicky doušek.

Jeho zuřivé grimassy, jeho zoufalé a vzteklé pohyby bavily hodující lid.

»Ať si připije,« dráždil hlas z tmy.

»Pane Kohn, pane Kohn!«

»Jmenuje se Schmelkes.«

»Pereles.«

»Karpeles.«

»Jdou se napít, hřeje to v žaludku!« A dryáčnický hlas křičel pronikavě:

»Úplný výprodej! Ceny levné; malý zisk, velký obrat!«

Posměváček, sešlý intelligent, jenž znal lepší časy, připojil se k majiteli kořalny. Těšil ho posměšně. Žid se mu prudce vyškubl a několika skoky zmizel. Posměváček vypukl v chechtot.

Kaluže kořalky, vylité při neobratném čepování, voněly daleko, lákajíce celé okolí. Chřípím shromážděných pijáků lahodila tato vůně, stupňující jejich opojení, každou chvíli znatelnější. Kývali spokojeně hlavou, dupali nohami, zpívali a křičeli. Povyk byl všeobecný. Ženy výskaly. Mezi davem míhaly se opilé děti.

Kdosi přinesl pochodeň, jež osvětlila tyto tmy. Stanul u dveří. Byl to posměváček, který apostrofoval prázdný

lokál. V jeho řeči byla směs drsného vzteku a vulgarity. Opojení dávalo všemu tón. Grimassy a slova posměváčkova rozveselovaly ještě více.

»Stará štěnice cucala dlouho naši krev. Ať ji vrátí! Abraham ji cucal, Isaak ji cucal, Jakob ji cucal. Všichni vyvolení ji cucali. Posvítím si na starou, přecpanou štěnici. Okrádala nás dost dlouho — můžeme ji také jednou okrást. Kořalku sem! Stará štenice! Abraham, Isaak, Jakob — —

Já je chytím: jedna, dvě, tři
a házím je do povětří — —

Nový jásot se ozval. Žid se vrátil, vida pochodeň posměváčkovu; kdosi ho zpozoroval a vlekl ho nyní sem. Marně se vzpíral silou téměř nadlidskou. Smýkali jím ke kořalně.

»Abraham, Isaak, Jakob je tu,« vrčel posměváček. »Chceš, abych zapálil ti boudu, starý zloději?«

Vztek židův vybuchl.

»Všechno si zapalte! Všechno si vemte!«

Mával divoce rukou, již si uvolnil mocným škubnutím.

Muž s pochodní zamával jí výhrůžně před jeho vousem.

»Což kdybychom tě strčili do té díry a zakouřili ji?«

Žid tu stál vzpřímen, rozzuřen, lhostejný k hrozbě mluvčího.

Cizí slova kletby drala se z jeho úst.

Posměváček se zasmál.

»Zlobí se maličký! Neublížíme mu! Má tak pěkný vous. Může jíti! S pánembohem! A nezlobil se, aby mu to neuškodilo!«

Žid uvolněný se zakletím zmizel ve tmách.

Kopulent a Hackenschmid dívali se upřeně na tuto scénu.

Tento chaos, sudy zde rozvalené, nevázaná veselost v bezuzdnost přecházející, improvisovaná tato pitka chátry pod širým nebem v prosincové noci, rozzuřený žid, jehož zkřivený zlobou výraz osvětlovala pochodeň, to vše poskytoval ne právě sympatický, ale jistě neobyčejný a malebný obraz.

»Malá kommuna,« mručel Hackenschmid. »Si licet parva comparare magnis!«

Náhle se usmál.

Zahlédl muže z náměstí, sedícího u sudu a vytrvale popíjejícího.

Za neprávě dlouhou dobu od jejich rozchodu činil se statečně.

Byl zpit.

Poznal je. Upřel na ně trochu tupý pohled opilostí už pokročilé.

»Nechtějí si připít?«

Kopulenta ani Hackenschmida nelákala právě tato možnost.

»Pijte sám, občane,« odmítl Hackenschmid ne příliš svůdnou nabídku.

»Je dost,« bleptal zmožený.

Pokoušel se povstati; nemohl.

Ale cizí zjev dvou z Čertova Kopyta zdál se rušiti ostatní.

Nevraživé pohledy je stíhaly.

Nepatřili mezi lid se radující.

Ani trikolory nemohly je rehabilitovati v těchto očích. Co záleželo na trikoloře?

Hackenschmid pozoroval nepříznivou tuto náladu.

»Zmizíme.« pravil tiše ke Kopulentovi. »Není dobře tu býti.«

Kopulent neměl, co by namítal. Dali se na další cestu.

Za nimi zněly nyní nové výbuchy zdivočilé veselosti, znovu se ozývalo výskání.

»Zapovězený ráj — — V to se vybarvilo peklo,« poznamenal Hackenschmid. »Není tedy valného rozdílu mezi nimi? Ostatně naše malá kommuna počínala mne znepokojovati: není snášenlivá — — Petrolejem ještě nepracuje: ale alkohol může býti také nebezpečný — — «

Kopulent kryl své myšlenky mlčením.

Za rohem bylo klidněji. Davy se zatím obrátili jinam.

Byl to skoro kontrast proti vřavě, z níž vycházeli.

Pouze jakýsi stín, shrbený a groteskní, plížil se tu u zdi.

Kopulent zadíval se naň. Poznal ho. Byl to žid, jehož kořalna vyloupena.

Pobíhal zde, zatínaje pěsti, všecek zuře ještě vzpomínkou.

V jeho pohledu byla nenávist na nesmíření.

Chvílemi vyrážel ze sebe vzteklá slova, nadávky a kletby.

»Mein Gott, mein Gott!« naříkal pak.

A zase vztekle a nenávistně volal:

»Der Pöbel, der verfluchte Pöbel!«

Domníval se býti sám. Jeho rozčilení nečinilo ho nepozorným k jeho okolí.

Teprve v bezprostřední blízkosti je zpozoroval.

Zahlédl trikolory na jejich prsou.

Umlkl opatrně. Ale oči sketovy dovedly se méně ovládnouti, nežli jeho ústa. Změřil je pohledem utajené nenávisti. A jeho pěsti byly stále zaťaty.

Kopulent pohlédl na něho. Zraky jejich se setkaly. Žid se odvrátil.

Dva z Čertova Kopyta míjeli ho klidně a mlčky.

»Viděl jsi?« tázal se Hackenschmid, když přešli. »Nenávistný chlapík!«

Kopulent pokynul.

Po té mručel chladně:

»Eh, což; neobtěžujme se sentimentalitami. Neměli nikdy citu pro nás — proč měli bychom jej míti pro ně?«

A důrazně a tvrdě opakoval heslo, jež konejšilo jeho pochyby a zmatky:

»C'est la guerre!«

Kapitola osmá předvádí theoretickou diskussi a praktický rozpor.

»Vysvětli mi maličkost, Řeřicho — Jaký máme k tomu důvod?«

Tuzar pronesl ta slova poněkud ostřeji, než sám chtěl. Ale bylo nutno vyprovokovati jasno.

Řeřicha neodpovídal přímo.

»Schvaluješ tedy ty bouře?«

»Bouře je eufemismus,« pravil Bauer, muž s obličejem kristovským. »Mohlo by se užíti přilehavějšího slova.«

»Neodpověděl jsi,« namítal Tuzar, nevšímaje si Bauerovy poznámky. »Jaký máme důvod tak se k nim stavěti?«

Běželo o článek sociálně-demokratického deníku. O více než článek. Od prvého dne stavěl se deník sociálně-demokratický příkře proti bouřím. Každé odsouzení bylo příliš mírné, nejsilnější slova nedostačovala.

Hovor ten konal se v kavárně, kam se uchýlili, aby se vyhnuli nenadálému útoku policie — či vojska. Zahlédli jen bodáky, a nebylo dosti vhodno zkoumati déle tento zjev.

»Tedy, abychom mluvili jasně,« pravil Tuzar, »bylo nutno říkati tak důrazně a n o k projevům ulice vídeňské a tak důrazně n e k projevům ulice pražské. Ale patrně je tu nějaký důvod a vztah k programu strany. Vysvětli mi to.«

»Myslíš, že náš program je loupiti v židovských krámech?«

»Budiž. Ale stanovisko denníku je staršího původu. Předevčírem a včera se neloupilo, pokud vím.«

»Ve Vídni běželo o něco jiného. Protestovalo se proti násilí, proti lex Falkenhayn, proti choutkám absolutismu.«

»A hlavně proti jazykovým nařízením.«

»Jako nařízením,« pravil Bauer.

»Jako nařízením! To byla trochu komedie.«

»Myslíš?«

Tuzar se usmál.

»Budu musit hloubati o tom. Chápu tak pomalu. Protestovalo se proti násilí. Bude se vždy tak protestovati? Tak odhodlaně a tak obětavě? Dejme tomu př. zneužití jednacího řádu proti české obstrukci.«

Řeřicha odpověděl vážně a určitě:

»Bude!«

Tuzar usmál se znovu.

»Tedy bude. Musím si to pamatovati. Jenom aby soudruh Řeřicha nenahlédl pak, že je třeba dělného parlamentu, že je mnoho nezbytných potřeb, mnoho předloh, jež musí býti projednány v zájmu lidu — — Jen aby si nevzpomenul na potřeby svých voličů.«

»Jsi stálý dissident, Tuzare,« odvětil trochu mrzutě Řeřicha.

»Dissident. A nepohodlný. Řekni mi ještě něco. Věříš té theorii o n a ř í z e n í?«

»Zač mne pokládáš?« tázal se indignovaně Řeřicha.

»A věříš, že české státní právo je po praktické stránce aktuelnější nežli cokoli jiného?«

»Proč?« ptal se vyhýbavě Řeřicha.

»Věříš?« opakoval Tuzar.

»Ne, chceš-li,« děl Řeřicha.

»Dobrá. Tedy nebylo nutno stavěti do prvé řady boj proti státnímu právu. Ale ty jsi vlastně dissident, Řeřicho!«

»Neříkal jsem nic takového.«

»Co tedy soudíš?«

»Pro nás je to ovšem t a k é aktuelní a závažné. Pro nás jako českou sociální demokracii. Ostatně, všechny ostatní požadavky strany pojaty také v prohlášení.«

»Velmi správné: pojaty t a k é. To jest: v druhé řadě, jako něco podružného, vedlejšího. Ale prohlášení je prohlášením. Rozhodne činnost. Co dělala strana pro naše požadavky? Co na příklad pro všeobecné hlasovací právo?«

»Co může dělati několik poslanců?«

»Dosti mnoho, chtějí-li něco dělat; právě poslední týdny o tom svědčí. Není to pouze čtrnáct poslanců. Za nimi stojí miliony. To něco váží. Mohli by uvésti je v pohyb, kdyby chtěli. Proč nechtějí? Jako by jich nebylo. Reviduj, co se stalo za půl roku!«

»Parlament vlastně nefungoval. Byla to naše vina, že obnoveny v takové ostrosti národnostní spory buržoasií?«

»Kdo ví? Harcovalo se proti Badenimu. Kdyby se tolik energie, kolik se jí užilo, aby byl povalen, užilo pro nějakou jinou věc, bylo by jistě se něco získalo. Co nyní?

Mohli jsme se státi lékaři a stali jsme se fušery. Ujišťovali jsme svojí nestranností a postavili jsme se celou

činností na jednu stranu. Byla to naše úloha? Historické okamžiky vracejí se zřídka. Nač se čeká?«

»Parlament t e n t o uvede se ad absurdum sám. Můžeme čekati.«

»To je historický výrok. Kam se to dotáhlo za toho čekání?«

»Stát — to byla věc státu — Ale nač se starati o stát?!«

»To je velmi pěkné slovo. Bude platiti také zítra?«

»Ovšem že; je to zásadní otázka.«

»Bude si nutno pamatovati. Tedy theorie rozvratu? Veliký poprask?«

»Tohoto státu — — Chceš-li, ano.«

Tuzar hleděl nedůvěřivě. Ale mlčel. Mechanicky sáhl po Arbeiterzeitungu, ležícím na dosah ruky.

Četl. Náhle se usmál.

»Nechceš poslechnouti, Řeřicho? — „Vážnou výstrahou zůstávají události v Praze pro německé chauviny. Brutální štvanice, kterou inscenovali proti českým menšinám v německém území a zpupné řeči Němci mluvené a Čechy urážející, musily zploditi toto ovoce.“ Slyšíš, Řeřicho? „Musily“. To píše ovšem Arbeiterzeitung. A Právo lidu?«

Tuzar odložil trapně dojat list.

»Myslí-li se to vážně s lidem, chce-li se dobré pro hnutí, co znamená ta celá historie? Podrýváme očitě si půdu pod nohama. Je nutno, aby politika byla negací určité strany, diktovanou záštím? Ale to je přece malý sloh —«

Tuzar zaplatil.

Mrzutě pohlédl na své druhy. Mlčeli. Cítil v tom mlčení příkrý odpor.

»Přijdete do Čertova Kopyta?« tázal se jich lhostejně.

*

»Snad,« odvětil Řeřicha stejným tónem. Jakési napjetí se objevilo mezi nimi.

Tuzar vstal, pozdravil chladně a zmizel.

Neklidný jeho temperament štval ho do ulic tak málo bezpečných. Tísnily ho ty stěny. Byl z ptáků, které volá bouře.

Když odešel, Řeřicha a Bauer pohlédli na sebe.

Rozuměli si.

Řeřicha hleděl do lesklého zrcadla, hladě si svoji bradku; pak bubnoval zamyšleně prsty na stolku. Zdálo se, že přemítá — Chvíle pausy nastala.

»Tuzar je nespolehlivý člověk,« pravil pak Řeřicha.

Bauer kývl na souhlas.

»Velmi nespolehlivý člověk.«

Mlčení se obnovilo. Oba sledovali své myšlenky. Tuzar byl dobrý v jistých chvílích; měl vervu; vykonal neocenitelné služby — dovedl strhovati. Co je to platno, když nelze důvěřovati v jeho oddanost? Bylo v něm vždy něco, co revoltovalo; ale straně je zapotřebí kázně. Kázeň a Tuzar! Byl příliš divoký. Neměl smyslu pro taktiku strany. Zásady! Velmi dobrá věc! Málo rozhodující v praktické politice — —

Náhlý zjev Kadeřábka, který se přiblížil nepozorovaně, jako stín, přerušil tyto jejich úvahy.

»Kde je Kopulent?« tázal se jich.

Stál tu bledý a skoro visionářský.

Řeřicha nemohl povědĕti o Kopulentovi ničeho. Bauer také ne o mnoho více.

»Na ulicích, v nemocnici nebo v base; to jsou tři možnosti.«

»Nesedneš k nám?« ptal se Bauer.

»Pospíchám,« odvětil vyhýbavě Kadeřábek.

Řeřicha vzpomněl si na cosi. Jeho tvář se rozšířila úsměvem.

»Tři dni dnes končí — není-li pravda?«

Ztrnulý, skoro bezvýrazný pohled Kadeřábkův spočinul na Řeřichovi.

»Ano,« odpověděl klidně. Po té jako by procitaje ze sna pozdravil a odcházel.

»Nevypadá, jako by byl vesel,« řekl Bauer po odchodu Kadeřábkově.

»V neděli byl také takový; je to podivný pavouk,« mínil Řeřicha.

»Neštěstí v lásce,« ironisoval Bauer.

»V jakém směru?«

»Tváří se na syphilis,« pravil Bauer cynicky.

Byl medik.

Řeřicha se usmál.

»Co je syphilis proti věčnosti? Ostatně,« dodal s uštěpačnou pointou, která chtěla ranit nepřítomného Tuzara, »tyto dni je všechno více méně nepříčetné.«

Kapitola devátá líčí nepříjemné setkání a zkalený dobrý rozmar.

Černoch šel k večeři.

Byl dobrého rozmaru. Neztratil svůj den. Bylo to malé dobrodružství, jež navázal v posledních dnech; děvče vhodné pro ubití několika nudných hodin. K tomu okolí jistě neobyčejné a dobrodružné. Čeho si přáti více? Rozhodně nebyl den marný. Své studium odbyl dopoledne; svou zábavu odpoledne; zbýval závěr. Jak ukončiti důstojně den?

Napadlo ho jíti do Čertova Kopyta.

Myšlenka měla mnoho příjemného. Okolnosti vyvolaly potřebu sdílnosti, debat; těžko býti němým v době tak výmluvné. Ale překážka byla jiná; dostane se tam vůbec?

Nebylo to zcela jisté.

Byl to podivný večer. Nepředvídané příhody a náhlé útoky byly něčím běžným. Z čista jasna uzavřely se ulice. Nebylo možno nic tušiti. Ze tmy vynořila se postava, druhá, třetí; okno zařinčelo, bylo slyšeti úder cihly. A to byl nejvhodnější okamžik odkliditi se někam daleko. Policie ani vojsko nedělaly okolků.

Ulice Žitná, jediná, kterou bylo možno jíti, byla z nejméně bezpečných. Staveniště na rohu Žitné a Karlova náměstí bylo nebezpečným bodem. Byly tam zásoby cihel. A proto hemžilo se tam těmi, kteří vítali toto hrubé střelivo. Ve tmách, málo jen svítilnou osvětlených, bylo možno tušiti silhouetty podnikavých — — Nebylo to bez risika — —

»Policie není dosti oekonomická,« řekl si Černoch. »Měla by střežiti spíše takové staveniště. Kdyby nebylo čím házeti, neházelo by se.«

Ostatně stíny protější nečinily pobyt lákavým. Černoch zrychlil krok.

Ale po několika vteřinách se zarazil.

Téměř vedle něho kráčel právě ten, s kterým mu bylo nejméně příjemno se setkati.

Poznal Kadeřábka.

Šel apathický a unavený. Zřejmě nevšiml si dosud Černocha. Bylo možno couvnouti.

Ale Černoch nemiloval příliš neurčité stavy; a nechtěje čekati, odhodlal se kousnouti do nechutného sousta.

Pozdravil Kadeřábka a připojil se k němu.

»Kam jdeš?« tázal se ho.

Kadeřábek znatelně zbledl, když poznal Černocha. Jinak však nezměnil se jeho výraz.

»Do Čertova Kopyta,« odpověděl.

Rozpaky Černochovy se odpovědí Kadeřábkovou stupňovaly. Měli tedy stejnou cestu. Ne právě příjemnou. Ale co činiti? Nebylo zvykem Černochovým mořiti se úvahami o věcech, jimž nebylo už možno se vyhnouti.

Šli chvíli nemluvíce.

Kluzké dláždění lesklo se v záři luceren. Bylo vlhko a sychravo. Plaché postavy mihaly se ulicí; každý spěchal;

nebylo bezpečno. Jinak měli dva z Čertova Kopyta štěstí: žádné nepříjemné překvapení se nedostavilo. Ostatně by snad bylo Černochovi milejší, než toto setkání, jež ho činilo nervosním.

Uvažoval-li přesně, nechápal ani dobře toho nepříjemného pocitu. Nečinil snad nějakou křivdu Kadeřábkovi? Jakou? Ola neměla závazku ke Kadeřábkovi, on rovněž ne. Jejich drobná episoda byla bez většího významu. Ani on, ani Ola jistě neklamali se o pravé povaze její. Toť rozumové hledisko; ale bylo zjevno, že Kadeřábek není schopen zaujmouti je. Třeštil podivným způsobem; co lze od takového naladění čekat?

Učinil pokus zapříst Kadeřábka do rozhovoru. Mluvil o demonstracích. Kadeřábek zřejmě neposlouchal a neodpovídal. Jeho apathie stísňovala Černocha; umlkal pomalu.

Nepříjemné ticho se obnovilo.

Kadeřábkovi zdálo se býti také nepříjemným; nutilo ho vzpomínati vždy na jeden bod — —

„Neviděl jsi Kopulenta?« tázal se Černocha.

»U oběda,« odpovídal Černoch.

»Je středa. Třetí den — —«

Černoch vzpomněl si na historku, o níž se zmiňoval Hackenschmid. Překvapilo ho to. Co myslí s těmi třemi dny? Bral to vážně?

Přelétl ho zkoumavým pohledem.

Jeho oči byly vpadlé a zkalené. Nespal patrně dlouho řádně. Nutil se zřejmě do úsměvu, jenž byl spíše pošklebkem. Nevypadal jako člověk, který žertuje. Černoch chtěl původně předstírati nechápavost a tázati se ho po smyslu tří dnů Kadeřábkových. Pak se mu to zdálo nepříjemnou komedií. Mlčel raději.

Pokračovali tak v cestě. Otázky nepoložené a nezodpovědné byly mezi nimi. Nemilé, tíživé dusno před bouří. Nemluvili o tom; varovali se přiblížiti nebezpečnému tomu thematu. Ale to vyhnutí znamenalo mlčení mnohem trapnější nebo hovor, který nedovedl zaměstnati. Oba myslili na Olu; každý na svůj způsob. Ta t ř e t í mařila všechny pokusy přiblížiti se, zamykala jejich ústa.

Černoch to cítil; byl však — méně trpě a skoro cizí — silnější z obou; měl větší sílu vzdorovati té třetí. Bylo-li nutno snésti nějaké zlo, bylo lépe rázem vše odbýti. Obcházení stalo se vždy choulostivějším. A tož rozhodnut oslovil Kadeřábka:

»Ola je v Praze.«

Kadeřábek byl odvrácen. Výraz tváře jeho nebylo možno sledovati. Ostatně Černoch se také nedíval. Ale když Kadeřábek promluvil, zněla jeho slova nenápadně a lhostejně.

»Slečna Zieglerova?« pravil.

Jen ucho velmi citlivé mohlo vycítiti jakési chvění za ledovou tou otázkou. Bylo to velmi zřejmé odmítnutí všech intimních výkladů. Černoch nemohl se o tom klamati. Jeho pokus osvobození selhal. Vzdal se dalších. Čekal, zdali snad sám Kadeřábek odhodlá se opustiti své mlčení. Ale čekal-li otázku, nedostavovala se.

Kadeřábek mlčel zarytě. A jeho pohled byl studený a bezvýrazný.

Černoch se stával neklidným touto nepřístupností. Bezradnost se ho zmocňovala. Lehký, rtuťový Černoch stal se těžkopádným. Ostatně byl nespokojen sám sebou. Nebylo to hloupé dotýkati se té věci? Situace mohla by býti komickou, kdyby se Kadeřábek netvářil tak vážně. Co je mu do Oly, co do pošetilostí Kadeřábkových? Byl mrzut.

A Kadeřábek kráčel stále chladný, uzavřený, s tou grimassou, která byla ztrnulá jako maska, s mechanickými pohyby, s příznačnou apathií.

Nepatrná cesta zdála se za těch podmínek nekonečnou.

Černoch si oddychl, když zacházeli do postranní uličky, kde bylo sídlo Čertova Kopyta. Několik okamžiků ještě — —

Měl pocit osvobození — osvobození pro oba.

Mimoděk zrychlil krok.

Ale několik kroků před cílem ucítil Černoch něčí ruku na ramenou.

Kadeřábkovu ruku.

Stanul překvapen. Nečekal tohoto obratu.

Slídivým, upjatým pohledem ponořil se Kadeřábek do jeho očí. Byl to pohled, který chtěl vyzkoumati nejtajnější jeho myšlenky.

Dlouhá vteřina tak minula. Ale Kadeřábek mlčel.

»Chtěl jsi něco?« tázal se Černoch, znepokojený mlčenlivým pohledem Kadeřábkovým.

Kadeřábek neodpovídal.

Hleděl na něho stále s tím výrazem napjaté pozornosti. Co chtěl vyzkoumati? Co zjistiti? Bylo to, jako by mu běželo o všechno při tomto pohledu.

Avšak nepromluvil-li Kadeřábek v prvém okamžiku, nebylo mu už později možno mluviti.

Situace stávala se pro Černocha nesnesitelnou.

Černoch měl bázeň, vlastní kultivovaným egoistům intellektu: úzkostlivou bázeň před silnými dojmy, před otřesy příliš mocnými. Vyhýbal se jim: rušily ho: uváděly ho ve zmatek. Jeho ideál byl zcela jiný: byl to

půvab hry, kterou možno každé chvíle přerušiti, rozkoš, jež nežádá příliš mnoho. Spořil časem i silami. Uvítal tedy jako spasení stručné Kadeřábkovo:

»Pojďme! — —«

Lehkým krokem, zbaven tíživého břemene, vcházel Černoch do morosního domu, kde bylo sídlo Čertova Kopyta.

Kapitola desátá: Macchiavelli; fantasie Hyperionovy.

Kadeřábek, volně Černocha sledující, zkoumavě pohlédl na přítomné. Jeho oči hledaly Kopulenta. Našly ho. Zamířil přímo k němu a podávaje mu ruku malou a chladnou, oslovil ho Kadeřábek:

»Den se naklonil. Třetí den.«

Jeho slova vyvolala netrpělivý výraz Kopulentův. Kadeřábek nedočkávaje se odpovědi, pokračoval:

»Bylo přece ujednáno — —«

Kopulent se zamračil.

»Nic nebylo ujednáno. Žert příliš často opakovaný přestává býti žertovným. Co chceš se svými třemi dny?«

Ale jeho oči shlédly malátný a zhořklý výraz Kadeřábkův. Rozhorlení jeho zmizelo rázem. Přešel v tón mírný a skoro něžný.

»Nemluv o tom už!«

»Jsem tedy volný?« ptal se Kadeřábek odměřeným, málem slavnostním hlasem, který by se mohl zdáti parodií, kdyby zrak mluvčího neměl skoro smutný výraz. —

»Říkal jsem to přece už ráno: jsi zcela volný.«

»Nečiníš dobře, Kopulente,« namítal Kadeřábek, povážlivě kývaje hlavou. »Ohrožuješ svou věc. Je třeba něčeho jiného než vykrádati krámy — —«

Tuzar ujal se slova.

»Na Žižkově prý se střílí.«

»Žižkov,« vpadl Kadeřábek, »Žižkov se mi nelíbí. V patnáctém století mohlo se tam snad slušně umříti. Ale v devatenáctém?«

»— — Holešovice, Smíchov, Vinohrady také se nehodí?«

»Praha je lepší. Zní to lépe.«

»Tak zbývá jen Židovské město.«

»To spíš. Má cosi do sebe.«

Mluvil zase jízlivě a zlomyslně. Byl tázán po důvodech svého zmizení. Pokrčil rameny.

»Činím pokání; je na to čas.«

Nemluvil už o třech dnech. Hovor vrátil se do běžných kolejí.

Doktor Hilarius obrátil se ke Kopulentovi.

»Nuže, jsi spokojen?«

»V celku.«

»A čeho jsi docílil? A čeho chceš docíliti?«

Kopulent neodpovídal.

Pocity doktora Hilaria byly složity. Měl pochybnou radost Kassandry, jejíž proroctví se uskutečnilo. Kam jinam mohly vésti vášně? Neříkal to? Nicméně události samotny zdály se mu katastrofou. Satisfakce proroka potírala se s touhami agitátora. Tato dvojakost činila Hilaria prudkým; napadl znovu v mlčení zabraného Kopulenta.

»Otevřeně mluveno, není ti to samotnému jasno. Bouře tu jsou, jak jsi si přál; krev tekla, jak jsi si přál. Ale máš-li z toho učiniti bilanci, není ti zle? Tryzna,

která končí loupeží; nadšení, které krade. Jsi spokojen s duchy, jež jsi vyvolal?«

»Vím, co chci,« odvětil Kopulent klidně a reservovaně.

»Tajemství?« ptal se Hackenschmid.

»Proč?«

»Kopulent zahaluje se v mlhy. Mlha je nimbus.«

Ani úsměšek Hackenschmidův nerozdráždil Kopulenta.

Hilaria pobuřoval Kopulentův klid. Cítil v něm zamlklý vzdor. A přece právě Kopulent podléhával jindy tak silně suggesci jeho energických, drsných vět. Pobouření nad událostmi sesílilo se tímto odpadlictvím Kopulentovým. Byla to ovečka, jež té chvíle se ztrácela.

»Necítíš zodpovědnost za to vše, co se děje? Máš svůj podíl na všem, co hanobí naši pověst a špiní naše jméno. Jsi za jedno s ničemy a zločinci. Činy jejich činy tvoje!«

Mínil-li Hilarius prudkou touto obžalobou podvrátiti klid Kopulentův, musil záhy doznati, že ani tentokrát útok nebyl úspěšnějším předešlých. Aniž pohnul brvou, hleděl Kopulent v jeho oči a s pevným a rozhodným výrazem opakoval:

»Činy jejich činy moje. Necouvám.«

To bylo více, než mohl Hilarius snésti. On, jindy tak klidný, s chladným výrazem superiorní logiky dával se unášeti rozčilením.

»Ale to je klesnutí na úroveň násilnictví. Ztratím-li mravní převahu nad Němci — —«

»Mravní převaha, hm,« mručel Hackenschmid.

»Mravní převaha,« opakoval vášnivě Hilarius. »Boj národní byl bojem o právo. Vedli jsme ho — přese všechny chyby — až dosud právními prostředky. Naše these byla: právo proti moci. Ale přijmeme-li opačnou

thesi, moc jde před právem, přistoupíme-li vůbec na kriterion moci, je naše věc ztracena. I o tom jsem už mluvil.«

Černoch se usmíval, vzpomínaje na ten hovor. Šedesát milionů bylo na obzoru.

Zdálo se mu vhodným znovu Hilaria poškádliti.

»Tedy právní cesta z taktických ohledů?«

»Také.«

»Humanita z taktických ohledů?«

»Také.«

»Přeloženo do češtiny, znamená to: jdeme právní cestou, poněvadž jsme slabí, abychom mohli užiti násilí. Jsme pro humanitu, poněvadž potřebujeme její ochrany. Jsme ctnostní, poněvadž musíme. Tedy právní cesta vynucena, humanita vynucena. A to je mravní převaha? Spor národů je jako kterýkoliv jiný spor. Advokát strany uvádí jen to, co se hodí na její prospěch. Druhá strana obrátí minci na rub. Řekne, bude-li upřímna, to, co říká Mommsen. Nejdeme právní cestou, poněvadž jsme dosti silni, abychom to nemusili. Nejsme pro humanitu, poněvadž je pouhou farisejskou maskou. Potřebujeme pohlcovat, abychom nebyli pohlcováni. Mluvím-li o mravní stránce: myslím, že obě stanoviska jsou stejně hodnotná.«

Slova Černochova měla nečekaný účinek na Hilaria. Stal se klidným. Dialektika Černochova dráždila ho méně než málomluvný vzdor Kopulentův. Mluvilo-li se, dalo se získati; ale mlčení bylo nebezpečnější.

Doktor Hliarius napadl první slabinu vývodů Černochových.

»Říkal jsem také,« pravil.

»To právě nebylo správné. Stačí-li jiné důvody, proč ještě také? A nestačí-li, ukázal jsem, že je to také prázdné — —«

Černoch se rozehříval.

Nebyla to ani věc sama, jež ho strhovala; dar šalebné dialektiky, užívané spíše pro rozmar, pudil ho k opposici. Napadal Hilaria nejvlastnějšími jeho zbraněmi. Potřeboval také zahladiti nepříjemné dojmy z nedávných chvil.

»Jsi sofista,« řekl Hilarius.

»A ty?«

»Jsi sofista. Rozmluvíš se, stavíš theorie, polemisuješ. Na konec pokrčíš rameny a řekneš: co na tom? I usmíváš se. Jsi shovívavý. Renanovsky shovívavý. Nemáš, proč bys byl neshovívavý: žádné víry, žádných zásad, žádného přesvědčení. Zítra nebudeš se pamatovati na to, co jsi včera s velikou vervou hájil. A kdyby ti někdo citoval tvá vlastní slova, budeš se diviti: Opravdu?«

»Uchyluješ se od thematu,« upozorňoval ironicky Černoch.

»Neběží o thema. Vše se dá hájit a napadnout,« pokračoval Hilarius. »Jsi Bosco, salonní kouzelník, dovedeš své řemeslo předváděti vtipně a s úspěchem. Ale k čemu je to všecko? Proč to činíš?«

»Chceš-li, abych mluvil vážně —« odvětil Černoch. »Nevím skutečně, k čemu vše je. Jsem passivní pozorovatel. Nedělám dějiny. Mluvím pouze o nich. Ty je chceš dělat a mluvit o nich. Trochu mnoho najednou. Ani Palackému to neprospívalo. Čím to chceš provésti? Slovy. To je nedostatečný stavební materiál. Nechci dějin dělat vůbec; nevím také určitě, jak by bylo záhodno je dělat. Vypozoroval jsem, že se vždycky na konec udělaly samy. Proti programům. Nuže, já nemám programu. Pozoruju. Snad mi to může prospěti. Ty chceš, aby skutečnost učila se od tebe, chceš znásilniti život. Nevím, půjde-li

to. Kážeš: to a to se má státi. Pozoruji: to a to se děje. To je rozdíl stanovisek. Ještě něco: může právě historik býti tak zaujatý pro svou thesi? To předpokládá, aby příliš mnoho zapomněl: zkušenost dějin, relativnost hodnot. Musí zavříti oči. A konečně je snáze zavříti oči, nežli odhoditi zkušenost.«

»Konec konců krásný prostředek, uhnouti se. Bojíte se všichni míti přesvědčení. Míti pevný názor, míti program zdá se vám býti směšným. K posledu je vám směšným uvědoměle něco chtíti, pro něco pracovati, za něco se bíti. Tvá passivní role je bezcharakternost.«

»Merci,« pravil Černoch usmívaje se. »To slovo viselo ve vzduchu. Pokračuj ve své exhortě.«

»Kam bychom došli s tvojí passivitou? Byl by to mor. Je třeba přeci jednati. Mluvil jsi sám o nutnosti činů.«

»Nebudu ten,« odvětil vážněji Černoch, »kdo provede nějaké činy. K tomu je zapotřebí jiných. Ale bojím se, že tebe ne, Hilarie. Lidé činu vypadají jinak. Kážeš příliš mnoho. To lidé činu nečiní. Lidé činu měli by pro tebe ironii, ne snad bez zájmu, s kterou Napoleon četl Kantovo ‚O věčném míru'.«

Hilarius chtěl odpověděti, ale Kopulent ho předešel.

»Myslíš, že u nás jsou lidé činu?« tázal se Černocha.

»Nevím. Neznám jich.«

»Podívej se na Hammra,« pravil kousavě Hackenschmid. »To je tvůj muž.«

»Záleželo by na tom, je-li takových lidí v Čechách,« děl Kopulent v zamyšlení. »Říkal jsi, Hackenschmide, že nevím, co chci. Vím to velmi dobře.«

»Nuže?«

»Saiský obraz bude zbaven roušky,« volal Hackenschmid. »Ale snad při tom neumřeme!«

Kopulent váhal mluviti. Hledal patrně slovo. Snad se lekal také profanování myšlenek, které ho tolik tížily.

»Je-li skutečně chvíle kritická, chce-li se opravdu přes nás přejít k dennímu pořádku,« pravil pak pomalu, skoro váhavě, »chceme-li tomu zabrániti, užijeme všech prostředků. Nestačí-li obyčejné, nutno hledati zvláštní, méně obvyklé. V parlamentě Němci zahájili obstrukci. Zcela správně: nestačí-li odmítavé votum, jsme-li odsouzeni k věčné minoritě, musíme hledati jiné cesty k dosažení svých účelů.

Chce-li se znemožniti parlament, užije se obstrukce.

Chce-li se znemožniti státní systém, který se pokládá za nepřátelský a zhoubný, čeho se užije?

Destrukce.

Běží o to dokázati, že je tu ještě nezodpovědená otázka, a že bude vždy a vždy kladena. Dokázati, že nebude klidu, že nebude pořádku, dokud nezmění se tento stav. Že je tu národ ke všemu odhodlaný, který neleká se žádných prostředků, ani těch, jež se označují za nečestné — — Budou-li ohroženy všechny řády, budou-li blesky bíti do vysokých stromů, nebude-li už klidného spánku pro vedoucí, neustane-li se v destrukční činnosti, bude-li všechno přivedeno ad absurdum, pak přišel teprve čas, který budí moji naději. Jenom že to vše předpokládá muže činu, muže inspirace, který by dovedl oživiti a rozplameniti odpor neutuchající, který by vycítil kritickou dobu a učinil prosinec historickým, který by nelekal se užiti lsti, podvodu i násilí — —«

Kopulent ustal v řeči, v níž vzrušený pathos vystřídal původní váhavost.

»Absurdní,« pravil příkře doktor Hilarius.

»Blouznivé,« mínil Tuzar.

»Optimistické,« řekl Hackenschmid. »To, co mluvíš, bylo by možno, kdyby právě šlo o krk a kdyby to všichni nahlédli. Především neběží dosud o krk; a bude-li běžeti, nenahlédneme to.«

»Běží o otázku cti, o morální existenci. Chce se od nás, abychom abdikovali — — Není to dost? Ostatně: víš, že nám neběží o krk? Kdo to může říci?«

»Eh, měšťan nemá takových citů,« pravil Tuzar. »Nevyznáš se v svých Pappenheimských.«

»Broučkův výlet do revoluce,« smál se Hackenschmid. »Dovede-li jednotlivec žíti beze cti, proč ne celý národ?«

Tuzar oslovil vážně Kopulenta.

»Hledá-li se ten muž, proč nejdeš do prvé řady?«

Kopulent usmál se sarkasticky.

Stále se vracela tatáž otázka.

»Nejsem ten muž,« odpovídal tiše. »Má osobnost musila by býti zároveň prorokem a Macchiavellim. Na proroka nemám schopností. A politiku Macchiavelliho dovedu míti, ale ne prováděti. Theoreticky přijmu třeba zradu a zločin. Sám mám předsudky. Váhal bych před provedením: mé ruce by se chvěly, kdybych házel bombu. Ale odlišujme: ne proto, že jsem dobrý, ale proto, že jsem slabý!«

Přechod z nedávného pathosu v bojácnou tuto melancholii byl příliš náhlý a překotný, než aby nepůsobil dissonanci. Hackenschmid pokrčil rameny. Kopulent zůstával Kopulentem.

Kadeřábek hleděl na domluvšího sarkasticky.

»Jsi slabý; nedovedeš ani doznati smlouvu, kterou si učinil. Je-li někdo, komu nezáleží na životě, proč by nemohl zastati úlohu blesku?«

*

Trapné mlčení nastalo. Slova Kadeřábkova mátla.

Kopulent hleděl na Kadeřábka zamyšleně. Slyšel jen první jeho slova — —

»Jsem slabý,« pravil po chvíli. »Nehájím se. Ale nejsem-li Messiášem, byl bych aspoň rád Janem Křtitelem: připravoval bych příchod Messiášův.«

»Messiáš a Macchiavelli: oboje začíná od M,« glossoval doktor Hilarius. »Je to jediná podobnost.«

»Pojď,« pravil Kaderábek ironicky. »Vojsko je připraveno; můžeme se dáti zastřeliti; je to lepší, než tvá zdlouhavá politika. Čech je stejně dobrý jen k mučednictví.«

»Neměl bych ničeho proti tomu,« mínil Kopulent. »kdybych jen věděl, se tím získá věc, kdyby to byla praemissa toho, co chci vyvolati. Ostatně — kdo ví Zítřek je před námi — —«

»To jsme slyšeli už v neděli,« odporoval zamračený Kadeřábek. »Nedostal jsi se dále. Uvážím-li okolnosti, nevypadáš také jako muž činu. Máš v tom směru pravdu; jenom máš-li také v ostatních. Tvá devisa je čekání. Mne čekání nevábí. Zítřek! Do zítřka je příliš dlouho! Kdož ví, máme-li čas! Tryzna tedy zhynula! Macchiavelli přišel. Tři dni jsou tedy definitivně ničím.«

»Budou něčím« — hlas Kopulentův zněl zase důvěřivě — »Třeba jen trpělivosti. Nepředbíhejme krisi. V několika hodinách může se dostaviti. Krev bude ještě téci.«

»Ne tvá,« pravil doktor Hilarius.

»Třeba i moje: je to jediné, co mohu dáti.«

»Hude stále stejnou,« pravil Hackenschmid. »Každý den má svoji fixní ideu a dohromady jsou si všechny podobné. Chápu tvou nudu, Kadeřábku. Tebe nezajímá

to thema. Pokusím se je tedy změniti. Ale o čem mluviti? Vidíš, něco mne napadá, nevím, odkud přišel ten nápad; začali jsme Macchiavellim a skončeme pohádkami. Pohádka tedy, chcete-li, Andersen. Za svého mládí pracoval jsem i v tom oboru. Co jsem vůbec nedělal? Pohádka ve stylu Andersena, přátelé. Staňme se trpělivými; to je podmínka. Hilariovi bude to těžko. Ale ať se pokusí; bude to pro něho něco absolutně nového — —«

Shromáždění utichlo; slova Hackenschmidova slibovala zábavu. A při nejmenším zaplašen disharmonický dojem minulé scény — —

Kapitola jedenáctá: Pohádka o marcipánovém srdci.

»Mezi zbraněmi mlčí musy,« začal Hackenschmid. »Láska však nemlčí — Tvůj prosinec vybledne. Kopulente, minulým katastrofám nebude se rozuměti. Okolnosti se mění rychle — naše srdce ne. Není vhodno vnésti trochu něžných tónů do našeho prosincového večera roku, který ztrácí význam? Budou snad přeci někým pochopeny.«

Pausa následovala po těch slovech. Oči Hackenschmidovy přelétly Kadeřábka. Přistupoval k své operaci důvěřuje sobě.

»Měla věrné, žhavé oči,« mluvil. »Měla snědou pleť, opálenou sluncem; měla prudké, mrštné pohyby cikánky. Měla dráždivou línost koček; měla hříšnost letních nocí. A umřela.

Marcipánové srdce plakalo.

Marcipánové srdce nebylo srdce, jaká se kupují na trhu pro utužení lásky; nestálo mezi ztrnulým husarem a zabaleným miminkem, které je možno nabídnouti cudným pannám. Marcipánové srdce mělo větší aspirace. Bylo dokonce v lidském těle, asi tam, kde srdce obyčejně bývá. Ale jinak bylo to marcipánové srdce.

Cikánka naše, tak přelétavá jako motýl, ležela nehnutá a stálá; byla to první její věrnost.

Slunce svítilo jako druhdy; ještěrky vyhřívaly se na něm jako svého času ona, divoká, vášnivá naše cikánka.

Ale marcipánové srdce nezapomínalo. Znalo svoji povinnost.

Bílou polní cestou posetou prachem kráčelo (až podivno vědět to o srdci: ale nebylo to přeci mimořádné srdce?), přicházelo často k tichému hřbitovu. Vzdychalo na motiv ‚Naše věrné milování'. Vzpomínky vyrůstaly pro sentimentální hlaho marcipánového srdce.

Krásný letní večer, kdy zahrady voněly a svítil měsíc.

Procházka lesem po kobercích mechu, tak měkkých lásce!

Jízda po tiché řece, nehybná zátoka, nad jejíž hladinou se vznášejí leknín y.

Saně, jež za zvuků rolniček ujíždějí po zasněžené pláni. A žhavé tváře, které překonávají severní chlad!

Marcipánové srdce vzpomínalo. Stálo u hrobu a volalo své vzpomínky. Defilovaly před ním dlouhou řadou. Příjemná sentimentalita pojala srdce z marcipánu.

Cikánka dole se zaškaredila. Nebyla à la ‚Naše věrné milování'. Byla spíš à la ‚Carmen'.

»To srdce je nasládlé a nemůže nikomu pomoci. Tone v syrupu, myslím. Kdybych měla nějaké zítřky, nikdy bych nemyslila na včerejšek. Ale ležím tu a nikdo nejde, kdo by mne pozdvihl. Nedostačili jim hrudy, které naházeli na má bílá prsa, jež se přeci dmula tolikerou touhou; postavili ještě kámen na můj hrob, abych jim neutekla do polí — — Ležím tu; země je těžká a proschlá, a já tolik žízním; časem je zima a sychravo; a já bych chtěla hořeti.«

Tak mluvila. Ale marcipánové srdce vedlo svou. Bylo smutečně oděno (až podivno vědět to o srdci; ale nebylo to přeci mimořádné srdce?). Stálo uprostřed svých vzpomínek jako mocnář mezi poddanými. A příště, když pálilo slunce a nebe bylo bez mráčku, přišlo zase.

Přišlo zase a vzpomínalo.

Krásný letní večer!

Procházka lesem!

Jízda po tiché řece!

Vyjížďka na saních!

»To srdce je nasladlé a suché a nudí svojí věčně stejnou notou. Nebaví mne je poslouchati. Jeho rozhovory nejsou k ničemu. A já tu stále ležím. Uvážím-li, že marcipánové srdce mělo své minulosti, své hříchy, které možno spíše odpustiti nežli ctnost; že umřelo pro mnohé dříve, nežli já pro ně: kde se vzalo tolik cukru? Potřebovalo by attické soli!«

A cikánka ležela bezmocná, mrzutá; její slabá ramena nemohla setřásti těžké břemeno. A nikdo nepřicházel, aby uvolnil cestu —

Byla zima.

Sladké marcipánové srdce vzpomnělo si na hrob.

Na opuštěný hrob! Něžnost je pojímala při té vzpomínce.

Vyšlo do zimního odpoledne, do větru a mrazu. Bylo dobře oděno v teplý kožich (až podivno vědět to o srdci; ale mám zde činit s podivuhodným srdcem!).

Vyšlo.

Ale vítr se zdvojil. Vločky sněhu poletovaly vždy prudčeji a prudčeji. Vánice přišla. Cesta se ztrácela pod závějemi, jež rostly. — Marcipánové srdce zabloudilo do polí. Sníh šlehal do očí, nebylo možno vyznati se v cestě. Bloudilo sem, bloudilo tam: nižádná cesta. Bylo

unaveno; mdloby na ně přicházely. Vždy obtížněji bylo jíti. Pak usedlo, aby si odpočinulo: okamžik. Ale sníh padal vždy hustěji a okamžik nechtěl končiti. Sníh padal a padal. Marcipánové srdce usínalo.

A ještě usínajíc posledním malátným spánkem šeptalo si blahé vzpomínky.

— — Krásný letní večer — Procházka — Jízda — Saně — —

Pak leželo pod sněhovým příkrovem, tiché a mrtvé.

To bylo, proč nepřicházelo a nepřišlo marcipánové srdce ke hrobu na venkovském hřbitůvku —

Byl zase jarní den, vlahý vítr vanul, vše rašilo a pučelo, omamivě voněla nevyčerpaná věčně země.

Ta, která tu ležela, usmívala se.

Neboť jí už nelhalo srdce z marcipánu.«

Hackenschmid vypravoval vážně, skoro opravdu pohádkově. Ti, kteří čekali posměšnou nějakou pointu, drobnou zlomyslnost nebo impertinentní posměch na konci, zklamali se. Dívali se na Hackenschmida s výrazem poněkud bezradným; nechápali dobře, jak bráti slova Hackenschmidova.

Hackenschmid zpozoroval tento účinek, předvídaný ostatně. Nejisté tváře druhů bo bavily.

»Kdož ví konečně,« pravil s touž vážností, s níž vypravoval dříve, »jaký má vše smysl. Marcipánové srdce nemusí být marcipánovým srdcem; mrtví snad žijí zas; vše je možno v pohádce. Snad se můžeme potkati s marcipánovým srdcem na nejbližší promenádě; doufejme, že je oděno tak teple, aby nehrozilo mu nastuzení; snad cikánka neleží nicméně už ve svém hrobě na vesnickém hřbitůvku. Bylo by jí snad škoda pro chladnou zemi? Je to pohádka zajisté tklivá ve stylu Andersena; robíval jsem je časem za opuštěných večerů, kdy sedíte sami

v pokoutní nějaké hospodě a slyšíte šum hlasů, kterým nerozumíte, šum, který může posléze sám podivné věci mluviti. Máte tu pocit odumírání, vzdalování se všemu lidskému. A to je pravá disposice pro takové pohádky.«

Hackenschmid se odmlčel.

Kadeřábek, sedící proti němu, naklonil se lehce přes stůl.

»Nebylo to přece snad marcipánové srdce.«

»Tím lépe,« odpověděl Hackenschmid.

»Tím hůře,« řekl Kadeřábek.

Hluk, který zase nastal po skončené řeči Hackenschmidově, dal zaniknouti krátkému tomu rozhovoru. A když po nějaké chvilce kdosi sháněl se po Kadeřábkovi, nebylo ho tu. Ani Hackenschmid nezpozoroval jeho odchodu.

Hackenschmid seděl tu málo jím překvapen: kroutil si zamyšleně knír.

»Pro lyriku není smyslu,« mručel při tom —

Kapitola dvanáctá předvádí exkursi Černochovu a epilog Hackenschmidův.

Tureček přerušil náhle hluk.

»Pohádka Hackenschmidova je u konce; vivat sequens!«

Byl to Černoch, který byl na řadě.

Vzpíral se.

»Pohádky nejsou moje silná stránka.«

»Nemusí to býti právě pohádka; všechny genry jsou přípustny.«

»Nudný také?«

Hackenschmid pokrčil rameny.

»Zdá se, že má pohádka příliš nebavila: tedy také nudný — —«

Ironický pohled Černochův změřil doktora Hilaria.

»Doktor Hilarius se nudí; nudí-li se člen společnosti, je slušno pečovati o jeho zábavu. Tedy pohádka pro doktora Hilaria. Možná, že ne pohádka, ale skutečnost. Neboť to, co po letech připadá pohádkou, svého času se dělo. Erotickou má příhoda nebude; s největší lítostí to konstatuji. Ale má-li býti pro doktora Hilaria! Okolí je realistické: je to město s jeho ulicemi, s jeho

honbou po úspěchu a požitku, s jeho neklidem a s jeho spěchem. Ulice nikterak vynikající, je zde možno žebrati. Styl není Andersenův, přizpůsobuje se látce.

Nutno prozkoumati toho, který žebrá, a ty, u nichž žebrá —

Ten, který žebrá, je hoden pro okamžik jen pozornosti; žebrák jako tisíc jiných. Starý, bělovlasý muž: je v nuzném, roztrhaném šatě, v stejnokroji bídy a hledí apathicky na mimojdoucí — Opakuje mechanicky teskliv ou svoji formuli. Nestačí-li to, může býti náš muž slepý: může býti bezruký, může býti beznohý; nuance jsou dovoleny.

Lidé jdou za svými záležitostmi; někteří si všimnou žebráka, jiní ho přehlížejí; někteří mají libé pocity zámožného mezi rostoucí bídou a neblahou pauperisací. Někteří jdou, jako by nemyslili na professora Masaryka.

Kolem jde také náš muž; nepatří do poslední kategorie.

Náš muž se zastaví: žár zasvítne v jeho očích: je zde p r o b l é m.

Náš muž hledá totiž problémy.

Hledati problémy má svou příjemnou stránku; je to zaměstnání jako jiné. Professor nemusí konati povinnosti professora, hledá-li jen problémy; vědec nemusí býti vědcem, hledá-li problémy; umělec nemusí být umělcem, hledá-li jen problémy; švec nemusí umět šíti boty, hledá-li jen problémy. Hledati problémy je to, co vyvolila M a r i e; a jak známo, je to lepší stránka, kterou zvolila.

Nuže, zde je muž, který žebrá: je zde o t á z k a.

Sluší dáti almužnu tomuto muži?

Apelluje na publikum. Dovolává se pomoci. Je publikum oprávněno svým milodarem odvracovat k r i s i?

Není to přištipkování, které pouze oddaluje nutné reformy? Zajisté jest povinností státu, aby staral se o neschopné výživy; a což je vůbec stařec neschopný výživy? Je jeho bída nezaviněná? A je to vůbec bída? Žebrota je lákadlo, svod; není to nejpohodlnější řemeslo? Není každá almužna, která se dává, sváděním na povážlivé cesty? Špatný příklad nezaslouženého výdělku může svésti toho, kdo musí se lopotiti pro své živobytí. A není vůbec pomoc ostatních povážlivým oslabením individuální energie, příliš pak na tuto pomoc spoléhající?

Muž zde stojí uspokojen. Má svůj problém. Ale blahobytný pocit tohoto uspokojení vede ho k mírnějším myšlenkám.

Tento stařec je nepopíratelně bídný; jeho oči nemají síly, aby lhaly. Je to padlý na cestě; nesluší ho dorážeti. Čekati na pomoc příslušných instancí? Na reformy? Dlouho by bylo čekati. A ten ubožák už čekati nedovede. Byla-li to vina, která přivedla ho do té bídy muž našedší problém nebude ji souditi. Je zde ubožák, jenž má hlad; a máme-li prostředky, abychom zbavili ho toho hladu, učiňme tak! Ubožáku, bude tobě pomoženo; nenajdeš srdce tvrdé, ačkoliv je mnoho námitek proti činu, k němuž se odhodláváme, chci nicméně slyšeti jen hlas humanity. Odmítnu příkré konsekvence theorie liberalismu. Problém je rozřešen v tvůj prospěch, dík bystrosti našich očí a subtilnímu našemu poznání —

Uspokojený muž, který rozřešil problém, sahá do kapsy, aby dal almužnu. Stařec dále mechanicky odříkává melancholicky svoji formuli; není-li však slepý, pozorují jeho oči s nadějí pohyb budoucího dobrodince. Dobrodinec se zvláštním způsobem myšlení prohledává kapsu po kapse. Běda, naděje žebrákova selhala; dobrodinec zapomněl doma peněženku — —«

Černoch mluvil lehkým reservovaným tónem, s malou příchutí ironie. Sledoval při tom doktora Hilaria. Ten však tvářil se indifferentně. Ani nyní nemohla ho pobouřiti Černochova persiflář. Superiosní výraz zase se mu vrátil.

»Nuže, jsi uspokojen?« ptal se Hackenschmid.

Doktor Hilarius hleděl chladně na Černocha.

»Co jsi chtěl tím dokázati?«

»Můj bože, nic; nedokazuji vůbec ničeho —«

Černoch spojil se svými slovy pohled tak graciesní impertinence, že jeho slova nabyla ironického ostří.

»Prosinec Kopulentův nezdá se býti prosincem vaším,« řekl doktor Hilarius. »Nic vám nebrání, abyste vymýšleli jakés takés pohádky — —«

Kopulent ucítil v slovech Hilariových nepopíratelný suchý posměch, který ho bolel. Ale zatím už odpověděl Černoch ležérním způsobem:

»Nuže, máme mluviti o bouřích? Lze ještě něco o nich říci?«

Hammer, dosud zamlklý, pohnul sebou prudce.

»Někde na Vinohradech prý hořelo. Nevím, je-li to pravda. Ale bylo to jediné dobro. Plameny, více plamenů! Není to Nero,« odmítal Hammer dvojsmyslné úsměvy Hilariovy. »Ale čeho je hodna absurdní tato země, než aby zhynula? Byl by to krásný, pathetický konec — Je-li to rozklad, vítám ho! Nebylo už tu možno žíti — Ať schvátí plameny hanebné činžáky bez slohu, skrčené naše chaloupky i s jejich ubohým požehnáním, šerá podloubí městeček, kde se choulí stupidnost a klep. A ať zachvátí plameny nás — Bude to aspoň něco — Ale co je to jinak? Zdání, surrogáty. Slova. O co se hádáte? O slova. Kdo vítězí? Zase slova. Chce-li Kopulent destrukci, tedy ano —

Ale destrukci na celé čáře — Kopulent staví se na půl cestě; jdu až ke konci — —«

»Destrukce může býti prostředkem, ale ne účelem,« namítal Tuzar.

»Proč ne?« ptal se Hammer. »To je právě polovičatost.«

»Je to věc vkusu,« pravil Černoch. »Připusťme všecko. Ale hlavní je, že vše to je pouhá chiméra.«

»Proč pouhá chiméra?«

»Můj bože, poněvadž jsme, jací jsme. Neviňátka v jistém slova smyslu. Destrukce! Jaký to program! Jsme pro ni příliš dobromyslní. Jsme příliš čistotní pro ni. Bojíme se i krádeží. A pak bychom se nesměli báti ani horších věcí. Impossible. Vidím už nyní všecku naši veřejnost, jak si omývá ruce nejlepším mýdlem, které je po ruce: My snažili se vždy zachovati důstojný ráz!«

»Snad se klameš?«

»Ne; mýdlo objeví se na repertoiru. Budou to demonstrace, jež se zvrhly. Přiznáme se k půvabnému tělu, ale ne k rybímu ocasu krásné naší Meluziny. Místo, co by se hrozilo, bude se omlouvati. Co chceš od nás? Destrukce! Ale vždyť jsme ochočeni, nekoušeme už — naše zuby zakrněly. Vždycky jsme se lekali konsekvencí. Ta charakteristická bázeň způsobila už mnoho zla. Nezachránila nás před žádnou bídou. Ale odvrátila nás od dosažení mnohého. Jdeme-li někam, ohlížíme se stále. Bojíme se někam dojíti. Činíme-li něco, činíme to na polo. Na polo provedli jsme reformaci. Na polo jsme dělali revoluce. Jenom hlavy jsme dávali docela, nezáviselo to na neštěstí od nás. Jsme, čím jsme. Polovičatost se nám nikdy ještě nevyplatila: ale stále věříme, že se přece jednou vyplatí. Je to důvěra lutristky, která ob-

sazuje stále stejná čísla. Tak to půjde na dále. Kdybych byl nacionál, mohl bych se pro to rozčiliti; ale nač se rozčilovati pro něco, co změniti nemohu? Budeme stále pro pořádek, budeme stále slepovati nemožnou majoritu. Chiméra této majority povede nás všemi nepoctivostmi a zbabělostmi. Půjdeme do Canossy, aby se zdála majorita možnou — —«

»Bylo by to hnusné!« vyrazil ze sebe vášnivě Kopulent.

»Chceš říci: Bude to hnusné?« pravil klidně Černoch. »Ale co s položkou, která se bojí konsekvencí? Co s tvými theoriemi, spočívají-li na vzduchu a ne na lidech?«

»Události nejsou ještě u konce. A ty jsou mnohdy silnější nežli lidi. Strhnou.«

»Bude se vysvětlovati, bude se omlouvati, bude se zapírati. Nezapomeň, můj Hyperione, že jsi na novořecké půdě. A jsi sám. Jsi eremita.«

Kopulent stál tu bled; hryzl si zuřivě rty.

»U čerta!« pravil. »Jestliže by nyní nedopadla napřažená ruka, prohráli jsme celou hru — —«

Ale jeho rysy zhyzděné vztekem nabyly obvyklého výrazu. Jasný, sebedůvěřivý, jako by se vyrovnával s neodbytným věřitelem, pravil:

»Dopadne!«

»Dopadne to špatně, chceš říci.« doplňoval Hilarius s chladným posměchem. Byla to řídká chvíle, kdy vtipkoval. Nikdy nebyl ponurejší nežli tenkráte.

»Vyzvali bouři a přišla. Zásluha není naše; ale prospěch bude náš — —«

»Hledal jsi sám člověka s initiativou. Kde ho máš? Vůdcové to nebudou. Jsou více advokáty než lidmi činu. Snad ani dobrými advokáty ne. Počítají stále ještě na

neschopný parlament. A tam nahoře — není to také národní zvyk ohlížet se tam nahoru? — tam mohou se díti veliké věci. Budeme raději míti ukazováček na spoušti; budeme čekati, až budeme opět vyzváni. Spojenci nám pomohou — —«

»Budou hnáni,« mínil Kopulent.

»Kam?« ptal se příkře Hilarius.

»Kým?« ptal se pochybovačně Černoch.

»Tam, kam jsem ukazoval dříve — —«

»Je to vášeň, slepá vášeň, jež z tebe mluví; a vášeň je špatný rádce. Tvé romantické sny jsou pošetilé.«

Hackenschmid se usmál.

»Modifikuji poněkud výrok své pohádky: naše pošetilosti nám nikdy tolik neuškodí, jako naše ctnosti. Snad to platí i o národech. Zde uškodí, zdá se, ještě méně; Kopulent s nimi zůstane sám.«

A uchopiv sklenici, právě sklepníkem přinesenou, Hackenschmid pokračoval:

»Ergo bibamus!

V neděli měli jsme svá přání. Chtěl jsem něco malebného. Mám, co jsem chtěl; vlastenky chodí s trikolorami a povzbuzujícím způsobem se usmívají na vlastence. Srdce poskakuje při teplém tomto pohledu. Není-li pravda, Černochu? Kromě toho hoří něco záhadného na Vinohradech, což vyvolává opojení Hammrovo; od Hammra je k Neronovi právě tak daleko, jako od Vinohrad k Římu. Vůz s kysibelkou byl nevhodně upotřeben a pilo se na ulici, nehledě k zimě. Krámy měly urychlený odbyt. Sem tam se střílelo. Stavěly se malé barrikády. Nebyl jsem při tom: barrikády byly moje slabost. Je to rozkošný anachronismus. Není-li pravda, Tuzare? I tebe uchvacoval, pamatuji-li se. Kdož ví, uzříme-li jich kdy. Mohli jsme

stoupnouti s Tuzarem na ně a zazpívat „Ça ira“. Proč se staví barrikády? Pro temperament revolucionářů je to vedlejší; hlavní je, že stojí. Viděli jsme také vojáky, rozličné sorty: na koních i pěší. Viděli jsme je tábořiti na ulici, viděli před nimi pyramidy z pušek; příjemný dojem, nechce-li se jim zrovna střílet. Viděli jsme čamaru pana purkmistra, jež projížděla ulicemi, viděli jsme podpatky, které úžasně vzrostly, až se staly kothurnem. Viděli jsme prkna, jež znamenají svět: dámu, jež odhodlaně čelila šavlím. Viděli jsme svět, který znamená prkna: občana Sommra, robícího seminárku. To vše bylo velmi malebné a bohdá není ještě konec.

Doktor Hilarius přál si něco rozumného. Bylo-li to vše rozumné, nevím. Ale mudrc učí se i z pošetilých věcí a snad právě z pošetilých. Otevři oči, doktore Hilarie! Poznáš, že formule nejsou vším. Zajisté poznatek dosud tebou neučiněný. Moře lidí hučí po ulicích; plachty vlají, zvedni kotvu, doktore Hilarie! Vydej se na moře. Mořská nemoc tě nemine. Ale neškodí občas vyčistit si žaludek. Odhoďme veškerou přítěž!

Kopulent byl nejskromnější; chtěl vůbec něco. Bylo těžko, aby jeho přání se nesplnilo. Zbývá otázka, kryje-li se to něco, jež si přál, s tím, co se stalo? Lépe řečeno, zůstal-li tak skromný? Chut roste při jídle. Tváří se velmi vzrušeně, náš dobrý Kopulent; rozkohoutil se pro lehkovážné skeptiky. Nerušme jeho optimismu. Jeho sny staly se příliš lehkonohými; víří a tančí u oblak. Až se odebéře na mládenecké lože, mějž krásné sny. Doktor Engel u audience. Huldvoll slova zazní. Vědomi jsouce lesku — — Pak se zaskví koruna; báječný obraz. Neschází víc k tvému bladu, Kopulente? Není to mnoho; jiným by to nestačilo. Je koruna ambrou pro naše srdce? Dá se jísti? Dá se

píti? ptal by se Falstaff. A naše země je také zemí Falstaffů. Ostatně boj se krásného snu. Co bys počal po jeho splnění? Ztratil bys smysl své existence. Po čem bys toužil? O čem snil? Nač se vymlouval? Bylo by ti hůře nežli Schlemihlovi; Schlemihl pouze ztratil stín; z tebe by jen stín zůstal.

Nevidím zde, bohužel, soudruha Řeřichu. Je toho škoda; nepřál si ničeho. Byl tak spokojen a rozradostněn. A přece něco přišlo. Věci libé s nelibými spojeny bývají. Badeni padl, revanche za Bernera se provedla. Ale nyní musí soudruhové hájiti redakci „Práva lidu". Krutý úkol v tak nejasné noci. Není mezi nimi okrouhlá tvář milého našeho soudruha Řeřichy? Jaký to sen, přátelé! Zima je tuhá; sychravá prosincová noc. Od řeky vane chladný vítr. Soudruh Řeřicha bdí. Neblíží se nebezpečí? Nevalí se rozzuřený dav s cihlami a kameny, jichž držení se ujal vi nebo clam? Ne, jsou to jen kroky osamělého chodce. Nezní hetzlied Kde domov můj? Je to jen vánek od řeky. A noc je dlouhá a chladná i pro nejvřelejší srdce; ne pro tučné srdce soudruha Řeřichy. Budoucí náš poslanec opírá se o dvéře svatyně a pěje cituplně, s nábožností pravého věřícího posvátnou píseň:

Naše svatá, stará práva
nejsou dosud uznána,
nýbrž luzou, vlastizrádci
třída naše nazvána.

Proti volbě třídy dělné
do sněmů i do obcí
urputně se posud brání
kapitálu spřeženci.

Posvátná píseň zní. Je zima, mráz noci prosincové a sychravo u řeky. Ale píseň (ač ne l'art pour l'art, ba

*

ani l'art) hřeje a blaží; tepleji a tepleji je v nitru Řeřichově. Melodie zní, větřík věje a soudruh Řeřicha se usmívá: vše se zapomene, všechno zapadne — Nepřijde už dav s kameny a cihlami — — Kteří plakali, budou blahořečiti — — Budoucí poslanec se usmívá: vše se zapomene v Čechách — —

Ergo bibamus! Co přinese příští den? Nebuďme příliš netrpěliví. Časně dost to zvíme. Doufejme nebo bojme se zatím — — Přátelé, nehledě k našim nadějím či bázním, buďme veselí v okamžik, kdy bouře hučí kolem nás; jsme bouřliváci, které volá tento hukot a toto burácení. Na zdraví Čertova Kopyta!«

Sklenice zazvonily, pilo se.

Ale pravá veselost to nebyla, u všech aspoň ne.

Doktor Hilarius zíral před sebe rozladěn a nevrlý. Po celou řeč Hackenschmidovu nespustil s něho káravý a nespokojený pohled — — Hackenschmid byl mu nebezpečnější nežli Černoch; Černoch nechtěl míti vlivu; Hackenschmid ho měl.

Kopulent byl příliš zaujat svým snem, příliš zabořen do svých illusí, než aby mohl býti vesel.

Poslouchal na půl ucha. Seděl tu zamyšlený a nepozorný, jako by zcela něco jiného zaměstnávalo jeho rozčilenou mysl.

Bylo to také něco jiného.

Nebylo to pouze nervosní napjetí večera, postrašujícího domnělými i skutečnými událostmi; nebyl to ozvuk groteskních večerních scén; byl to pocit z poledne. Cítil se cizím mezi svými druhy. Jeho vzpoura pokračovala sedmimílovými kroky. Snášel obyčejně klidně jejich posměšky, jejich cynismy, jejich sofismata; ale dnes měl hořký dojem. Ve všední den, v době méně vzbouřené a

významné, budiž; ale nebyl aspoň dnešní večer tak vážný, že by měl umlknouti banální smích?

Okolo něho všichni pochybují, smějí se. Nebo odsuzují jako doktor Hilarius. Nebo jsou shovívaví jako Černoch. Ale cítí někdo tak intensivně osudné vědomí pospolitosti jako on? A trpí někdo tak? A ne-li, proč sám?

Moudré a posměšné oči hledí na něho; všude moudrost a posměch. Mají pravdu? Zaměstnával se od poledne osudnou tou otázkou. Z očí Juliiných také hleděla — —

Sám mezi druhy, sám vůči té, kterou miloval, zcela sám — Jsou povahy, které blaží pyšná tato samota — — On mezi ně nenáležel. Cítil bolest.

»Věčný žid, Ahasver, slečno Julie.«

Vzpomněl si na ta slova. Usmál se trpce.

Příliš moudrá.

Ne druh Věčného žida, průvodce melancholických jeho poutí.

A ta bolest pálila.

Ona spí klidná, rozšafná; hřích je jí cizí nepochybně; slabost nepochopitelná. Její cesty byly vždy přímé, její vůle nebyla nikdy ochromena. Její zraky mohly vždycky klidně setkati se se zraky kohokoliv. To je vše krásné — Ale něco tu scházelo. Maličkost, které bylo tolik třeba. Existuje něco mimo okruh jejích myšlenek a citů? Kdož ví? On byl slabý a hříšný a nemohl by vždy klidně se utkati s mnohýma očima. Ale něco je mimo její okruh. Vše je proti němu, skutečnost, lidé. Ale má-li přece pravdu?

Je slabý, budiž; bez energie, ano; bez hloubky, ovšem. Nepopírá to. Ale kdo se často mýlil, může na konec lépe chápat.

Což viděl-li tentokráte lépe než všichni ti významní, ti bystrozrací? Poznal-li veliký dějinný moment, kde viděli ostatní jen pomíjející epizodu?

Blázni a děti mají pravdu. Je on blázen nebo dítě?

Jaký to byl pyšný sen, jaký je to dosud pyšný sen: rozhoupat zvon nad širou zemí, nad jejím zimním spánkem; vzkřiknout důrazně celému světu jméno národa, o jehož existenci dávno přestal vědět — —

Prosinec — —

To slovo zní mu jako slib a jako naděje. Bude míti v budoucnosti tento zvuk?

Co bude z něho? Od něho vše vyjde. Ale kam?

Což je tak šílený jeho plán? Je to opravdu jen nemožná romantika?

»Brániti horšímu zlu,« říkal doktor Říha. On jemu nechce bránit: třeba kterékoliv zlo, vzejde-li z něho konečně dobro. Loupit, krást, vraždit. Budiž. Všechny prostředky jsou dobré kromě těch, které nevedou k cíli.

Hluk, smích, žerty jeho druhů zněly nesnesitelně podrážděnému Kopulentovi.

Odešel.

Byla opravdu chladná noc.

Bylo v ulici ticho.

Zima jím zachvěla. Zastavil se. Hallucinace rána se vrátila. Naslouchal v rozčilení, nezní-li nějaké hlasy, neslyší-li výstřely a vřavu — —

Klamal se.

Nebylo to nic.

Země byla kluzká, vlhké dláždění zmrzlo přes noc. Málem by byl upadl, smeknuv se v temnotách, osvětlených řídkými jen svítilnami.

Díval se do nebes, jako by chtěl vyzkoumati tajemství jejich temnot.

Jak to napsal Mommsen?

»Ich sage nicht Todeskampf, aber wohl in diesem Kampfe auf Leben und Tod — —«

Přízrak tohoto starce objevil se před ním.

Měřili se nepřátelskými zraky.

Na život a na smrt.

A tváří v tvář tomuto přízraku opakoval si Kopulent: Jak tomu bylo dlouho, co proneseno slovo o zabezpečené existenci národní? Neznčla nyní jako posměch? Méně než kdy jindy zabezpečena, říkal si Kopulent. Nezabezpečena slabošskou politikou, nezabezpečena rostoucí skepsí, nezabezpečena stoupajícím indifferentismem — —

Přítomnost všemi otázkami naplněna a nižádných odpovědí nenalézající, půda, na níž se experimentuje se vším, zkušebný králík, který se zve Čechami. Všechna hesla, všechny programy, všichni Messiáši. Zde Renan, tam Tolstoj, tam Nietzsche.

Příliš moudří.

Ale ten přízrak směje se jejich moudrosti svým smíchem chladným jako led. Není u něho té tisícerá moudrosti; jen fanatismus bezohledný a příkrý. A kolem toho přízraku, za jeho hrozivou silhouettou ty všechny děti Hradce a Sedanu. Je tam méně proroků a Messiášů; a ti, kteří jsou, jsou mnohem krotší. Škrábni jen — dítě Hradce a Sedanu. Co postavit proti tomuto energickému národu, proti refrainu tak zlověstnému:

»Má vlast musí býti větší?«

Hašteřivého filosofa humanity? Operetního proroka? Slabošské doktrináře?

Kopulent věřil v něco jiného.

Bylo lze postaviti lid houževnatý a nezmarný, který neubila dosud ani zášť jeho vlád a neschopnost jeho vůdců — Běží jen o to, vzbuditi ho; a nevzbouzí se už? Neodkládá nasládlá hesla, krotké fráse cesty rovnoprávných tužeb a nešeptá hrdě a vyzývavě, jako ten, kdo ví, že je buď vítězství nebo porážka, ale nikdy mír:

»Má vlast musí býti větší?«

Je romantika v tomto hesle? Pak možno pro tu romantiku umřít.

Hleděl tváří v tvář chladnému, hrozivému přízraku.

Tma noci mohla vše krýti; ale byla to řídká noc. Kopulent nemůže býti tím, kdo vede; může však býti tím, kdo umírá. Ukáže, že nebyl hoden posměchu a nedůvěry. Je snad slaboch, ale není zbabělec! Nejbližší hodiny musí přinésti krisi; je bezvýznamný dilettant vůči chladnému vědci; může však učiniti něco, co ten neučiní: může umříti pro svoji myšlenku!

Byla chladná, sychravá noc; přízrak se ztrácel v jejích tmách.

Kapitola čtrnáctá vede nás nocí a do noci.

Bylo už pozdě. Poslední ozvuky bouří dozněly pro tu noc.

Bylo možno přejíti Ferdinandovou třídou.

U schodů do ulice Divadelní Kadeřábek sestoupil.

Ulice byla opuštěná a pustá; bylo to skličující okolí. Ale bylo zde aspoň ticho. Nebylo zde patrol, které mají své podezřívavé pohledy a dotazy.

Ke konci uličky zahnul Kadeřábek na pravo. Nábřeží se vyhýbal.

Před pokoutním hotelem vyjednávala nějaká drzá a nemladá žena o mzdu s opilým, hloupě se usmívajícím chodcem. Chvěla se zimou; ale marně nutila k rozhodnutí. Odcházela, pak se vracela, znovu naléhajíc. Opilce zdálo se to bavit — Úsměv jeho stával se protivnějším.

Kadeřábek se odvrátil.

Vše se mu zdálo hnusným. Byla to neřest příliš ohyzdná.

Jak šel dále, zaříčel chladný vítr od řeky, která, zdálo se mu, tiše hučela.

Byla to zima, jež jím zalomcovala? Chvěl se jako osyka.

Odvrátil se od blýskajících se ve večerním světle bodáků; vracel se pomalu Ferdinandovou třídou.

Před ním mihla se jízdní policie; nebylo zde ničeho, co by bylo nutno rozháněti. Záhy zmizela.

Kadeřábek šel pomalu a zamyšleně.

Několik kroků před Platýzem pojalo Kadeřábka náhle silné rozčilení. Nedůvěřoval svému zraku; ale pouhá možnost ho mrazila.

Ženská silhouetta objevila se před ním. Pitvorný stín na dláždění karrikoval její štíhlé, elegantní tělo.

Pohybovala se lehce a pružně — jako kdo?

Nervosa raní jeho procházky se vrátila. Procitl ze své apathie.

Horečka rozčilení pojala ho. Ženský zjev, tak mnoho kohosi připomínající, přiměl ho k zrychlení kroku. Mezera mezi ním a ženou mizela vůčihledě.

Nyní mohl už pozorovati její vkusnou toilettu, její vlasy hojné a tmavé.

To vše se shodovalo: její taille, její krok, její účes.

Ale — —

Rozhodnutí, které očekával s tak smíšenými pocity, připadalo mu nyní nesnesitelným.

Bál se přesvědčiti se.

Intensivní pocit bolesti a hnusu se ho zmocnil.

K čemu drásati ty rány?

Zastavil se.

Žena jistě zpozorovala, že ji někdo sleduje. Nezastavila se jako ženy, které vycházejí v tento čas. Šla stále původním volným tempem. Ani se neohlédla.

Kadeřábek váhal okamžik.

»Srdce z marcipánu,« zahučel pak. »Má Hackenschmid pravdu?«

Něco překonávalo jeho odpor.

Pokračoval rychle v chůzi.

Rozčilení jeho změnilo se té chvíle v chladnou a neúprosnou jistotu.

Byla to ona.

Poznala ho okamžitě.

Změřila ho pohledem přímým a snad ne prostým ironie. Byly to tytéž oči, které uměly tak mocně rozkazovat, které znaly tak virtuosně se posmívati. Kadeřábek cítil nyní jasněji, že se nedostal dosud z jejich magnetického vlivu.

Ola nezdála se býti příliš překvapena tímto setkáním.

»Vy,« pravila prostě.

V krátkém tom slovu bylo možno hledati lecjaký pocit; radost to nebyla.

Kadeřábek mlčel.

Každé slovo připadalo mu nevhodným a směšným.

Ola pohlédla znovu na něho; tentokráte vysloveně ironicky.

»Co mi chcete?« tázala se.

A tónem, který řezal svým ostřím stejně jako její pohled, pokračovala:

»Můj byt je ovšem nedaleko. Chcete mne navštíviti? Nevím; nelíbíte se mi.«

Kadeřábek stiskl prudce její ruku, že stěží potlačila výkřik.

»Mlčte!« vyrazil při tom ze sebe.

Vyprostila si ruku pohledem, který ho činil bezmocným, a opakovala tvrdě a chladně:

»Co tedy chcete?«

Stál tu bledý, zamračený. Co chtěl říci? Co chtěl vůbec?

»Pojďte!« pravil k ní temně, s příkrostí, která měla skrýti jeho nerozhodnost.

»Kam?«

»Pojďte!« opakoval.

Vzal ji za ruku a vedl ji téměř násilně. Přijala výraz lhostejnosti.

Proti nim táhla četa vojska. Uhnuli do Platýzu. Průchodem jeho přešli na Uhelný trh. Zabočili do vedlejší ulice. Po několika krocích Kadeřábek se zastavil.

Byli před noční kavárnou lepšího poněkud druhu.

Toho dne byla pustá.

Vešli. Kterýsi host klímal nad stolem, jen občas procitaje ze své dřímoty. V koutě seděl zamilovaný jakýs stařík, který dvořil se své dámě trochu komicky a trochu s melancholickou příchutí, kterou má galanterie starců vůči ženám v plném jich létu. Dáma kyprá, vulgárního výrazu bývalé služky, usmívala se tupě.

To byli všichni hosté tohoto večera.

Usedli stranou.

Sklepník přišel; čekal trpělivě na jich přání.

»Kávu!« poručil Kadeřábek. »A vy také?«

Nezměněný výraz lhostejnosti u ní ho tísnil. Kynula apathicky. Když sklepník odešel, naklonila se náhle k němu, že až cítil její dech, a oslovila ho tiše:

»Co mi chcete?«

»Chcete vědět více, nežli já sám,« odvětil tázaný stejně tiše. A pak náhle, bez přechodu vyrazil ze sebe:

»Ubližujete mi.«

Hleděl při tom pevně v její tvář. Byla krásná jako dříve. Ale její krása měla lehký rys únavy.

Jejich pohledy se střetly; bylo to skřížení fleuretů.

»Čím?« ptala se.

»Ubližujete mi,« opakoval.

»Přišel jste kázati?« ptala se hrdě. »Nesluší vám to.«

Jeho zrak podlehl. Odvrátil se.

»Nechci kázati,« řekl. »Je mi vás líto. Ubližujete i sobě.«

Zasmála se.

»Jste příliš dojemný. Od které doby jste tak soucitný, kde není třeba?«

»Od té doby.«

»Děkuji, můj drahý! Ale učiníte lépe, zapláčete-li spíše nad sebou samým.«

»Neumím plakat.«

A změniv tón ptal se:

»Proč jste tak zlá?«

Pohlédla na něho s údivem.

»Zlá?«

Nyní on naklonil se k ní a dotýkaje se téměř jejích vlasů pravil:

»Miluji vás dosud!«

Usmála se zlomyslně. Změřila ho opět pohledem zlým a nenávistným a řekla pak:

»To je zbytečnost.«

Kadeřábek nereagoval na její slova. Pokračoval:

»Každý něco má. Kopulent své červenobílé marionetty; Hackenschmid své kuplety; Hilarius svá kázání; já mám pouze svou lásku. A lásku k vám, slyšíte? Proč jste mi tak ublížila? Nemilovala jste mne nikdy?«

Odvětila tvrdě a odmítavě:

»Myslím, že jsem vás nikdy nemilovala. Což jsem vám to dosud neřekla?«

Seděl skleslý, bez hnutí.

Mlčeli chvíli.

Pak ujala se slova Ola, mluvíc stejným zlým tónem, který tvořil přízvuk minulých vět:

»Tvrdil jste, že neumíte plakat. Proč tedy pláčete?«

Upřel na ni pohled vážný a smutný.

»Proč pláčete?« pokračovala netrpělivě. »Je to horší nežli pláč. Říkáte, že jsem vám ublížila. Co je mi po vás? Co je vám po mně? Co chcete, proč zde sedíte? Proč se tak díváte? Nemáte žádného práva. Nemám žádných závazků. Nemilovala jsem vás nikdy. Hledáte marionetty? Hledejte si je jinde; děkuji za tuto úlohu. Neslyšel jste? Jděte!«

Její slova, ač tlumená, zněla velitelsky a rozhorleně.

Kadeřábek se nehýbal. Hleděl na ni, jako by neslyšel.

Pokračovala vášnivěji a prudčeji:

»Vzal jste mi Tacita. Proč jste mi ho bral? A jeho jsem milovala. A on mne také. Jaké jste měl právo? Milovala jsem jeho a ne vás. Jednal jste bídně, jednal jste sprostě — A nyní přicházíte — Vtíráte se do mého života těma hrubýma rukama, jež mi tolik vzaly .... A kážete a litujete! Jak ušlechtilé! Ale jakým právem činíte to vše?«

Výraz její byl nenávistný. Její oči planuly nebezpečným ohněm.

Kadeřábek seděl mlčky nehýbaje se. Snesl příliv jejích výtek.

»Bylo to špatné,« pravil neslyšným skoro hlasem.

Jeho doznání nezmírnilo však hněv Olin.

»Co chcete ode mne? Mluvíte o lásce. Má to smysl? Láska! Velmi lichotivé! Ale nechci to; nemám k vám lásky; ani nenávisti ne. Jste mi lhostejný. Chci žíti pro sebe a umříti pro sebe.«

Odmlčela se na okamžik jako by unavena. Kadeřábek nepřerušoval mlčení. Jeho tvář měla záhadný výraz.

Po chvíli chopila se Ola znovu slova.

»Chtěl byste mi snad odpustiti, tak jste velkomyslný. Co chcete odpouštěti? Co jste žádal ode mne? Co vás pohoršuje, co vás uráží? Nejsem stvořena pro roli svě-

tice; co chcete? Neumím ani zpívat ani hrát; nechce se mi dělat Frauenrechtlerin. Pro marionetty nikdy jsem neměla záliby. Čemu mám žíti? Vzal jste mi něco, co mohlo mi dáti smysl života; nezáleží mi na něm. Tacitus byl by mne snad zklamal, jako všechno v životě; učinil jste se však osudem, kde bylo čekat na osud. Proč jste to učinil?«

»Neříkal jsem vám to? Miloval jsem vás. Nemohl jsem jinak; netvrdím, že to bylo dobré. Nebylo. Ublížil jsem vám, ano, poněvadž jsem vás miloval.«

Slova Kadeřábkova měla svoji mohutnost. Jeho oči, bezvýrazné dříve, hleděly nyní vážně a nebojácně na Olu —

»Ublížil-li jsem, chci činiti pokání,« řekl ještě.

Kadeřábkův epilog vyvolal trpký úsměv na tváři Olině.

»Činiti pokání? Proč? Jak? Tacitus je mrtev, nemůžete nic už změniti — —«

»Kdož ví?«

»Co?« tázala se Ola energicky. »Co chcete učiniti? Vše mezi námi je u konce. Bylo už dávno, hned s počátku u konce. Nebyli jsme si nikdy než zlem. Ublížil jste mi. Já prý vám, jak snad míníte. Jsme vyrovnáni. Co ještě chcete, srdce z marcipánu?«

Kadeřábek zbledl.

Poslední slova Olina byla mu téměř fysickou ranou; vyvolala všechny stíny. Jakou divnou náhodou našla Ola příkré to slovo z Hackenschmidovy pohádky?

»Co je vám?« ptala se Ola.

Hlas její zněl měkčeji. Tvář její však byla dosud zachmuřena.

Kadeřábek hledal slova. Nedostavovala se znova.

»Není to nic,« s násilím vyrazil ze sebe na konec. A trpce řekl:

»Nemůžeme-li říditi ani své vlastní vášně, nemůžeme-li dáti jim směr, nýbrž jen ho přijímati — není to zlé? Jsme oba ubozí.«

Ola se ještě více zamračila.

»To je z Heina, není-li pravda? Slyšela jsem to, tuším, zpívat. Nějaký had tam žere srdce. Zase už pláčete. Jsme-li ubozí, nač to vykřikovat? Od dětství jsem nenáviděla uplakané tváře. Nač nenesete bolest tiše a hrdě, jako jste dovedl nésti to, co nazýváte štěstím? Ohlušte se; snad vám to prospěje. Jste slabý, velice slabý; ne celý muž. A k tomu se všemi předsudky a omezenostmi. Proč se věšíte na několik cetek, slabochu? Proč chcete říditi, co říditi nelze, utopisto?«

Kadeřábek neodpovídal dlouho.

Utkvěl u jedné věty Oliny; a pak reaguje na ni, pravil vážným a váhavým hlasem, který kontrastoval s pathosem, s nímž mluvila Ola:

»Věším se ještě na něco?«

Zasmál se hořce.

»Jsem vogelfrei. Proč jste se smála té písni Heinově? Je mi z ní smutno; a smutno z celé té bídy, ze vší té špíny a ubohosti, ze všech marných snah a illusí. Je to vůbec život ještě?«

»Zase už kážete. Neumíte než plakat nebo kázat. To je skutečně chudý repertoir. Potřeboval byste také časem jednat. Ale což, jste necelý muž. Neříkejte, že mne litujete. Mohu vás mnohem více litovati. Co záleží na tom všem, čemu přikládáte vážnost? Je to soud několika null? Jejich vážnost? Nemám nic a nevisím na ničem. Ale nechci pro to plakat. Jsem volná. Mnohem volnější, než můžete vy kdy býti. Mluvila jsem o Tacitovi? Neměla jsem snad pravdu. Tacita je mi líto. Ale mohlo býti jinak? Mohl mne milovati, nestálou, rozmarnou,

vrtkavou, jakou je mé právo býti? Nebyl by mne miloval, anebo by miloval a trpěl zase. Předešel jste události o týden, měsíc, snad i déle; konec byl stejný. Měla jsem ho ráda; ale nedovedu sázet na jednu kartu. Proč mne litujete? Žiji, jak chci. Miluji, jak chci. Mám dosti jmění, abych mohla hráti konvenční nějakou roli krčící se podivínky. Ale není to nic pro mne. Co je mi po tom, jak mne kdo soudí? Není, čeho bych se bála — —«

»Myslíte, že se bojím?«

Usmála se.

»Jste jako dítě; statečný hoch; statečný hoch nesmí se vydati v podezření, že by se bál. Věřím, že se nebojíte v tom slova smyslu. Ale bázeň může býti i jiná. Revolver, budiž, vás nezastraší. Úsměšek na cizí tváři ano. A tak se bojíte.«

»Klamete se, Olo.«

»Neříkejte mi tak. Nemluvte o Ole. Dejme tomu, že je Ola mrtva.«

»Budu vám tak říkati.«

»Neříkejte!«

»Což nezbylo z minulosti nic?«

»Nevím, nač narážíte. Nepamatuji se dobře. Domnívali jsme se snad, že se milujeme. Byla to odpustitelná mlha, která bránila nám viděti. Tvářili jsme se tak a patrně tak dovedně, že to stačilo k oklamání. Nyní už se neklamu. A jako muž domníval jste se míti nějaké právo na mne. Proč? Domníval jste se prostě. Netvářila jsem se už, jako bych vás milovala. Milovala jsem někoho jiného. Uzdálo se vám nyní, přivésti mne zpátky, ovečku ztracenou a opět nalezenou. Proč by neměl muž právo, když chce? Našel jste k tomu prostředek ne nejchytřejší. Zdá se, že byste neměl tedy vyvolávati upomínky; minulost není pěkná — —«

»Milovala jste mne tehdy.«

»Zdá se vám to. Mně se to také snad zdálo. Ale ta věc nemá žádného smyslu; odbytá historie. Jste někde mimo skutečný svět. Vraťte se do něho. Je prvý prosinec 1897 — a sedíte —«

»Dalo by se vše změnit.«

»Ale proč je třeba změny? Pro koho? Pro mne ne.«

»Nemohla byste mne už milovat?«

»Vraťte se v tento svět, melancholický fantasto. Tacitus je mrtev. Ola tehdejší také. Přežila jsem sebe. Čím mi můžete býti vy?«

»Miluji vás!« opakoval tvrdošíjně Kadeřábek.

»Jste opravdu statečný hoch. Ale říkám vám, že Oly už není —«

»Potřebuji vás, abych žil.«

»To jsou známá slova. Říkal jste mi je kdysi. Tehdy to bylo omluvitelno. Mládí si libuje v takových slovech. Věří jim dokonce. Nyní to už nevypadá hezky. Potřebujete jen sebe sama. Víte to dobře.«

»Potřebuji vás.«

»Ale já nemohu a nechci. Vidíte, že nechci. Co ještě ode mne čekáte? Šla jsem s vámi; proč bychom nemohli promluviti spolu o věcech, které nutno odbýti? Ale vy mne stále mořítе svojí umíněností — Lituji vás, chcete-li. Více nemohlu pro vás učiniti. A vy stále opakujete věci, které nejsou k ničemu. Nechte mne. Nestarejte se o mne. Měla jsem snad okamžiky záští vůči vám. Nyní ani toho není. Vše je marno. Staly se chyby, jež nelze odčiniti; chraňte sebe. Jste sláb. A chcete vésti někoho, tak nejistý?«

Kadeřábek zíral ztrnule v prázdno.

Slova Olina dozněla, ale on zde seděl němý.

Ola dotkla se lehce jeho ruky; zachvěl se všecek tímto dotekem.

»Vzpamatujte se přece,« pravila. »Sedíte tu jako mrtvola.«

»Domníváte se býti silnou,« promluvil konečně Kadeřábek vzpřímiv se, tvrdě a pevným hlasem. »A mýlíte se zatím pouze. Váš omyl vám připadá originálním; v očích muže je jen absurdní. Domníváte se viděti, co jiní nevidí; zatím jste pouze všechno zmátla. Hledáte, kde nic nelze nalézti; a to je vaše pýcha. Chcete se opíti; nezdaří se vám to. Jsem snad hoden lítosti. Vy ne méně. Domníváte se nacházeti nové cesty; jsou k únavě všecky. Na konci jich pak je únava a ošklivost. Cítím ji. Cítím ji, jako cítím pevně, že bych byl mohl milovati. Pocítíte také hnus; vaše volnost, vaše síla, vaše pýcha jsou prázdná slova. I to pocítíte. Miloval jsem vás. To byla moje slabost. Nelhal jsem vám; nemaskoval jsem se. Jsem, jaký jsem. Bylo mi nutným nemožné. I vám zdá se býti nutným; budete šťastnější, než jsem byl já? Zázraky se nedějí. Nebudu už plakat, nemějte strachu; jsem snad méně slabý, než si myslíte. Nemám pouze žádných marionett. Srdce z marcipánu říkala jste. Kdož ví, byl-li to marcipán — —«

Cosi znaveného a smutného bylo pod energickým tónem Kadeřábkových vět. Ola cítila znepokojení. Ztrácela svůj pevný a jistý pohled.

»Slibte mi, že budete klidný,« pravila.

Neodpovídal.

»Slíbíte mi to?«

»Mohu vám to slíbit.«

Odmlčela se.

Mlčení nastalo. Nezbývalo co říci. Oba to instinktivně cítili. Ale obava Olina bránila jí vyzývati k rozchodu.

*

Seděli tak zasmušile tváří v tvář — — Bylo slyšeti jen přecházejícího sklepníka; pak nastalo zase ticho.

Situace byla na dlouho neudržitelna. A Ola odhodlala se promluviti.

»Nemyslíte, že by bylo lépe jíti?«

Její velitelské oči utkvěly na Kadeřábkovi s otázkou, jež byla rozkazem.

Hleděl na ni záhadně.

»Chcete-li,« pravil.

»Ale pamatujete se přece na svůj slib?«

Nemohl si v prvém okamžiku vzpomenouti; pak s chabým úsměvem řekl:

»Ano.«

»Nepodáte mi ruku na to?«

»Nedůvěřujete mi?«

A Kadeřábek znovu se usmál. Vzal její drobnou, elegantní ruku, s které Ola svlékla rukavičku. Ucítil její teplo. Zachvěl se lehce. Stiskl ruku a podržel ji okamžik. Chtěl ji políbiti; Ola mu ji vytrhla.

»Dobrá,« řekla tiše. »Půjdeme.«

Váhala nicméně ještě okamžik. Čekala ještě nějaké slovo?

Ale vše přešlo.

Její oči měly zase svůj velitelský výraz. A byla to zase Ola, jež hltala život s dychtivým chvatem někoho, jenž s jeho délkou nepočítá.

Kadeřábek hleděl na Olu v nehybné, mrtvé pose.

Ola sklonila lehce hlavu.

Kadeřábek zadíval se na její hrdlo, dráždivě krásné hrdlo, jež tak vášnivě líbával.

»Pamatujete se ještě?« ptal se jí.

Porozuměla. Ale kynula odmítavě rukou a vzpřímila se.

»Chcete-li býti hodný, nechte minulé minulým.«

»Budu mlčet,« sliboval Kadeřábek.

Ale jeho oči měly podivný nějaký žár.

Všimla si jeho pohledu, který nemlčel.

»Nejste hodný,« pravila. »Půjdeme.«

Kadeřábek zaplatil. Ola vstala.

Pomáhal jí obléci plášť. Jeho ruce se při tom chvěly.

»Jste velmi pomalý,« děla.

Pak šli.

Otevřel před ní dvéře. Vyšli v zimní noc.

»Prosinec,« pravil Kadeřábek. »Každému znamená něco jiného.«

Ola naň tázavě pohlédla.

»Nic,« ujišťoval on. »Byl to nápad Kopulentův.«

Nevzpomněl si, že Ola nezná Kopulenta.

Po ulicích bylo poněkud vlhké náledí.

Půda byla kluzká.

»Měl jsem neštěstí,« pravil Kadeřábek. »Nikdy se mi nestalo neštěstí.«

Pohlédla na něho nedůvěřivě.

»Pamatujete se, co jste mi slíbil?«

»Pamatuji.«

»A slíbíte mi ještě něco?«

Odmlčela se váhajíc.

»Ještě něco,« řekla. »Nebudete mne znáti, potkáme-li se někdy; nemá to smyslu. Nebudete?«

Kývl hlavou.

»Slibujete?«

»Slibuji,« opakoval mechanicky Kadeřábek. »Nebudu vás znáti, potkáme-li se někdy.«

»Ola je mrtvá, Ola, kterou jste miloval; a nevede k ničemu vzpomínati na mrtvé. Nebudete mne tedy znáti. Ostatně se stěží uvidíme. Odjedu odtud.«

»Odjedete?«

»Odjedu co nejdříve.«

Kadeřábek nemluvil. Jeho ruka ho pálila. Byl to oheň, který stravoval. Cesta ta byla mu zároveň mukami a rozkoší. Bál se býti sproštěn svého mučení. Dosud šel vedle ní; mohl slyšeti její hlas; cítil její teplé, pružné tělo. Ale co bude potom, až přetne se tato poslední nit? A stále méně okamžiků zbývalo.

Šli zamyšleně. Jejich kroky zněly tichou ulicí.

Ola stanula.

»Zde bydlím.«

Trapný jakýs pocit zmocnil se jí —

»Jděte,« pravila s náhlou trpkostí, »proč jste mne nenechal v klidu? Mluvil jste zlá slova. Máte-li pravdu —«

Nedopověděla.

Vytrhla se mu prudce.

Přivřel oči.

Zdálo se mu, že padá, že ztratil rovnováhu; nebyl to konec?

Nebyl to ještě konec.

»Klamete se, Olo,« pravil Kadeřábek nějak udýchaně. »Což by skutečně už nebyl čas, Olo? Myslete na mne. Nejste tak silná —«

Podala mu ruku.

»Jděte, chcete-li býti hodný. Mučíte mne.«

Pozvedl její ruku ke rtům a políbil ji.

»Jděte!« opakovala.

Stála tu zachmuřena. Hryzla svoje rty. A velitelské její oči hleděly přísně na něho.

»S Bohem!« pravil Kadeřábek vyhaslým hlasem.

»S Bohem!« odvětila. »Pamatujete se přece na své dva sliby?«

»Velmi dobře.«

Klíč zarachotil ve dveřích domu, jež se otvíraly. Štíhlá postava Olina zmizela ve tmách.

Kadeřábek byl sám v opuštěné a tiché ulici.

Naslouchal.

Hluk zněl ještě z chodby.

Bylo to poslední pojítko? Poslední ozvuk života?

Pak i to umlklo.

Bylo docela ticho. Bylo po všem.

Mučivá apathie zmocnila se Kadeřábka.

Stál tu dlouho.

Čekal ještě něco? Návrat? Nebo se mu zdálo, že zbylo tu aspoň něco stop s Oly, něco, co udržovalo přerušenou spojitost? Nebo to byla ještě bázeň?

Nekladl si účet ze svých pocitů.

Stál tu nehybně.

Po dlouhé době sebou pohnul.

Odcházel váhavými kroky toho, který nechává všecko za sebou.

Co sliboval?

Že bude klidný!

Kapitola třináctá líčí setkání, jehož se uvarovati bylo záhodno.

Zimomřivě schoulen do svého zimníku kráčel Kadeřábek prosincovým večerem.

Šel volným krokem někoho, kdo nespěchá.

V myšlenkách svých utkvíval u Hackenschmidovy improvisace.

Nerozuměl-li nikdo jiný, rozuměl on dobře. Ale hořký dojem utkvěl z ní v jeho nitru.

Bylo to marcipánové srdce?

Tak nasládlé a směšné srdce?

Něco v něm se tomu vzpíralo, něco odporovalo přísnému tomu slovu.

Té doby bylo ještě živo po ulicích. Živo a nejisto.

Ale co bylo Kadeřábkovi po bouřích? Bál se snad šavle nebo bodáku?

Bylo to něco, co by mohlo vzbudit jeho úsměv, kdyby vůbec byl schopen se smáti.

Oklikami blížil se k Ferdinandově třídě.

Minuv Jungmannův pomník přicházel k Perlové ulici.

Ovocná ulice byla uzavřena; bez legitimace nebylo možno jí projíti. Ostatně kam?

Té chvíle přicházel pustým Nábřežím osamělý chodec, letitý už pán vysoké postavy, nesení poněkud upjatého; měl lesklý, elegantní cylindr a teplý kožich.

Kadeřábek šel pomalu.

Pán ho dohonil.

Chladné, pichlavé oči zkoumavě změřily Kadeřábka. Poznaly ho. Tvář nabyla výrazu přívětivosti, ba stala se až žoviální. Byla to žoviálnost, která nebudí mnoho důvěry.

»Pan Kadeřábek,« pravil pán, nesoucí se upjatě. »Nemýlím se přece?«

»Kadeřábek, pane rado,« opakoval tento mechanicky.

S bonhomním výrazem ptal se ten, jehož nazýval radou:

»Jak se daří panu otci?«

»Doufám, že dobře; je mrtev.«

Bonhomní výraz stal se soustrastným. Ba objevila se v něm jistá rozpačitost.

»Eh, eh,« pravil. Pak našed spasné slovo, opakoval důtklivě: »Všichni umírají.«

»Všichni,« souhlasil Kadeřábek.

Pichlavé oči se zamhouřily. A pán vysoké postavy řekl:

»Byl to můj dobrý kamarád — —«

Soustrastný výraz stal se elegickým.

»Je nás stále méně. Léta mijejí, jsme v podzimku. Hyneme. Tam venku bylo lépe — Byly to příjemné chvíle. Dobrý kamarád,« opakoval mluvčí.

»A paní matka?« ptal se po pause.

»Doufám, že se má také dobře; je už šest let mrtva.«

Starší pán ocitl se v rozpacích.

»Šest let — ale ovšem. Jak jsem si to mohl tak splésti? Ale paměť nás chvílemi opustí — — A v takových dobách zvlášť.«

Naklonil se ke Kadeřábkovi, stojícímu zde apathicky a hledícímu kamsi do tmy, v níž se kryla řeka.

»Doufám, že stojíte stranou těchto politováníhodných událostí. Mladí lidé bývají neopatrní; ale mohu-li vám radit, buďte opatrný — —«

»Stojím stranou, pane rado — — úplně stranou.«

»Tím lépe, mladý příteli. Věřte mi; nevede to k ničemu. A nyní, kdy problematické živly vmísily se do věcí, není čestno podporovati hnutí tak zvrhlé.«

»Uznávám,« pravil Kadeřábek s odstínem posměchu, který ušel jeho společníku.

»Vláda je odhodlána užiti nejostřejších opatření. Situace je velmi vážná. Nejbližší hodiny přesvědčí vás o tom. Jsem rád, že stojíte stranou; bylo by mi vás líto. Váš otec byl můj dobrý kamarád. Byly to příjemné chvíle tam venku — —« končil mluvčí dojat.

Kadeřábek dosud zamlklý chopil se slova s affektovanou vřelostí:

»Musím s vámi něco sděliti, pane rado. Jsou to poslední slova otcova. Vzpomínal na vás v den své smrti. Netušil, že jeho dni jsou sečteny. A právě toho dne zdálo se mu, že je mu lépe. Vzpomínal na svou mladost a také na vás, pane rado; a náhle usmál se a pravil: ‚Ku podivu, zvláštní věc. Je tomu dlouho, třicet let, myslím, kdy jsem měl sen, že umřeme téhož roku s Volarem; říkal jsem mu to; a dnes jsem měl ten sen znovu. Ale nebude to, doufám, brzo,' žertoval. Toho večera zemřel.«

Tvář pána v cylindru se zachmuřila. Odvrátil se, nepříjemně dojat.

»Nepamatuji se, že by se byl zmiňoval o takovém snu.«

»Bylo tomu třicet let a více — říkal. Za tu dobu lze zapomenout.«

A Kadeřábek dodal tišším hlasem:

»Zbývají čtyři týdny do konce roku.«

»Sny jsou sny,« odvětil pán v cylindru se znatelným chladem. »Pospíchám. Mějte se pěkně.«

A rychle odcházel.

Kadeřábek stál chvíli, dívaje se za ním. Měl týž směr a nechtěl ho sledovati. Když postava vzdalujícího se zmizela v nočních tmách, dal se na cestu další.

Potkala ho policejní patrola.

»Kam jdete?« ptal se ho příkrý, drsný hlas.

»Domů.«

»Kam?« ptala se příkřeji hlídka.

»Na Malou stranu.«

Hlídka okamžik uvažovala. Kadeřábkova tvář podrobena zkoumání. Tento stál tu s nevrlou náladou zbytečně vyrušeného chodce. Hlídka odhodlala se přejíti přes jeho nedostatečné výpovědi k dennímu pořádku. Nezdál se jí býti nebezpečným.

»Můžete jít!« zavznělo velitelsky.

Kadeřábek obrátil se k hlídce zády a odcházel volně.

Hlídka hleděla pátravě za ním.

»Slíbil jsem, že budu klidný,« zahučel Kadeřábek. »Málem bych nebyl klidný.«

Zahnul na levo směrem ke Karlovu mostu.

Mostecká věž tyčila se před ním, veliký, hrozivý stín — Nebyly to historické vzpomínky, které činily ji Kadeřábkovi chmurnou. Dojem jeho byl jiného druhu.

»Nějaký Charon, který by převážel do podsvětí — —«

Opíral se o zábradlí.

Díval se na mlýn a na Vltavu, v níž se utápěly reflexe mála světel, která ještě hořela. Gigantické pano-

rama noční nechalo ho netknutým. Byl v moci dávných vzpomínek.

Ku podivu — melodie staré odrhovačky, na niž se ptal Řeřichy, napadla ho. Mimoděk vybavila se scéna z dětských let. Není to hoch mladičký, nezkušený hoch, který jde stinným lesem? Kolik je tomu let? Co se stalo z tohoto hošíka?

Všechno bylo daleko v mlhách, pokryto florem. Sláva Čertova Kopyta; záhadný Mons Veneris, odkud se tak dlouho nechtělo mladému Tannhäuserovi; chvíle vášnivé a plné touhy. Krása těch časů mizela dnes v té mlze. Hledání rozkoše — — Našla se někdy celá? Všechny ty silhouetty žen, s kterými ho svedla náhoda či touha. I Ola byla v mlhách. A celý jeho život jako ne už jeho, jeho štěstí jako ne už jeho, jeho hříchy jako ne už jeho. Tacitus; slyšel kdy to jméno? Jako by bylo zcela cizí; nezachvěl se ani, nic ho nevzbouřilo. To byla právě ta mlha, která se postavila mezi něho a život, která činila tvary neurčitými a hlasy nejasnými. A z té mlhy zněla jen konfusní a úryvkovitá slova, dávno slyšená a potom zapomenutá — — A byla to už jen slova herců, kteří hrají indifferentní kus.

»Čertovo Kopyto, nástroj k sebevraždě.«

»Srdce z marcipánu.«

A nějaký hlas posměšně zvolal: »Neplačte!«

Nebude plakat. Není to srdce z marcipánu. Ale šel po zlých cestách; obrazně mluveno: trní, v kterém se stále hledaly růže. Byly. Stále je viděl. Jeho ruce stále sahaly po nich. A trní a trní; růže vždy mizely. Slíbil, že bude klidný; dostojí svému slibu.

Únava blízká mdlobě ho přepadala. Spal tak málo poslední noci.

Popošel několik kroků, aby překonal tento záchvat ospalosti.

Mechanicky hvízdal si píseň:

»— — Po dlouhou řadičku let — —«

Chladná noc ho pudila dále. Zdálo se mu, že vše je pouze bahno, že vše, co žil, byl pouhý hnus a bída, a co horšího, že není sil jinak žíti. Nebyla to vražda, která se tu děla? Ani jediný jasný bod, ani hvězda do těch nocí. Vražda všeho čistého a krásného — bylo-li vůbec čisté a krásné. A špína stříkala a třísnila jeho obličej a tonul v té špíně — Léta, léta, stále, na věky! A vše je pošpiněno, co by mohl milovati — A on sám?

Hvízdal si dále:

»— — V tom pravil sám světa pán,
pojď sem, ty Pipergře, sám!«

Byla-li dovršena vražda — —

Hradčany, Praha, marionetty, programy, hesla, vše je mrtvo a cizí. Lidé mluví absurdní slova; a on končí tím, že je opakuje po nich. A jak zní verš, který říkal Tacitovi za onoho dusného letního večera, tak bídného a přece ještě ne tak zcela zoufalého, který jako by byl před sty lety?

»Vergiss nicht Mensch, den Wollust ausgeloht,
du bist der Stein, die Wüste und der Tod.«

Přestal hvízdat.

Melancholický rytmus veršů ho ukolébal.

Kámen, poušť a smrt — smutné věci.

Ale je to docela pravda?

Není tu nic, co by mohlo ještě žíti?

Co je platno, nebude-li?

Jsme-li hříčkou proudu, který nás nese, jemuž se darmo a marno vzpírati — — Nedovedeme-li zmoci a říditi vlastní své nitro — — Byl vždy sám mezi lidmi, sám se svou neuhasitelnou touhou. A přece — — Říkal si tiše zlomeným nějakým hlasem další sloku staré své písně. Byl to tón skoro něžný, bolestný, jako prosba umírajícího, žádost odsouzeného o prodloužení lhůty — Byl to tón, který bral trivialitu vulgárnímu popěvku a činil ho hlubokým a tklivým:

»Snad ještě času je dost — —«

Ale prosba nebyla vyslyšána; celá tíha osudu padla na něho a drtila ho. Hnus z minula i z budoucna, prázdno v nitru a prázdno okolo něho. Štval svou touhu, až ubil všechnu radost mládí. Hrůza pojala ho z té mrtvé pouště, z toho prázdna, kterému chtěl utéci. Po napjetí a očekávání posledních dnů přišla náhle skleslost. Bylo to více, než mohl snésti; není co žíti a není pro koho žíti. Doufal a bál se; nyní nelze už ani báti se ani doufati.

Sklonil hlavu.

Slíbil, že bude klidný.

Bude klidný. A více než klidný.

Poslední záchvěv slabosti — či síly? — zmizel. Propadl apathii —

Rouška padla docela na věci za ním a před ním —

Nejasně mluvily hlasy, jako stíny míhali se lidé, tvary stávaly se chaotickými. Neviděl Prahu, ležící ve stínu bodáků; i v tak temné noci skvělé panorama Hradčan nemluvilo ničím k němu. Svět mohl mizet. Viděl by to

lhostejně. Cosi ho hnalo, neznámá moc, které vzepříti se nebylo sil. A měkká slova prosby dozněla nadarmo. Vyšší moc kázala, tvrdá a neúprosná.

A tiše, sklíčeně opakoval si Kadeřábek:

»Tu se už nezdráhal víc,
osudu svému šel vstříc — —«

Okamžik stál tu nehybný jako socha.

A měl podivný dojem. Byl to kolotoč, který se šíleně točil, šíleně, tak rychle, že vše splývalo před očima — A náhle, zcela bez přechodu, zastavil se kolotoč — — Jímá ho závrať — potácí se — padá — hluboko padá —

Něčí postava mihla se nad zábradlím.

Šplouchnutí temné massy ozvalo se.

Hlídka na druhé straně mostu slyšela nějaký zvuk; blížila se tam. Vousatý strážník díval se do řeky. Neviděl nic. Byla noc.

Ale nikdo už nešel po mostě.

Konec čtvrté části.

ČÁST PÁTÁ.

Kapitola prvá předvádí návštěvu Kopulentovu.

Procitnuv šerého prosincového rána, měl Kopulent tísnivý jakýsi pocit.

Bylo mu, jako by zapomenul něco, co neslušelo zapomenouti.

Hledal usilovně ve své paměti, vždy nervosněji a nervosněji. Ale dlouho marně.

Jaká byla příčina toho neklidu? Týkal se věcí venku či něčeho jiného?

Na odchodu z domu bylo mu doručeno psaní.

Jediný pohled na veliké, energické písmo adressy stačil, aby poznal, že je to list otcův.

Byl znepokojený a zase důvěřivý. Zprávy žurnalistické podávaly matný obraz o tom, co se děje. Ostatně byl dopis datován z úterka, v době, kdy bouře měly ještě idyllický ráz. Kopulent přelétl s větší zběžností, než by učinil jindy, tyto vřelé řádky starce, který litoval, že musí býti stranou a k ničemu v době tak významné, který však sliboval si mnoho od té rány, »jediného léku v obecné lethargii«. »Čtu o výjevech,« končil list, »které musí rozrušiti nejchladnějšího; a stane-li se tak, musíme děkovati oné chvíli, kdy ve Vídni prohrála naše věc. A kdo

by nedoufal, že se tak stane? Nedoufat bylo by hříšným posměchem obětem, které už přineseny — Neříkám ti, kde je tvé místo: já, mládí, silný, postavil bych se do prvé řady. Ale jsem už starý a mohl bych pouze umříti: a je nutno více — Romanov je mi smutný a pustý, pomyslím-li na Prahu; každé chvíle čekám nějaké zprávy. Ostatně je tu zima, sníh a sníh: jako by se docela nic u nás nedělo. Sestra a Pavla tě pozdravují. Bojí se o tebe. Já ne.«

Teprve konec listu upoutal pozornost Kopulentovu. Ale zvláštním sdružením představ vynořila se mu při zmínce o obětech již přinesených silhouetta plačícího hocha z pondělního večera.

Tíseň zmizela. Byla to věc, na kterou nedovedl dříve vzpomenouti.

Co dělá asi hoch? Po celé tři dny rozrušení a vždy nových dojmů, zatlačujících všechny minulé, stěží mohl na něho myslit. Nyní mihl se jeho myslí vyděšený výraz matčin. Usmál se lehce. Strach její byl patrně zbytečný. Byla to velmi lehká rána, pokud mohl souditi, a hoch je nepochybně zdráv anebo blízek tomu. Ale přece umínil si vykonati to, nač zapomněl v hluku a víru bouřlivých chvil; odhodlal se navštíviti ho.

Čas nebyl právě vhodný k návštěvám. Bylo příliš brzo; ale jeho neklid nedal mu čekati déle. Byl to konečně nemocný, jejž šel navštíviti. A kdož ví, co přinese Praze den? Bylo zřejmo, že je to den krise. Než bude volati jiná povinnost, může ještě viděti hocha.

Ranní dusivé mlhy padaly ještě, když vycházel z domu. Nevadily mu. Byl dobré mysli. Zbaven svého neklidu mohl více se zabývati listem otcovým. Jak asi je otci dnes? Dovedl si představiti starého pána neklidného, ne-

dočkavého, vyhlížejícího čeledína, který docházel na vzdálenou poštu pro psaní a časopisy — — dovedl si nakresliti obraz té samoty mezi horami, pusté pokoje, jejichž ticho ruší nervosní přecházení otcovo. Co cítí nyní, kdy bude čísti slabošské, zbabělé vytáčky, omluvy, výklady, nabádání k pořádku? Odolá dojímavá jeho důvěra?

Věřil tomu.

Denní listy nejsou lidem; nejsou-li vůdcové schopni, bude lid schopnější. Nic nesvědčilo, že by bouře chtěly klidně doznívati. Ač bylo ještě ráno, bylo hlučno a bouřlivo na ulicích. Marné byly vyhlášky houfně se rojící — Zástupy přecházely Prahou ne valně ochotny popřáti jim sluchu. Heslem dne byla očista. A tož očista! Opatrně uznávali ti, kdož větřili nebezpečí, za taktičtější, stírati vše, co mohlo svědčiti o německém duchu obyvatelů. Činilo se to se vztekem, ale činilo se to. Ráz ulic byl nyní výhradně český: nebylo slyšeti německého hovoru.

To byl dojem, který si odnášel Kopulent z ulic, jež rychle míjel.

Když stoupal do druhého poschodí domu udaného, otřásla se jeho dobrá nálada.

Byl velmi citlivý, a něco v domě budilo zasmušilost. Byl to třípatrový dům, šedý zvenčí, tmavý uvnitř s mdlou a bezvýraznou façadou, kasárnického vzhledu. Budil už svým vzhledem nepříjemný dojem nudy a špíny. Na schodech potkal Kopulent služku nápadně spěchající, a před dveřmi bytu v prvém poschodí stálo několik paniček, zapřádajících živý hovor. Služka pronesla k nimněkolik slov a spěchala dále. Sousedky kývaly rozvážně. Kopulent nerozuměl k svému smutku proneseným slovům; budila však jeho nepokoj.

Což je-li hoch vážně churav? napadlo ho.

Po prvé vážně zabýval se touto myšlenkou.

Ale couvnouti bylo již pozdě. Také by nechtěl: bylo lépe přesvědčiti se.

Byl v druhém poschodí.

Našel, jda temnější ještě nežli schodiště chodbou, dvéře hledaného bytu. Rozškrtl sirku. Namáhavě přečetl jméno na visitce na dveřích.

Po okamžiku váhání zazvonil.

Ale nikdo nepřicházel, aby otevřel.

Čekal trpělivě chvíli.

Pak zazvonil znova prudčeji a důrazněji.

Dlouho bylo ticho; neslyšel kroků. Již již chtěl upustiti od svého úsilí a odejíti, když dvéře před ním náhle se tiše otevřely.

Paní Dvořáková stála před ním.

Byla bledá, zřejmě nevyspalá, znavená. Její vlasy byly v nepořádku, její toiletta nedbalá. Připadala mu mnohem starší, než před pondělním setkání. Hleděla na něho nechápavě. Zřejmě ho nepoznávala.

»Myslila jsem, že je to doktor.« pravila.

Kopulentovy rozpaky rostly každým okamžikem.

Přišel patrně nevhod.

Představil se a uvedl důvod své návštěvy.

Paní Dvořáková pohleděla na něho zmatená a smutná; snažila se vnutiti své tváři přívětivější výraz. Tiše pravila ke Kopulentovi:

»To jste vy. Těší mne.«

Ale sotva dořekla prázdnou konvenční formuli, vyhrkly jí z očí slzy.

»Je nemocen, chudáček,« pravila, »a kdož ví, nezemře-li.«

A náhle rozčilená, podrážděná vzpomínkou na něco trapného, vykřikla, nemohouc tlumiti už vášnivost svých slov:

»Ty prokleté bouře! Ty prokleté bouře!«

Zvuk vlastních jejích slov ji polekal. Ohlédla se opatrně.

Kopulent byl nepříjemně dojat.

Chápal bolest matčinu, ale bouřilo ho, že její nenávist nebudí ten system, pod jehož tvrdostí a bezohledností trpěla; ne ruka, která ťala; celá její zloba obracela se proti davu, který nesnesl klidně daného políčku — —

Potlačil však své pohnutí a ptal se paní Dvořákové stejně tichým hlasem:

»Co je hochovi? Rána přece není vážná.«

»Rána sama ne,« řekla ona smutně. »Doktor říkal, že to nic není. Ale hoch se nachladil a má nyní zápal plic —«

Úzkostlivě se obrátila.

»Promiňte!« řekla. »Což kdyby se mu něco přihodilo. Každou chvíli —«

Nedořekla.

Zakryla šátkem oči.

Kopulent pochopil, že jeho návštěva stala se bezpředmětnou. Pronesl několik konvenčních slov. Co zde mohl prospěti?

Paní Dvořáková poslouchala nepozorně; její mysl byla jinde. Urychlil svůj odchod.

U dveří setkal se Kopulent s lékařem. Znal ho zběžně odkudsi ze společnosti. Ptal se po hochovi.

Doktor tvářil se povážlivě.

»Zápal plic, dosti těžký případ. Hoch je slabý, velmi slabý. Dnes budeme vidět.«

»Může to býti tedy vážné?« ptal se Kopulent.

Zdálo se mu přece, že strach matčin měl veliké oči.

Doktor odvětil lakonicky:

»J e to vážné.«

Kopulent děkoval. Odcházel.

Paničky stály dosud v prvém poschodí a hovořily. O nemocném hošíku? Zdálo se mu. Ostatně vše to odehrálo se v kratičké chvíli. Před dvěma, třemi minutami stoupal nahoru. A nyní šel, stísněn obrazem chlapce, který stůně a snad umře. Vycházel do ulic —

Byl příliš citlivý, než aby nebyl dojat utrpením, jehož byl svědkem. A vše, co viděl, ulice, massy, připadalo mu mnohem vážnějším. Byly tu oběti. Bylo konečně možno popírati souvislost mezi bouřemi a nemocí hochovou. Kopulent nepokoušel se o to. Byl z těch, kteří sice mohou klidně, aniž by pohnuli brvou, mluviti abstraktně o největším zlu, které však uvádí ve vzrušení i malá jeho část, vidí-li ji. A smutná scéna u dveří, za kterými stonal hoch, byla příliš živá a důtklivá. Ale bylo-li nutno přinésti oběti a byly-li skutečně přineseny, ať aspoň nejsou nadarmo! Pak teprve byly by něčím, čeho nutno želeti: ponesou-li však užitek, přispějí-li k obecnému dobru, nuže, není to dosti?

Po chvíli kolísání Kopulent se zase uklidnil. Vítr opřel se o budovu jeho plánů, ale neskácel ji.

Stála pevně.

Nepadnou-li ty oběti nadarmo!

Ano, zlo; a což nebyl ochoten sám sebe obětovati pro věc?

Nebyly to egoistické, rozmarné choutky: pouze nutnost.

Nutnost, opakoval si Kopulent kategoricky.

A hleděl zase s důvěrou na pohyblivé zástupy, které naplňovaly už po čtvrtý den pražské ulice. Z těchto mass vzejde to, co on čekal, přes pochyby a formálnosti dogmatiků: prosinec, který drsným svým mrazem, elementárním svým vichrem překoná mlhy a bláto listopadu —

Kapitola druhá předvádí nám barda v pochybnostech.

Kopulent zašel do kavárny.

V kterémsi koutě civěl Hackenschmid zasmušile do prázdna.

Ulice nezdála se buditi jeho zájem. Žurnály také ne. Byl očividně zamyšlen.

Přišel patrně nedávno. Nedopitý šálek černé kávy stál ještě před ním.

Kopulent pozdraviv přisedl k němu. Vypil svou kávu velmi rychle a prohlížel chvíli denníky. Ale záhy odstrčil je s pohybem netrpělivosti. Mluvily stále stejně; byly to podrobnosti, jež ho nezajímaly. Všiml si nápadné zamlklosti Hackenschmidovy.

Potřeba sdílnosti ho zachvátila. Přerušil mlčení. Vypravoval o nezdařené své ranní návštěvě.

Hackenschmid pokrčil rameny.

Poslouchal trochu ledabyle.

Mlčení opět nastalo.

Nepochybně Hackenschmid chtěl něco říci, k čemu nenalézal slov dosti vhodných. Seděl tu nervosní a netrpělivý. Konečně vybuchl:

»Zdá se mi, že jsem vstal levou nohou napřed. Nechce se mi pranic líbit. A všechno připadá mi tak málo zábavným. Byly to nějaké hloupé sny, na které jsem zapomněl? Bard Čertova Kopyta je schlíplý, bez písní. Sedí tu zarmouceně jako slepice v dešti a brouká si starý citát gymnasiální, trochu smutný svým obsahem: Sed fugit interea irreparabile tempus. Fugit, to je hloupé a dobré zároveň; irreparabile, to je hloupější. Nedá se napraviti, žel, žádná naše chyba; nicméně denně chybujeme. Citát ostatně, skanduje-li se, má pěkný zvuk. To *r* tak pěkně hrčí — Irreparabile tempus. Kdybych věděl, co se mi stalo. Ale tebe to nezajímá, Kopulente. Co myslíš o Kadeřábkovi? Napadlo mě, mysliti na něho. Nevím, jaká hloupost to včera byla: ale hloupost. Nyní to vidím stále určitěji. Domníval jsem se mu tím prospěti, předpokládal jsem, že mu pomohu. Léčba poněkud drastičtější. Ale byla to prožluklá Kurpfuscherei, zdá se mi. Pohořel jsem s ní — —«

Hackenschmid se odmlčel. Vypil na ráz zbytek kávy. Pak pokračoval:

»Dnes ráno to náhle začalo; zabýval jsem se tím zbytečně. Na konec jsem si vymyslil novou pošetilost. Něco na způsob tvé dnešní pošetilosti. Napadlo mě také dělati návštěvy. Byl patrně vůbec den návštěv. Nemiluji je jinak: hosta vidí rád pouze hostinský a lidé toho druhu. Ale dnes mne to posedlo. Šel jsem se zkrátka podívat do bytu Kadeřábkova. Není správné starati se o cizí věci, a nikdy z toho nic dobrého nevzešlo. Ale vstával jsem levou nohou a nemohly mne tedy napadati nežli hlouposti. Šel jsem tedy k němu. Kvartýrská otevřela mi, překvapena patrně tak ranní návštěvou; měla také proč. Když jsem se ptal po Kadeřábkovi, řekla mi, značně překvapena: „Myslila jsem, že snad vy o něm

něco víte. Včera ráno odešel odtud: od těch dob jsem ho už neviděla."

»Snad ještě přijde?« ptal jsem se.

Nebyl to nejchytřejší nápad. Moje dáma byla jím poněkud znepokojena.

„Proč by nepřišel?" vyzvídala. „Chce se snad stěhovat?"

Chápala vše jinak.

Odpověděl jsem jí, že o tom pochybuji. Kadeřábka že jsem viděl včera večer: ale konečně že to není nic zvláštního, předržel-li noc.

S tím souhlasila.

„Dělá to občas," ujistila mne. „Právě poslední dny to také tak udělal. Neobjevil se po celé dva dny."

Šel jsem zase pryč. Co jsem vyzvěděl, nestálo za mnoho. Konečně není to nic zvláštního pro toho, kdo zná Kadeřábka. Kdyby nebylo právě určitých historií z posledních dnů. Tvářil se tak ponuře — Nevím, byla-li má pohádka nejšťastnější čin — Včera snil jsem o Slavkovu; nyní vidím Waterloo. To je asi všechno. Je to nepříjemná nálada. Přiznáme se neradi, že jsme provedli hloupost. A k tomu není nic určitého známo. Jsou tu jen možnosti, veliký počet možností — Kadeřábek měl časem své hypochondrické záchvaty. A konečně každý má své mrzuté chvíle; ten řídčeji, ten hustěji. Přijde na stupeň jejich intensity. Ale dostoupí-li jisté intensity, je pak taková hypochondrie nebezpečná. Každý máme svou bolest a hledíme se s ní zařídíti, jak je možno nejlépe. Ale někdy nezařídíme se dost dobře a pak nás to dovede překonat. Měl jsem už velmi pošetilé záchvaty. Hledal jsem v novinách nějakou drobnou zprávu. Což nemohl býti zatčen? Nemohl býti raněn? Co je na tom? Ale nenašel jsem nic. Nevím nic a mohu si tedy myslit

všechno. Chodil jsem po ulicích v té mrzuté náladě. Pak jsem zašel sem. A vše, co mohu udělat, shrnuje se asi v tom, že si říkám v periodách více méně krátkých hlasem nejopravdovějšího přesvědčení: „Osle, osle, osle!“ Kdyby to dovedlo aspoň pomoci —

Tak, nyní jsem složil generální zpověď. Hloupá historie s tím marcipánovým srdcem. Sentimentalita je nakažlivější nežli cholera. Bojujme proti ní, pokusme se léčiti! Nevyléčíme nikoho, ale na konec to chytne ještě lékaře!«

Hackenschmid mručel ještě něco, čemu nebylo lze dobře rozuměti.

Kopulent byl vzrušen jeho vypravováním. Nemyslil dříve na Kadeřábka; příliš jednostranné zaujetí bránilo mu chápati cizí krisi. Nebyl konečně nijak důvěrný s Kadeřábkem. Jejich povahy, jejich způsob života, jejich záliby byly si cizí. Ale ve zbarvení, které celé té historii dával zúmyslně drsný hlas Hackenschmidův, měl přece dojem ne přelétavý. Byl to přece starý kamarád.

Snažil se uvésti vše, co se dalo uvésti a co konečně sám Hackenschmid uváděl; ale ač nabyl jisté výmluvnosti při potírání tohoto možného strašidla, nedocílil zvláštního úspěchu; nepřesvědčil ani Hackenschmida, ani sebe —

Případ zůstal nejasný a znepokojivý a Hackenschmid hleděl stále sarkastičtěji. Posléze uznal Kopulent marnost své snahy; ustal ve své výmluvnosti. Neklid Hackenschmidův hrozil se přenésti do jeho nitra. Bylo nutno k zaplašení těchto myšlenek zaměstnati se něčím jiným.

»Nešel bys ven?« tázal se Hackenschmida.

Tento hleděl na něho chvíli beze slova; četl v jeho očích.

»Chceš utéci strašidlům?« řekl pak drsně. »Dělat tribuna na ulicích? Nevím, šlo-li by to dobře; vstal jsem už levou nohou. Muži s trikolorami, ženy s trikolorami, dívky s trikolorami! Je to snad pěkné samo o sobě; dnes však nemám pro to smyslu. Zatím aspoň ne. Kdybys se vrátil a šel náhodou mimo, můžeš se podívati na mne. Snad do těch dob vstanu z mrtvých. Nyní se mi nechce. Chodil jsem už dnes všelijakými ulicemi: bylo brzo, když jsem vstal. Byla to pěkná promenáda: hloupost jde za hloupostí, strašidlo za strašidlem. Mor počal se šířiti; počínal jsem býti sentimentálním; mých šestnácte let se vracelo. To je anachronismus. Nic mi po tom není — Nebo je to tak daleko, že to ani není pravda. Ale jdi jen, Kopulente, snad se tam dějí veliké věci. Historické scény velikého slohu. Činy, které pohřešoval Černoch u národa peciválků a denunciantů. Apropos, neviděl jsi Černocha poslední etappy? Znáš poslední bulletin?«

A přes jeho zasmušilost stará persifláž Hackenschmidova se probudila.

»Našel dívku jako květ,
v ňadrech vlastenecký vzlet,
patriotku beze sporu,
ježto nosí trikoloru.

Nemeškaje pravil k ní:
Nejsem sice národní.
Žár váš všeho bohatší,
ten snad pro dva postačí —

Patriotko beze sporu,
připněte mi trikoloru,
aby viděl celý svět,
že mám děvče jako květ!«

»Můžeš ho potkati venku,« končil Hackenschmid. »Nebo ještě lépe: můžeš je potkati venku. Idylla, doufám, pokračuje. Dvě ptáčata sešla se v bouři. Praha je ves. Ti dva myslí málo na bouře, trvám. Můžeš také potkati Hilaria; tváří se zamračeně; bouře se mu nepodobají. Ale nikdo nechce slyšeti jeho hlas.«

Ale pak stal se Hackenschmid opět zasmušilým. Umlkl. Vrásky objevily se na čele. Seděl mdlý a mrzutý.

Kopulent zatím platil.

»Na shledanou,« pravil vstávaje.

»Na shledanou,« opakoval Hackenschmid s pokusem úsměvu. »Nezapomeň, že sedím zde, nehybný, se zkřivenýma rukama; činím pravé buddhistické pokání. Bude dlouhé, rejstřík mých hříchů není malý. Nedej se ještě zastřeliti; viděl bych tě před tím rád ještě jedenkráte. Požehnání na cestu! Sklepníku, grog, velmi silný grog!«

A Hackenschmid shroutil se zase líně a omrzele do kouta.

Kapitola třetí předvádí blouznivého Hyperiona s příliš moudrou Diotimou; předvádí také jejich rozchod.

Střízlivou Žitnou ulicí bral se Kopulent na Vinohrady.

Šel tam ne s úmyslem; instinkt ho vedl: nenapadlo ho uvažovati o tom.

Poskytovala-li Žitná ulice normální celkem obraz, nedalo se to říci o Vinohradech.

Kopulent šel Havlíčkovou třídou.

Pestrá směs nejrozmanitějších předmětů kryla dláždění.

Byla to historie posledních čtyřiadvaceti hodin.

Tu byl papír z vyloupeného papírnického krámu. Trochu dále kůže, sláma, obilí; vše na jedné skupině. K tomu střepiny skla, trosky rozbitých nádob, uhlí, láhve, rámy. Někde — Kopulent vzpomněl si na scénu včerejšího večera — byly nakupeny napolo doutnající hromady uprostřed ulice; zdálo se, že někdo pokoušel se zapáliti hromadu a byl vyplašen policií.

Nikdo se nepokoušel tuto spoustu odstraniti. K čemu?

Husté massy černaly se na ulicích.

Byli tu diváci, zvědavci, podivující se řídkému divadlu.

Také ne pouze diváci.

Ti pátrali po své kořisti; slídili po dosud nevybitých krámech, po firmách obchodů. Hledali záminku. Ale bylo ji těžko nalézti. Německé nápisy zmizely od včerejška úplně. A z oken krámů vlály červenobílé prapory jako ochranný znak proti možnému útoku. A — byla to ironie, byla to zpozděná opatrnost? — i na vybitém kterémsi krámě zahlédl Kopulent takovýto praporek.

Kopulent pokoušel se prodrati stále rostoucími a u vědomí bezmoci policie odvážlivějšími davy. Nešlo to tak jednoduše. Dvakráte dav jízdní policií zahnán do vedlejších ulic. Dvakráte, vyčkav odchod její, zaplavil po celé šíři hlavní třídu.

Kopulentovo putování zvláštní tou temnotou, která vyšla na bílý den, mělo zvláštní smysl a účel: hledal Julii. Blízkost jejího obydlí vnukla mu tuto myšlenku. Doba byla příznivá. Mohla se právě vraceti ze školy.

A on ji chtěl viděti ještě jedenkráte.

V hluku zástupu, v jeho posměšcích a cynismech zněl mu její jasný a mírný hlas. Nemyslil na to, co se děje kolem něho; jeho myšlenky šly za ní — Bylo nutno mluviti s ní; nejbližší hodiny mohly znemožniti navždy setkání — — Nebude couvati, stane-li se věc kritickou — Ale chtěl by ji viděti před tím. Byl ostatně — zapomněl už na sklamanou víru minulého rána? — přesvědčen, že ji uvidí. A tato jistota, ničím přesně nezdůvodněná, činila ho klidným —

Přešel Tylovo náměstí; čekal před domem, kde Julie bydlila.

Čekal malou chvíli.

Náhle jeho oči upřely se nedočkavě na kterýsi bod v dálce.

Jistota v jeho nitru tentokráte ho neoklamala.

Slečna Julie se blížila, smutná a zamyšlená.

Mířela ho již, pospíchajíc patrně zbaviti se okolí ne příjemného.

Tu se nachýlil Kopulent těsně k ní a oslovil ji tichým hlasem:

»Slečno Vintrová!«

Spěchající se zarazila.

Byla to podivná náhoda, matoucí mnohdy tak, že hledáme v ní více, než náhodu: myslila právě na něho. Uprostřed odpuzujícího hluku, ohlušujícího řevu a trapných scén tázala se právě po něm — Co on?

Nyní bylo se nadíti zodpovědění utkvělé této její otázky, která ji mučila od minulého dne, kdy v nahé bezprostřednosti viděla důsledky bouří, otázky, která ji pálila ve chvílích samoty a nepřála jí pokoje, když měla před sebou neposedné, šeptající žačky — —

Zarděla se lehce.

Pohlédla na něho zpytavě, pak vypadla příkrou otázkou:

»Kde se tu bérete? Jako tam ti? Za tím?«

Její příkré, trhané věty nejmenovaly nikoho, nevyslovovaly ničeho. Ale přízvuk, kterým pronesla ta slova, dopovídal nedopovědělé. Nedovedla se přetvařovati, ani lháti. Bylo to nepochybné opovržení, které tu mluvilo. Tam ti — to byly ty zlé fysiognomie, zformované neřestí a zlem; to byli ti lupiči krámů, všechen ten cynism ulice, noc, která se tu bez ostychu procházela.

Kopulent zachovával klid. Jen se trochu trpce usmál. Čekal to, co přišlo.

»Za tím, chcete-li — — A také za vámi,« řekl.

»Také za mnou.« řekla slečna Vintrová hořce. »Také za mnou — a za tím. Není to příjemná společnost pro mne.«

Kopulent ohlédl se po okolí.

»Je zde trochu hlučno. A měl bych s vámi co mluvit. Nemáte pro mne několik okamžiků?«

Mlčela. Pokládal to za souhlas.

Zdálo se, že se skutečně usmířila s tímto setkáním. Také ona cítila potřebu jistoty.

Ulice, do které zašli, byla zvláštní náhodou ušetřena od bouří tak blízkých. Bylo zde až mrtvé ticho; žádné zástupy dole, žádné hlavy zvědavců v oknech. Pod jejich nohama nechrupalo sklo. Nebylo tu vylomených dveří, ani vyloupených krámů. Za smutnými a holými zimou zahradami stály dvě řady tichých domů zdánlivě bez života. Zde byla ulice těch, kteří prchají před hlukem. Vše tu bylo stlumeno. Nebylo zde velkých závodů ani dílen; zde bydleli bureaukrati, pensisti. Nebylo zde nikoho, kdo by bouřil. Ti, kteří nicméně tudy šli, šli s chvatem a nepozorností; spěchali, aby se dostali k svému cíli; zde nebylo co činiti.

Pro slečnu Vintrovou tento náhlý klid znamenal uvolnění, osvobozená od odpuzujících ji obrazů a výjevů: oddechla si.

»Bylo mi zle,« řekla. »Zle mezi těmi lidmi a z těch lidí. A vám tam bylo dobře?« pravila s výčitkou.

Kopulent pokrčil rameny.

»Těžko říci —«

Naděje zasvitla v jejích očích. Bylo to nedorozumění.

»Tedy se vám to také hnusí?« ptala se slečna Julie.

Kopulent váhal okamžik s odpovědí; bylo mu líto tak zřejmé její naděje. Blížil se okamžik rozhodnutí, nebylo možno se vyhnouti.

*

»Je to komplikovaná otázka.« řekl Kopulent.

Čelo slečny Julie se zachmuřilo bolestným zklamáním. Smutek vzal lesk jejím zřítelnicím.

»Tedy přece s tím souhlasíte?« řekla pomalu a sklíčeně.

Kopulent ani teď hned neodpovídal.

»Čekám na více,« pravil pak.

Tato slova pronesená energicky a tvrdě vzbouřila slečnu Vintrovou.

»Na víc? Ještě na víc?« opakovala hořce.

Zklamání bylo příliš ostré a trpké.

Kopulent ujal se slova.

»Nerozumíme si snad dobře. Neříkám, že by se mi líbilo vše, co se děje a co bouří, jak vidím, váš odpor. Ale je to nutné zlo, i když je to zlo. Co bych chtěl více, bylo by odhodlání vésti věc do všech konsekvencí — — Projev energie, projev vzdoru.«

Nebyl zcela spokojen svými slovy. Nepodařilo se mu nalézti dosti přiléhavou formuli. Ale smutný pohled slečny Vintrové bral mu veškerou jeho výmluvnost, o níž blouznil dříve. Nádherně konstruované periody se rozpadávaly.

Slečna Vintrová opakovala sarkasticky:

»Projev energie, projev vzdoru. A takový?«

»Třeba takový. Ale ne pouze takový.«

»A ty všechny špinavosti?«

»Jste příliš přísná. Jdeme-li zablácenou ulicí, zablátíme se přirozeně.«

»Je to něco jiného,« odvětila slečna Julie. A pokračovala tiše, jako by se bála svých slov: »Včera byla jsem venku — — Viděla jsem to z blízka — Bylo to hnusné —«

»Možná.«

»Vy to neshledáváte hnusným?«

»Přijde na hledisko.«

Kopulent se zamračil; tón jeho zdrsněl.

»Ale poslechněte přece: bylo-li zacházeno s někým do staletí tak jako s námi, nebylo-li okolo nás nic než nenávist a posměch, nedělalo-li se nám než křivda, nebylo by přirozené, kdybychom začali bezohledně bíti do toho, co je okolo nás? U jednotlivce pochopila by se snad ta zloba, vyvolaná vědomím dlouholetých ústrků; pochopilo by se snad, že jeho vztek nebude vázati se na estetické formy, že bude brutální, bezohledný, že snad stihne i nevinného. Ale běží-li o národ! Kolik úzkostlivostí! Kolik předsudků! Jaké lomení rukama, jaký pláč nad hnusnými scénami!«

»Kdyby se bilo,« namítla slečna Julie. »Ale kradlo se.«

»Tedy se kradlo,« řekl Kopulent stoicky.

Vztyčila hlavu. Jeho slova ji urazila svým klidem více, než prudká dřívější apostrofa. Plamen šlehl z jejích očí.

»I to?«

»Vidíte stále detaily a ne celek. Ty všechny jednotlivosti patří k celku. C'est la guerre!«

»Nemyslím, že by to byla válka; je to pouze krádež.«

»I ve válce může se tak krásti.«

»Nemá.«

Kopulent se usmál.

»Snad nemá. Ale vy přeceňujete ty zjevy. Několik krámů bylo vyloupeno, několik obchodů vydrancováno. Budiž. Není to — s právnického hlediska — správné. Ale je to vysvětlitelné. Nemyslím, že by bylo tak zle. Skutečně, škoda není tak strašná. Nepadá to na váhu, bude-li to míti účinek. Několik krámů, několik obchodů, jež vyloupeny, je málo proti krvi, která byla prolita.

Platilo se celkem poctivě, nutno říci; a bude se ještě platiti.«

Kopulent stával se výmluvnějším, ale jeho slova zněla jinak, než chtěl. Cítil, že to není ten pravý tón. Ale nepovedl ho najíti.

Slečna Julie nebyla přesvědčena. Naopak.

»Nemluvte o tom,« odporovala. »To není omluva, jen nová obžaloba. Kdo byl vinen?«

»Můžete-li se ptáti, zodpovídáte si sama tuto otázku. Ale po mém soudu není nutno se ptáti. Hledati stále vinu je nejpošetilejším řemeslem lidstva. Bouře byly nutností. Musily býti. To vše ostatní plynulo z této nutnosti. Musilo to býti. Vy chcete pokárati tuto nutnost: tím není mnoho docíleno. Shromažďují-li se tak dlouho a tak neopatrně hořlavé látky, nelze se diviti, že kteréhosi dne vypukne oheň. Vy se nyní díváte káravě na jeho rudé plameny. Pro boha, ale on zničí střechu! Pro boha, on sahá vždy dále! A nejste daleko káravé otázky: Proč tak činíš, milý ohni? Obávám se, že vám oheň neodpoví. On neví skutečně, proč tak činí, jako všechny živly; a živly je zbytečno kárat — —«

»To je výmluva.«

»To je skutečnost, neokrášlená, prostá.«

»To je výmluva,« opakovala slečna Julie důrazně. »Místo, co byste říkal my, já, schováváte se za nutnost. Ne vy, oheň. Vše musilo býti. Proč to musilo býti? Protože všichni k tomu pracovali. Všichni tedy nesou zodpovědnost. Zapřete to? Nepracoval jste k tomu?«

Také ona ztrácela klid; rozčilení ji strhovalo.

»Jak?« ptal se Kopulent.

»Nabádáním, schvalováním, podněcováním. Neschvaloval jste? Nepodněcoval jste?«

Kopulent se usmál.

»Co by na mně bylo, učinil jsem málo. Schvaloval jsem, ano. Ale myslíte, že se čekalo na mé schválení? Byl jsem jednotlivcem mezi statisíci (Kopulent mluvil tu melancholicky), neumím býti něčím více.«

»Zodpovědnost tu je. Na vás zůstane ta prolitá krev.«

»Na mně? Ne na těch, kteří ji prolili?«

Slečna Julie se odmlčela.

»Vzal bych ji ostatně na sebe rád, kdyby nebyla prolita nadarmo,« pokračoval vážně Kopulent. »Bohdá nebude.«

»Není vám líto obětí? Mluvíte o možné smrti sta a sta lidí jako o maličkosti!«

»Ale ovšem, je mi líto všech, kteří trpěli. Hošíka, který snad umírá; starce, jehož štvali a který nemohl utíkati; ženy k smrti vyděšené, dělníka, který byl zastřelen. Oběti tu jsou. Je to zlé. Ale není tu nutno cítiti pouze l í t o s t. To je ethická stránka oběti. Podpaluje, posiluje. A jestli vše, co se stalo, přispělo k tomu, můžeme pouze blahořečiti obětem.«

»A nepřispělo-li?«

»Tím hůře pro nás.«

Kopulent vybuchl příkře a vášnivě.

»Pak byste měla právo odsouditi mne jako špatného počtáře, pak by to byl skutečný zločin. Pak bych zaslouhova opravdu posměch. Ale, pro boha, bylo by to vůbec možno? Může se kdy na prosinec zapomenout? Může se odpustiti? Nevěřím tomu.«

»A naše jméno? Skvrna, jež na nás zůstane? Hanba před celým světem?«

»Také vy se bojíte těch strašáků? Ale co chcete? Německá žurnalistika nás zostudí. Zostudí nás vždycky. Hanba? Skvrna? Nevěřte tomu. Není hanby ani skvrny,

kde je úspěch. A posléze, co je nám cizina? Zápasník nemá se ohlížeti za zápasu na publikum. Může být zatím položen.«

„A naši krajané v uzavřeném území?«

»Naši krajané byli napadeni už dříve. Nebude jim dobře. Nebylo by stejně. Fanatism německý užije těch bouří za záminku. Ale bude to pouze záminka. Nebylo by jinak, kdyby Praha byla mlčela: stejně by se štvalo, stejně ubíjelo, stejně rozčilovalo. Bude to mít dobrou stránku, budeme nuceni postaviti se na vlastní nohy. Budeme nuceni hospodářsky sílili. Odkládali jsme všecky otázky, žili jsme ze dne na den: nyní stanou se palčivými a nebude je už možno odsunovati. Bude nutno činiti více než dosud.«

»A neučiní-li se?«

»Budeme k tomu dohnáni. Uzavře-li se docela uzavřené území, bude odstraněna nejbližší možnost emigrace a depopulace našich okresů. Kdysi, doufám, budeme vděčni prosinci.«

Slečna Julie hleděla na něho zádumčivě a smutně.

»Nemyslím, že zlem by se mohlo dociliti něčeho dobrého.«

»To se nám káže a v tom duchu jsme vychováváni. Je to výchova pro království nebeské, ale zatím jsme své ztratili. Zlo a dobro jsou slova, která nás příliš zaslepují, libujeme-li si v skrupulosním hloubání. Ale nevěřte tomu; zlo a dobro mohou býti pouze maskou věcí, pouhou formou. I to, co nazýváte zlem, může vykonati mnoho dobrého.«

»Tedy účel posvěcuje prostředky?«

»Není to směšné heslo. Je to heslo silných. Bismarck nelekal se malé změny telegramu, pokládal-li ji za výhodnou — — Bylo-li nutno, aby krise přišla, uspíšil

krisi. My jsme rigorosnější. Staletí jdou, a na konec nebudeme míti nežli cár žebráka. Ale my nezfalšovali telegram. My nikoho nenapadali, a přece napadení je mnohdy jedinou obranou. My se bránili, a přece víme, že defensiva skoro vždycky prohrává — — Království nebeské nás nemine.«

»Je to jesuitismus, ne síla, co říkáte. Okamžitého úspěchu může docíliti. Ale postaviti jen obra s hliněnými nohami, nic více.«

»Jesuitismus nad námi zvítězil ve znamení myšlenky, jež byla zpátečnickou; my prohráli ve znamení myšlenky, jež byla pokrokovou; nenutí vás to k respektování jeho zbraní, které dovedly převrátiti dějiny? Podceňujete ho, a my mu podlehli.«

»Teprve nyní mu podléháte docela.«

»Nemáte pravdu — — Nyní se mu bráním. Chci využiti jeho zbraní. Je to nutná obrana. Jsou situace, kde není mi možno vybírati prostředky. Běží pak o to: zůstati vítězem. Ale my i potom hloubáme a přeme se o prostředcích, kdy není k tomu času.«

»Klamete se. Zklamete se. Nemůže nic dobrého vzejíti z těchto bouří, které přijímají zločin za taktický prostředek. Uvidíte, že nepřijde, co si od nich slibujete. Není to energie, kterou jste rozpoutal; je to slabost, zoufalost, která se chápe všeho. Jste sám také slabý a bezradný, a proto to přijímáte. Tonoucí se chytá třeba nože; vy také — — Kdybyste obětoval pouze sebe, máte snad k tomu právo: ale vy hazardujete také se statisíci nevinných. Proti jejich vůli; oni netouží po bouři, po krvi.«

»Proti jejich vůli?«

»Poznáte to. Tak jak cítíte vy, cítí snad pět, deset lidí v Čechách. Vy to nechápete. Nebo se jen nutíte ne-

chápat? Říkáte si to, říkáte si ono; až vám zazní jako výčitka jednoduchý příkaz ‚Nezabiješ', bude vám smutno.«

Mluvila vážně, až beznadějně. Cítila, že není možno smířiti ty protivy. Stáli tu nepřisvědčující, nepřesvědčení; propast mezi ní stále více se prohlubovala. Nebylo možno již ji překlenouti. Bylo jí hořko; ztrácela ho tím odcizením. Ale nedovedla lháti.

Kopulent mluvil ještě, všecek v ohni. Dokazoval přesnou logiku svých názorů. Jeho věty byly vášnivé a prudké. Stával se výmluvným. Ale slečna Julie měla příliš na mysli konkretní, jež viděla. Obrazy včerejška a dneška byly příliš odpudivé. Abstraktně lze si zkonstruovati program, jenž zní pěkně; ale což když odpoutají se živlové tmy, jež nelze pak ovládnout a kteří dovedou potřísniti na vždycky? Nechápe to Kopulent?

Viděla jeho trikoloru.

Zarděla se.

Vzpomněla si na včerejšek.

On ji nosí dosud; nosí ji klidně.

Bylo jí hořko; cítila trapný stud za vše, co pod tím odznakem pácháno. Mlčela.

I Kopulent se nyní odmlčel.

Neodpovídala již, neodporovala už. Byl si vědom svého neúspěchu; ani okamžik se neklamal o smyslu jejího mlčení. Už její pohled vyváděl z každého optimismu. Nebylo to vítězství. Byla to jen beznadějnost boje, uznaná na obou stranách.

I jemu bylo hořko.

Cítil její upřený pohled. Proč se na něho tak dívá?

Byl to odpor mnohem horší, poněvadž mlčelivý. Trýznil ho. Rozcházeli se právě v tom, co bylo přítomným centrem jeho myšlenek a citů. A rozcházeli se tak

daleko, že bude těžko znovu se sejíti. Vše jiné bylo lze snést, to ne.

Oba cítili trapnost tohoto mlčení. Nebylo však sil, přerušiti je.

Jakás únava zmalátňovala je; jejich rozhovor byl příliš bolestný.

Váhali; rozchod byl také zde pravděpodobným koncem.

Trpkost sevřela Kopulenta: není tedy možno překonat zlého demona? Nyní, kdy se domníval žíti znovu, s novou a svěží silou, kdy odpadala stará jeho mdloba, nyní vešel znovu v jeho cestu. Spojil se se ženou, kterou Kopulent miloval. Jak možno nechápati, jak nerozuměti? Byla tak harmonická a dobrá. Příliš harmonická a dobrá, opakoval si. Slabý, bezradný, tak řekla. Je on takový? Jindy ano; dnes? Není slabý a bezradný; ví, co chce, oh, ukáže v málo hodinách, že ví, co chce. Není z těch, kteří pevnou svalnatou rukou řídí kormidlo lodi v bouři; ale ví, co chce. Smutná návštěva ranní ho nepřekonala; ani přítomná hořká rána nemůže ho překonati. Ale jizva zůstane. Tam, kde potřeboval mluviti, nebylo mu rozuměno; tam, kde prahl touhou po družce, zůstal sám — Ale nač mysliti na sebe v chvílích, kdy blíží se rozřešení? V nejbližších chvílích může býti konec — Byl by rád, kdyby byl konec — — K čemu je žíti? Umřít dovede, žíti ne. A rána z jeho revolveru může dáti jiný směr událostem.

S hlavou lehce schýlenou, s očima nějak vlahýma stála tu slečna Julie.

»Musím jíti,« pravila tiše.

Kopulent uklonil se s hořkým pohledem.

»Bylo by mi líto, kdybych vás zdržoval proti vaší vůli —«

»O mou vůli neběží.«

Vážnost jejích slov roztavila ledovou upjatost jeho konvenčnosti.

Hluboký smutek zíral z jeho očí.

Chtěla mu něco říci. Ale zamyslila se. Napadl ji sen, o kterém mluvila pondělního večera, kdy se vraceli z představení »Libuše«.

»Odsuzujete mne tedy?« ptal se zasmušile Kopulent.

»Nechci vás vůbec souditi. Není to můj úkol. Přála bych vám jen, abyste sám nenašel viny na sobě.«

Kopulent, jdoucí s lehkým nakloněním zamyšlených, vzpřímil se hrdě. Její slova vzbuřovala jeho důvěru ne v sebe, ale ve věc.

»Nemějte strachu,« odvětil. »Beru na sebe zodpovědnost.«

Upřela na něho své moudré, hloubavé oči, své oči lékaře. Neboť ten dojem měl Kopulent: lékař, který činí diagnosu. Proč ten pocit stavěl se mezi ně? Bylo v něm něco, co se elementárně bouřilo proti takovému pohledu. Usmál se trpce.

Slečna Julie Vintrová činila skutečně něco, co se blížilo diagnose: hypothesu.

Ta byla smutná.

Slečna Julie nevěřila v exaltaci Kopulentovu.

Zdálo se jí, že je cosi nuceného, nepřirozeného v jeho chování; že vše jeho vzrušení, jeho důvěra, jeho pevnost je jen maskou vnitřní nejistoty.

Měla pravdu?

Byla-li to pravda, byla z těch, po kterých netoužíme. Naplňovala ji smutkem. Milovala ho, více snad, než on mohl chápat — — Měla ve zvyku skrývati své city; nebyly však tím méně hluboké — — Byl čas k rozchodu.

»Snad se už neuvidíme,« pravil vážně Kopulent. »S Bohem.«

Nebylo nic affektovaného v jeho slovech; byla-li slabost u něho, byla jiná; byl odhodlán umříti. Dnes ho nezadrží Hackenschmid.

Chápala ona smysl jeho slov? Její výraz znatelně zněžněl.

»S Bohem,« řekla váhavě.

Oba cítili, že něco nebylo dořečeno; ale neměli už sil to dořící.

A to byl rozchod.

Odcházela, neváhavá už, klidným, obyčejným krokem. Neobrátila se za ním, který tu stál ztrnulý a nehybný.

Potom zmizela za rohem.

Kopulent neodvážil se už ji doprovoditi dále. Nemělo to smyslu; nebylo to prodlužováním zlé chvíle? Stál tu nyní sám. Silný je nejsilnější, je-li sám. Je on silný? Stál zamyšlen.

A — jak přišel podivný dojem, zvláštní ta reminiscence? — nějaký rhytmus zněl v jeho nitru, něžný, tlumený, jako by z dálky: a pak si uvědomil, že je to píseň ženců, harmonická píseň úrody a klidu, píseň idyll odkudsi z dálky. Ale krásné zvuky rozesmutňovaly ještě více. Neboť ten klid, ta harmonie, ta idylla nebyla opravdu pro něho. Píseň zněla příliš daleko za scénou jeho života. Úroda nebude svážena do jeho dvora. On půjde dále a dále za svým cílem . . . Je nutno myslit na jiné věci, rozloučil-li se navždy s možností tiché idylly. Bouře zní v pražských ulicích; je to jiný zvuk, méně harmonický, ale přiléhá náladě jeho nitra. Jeho cíl je tam — — Je třeba vichřice, aby smetla všechno spadalé a tlící listí —

Z větší a větší dálky zněla píseň ženců.

Pak doznívala.

Té chvíle začaly zvony zvoniti nad Prahou. Nebyly to zvony na poplach; zvonily rozvážně a klidně.

Bylo poledne.

Zvuk zvonů vyrušil Kopulenta z melancholického snění. Odcházel.

Ale v prsou bylo jakési prázdno. Dnes, zítra, pozítří může hluk kolem něho, živé dojmy událostí, vzrušení dne potlačiti tento pocit prázdnoty.

Ale pak?!

Zbývalo jen to druhé — — A konečně: bude vůbec nějaké zítra, pozítří?

* * *

Slečna Vintrová došedši za roh zrychlila krok.

S největším možným spěchem prodírala se massami. V málo vteřinách došla k domu, kde bydlila.

Stoupala po schodech trochu udýchaná a znavená.

Když došla nahoru, usedla tiše v prostém a tichém pokojíku.

Sotva že odpověděla na polo vylekané, polo zvědavé dotazy matčiny. Byla ráda, když zase osaměla. Měla zoufalou potřebu ticha.

Smutek ji přepadl zcela bezmocnou.

Domnívala se býti silnou; přeceňovala patrně své síly.

Sklonila hlavu, jako by byla jí příliš těžká —

Rozloučila se s něčím — S něčím, co vyplňovalo její dny nadějemi a pochybnostmi, které, smutné časem, byly přece méně smutné nežli tato jistota. Bylo v ní prázdno, úžasné, smutné prázdno. Čekala to poslední dny. Věděla to. Ale nebylo to přece poslední slovo.

Nyní to přišlo.

Nedá se už nic změniti.

Měla tíživé a trapné vědomí žalostné své hypothesy.

Snad se už neuvidíme, řekl. Neuvidí se jistě. A kdyby —

Konec tedy. Budiž.

Na stolku ležela jeho fotografie. Vzala ji do ruky. Pod ní bylo psáno drobným, nervosním jeho písmem: »V přátelství — Kopulent.« Bylo to vše, co zbylo.

Jak to říkal v jejím snu?

»Nejsem Kopulent, jsem věčný žid, Ahasver, slečno Julie. A poněvadž jsem Ahasver, musíte mne milovat.«

Nebyl-li to důvod, byla to skutečnost. Cítila, že ho miluje — i přes svou hypothesu.

Miluje ho; ale může právě jen milovat.

Nemůže lhát; neumí lhát. Jsou si daleko. Ani ona ani on nemohou povoliti. Co by to znamenalo?

Co s vtíravým soucitem, který má nahraditi víru?

To byla nejsmutnější bolest.

Seděla tichá, opírajíc hlavu o dlaně.

Záclony činily pokojík šerým; byla tomu ráda. Nenáviděla té chvíle světlo a hluk, jako vše, co projevuje život.

Náhle se vzpřímila. Vzala fotografii Kopulentovu. Zavřela ji do svého stolku, kdesi hluboko založenou.

Jiné ženy by byly plakaly.

Ona byla hrdá. Neplakala.

Kapitola čtvrtá líčí rostoucí nejistotu Kopulentovu.

Zvony poledni neustávaly zníti. Těžkopádný jejich rythmus vzbuzoval v Kopulentovi polosmutnou, poloresignovanou náladu. Přistupoval k tomu chaos kolem něho. Bolest minulé chvíle vyznívala v hluku a šumu tisíců. Bylo-li tu ještě to druhé, nebylo času na smutek.

Vzrušený obraz tohoto poledne uchvátil by ho jistě jindy. Bouře dostupovaly vrcholu; nyní k nim přistupovalo nervosní očekávání věcí budoucích. Poplašné zprávy šířily se. Zatím setkávaly se s lhostejností a nedůvěrou. Nejširší vrstvy pojal důvěřivý optimismus; cítily se vítězi v tomto několikadenním zápase. Co bylo platno zatýkání, co attaky? Ulice nebyla zkrocena. Obtíž tohoto úkolu naopak rostla. Davy vycítily záhy bezmocnost; byla jich triumfem. Nepřítel zdál se ochabovati; byl u konce se svými silami. Žižkovské události byly memento; docházelo k vážnému odporu. A což, nedocházely poplašné zprávy z venkova? Nemohl se požár rozšířiti i tam? Nehrozila tato expanse absorbovati všechny síly vlády? Fantastické sny nezdály se už tak fantastickými. Hafan utrhl se od

řetězu a hodlal nyní kousati — — Ti, kteří zvykli si na jeho štěkot, mohli nyní ucítiti jeho zuby.

Kopulent hleděl vážně vstříc nejbližším chvílím. Nedalo se čekat, že by nebylo užito mimořádných prostředků k udušení ohně. Nezbývalo konečně nic jiného. Bude tedy třeba odhodlanost k rozhodné bitvě. Nemluvil jako posér k slečně Vintrové: chtěl se obětovati. Ba, tato možnost oběti byla jeho nadějí — Důvěřoval v svých několik ran z revolveru! Nebyla to pouhá konsekvence?

Zvláštní ruch vzbudil té chvíle pozornost Kopulentovu.

Co bylo toho příčinou?

Té chvíle vycházely odpoledníky. Interess o denní listy stupňoval se ovšem značně v posledních dnech: ale tentokráte byl ještě nápadnější. Nastalo, co se každou vteřinou dalo čekati?

V trafikách byl nával, bojovalo se o místo, i venku kupili se lidé. Čtlo se na ulici . . . Kopulent se zastavil.

V hovoru čtenářů zaslechl slova, která vrhla světlo na příčinu pohnutí.

»Stanné právo.«

Rozhodnutí tedy padlo.

Chtěl vmísit se v dav, obléhající trafiku.

Situace byla beznadějná: hotová zeď stála před ním.

Učenník podnikavého zevnějšku pozoroval Kopulentovo sklamání a volal naň:

»Mladý pane, za pět.«

Mával v ruce odpoledníkem jako vnadidlem.

Kopulent dal mu pět krejcarů: nedočkavě vrhl pohled na obsah listu.

Velikými písmenami tištěna zvěst, potvrzující to, co mane zaslechl.

»Stanné právo.«

Četl telegram z Vídně, umístěný pod touto hlavou.

»Následkem zpráv došlých dnes v noci o těžkém ohrožení bezpečnosti osobní a majetku v Praze a předměstích nařídil předseda ministerstva jako správce ministerstva vnitra ve shodě s ministrem spravedlnosti po jednomyslném souhlasu všech ministrů stanné právo v Praze a v sousedních okresích v Karlíně, Žižkově, Král. Vinohradech a Smíchově na základě § 430. trestního řádu.

K udržení veřejného pořádku a jistotě obecenstva stala se potřebná vojenská opatření.«

Kopulent věděl dost; nečetl dále.

Třímal odpoledník zamyšleně v rukou. Kostky jsou vrženy.

To byla rozhodná zvěst; čekaná zvěst.

Historický moment nadešel: třeba se ukázati ho hodným.

To druhé nastávalo.

Nepochyboval o účinku vládního opatření ani na okamžik. Neirritovaly ho opatrné výzvy novin. Důvěřoval v instinkt mass, které neuposlechnou tak snadno varovných hlasů. Nepovoliti, nyní teprve ne! A byť by sebe ostřejších prostředků se užívalo! Boj je nutno dobojovati za každou cenu!

Zrychlil krok. Rozčilení ho štvalo. Cítil se smířeným.

Ale — ku podivu — heroismus jeho nálady nezdál se shodovati s nazíráním širokých vrstev. Sem tam bylo slyšeti poznámky, které mohly znepokojovati. Lid byl jako dítě, jež dostalo novou hračku. Ohmatávalo ji, zkoumalo. Hračka se zatím leskla. Ostří se dosud necítilo.

»Co je to ‚stanné právo'?« ptal se kdosi.

»Šibenice« odpověděl vtipkář. Ale zdála se být dosud daleko.

Stanné právo budilo interess; bylo to nezvyklé; konečně něco nového. Zatím dalo se o tom žertovat.

Mistr volal na učedníka stojícího v davu pouličních politiků.

»Co stojíš, kluku? Pospěš si!«

»Je stanné právo!« vypískl učedník.

Tak uvítáno to, v čem Kopulent viděl historickou událost, vulgárními vtipy, zvědavostí a bázní. Kopulent pomalu pozbýval jistoty.

Ruch na ulicích neochaboval. Hlučelo se, smálo se, reptalo.

Zvědavost počínala nabývati vrchu.

Stanné právo musí se vyhlásit za hlaholu trub a víření bubnů.

»Bude to zajímavá podívaná,« říkali si diváci.

Zatím nastal klid zbraní; dle Kopulenta intermezzo, dle skutečnosti konec.

Lid promenoval volně ulicemi; policie ani vojsko nezakročovalo. Příměří respektováno. Zástupy tlačily se na uvolněné Václavské náměstí. Zvědavě pozorovalo táborící tam vojsko s puškami v pyramidách před ním postavenými.

Čekalo se napjatě.

Nával rostl. Bylo to jako divadlo, které baví.

Mluvila ještě rozhořčenost.

»Z Prahy zprávy došly; ze Žatce ne,« reptal kdos. A jiný mručel:

»Oběsit jednotlivce je málo — kdyby mohli oběsit celý národ.«

Ale mluvila také zvědavost a frivolnost.

»Kdy už přijdou?«

»Vytleskáme je.«

»Je zima na nohy — Něco teplého!«

»Zima — to je od země. — Dejte se oběsit! Ve vzduchu není snad na nohy zima!«

*

Právník ujal se slova:

»Názorné vyučování: mimořádná opatření trestního řádu se opakují —«

»Purkmistr ještě nepřišel. Trouba ještě nehlaholí.«

»Zkazí mi oběd.«

»Tady je tučnější sousto.«

»Kdo vám dělá oběd? Kuchařky mají přísnou hotovost.«

Kopulenta zarážel tento tón. Jeho víra počínala se viklat. Byl by čekal jiná slova, jiný tón. Nebyl zde konflikt na ostří nože vyhnaný? Nebyla zde opravdu historická chvíle? A zde nebyl než banální tlach a smích. To, co on pokládal za tragedii, zdáli se míti ostatní za frašku. Půda ho pálila pod nohama. Nemohl věřiti svému sluchu. Zdálo se skutečně stanné právo fraškou? Co by to znamenalo? Pro něho katastrofu. S tou tvrdošíjností, s jakou člověk dovede vzdorovat pravdě, říkal si Kopulent: klamu se, je to podráždění: je to neporozumění — Vtipkování neznamená nic: také pod guillotinou se vtipkovalo. Ale pochybovačný dojem zůstával . . . počínal kolísat: zmačkal v návalu zlosti odpoledník, který mechanicky nesl v ruku, a odhodil ho. Domníval-li se v jisté naivnosti zloby zbaviti se tím pochyb, nepodařilo se mu to. Poprvé Kopulentovi, bledému jako stěna, zněla jako výhružka zlá a usmrcující slova Julie Vintrové, pro něž tehdy ještě mohl míti hrdý vzdor:

»Ale byly-li oběti nadarmo.«

A tato hrozba nabývala stále zřejmějších a hmatatelnějších forem. Co se bude díti? Bude národ pokračovati ve svém vzdoru? Nesmiřitelný duch zkázy, který nepopřeje klidu a oddechu, dokud neodčiní pohanu.

Ta cesta byla kamenitá a nerovná. A nezdálo se, že by byla touha jí jíti.

U všech nebyla aspoň ta touha.

Zklamání bylo příliš příkré, než aby mohlo tak bez odporu zvítěziti.

»Jsi škarohlíd,« říkal si. »Několik hloupých vtipů dovede tebou otřást. Plameny nemožno udusit tak snadno, i kdyby ten či onen viděl to rád. Není třeba vytloukati okna; není nutno strkat krk do oprátky: jsou tu také jiné cesty. Stanné právo je pochybná zbraň, čelí-li mu odvaha a taktika.«

Rozhlédl se po náměstí.

Jeho širý obdélník ležel tu oživen více než jindy, vzrušen, nekliden.

Dá se tak snadno umrtviti tento ruch?

A což náměstí! Ale celá Praha! Celé Čechy!

Tak snadno nevrátí se klid. A vrátí-li se, umlkne-li celá země, nebude tu pokoj, který zjednán. Bude to dusné ticho mezi dvěma bouřemi. Prosinec bude v živé paměti — tak jako listopad a červen. Bude překážkou všem slabochům, chtějícím dále přisluhovati, všem charlatánům, dále přištipkujícím. Jeho krvavý zjev bude napomínati a podněcovati.

To vše si říkal Kopulent.

Ale půda pod ním kolísala dále; a slova, která k svému posílení našel, zůstala jen slovy. Nedůvěřivý jakýs stín mihl se jeho nitrem; a nedůvěra, jednou vzbuzená, neustávala v své tiché a znepokojivé řeči.

Kapitola pátá líčí zklamání Kopulentovo.

Dlouhou dobu Kopulent procházel ulicemi.

Neklid nedal mu stanouti; stále lákán i odpuzován zároveň, pokračoval Kopulent v chůzi.

Necítil hladu ani žízně; nezašel ani k obědu.

Václavské náměstí lákalo ho vždy znovu.

Dosud zde byli nedočkavci; stanné právo ještě nevyhlášeno.

Když po době, jejíž délku nedovedl Kopulent odhadnouti, jež však připadala mu nesmírně dlouhou, vrátil se zase na stará tato místa, na kterých hrdě byl pronesl za nedělního večera své »Uvidíme«, přišel právě k divadlu, jež soustřeďovalo zájem všech tisíců zde shromážděných.

Setnina vojska přicházela.

Zastavila se uprostřed náměstí.

Trouby zazněly, bubny zavířily.

Byl to výhrůžný, nevlídný zvuk v tom denním světle prosince. Mluvila jím moc cizí a chladná. A její řeč byla hrozbou. Kopulent vzpomněl si na zvuk bubnů z úterního večera. Byla to také hrozba. Ale co dávalo dnešku

jinou, hořkou chuť? Zástup tichl. Pokřiky zmlkaly. Nastalo napjaté mlčení.

Pak utichly také bubny a trouby.

Několik vteřin ticha.

Pak se ozval silný, ale přece po širém náměstí tratící se hlas.

Formule vyhlášky čtena kommandantem odměřeným tónem.

Zapadala v nehybných a té chvíle jakoby ztrnulých massách.

»Jeho Excellence pan ministr vnitra —« tak četl muž v uniformě — »ustanovil ve srozumění s c. k. ministrem spravedlnosti na základě § 430. trestního řádu právo stanné pro Prahu jakož i pro soudní okres Karlín, Král. Vinohrady, Žižkov a Smíchov v příčině zločinu veřejného násilí, páchaného zlomyslným poškozením cizího majetku v § 85. b uvedeného.

O čemž se tím nařízením vyhlášení činí, aby se každý všeho poškozování cizího majetku, všeho podněcování k němu a všelikého účastenství v něm varoval a poslušen byl nařízení úřadu, an by jinak každý, jenž by se po prohlášení nařízení tohoto dopustil téhož zločinu, dle práva stanného souzen a smrtí potrestán byl.

Karel hrabě Coudenhove.«

A znovu zahlaholily trouby a zarachotily bubny.

Čtoucí četl známý už téměř všem text neodstíněně, monotonně, a přece působilo toto čtení na přítomné mnohem působivěji. Byla to staffáž, která tu účinkovala? Ale nehmotná dříve a až k směšnosti vzdálená hrozba stávala se hmotnou a blízkou. Nebyl už to strašák, bylo to strašidlo.

Veselost a humor mass mizely.

Ustupovaly stísněnému nepřirozenému tichu.

Stísňující obrazy počínaly se objevovati v mlhavém odpoledni.

»Staví se už,« zvěstoval tiše kdosi.

Nikdo se neptal, co.

Mohl-li Kopulent pochybovati do té chvíle, nebylo nyní už pochyb; hra byla prohrána: vše, več doufal, zklamalo: vše, čeho se obával, dostavilo se. Bylo třeba viděti jen vyhýbavé pohledy, nejisté pohyby rozcházejícího se lidu.

Václavské náměstí se prázdnilo. Byl konec.

Konec, opakoval si Kopulent. A přece ten konec byl katastrofou. Na konec znamenal, že všechny hruzy minulých dnů byly marny: že vše, co učiněno, nebylo k ničemu; že se couvlo a že se bude na věky couvati. Pádem Badeniho neporažena česká věc: ale nyní porážena dokonale a absolutně. Nyní teprve dovršeno vítězství Wolfa a Schönerera. Byla to abdikace, lezení ke kříži, vzdání se na milost a nemilost. Vše se bouřilo, vše protestovalo v Kopulentově nitru. Sáhl si na rozpálené čelo: je to vše pravda? Nešálí ho hanebný sen?

Hleděl v oči mimojdoucích. Vyhasla všechna odvaha? Zmizela všechna nenávist a všechen vzdor?

Oh, smutné oči!

Ti je klopili.

Oni hleděli plaše a podezřívavě kolem sebe.

Před Kopulentem kráčel mladík.

V okamžiku, kdy se domníval, že není pozorován, sňal trikoloru.

Kopulent usmál se trpce: sáhl mladíkovi prudce na rameno.

Ulekl se; trhnul sebou prudce.

»Nebojte se,« vybuchl trpce Kopulent. »Za to vás neoběsí.«

Mladík zrudl studem a zmizel kvapně a beze slova.

Kopulent míjel četu dragounů, jež tu stála.

Zdálo se mu, že vidí v jejich tvářích urážlivý posměch.

Jeho čelo se svraštilo; cosi škubalo v jeho rukou. Pozdvihl mimoděk pravici. Což kdyby vytáhl svůj revolver? Ale okamžik jen a ruka mrtvě sklesla. Jaký by to mělo smysl? Stačilo ohlédnouti se.

Šel Můstkem.

U dveří nepříliš dávno otevřeného krámu se střižním zbožím stála tělnatá židovka s časnou a ohyzdnou starobou orientální. Podepřela si boky a dívala se vyzývavě do ulice.

Několik výrostků šlo kolem; měli trikolory.

Jízlivým tónem, plným nenávistného posměchu, volala na ně židovka německy:

»Nyní budou se rebellové věšet.«

Bylo možno těžko myslit si něco více pobuřujícího.

Kterýs z mladíků sáhl maně po své silné sukovce.

Kamarád zachytil jeho ruku.

S rozvahou pravého Čecha konejšil ho.

»Nech bábu,« pravil. »Nestála by za to.«

Kopulent hryzl se do pysku; hryzl se do krve.

Odpor stupňovaný až k hnusu pojímal ho.

Všechna hanba padala na ulice a na Čechy. Všechna zbabělost se objevovala. K čemu byl vzruch, enthusiasmus, k čemu naděje minulých dnů, byl-li na obzoru tak hnusný konec?

Bylo mu, jako by dostal ze zadu, nic zlého netuše těžkou ránu. Byl jí omámen. Bylo tedy vše na prázdno

a na zmar? Byl on tedy pošetilým snílkem? Jeho cíl utopií, jeho zbraně pískem?

Rána bolela.

Cítil tupou únavu.

Tu se ozval za ním známý hlas.

»Stanné právo
krku zdrávo,
nedělejte ostudu.
Šibenice!
Nikdy více
okna tlouci nebudu!

Strážník to je;
licituje:
Jednou, dvakrát, po třetí!
Hrom a peklo!
Vše uteklo!
Nikdo nechce viseti?«

Přece byl někdo dobrého humoru.

Nebylo těžko poznat Hackenschmida.

Před několika hodinami ještě morosní a zasmušilý, zaklidněný svými pochybnostmi a výčitkami, jako by nyní ožil v tom zachmuření a v té stísněnosti všech.

Usmíval se.

»Zrádce!« volal, »nepřišel jsi do kavárny. Přenechal jsi mne spleenu. Ale já ho přemohl, já vítěz! Já triumfátor! Ohryzal jsem hryzoucí svědomí. A pak za tebou! Hurrá! Stíhám tě! Konečně jsem tě lapil. Ostatně tam nahoře jsi couvl včas. Počali nás rozhánět. Jakoby to bylo ještě třeba! Ukrutníci! Kradou trikolory! Ozbrojené rámě zákona sahá na naše trikolory! Všechny naše statky jsou ohroženy! Sličné děvy, vraždí vaše rytíře!«

Hackenschmid odmlčel se ve své persifláži. Pak zasmušiv se a téměř tragicky pronesl slova:

»A hostince nám zavrou v devět.«

Tragikomická grimassa Hackenschmidova by byla vyvolala za jiných podmínek jistě veselost Kopulentovu; byla příliš pitvorná; ale chvíle byla nejméně k tomu vhodná.

Kopulent stál tu bledý, zamračený. Posudek Hackenschmidův jen více ho pobuřoval.

»Tváříš se velmi ponuře, Kopulente,« pokračoval Hackenschmid, »nemáš také husí kůži z šibenice? Tryzna končí rozmarně, není-li pravda? Lidé obcházejí z daleka výkladní skříně; což kdyby se stal malér; § 85 b) znepokojuje poněkud . . . Neboj se, Kopulente; často jsem říkal, že v Čechách se neumírá.«

Utichl.

Vzpomínka na Kadeřábka vzala mu na vteřinu jeho výmluvnost.

Nikdo dosud o Kadeřábkovi nevěděl. Domů se nevrátil. Zmizel.

Hackenschmid mávl rukou — —

»Nesmíme býti příliš smutni. Přišel jsem k tomu názoru. Život je veselý pro toho, kdo to pochopí. Seděl jsem dlouho v kavárně, než jsem pochopil to tajemství. Byla to maličkost, která mne rozveselila. Piccolo stál u okna, dívaje se, jak ženou nějaké demonstranty. Lützovova divoká honba! Díval se na to indolentně a zívl. Vzpomněl jsem si na tvůj enthusiasmus, na tvé fantastické sny. Bylo to velikolepé zívnutí filosofa. Aristokratická superiorita piccolova byla v něm. Proč nebýt tak filosofický jak piccolo? Nu a pak jsem se vynořil nad své myšlenky jako Kristus nad moře. Šel jsem ven. A napadlo mě jít za pekařským učedníkem. Pekařský učedník šel na Václavské náměstí. A tak jsem došel tam. Byla to velmi suggestivní scéna. K úplnějšímu dojmu měla se

vozit cestovní šibenice s ostatními rekvisitami po náměstí. Zánovní, pěkná šibenice, račte okusit, pánové — — k tomu kat, šikovný kat, nemusí to být právě Piperger.

Posměchy Hackenschmidovy dopadaly jako nové údery na Kopulenta.

Hackenschmid sám se nějak zamyslil.

»Hloupá historie,« řekl, »točí se to do kolečka. Víš, nač jsem si vzpomněl? Na Kadeřábka. Ta šibenice má to na svědomí. Ale co je mi po tom všem? Doba žádá jiných tonů.

»Inu, šibenice není žádný špás,
má-li tuhý provaz, přelomí ti vaz,
o kravaty starost přestane ti hned,
kdybys byl i tenor, nebudeš už pět.«

Procházeli zatím klikatými ulicemi, špinavými průchodními domy.

Kopulent nevšímal si jich; kráčel lhostejně, apathicky.

Na náměstí Křižovnickém se Hackenschmid zastavil.

»Zde je vhodno rozhlédnouti se, kde je Karel IV., dle udání otec vlasti. Mater certa, pater incertus. Zde je mostecká věž, ironický pendant k naší loyální politice. Tady je Vltava; zde se stáváme svatými a dostáváme hvězdičky. A tamhle Hradčany. Každý poctivý vlastenec stane se při tom pohledu sentimentálním. Hrad bez krále, bývalá sláva; jsi poctivý vlastenec, dávám ti k tomu lhůtu pěti minut — vzhledem k mimořádným okolnostem. Vykonej svou potřebu. Nemáš snad šátek? Zapůjčím. Čistší než svědomí národa. Pět minut — —«

Kopulent stál tu zamračeně, nevšímaje si Hackenschmidových slov.

Hleděl upjatě na panorama řeky, na šedé, nevlídné prosincové nebe. Nehnutá — a trochu zkrásněná při-

cházejícím šerem — ležela před ním Malá Strana se ztrnulejším ještě pozadím Hradčan

Náhrobek, napadlo ho.

Zaťal zlostně ruce. Byl to skutečně sentimentální záchvat? Jak možno, aby v tomto okolí žili lidé tak malí a nízcí? Lidé pošpinění na duchu a na srdci? Nenávistný pocit ho přemáhal.

Kdyby byl mohl jedním kopnutím zničit mraveniště nízkých zájmů a snah . . .

Hackenschmid zašel opodál.

Měl v ruce hodinky, počítaje: půl, jedna, půl druhé, dvě — —

Ale pět minut neuplynulo dosud, když Kopulent obrátil se od obrazu lehce modrajícího soumrakem.

»Nejsi dobrý Čech,« pravil Hackenschmid. »Dvě minuty scházejí.«

»Pojďme,« pravil příkře Kopulent.

Hackenschmid pohlédl na něho pátravě.

»Víš, co je půvabného na Čechách?« tázal se Kopulenta. A nečekaje odpovědi, pokračoval: »Najdeme tu vždy někoho, kdo je bídnější než my. Sebe větší bídák najde někoho, před kým může hrdě zdvihnout hlavu. Ach, a je jich tak mnoho, před kterými možno to učiniti. Neposílí tě ta ulice, ta nízkost, ta zbabělost? Cítím se přece lepším než ti dobří a počestní. — Malá procházka dnešní Prahou stačí posíliti sebevědomí.«

»Pojďme,« přerušil ho příkřeji Kopulent.

Kapitola šestá líčí komický konec blouznivého snu.

Překvapen příkrostí Kopulentova tónu umlkl Hackenschmid.

Šli chvíli tiše.

Šeřilo se po ulicích. Večer přicházel. Nebyl to polinutý a bouřlivý večer minulých dní; frekvence ulic klesala vůčihledě. Poměrné ticho nastalo po Praze.

Hackenschmid přerušil mlčení.

»Nepochybně existuje Prozřetelnost,« pravil. »Bylo nám zapotřebí pohybu; přišly bouře. Nyní je na čase odpočinout si. Přišlo stanné právo.«

Ale krise Kopulentova trvala.

Kopulent mlčel stále zachmuřeně; bolest jeho nebyla méně intensivní.

Hackenschmid měl však pravdu; byl to skutečně odpočinek.

Ulice pustly. Chodci šli kvapným krokem těch, kteří nemají času všímat si okolí. Míjeli plaše.

Nikdo se nezastavoval. Žádné hloučky, žádné skupiny.

Odměřeným krokem postupující vojenské hlídky procházely ulicemi.

Zbytečně.

Bouře byly u konce.

Ze Smíchova došly znepokojivé zprávy; to byl poslední záchvěv. Pak přicházela lethargie.

Pořádek vládl po Praze.

Na nárožích bělaly se ještě vyhlášky. Poslední dny byly úrodny na ně. Ale nikdo se nekupil zvědavě před nimi, posměšné poznámky nezněly. Obsah vyhlášek byl příliš dobře znám, nyní staly se zbytečnými.

Ledová sprcha přišla na rozpálené hlavy.

Tajemné fysiognomie, tak náhle se vynořivší, zapadly právě tak rychle. Dláždění, zrodivší je, pohltilo je zase. Byl to klid, ale klid mrtvý a znepokojující —

Vše ztrnulo.

Byl to prut čaroděje, který zmrazil veškerý život?

»Prokleté umrlčí ticho,« pravil Hackenschmid. »Je škoda našeho hluku. Měl cosi do sebe. Ale obchodníci si přáli toho ticha; uznávám jejich postavení. Mohou se nyní modlit dle starého způsobu.

Robespierre ist mundtot,
schenk' uns Frieden, o Gott!
Dies' wünscht die ganze Welt,
denn der Handel ist eingestellt.

A Bůh je vyslyší, myslím — klid a mír se dostaví!«

Kopulent neodpovídal.

»Demonstrace měly přece úspěch,« ujišťoval ho kousavě Hackenschmid. „Nepovalili jsme sice systém, ale něčeho jsme přece dosáhli. Četl jsi přec? Úřední zpráva oznamuje, že ze sedmi vojínů, kteří předevčírem večer na Žižkově byli kamenováni, včera jeden zemřel. Nebije radostí srdce každého vlasteneckého čtenáře? Konečně mrtvý!«

Kopulent neodpovídal.

»Škaredíš se nepěkně, milý hochu,« obnovil Hackenschmid útok. »Co by ti řekl soudruh Řeřicha? Vmysleme se v jeho hledisko a dejme mu mluviti méně banálně než obyčejně. ‚Ty jsi zapadající idea,' řekl by asi. ‚Tvé místo bylo jinde, v době zapadlých vlastenců. Byl bys kolportoval české knihy a říkal s tvářema rozpálenýma enthusiasmem slova Kollárova:

»Co z nás Slávu bude za sto roků
a co bude z celé Evropy?«

Ale mrtví vlastenci, kterým řečník dojemnými slovy vzdává čest, jak nás ubezpečuje Svatopluk Čech, odpočívají už v naivní víře a kryje je dobromyslný drn venkovských hřbitůvků. Dobře jim spáti. Dožili by se zklamání. Evropa nestala se slovanskou! A ty se s tím nechceš smířiti. Každá myšlenka musí míti půdu ve své době; a tvoje stala se vzdušnou. Přišly jiné časy. Tvá strašidla musí ustoupiti ránu. Nechápeš to. Nerozumíš duchu doby, neslyšíš tep jejího srdce.

Evangelium Marxovo vzlétne z popela jako Fenix. Nechápeš to — —"

To by ti řekl soudruh Řeřicha, kdyby dovedl snesitelně říkati své myšlenky.

A co by řekl náš přítel Hilarius?

Dalo se to vše čekati a předpovědět; my ostatně vše čekali a předpovídali

Citová šílenost, která musila vésti k bankrotu. Mluvil jsem už o tom.

Hluchý a prázdný nacionalismus nevede k jiným koncům.

Bude nutno vykonati zde ještě mnoho práce — —

A co bych řekl já? Nevěřím ani v Marxe ani v rozum; já ctitel všeho ukolébajícího, omezeného, bachořic, švestkových knedlíků a Husa, nemohu než říci obezřetná slova všech lidí dobré vůle:

»Opatrujte světlo, oheň,
ať není žádnému škoden,
spěte všichni s pánembohem!«

S touto filosofií ponocného kyne nám život ne nepříjemný. Založme ruce; dřímejme; dovolí se nám to. A jak jsem to říkal? Najdeme zde vždycky ještě někoho, před nímž můžeme státi s hrdě vzpřímenou hlavou.«

Kopulent se náhle vztyčil.

Jeho oči zablýskly zasmušilým žárem.

»Směj se mi,« děl. »Máte všichni právo se smát. Vy všichni jste viděli, věděli, čekali, smáli se, pochybovali; a stalo se po vašem. Neměl jsem pravdu, ale vy jste ji měli. Ale byla to skutečná pravda? Smějte se mi, poněvadž jsem byl slabý. Nebyl jsem ten, který by dovedl vésti. Cítil jsem jen potřebu vůdce. Ale ten vůdce nepřišel; nikdo se nepostavil v čelo zmatenému davu; nikdo nedal mu cíl; dav má přece jen pouze instinkty; nikdo nepřidal intelligenci a jasnou a sebevědomou vůli chaotickému citu. A tak lid — co mohl učiniti lid? Dal se zatýkati, dal do sebe sekat a střílet. Když nepřicházel stále někdo, když stále neznělo ono slovo, na které měl právo čekati, ochabl na konec. Černochův mrtvý bod přišel. Nebylo vůdce; nikdo nešel v před. Několik maličkostí mohlo změniti tvářnost historie; nestaly se. Proč se posmíváš tomu lidu? A proč já hledím na něho pohrdavě? Nyní, kdy procítil jsem veškerou hanbu, mohu souditi také o veškeré vině. Jsou chvíle, jež lámou muže; byly dnes.

A tomu se můžeš smáti, Hackenschmide? Není to směšné. Všichni to pocítíme. Couvli jsme znovu: dej bůh, aby to nebylo osudné couvnutí. Kde sebrati znovu víru ve věc tolikráte všemi zrazenou? Včera a dnes ještě ty tisíce a desetitisíce na ulicích věřily. Byly přesvědčeny o síle své věci. Nyní se objevila slabou. Kde znovu najít ztracenou víru? Všichni ti, kdo konejšili a se zříkali, všichni jste tak spoluvinni jako já. Smějete se, ale ne právem. Bylo by lépe zardíti se studem. Ne babským studem proto, že ty bouře byly: pro žádný vydrancovaný krám, pro žádné rozbité okno, pro žádné kulturní instituce; ale za naši chladnost a rozvahu, za naši nerozhodnost, za naše zbabělé konečné couvnutí tam, kde se couvnouti nesmělo. Prosinec bude vysmíván, bude zapřen: velicí naši státníci, jež i poplvati stydno, budou ho omývati: stane se bubákem pro židovské školy: a přece po tolika letech, co pravím letech, staletích, pocítili jsme po prvé to, co jsme necítili tak často: vědomí cti. Ozvalo se v nás. Ale my je umlčeli. Co mohlo býti grandiosním obrazem, stalo se karrikaturou. Vše pujde nyní, vidím, v pořádku: za hanbou pokluše hanba, za malomocí bezmoc, za ústupem útěk. Politický vývoj je rozhodnut. Ale ti, kteří se smějí, jsou sami hodni posměchu: smějí se něčemu, co bylo větší jich! Nevěřící Tomáš podržel vrch: podrží ho vždycky v Čechách. Ale kam to při tom přivedou Čechy?«

Kopulent pronášel svá slova se zoufalou výmluvností fanatika. Vše, co v něm vřelo a bouřilo, ponížení, hořkost, sklamání vybuchlo v těchto větách. Ale sotva domluvil, jako by ho přemohla ochablost, sklopil hlavu, ruce jeho bezvládně klesly: jeho oči hleděly tupě a vyhasle.

Hackenschmid hleděl naň pojat údivem a soucitem. Byl výbuch příliš silný? Co bylo příčinou změny?

Jako ze sna promluvil náhle Kopulent tiše:

»Je to onen dům —«

Hackenschmid nechápal.

»Dům, kde ten hoch —«

Nedomluvil.

»Zeptám se,« přerušil se.

Nerozhodně stanul u dveří domovních.

»Nepůjdu tam,« řekl pak. »Co záleží na hochovi, nadešla-li pohroma pro všechny? Je-li nízkého ducha, tím lépe, zhyne-li; není-li, tím lépe, trpěl by dneškem — — Ti, kteří umrou, nejsou nejhůře na tom!«

Potom umlkl.

Oddal se smutnému nějakému snění.

Zdálo se mu, že slyší vyčítavý hlas:

»Nadarmo — —«

Přece bylo tomu tak.

»Nadarmo — —«

Ty ulice jako po vymření, ta skleslost, ta bázeň mluvila jasně. Historický okamžik propasen, rána nedopadla, veliké stalo se paskvilem.

Život byl umrtven. Lidé styděli se potkávati. I samy ulice zdály se býti zalekané a plaché.

Nedaleko kavárny »Slavie« potkali Bureše, melancholika v haveloku.

Vytáhlý, plavovlasý melancholik v haveloku byl poetou. Všichni melancholikové jsou poety.

Tentokráte tvářil se velmi zděšeně; když se potkali, chtěl jim mermomocí uniknouti.

»Proč tak pospícháš?« ptal se Hackenschmid.

Bureš bázlivě se ohlédl.

»Tři lidé, to je shluknutí!«

A tajemně dodal:

*

»Na to je stanné právo.«

Hackenschmid dal se do smíchu. Ale Bureš neměl chuť vésti dále právnickou diskusi. S obratností, která překvapovala toho, kdo znal obvyklou jeho ležérní chůzi a unylý výraz, vymkl se jim a zmizel.

Kopulent usmál se zlým smíchem.

Večer historického dne! Důstojný jeho hrdina!

»Všichni jsou tací,« říkal si. »A ty?«

Vzpomněl si na pohled Julie Vintrovy.

Nebyla to tatáž obžaloba?

Co chce vytýkati? Co učinil on? Byl statečnější?

Čekal, čekal, čekal. Stále čekal vhodnější okamžik!

Nebyla to také maska zbabělosti?

Má právo s takovým opovržením hleděti na cizí zbabělost?

A přece —

Nebyla to celá vina —

Před časem četl v německém žurnálu báseň, ne obratně přeloženou z francíny. Byla to poesie poražených, květ roku sedmdesátého. Něco z ní dojímalo přes kostrbatost překladu —

Nebylo dnes na místě vzpomenouti na její slova?

»Durchs Dörflein zogen wir verwegen
mit Trommelschlag und Hörnerklang,
ein Mädchen trat uns da entgegen,
jung, schön und reizvoll allerwegen,
und rief: »Mut, Freunde, Mut!« Den Degen
fasst' ich und sprach: »Wem wäre bang,
der an die frische, volle Wang
dir küssend dürft' die Lippen legen?«
Da rasch heran das Goldkind sprang
und rief: »So nimm' und frag' nicht lang!«
Ich hätte ewig küssen mögen,
wir mussten fort auf unseren Wegen
mit Trommelschlag und Hörnerklang.

Des gleichen Weges kam ich wieder,
der Feind war auf der Fers' uns dicht,
besiegt, gehetzt, todmüd' die Glieder,
der Kopf hing auf die Brust mir nieder,
ich barg im Mantel mein Gesicht.
Sie hat mich doch erkannt und spricht:
»Gab man euch dafür Küsse? Wieder
will ich sie haben, feiger Wicht!«
Es flammt' ihr Aug', es wogt' ihr Mieder,
sie biss mich wütend ins Gesicht.
Ach, Trommeln dröhnten damals nicht,
denn, als ich kam des Weges wieder,
war auf der Fers' der Feind uns dicht!«

Byly to tytéž pocity poraženého, pocit hanby a studu —

Besiegt, gehetzt, todmüd' die Glieder —

Ale nebylo tu té, která by rozplamenila na cestu; nebyly tu horké rty, které by ukládaly povinnost; nebylo tu gesto ruky, které by kázalo odvahu. Byly tu příliš moudré oči Diotimy. Stál tu sám on, který nedovedl sám státi. A poněvadž nebylo tu ženy, nebylo tu muže. Státi sám, kdy třeba povzbuzujícího slova; nalézti chlad, kdy byto třeba zahřáti skřehlé ruce; slyšeti posměch, kdy je zapotřebí víry — není to úkol příliš těžký na jeho bedra? Jeho oheň, neživen odnikud, bez potravy, která by ho sílila, dohoříval.

Mlha byla v ulicích a zahalovala světla málo průsvitnou rouškou. A bylo dobře, že tvary zanikaly. Bylo třeba viděti? Hořká slova Kadeřábkova připadla mu na paměť. Znělo mu bez ustání v uších jako zlý a trpký refrain: Když je vše zprostituováno, co jsem miloval!

Šel tu skleslý, unavený mezi skleslými a unavenými; rána, kterou obdržel, byla příliš těžká. Zdálo se mu, že krev vytéká z otevřených žil. Byl malátnější a malátnější.

Už ani bouřiti se nebylo sil — Dotěrné myšlenky jako nezvaní hosté usedaly v jeho nitru a vedly si po domácku; on již ani neměl zbaviti se protivných těch much — A bzučely vytrvale a neúprosně monotonní svou píseň: Když je vše zprostituováno, co miloval —

A tak šel skleslý skleslou a utichlou Prahou, jejím pokořením a hanbou.

Hackenschmid, odmlčevší se již dávno, upozornil ho polohlasitě na mladý pár, který je míjel.

Bez vůle, spíše mechanicky, upřel na ně Kopulent pohled.

Mlha neuměla zcela zastříti mladou a známou hlavu. Poznal Černocha.

Šel se svojí dívkou v živém rozhovoru; v tom tichu všeho zněl hlučně jasný jeho hlas —

Byl zcela oddán svému dobrodružství jednoho týdne: stín pokořené Prahy nedovedl zastříti jeho rozmar. Nezdál se trpěti mrtvým bodem, který prorokoval.

Pro něho stále ještě byly květy.

Žertoval, lehký, koketní, zatím co zlé ticho prostíralo se ulicemi; a jak zacházeli v mlze, bylo slyšeti ještě jeho smích —

Konec části páté.

EPILOG.

V kavárně bylo živo.

Všechen život soustředil se nyní tam.

Bylo tu několik členů Čertova Kopyta; svátky vánoční nerozptýlily většiny. Hackenschmid kouřil statečně cigaretty; halil se vytrvale v dým. Nemluvil. Připravoval patrně něco.

Tuzar četl noviny a glossoval je; stále tatáž komedie: nezdá se, že by se mohlo něco změnit. Tvoří nacionalismus kretény? Zdá se to nyní. Zůstane se tedy u vesla. Nechce-li vláda nás, chceme mi ji, věčná historie o Mohamedovi a hoře. Státního práva jsme nevymohli; budeme vymáhati sekční šéfy. Doktor Kaizl půjde prý do ministerstva: to by byl už příliš špatný vtip. Vábí tolik slyšet titul »Excellence«? I po prosinci láká?

Bauer tvářil se ironicky. Co se dá jiného čekat od mladočeského klubu? Od lidí, kteří stloukli Bernera?

»Kacířovali nás, že odsuzujeme bouře. Co činí nyní oni?«

Kopulent mlčel.

Poslední dobou byl zádumčivější než kdy jindy. Nebyl samotář; ale i ve společnosti zůstával sám. Neměl

sil odtrhnouti se od Čertova Kopyta: laudabiliter se subjecit, jak říkával Hackenschmid; ale počínalo se mu zdáti poutem.

»Vzpomínám si na Černocha,« pravil náhle Hackenschmid. »Měli bychom mu poslat pohlednici.«

Nebyla po ruce. Za to však se našel korrespondenční lístek.

Hackenschmid počal psáti velikými, slavnostními písmenami. Napsal venkovskou adresu Černochovu, který byl na svátcích. A pak začal psát verše:

»Ctné lípy, košatého stromu
my poslední jsme ratolest.
A musíme-li v devět domů,
s národem celým konec jest.

Zlá doba nezná žádných žertů,
vše dožito, vše dopito.
Jak přirozeno, jde též k čertu
Čertovo slavné Kopyto.

Jdem' sklíčeni a v němém trudu
v své elegické vzpomínce.
Jsme narozeni pro ostudu,
to, že jsme děti prosince.«

Tuzar se usmál.

»Co dělá Černochova pastýřská idylla?«

»Co všechny jeho pastýřské idylly. Je u konce. Byla to jepice, narozená a zemřelá v prosinci. Zvláštní druh jepice. Černoch ji přežil. Černoch všechno přežije.«

»Kdož ví?« řekl Bauer, medik. »Nelíbí se mi jeho habitus.«

»Je přece zdravý, růžový.«

»Nelíbí se mi jeho habitus,« opakoval Bauer.

Odmlčeli se na chvíli.

»Nic nového o Kadeřábkovi?« ptal se Hackenschmida Tuzar.

»Nic nového,« odpověděl tento. »Zmizel, zapadl.«

A citoval si v zamyšlení:

»Sie hatten weder Glück noch Stern,
sie sind verdorben, gestorben.«

»Myslíš, že je mrtev?« ptal se Bauer.

Hackenschmid pokrčil rameny.

»Nevím. — Ale štěstí ani dobré hvězdy neměl.«

»Viděl jsem ho onoho večera, kdy zmizel,« řekl Bauer. »Vypadal velmi bídně. Je to docela možné.«

»Viděl jsem ho také; viděli jsme ho všichni,« odpověděl Hackenschmid. A tiše pokračoval:

»Myslím, že jsem říkal tehdy pohádku o srdci z marcipánu.«

»Kdož ví? Ta dáma není prý už v Praze — —« mínil Bauer. — »Snad — —«

Hackenschmid pokrčil rameny. Ta možnost zdála se mu nemožnou.

Významný hluk ozval se v kavárně. Cosi zarachotilo. Zavíralo se.

»Je už devět?« tázal se Hackenschmid melancholicky.

Bylo skutečně devět.

Bělovlasý vrchní číšnik přecházel kavárnou. Bylo nutno zaplatit.

Vyšli ven.

Sníh ležel na dláždění; byl chladný prosincový večer.

Bauer a Tuzar odtrhli se od nich. Hackenschmid osaměl s Kopulentem.

»Upřímně řečeno: co soudíš o Kadeřábkovi?« ptal se Kopulent.

Hackenschmid zamručel něco nesrozumitelného.

»Je mrtev, myslím.« pokračoval Kopulent. A tónem nevýslovné hořkosti dodal:

»Mrtví jsou na tom lépe nás; cítím to od onoho dne — —«

»Tomu lze konečně odpomoci.« mínil kousavě Hackenschmid. »A my nicméně žijeme.«

»Žijeme, je to skoro život, ne celý život.«

»Ale život nicméně.«

Kopulent stanul:

»Jednotlivec je na tom lépe. Jednotlivec může zemříti, hrozí-li mu paralysa. Národ, který stihla paralysa, bude po případě ještě dlouho skoro žít.«

Tón jeho slov zanikal v zimní bílé noci. Praha byla bělostná a pohádková, jakoby zde nebylo žádných hříchů. Nyní počínala spáti časným spánkem. Domy se zavíraly, světla zhasínala. Bylo slyšeti ještě ševel hlasů v předčasné té noci. Pak zněly kroky policejní hlídky, zněly téměř nehlasně v měkkém sněhu.

»Spěte všichni s pánembohem.« jízlivě řekl Kopulent. A jeho pěsti se zaťaly. Nadarmo. Nebylo koho bít.

Praha ležela zde bílá a pohádková, jako by žádných hříchů nebylo — —

Konec.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PG
5038
D85P7
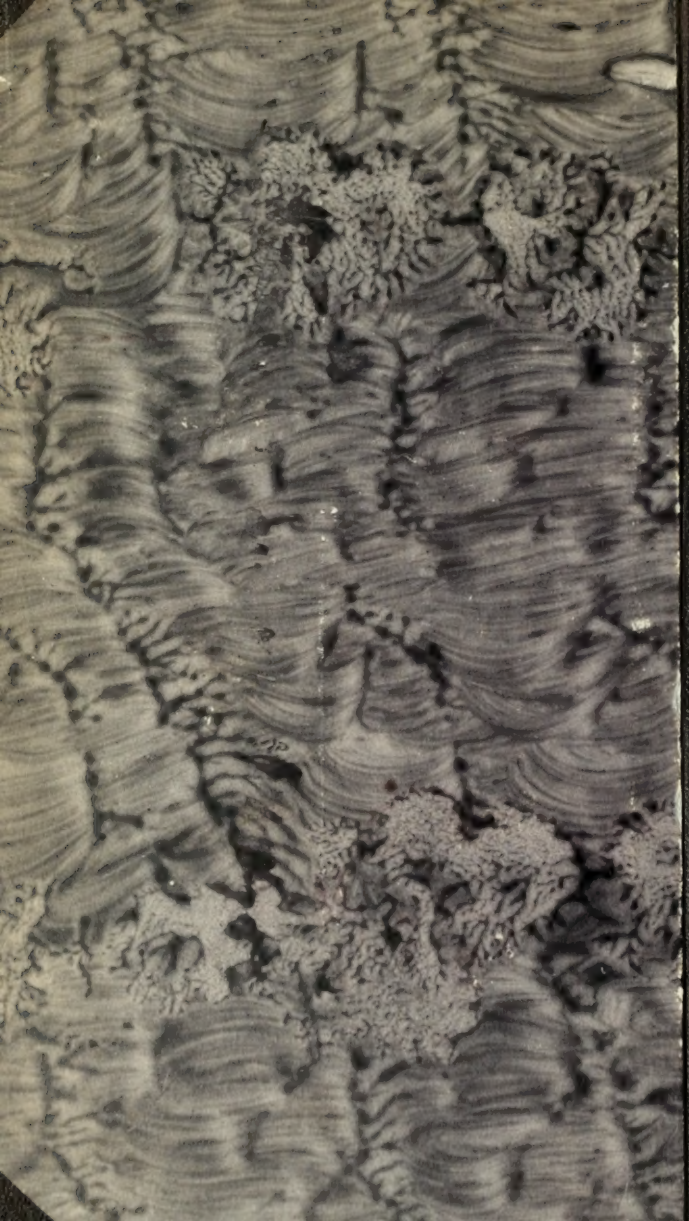
Dyk, Viktor
Prosinec